

GHEORGHE SCHWARTZ

MARTORUL

facla

GHEORGHE SCHWARTZ
MARTORUL

30

Coperta : RADU GABOR

859
S36

BV

24711
FMA
NF. 204519
FOND MOBIL

GHEORGHE SCHWARTZ

X 963
V
C

MARTORUL

— roman —

BIBLIOTECA
MUNICIPALĂ
APAD

EDITURA FACLA
Timișoara, 1972

CAPITOLUL I

O noapte șovăitoare printre gîfîituri. Îți vine de sute de ori să aprinzi veioza și s-o stingi, dar n-o poți aprinde. Ea stă nemișcată și rece pe brațul tău, crezi că se uită bosumflată la tine, dar doarme obosită în întuneric. Cînd o tragi spre tine, nesigur și șovăitor, vrei să nu se trezească, ea doarme în continuare și simți stupiditatea situației ; nu ți s-a întîmplat încă și repeți la nesfîrșit că e imposibil și că . . . nu ți s-a întîmplat încă niciodată.

E ora cinci și încerci zadarnic să repari ceea ce n-ai putut face toată noaptea și apoi se face șase și șapte. Auzi orele

bătînd prin pereți și ceasul doamnei Șenghea dîndu-le confirmarea, și apoi printre jaluzele ești martorul dimineții care luminează nehotărît o zi. Dorești dimineața ca o ușurare și vrei pe de altă parte să vină cît mai tîrziu pentru a-ți mai îngădui o șansă. Dar Claudia doarme cu fața întoarsă pe pernă, iar tu va trebui s-o trezești în curînd, pentru că azi e întîi și ești așteptat la spital.

Au făcut drumul în liniște, Claudia era somnoroasă, obișnuia să se scoale foarte tîrziu și în dimineața aceea n-avea chef de vorbă. Poolo îi debită la început despre oboseala generalizată pe care i-a lăsat-o boala, despre faptul că el pînă atunci nici o dată . . . , dar văzînd că nu e ascultat, pe Claudia toate astea n-o interesau, se lăsă păgubaș. Cînd au ajuns în centru nu mai era chiar atît de devreme, iar orașul începea să-și revină din zăpăceala primelor ore. Se despărțiră cu un banc silit și Poolo o luă grăbit spre spital.

— Bună ziua, domnu' doctor ! Domnu' doctor, domnu' șef-doctor vă roagă să duceți la el.

— Bine, bine . . .

— V-ați făcut bine, domnu' doctor ?

— Foarte bine, Janos bacsi.

Traversînd curtea și trecînd prin coridoare întîlni cîtiva bolnavi în pijamale pe care nu-i cunoștea. În cabinetul său se făcea tocmai curățenie și așteptă pînă ce ieși femeia pentru a se dezbrăca și a-și pune halatul. Apoi se lungi pe canapea.

— Domnule doctor, ce bine-mi pare că v-ați întors !

Poolo se sculă în capul oaselor și o privi pe sora-șefă Bunescu.

— Cînd ați intrat ?

— N-am știut că sînteți aici. M-a trimis domnu' doctor Stachel să văd dacă n-ați venit încă.

— A, da, mi-a spus Janos bacsi că mă caută. Ce vrea ?

— Ei, știți cum e domnul doctor Stachel . . .

— Wie ein Stachel, dădu Poolo tradiționalul răspuns zîbind. Se pare că doctorul Stachel însuși a introdus această formulă care se pronunța zilnic de mai multe ori de către personalul spitalului și care formulă avea darul să termine astfel multe discuții care tindeau să se prelungească inutil.

Sora-șefă Bunescu se învîrtea prin cabinet cu o figură de gazdă, inspectînd curățenia și dacă erau toate la locul lor. Poolo se uita cu recunoștință la această femeie cumsecade care-l ajutase de atîtea ori să găsească liniște și calm. Indiscutabil, doamna Bunescu nu și-ar fi putut alege o meserie mai potrivită ca cea de alinare a suferințelor bolnavilor lipsiți de pace sufletească. Fusese crescută în principii rigid de austere în familie și la mînăstire. Odată îi mărturisise lui Poolo că abia așteptase ziua în care să poată fi primită între maici, dar că acolo printre acele femei singure căutase un alt fel de pioșenie. Subliniase în mod sugestiv, cu mimică și gest, cuvintele „femei singure“, și Poolo pricepuse că dădea singurătății un sens pornit de la ea în afară, ceva ce s-ar fi putut exprima : „nu că nu m-ar ajuta alții pe mine lăsîndu-mă singură, ci tocmai faptul că nu-i puteam ajuta eu pe ceilalți, devenind tocmai prin aceasta solitară“. În spital își găsise imediat locul și alina cu răbdare și pricepere suferințele bolnavilor, ale personalului și nu de puține ori și ale medicilor. Poolo ședea încă pe canapea gîndindu-se că în impasul în care se afla începînd din noaptea aceea, sau de care devenise atunci conștient, dacă ar putea afla remediu de la cineva, dacă ar exista acea persoană, ea nu putea fi decît sora-șefă Bunescu. Și singurul lucru care i-ar fi putut face bine, gîndi Poolo, ar fi să plîngă la pieptul acestei femei cumsecade.

— Trebuie să mergeți la domnul doctor Stachel. (Fără semnul exclamării, cu punct la sfîrșit).

Pe doctorul Stachel îl găsi făcînd vizita de dimineață și după ce-l salută din cap pe Poolo își continuă discuțiile cu bolnavii. Poolo îl însoți pînă ce terminară de parcurs toate saloanele, după care Stachel îl invită în cabinetul său.

Discutară un timp despre un caz grav de paralizie, apoi Stachel îl întrebă ; înlocuind mereu în felul său caracteristic pe „r“ cu „l“ :

— Cum te simți ? Te-am chemat . . .

— Știu, dar am întîrziat . . .

— Vleau să știu dacă te am aici ca pacient sau ca doctol.

— Sînt convins că în cîteva zile am să-mi revin complet.

Pînă atunci cu un mic efort . . . Dar Poolo nu era convins că în cîteva zile își va reveni complet.

— Foalte bine, foalte bine. Nu ești dumneata omul căluia să tebuiească să-i explic ce-i aia elgotelapie. Dal te-am chemat și pentlu altceva : Cum avansează lucrălea dumitale ?

— În perioada aceasta am făcut cel mult „muncă de gestație“. M-am gîndit mult la ea, dar n-am putut lucra mai nimic.

— Și tot nu știi cînd o vei putea prezenta ?

— Mai puțin ca oricînd.

— Nu-ți cele nimeni o formă definitivă ! Dar cîteva idei . . . , cîteva idei ai putea prezenta.

— Ce sînt ideile nesuținute de material obiectiv ?

— Uite de ce te întreb : s-a ivit un post de docent la facultate. Eu sînt idealist, am nevoie de medici aici ca de pîine și îi sfătuiesc să plece ! Dal dumneata ești om de catedră ! Și apoi ai putea lămîne în continuale și la spital.

Întors în cabinetul său, Poolo răsfoi un timp cîteva fișe din „lucrărea sa“, apoi luă un „caiet de idei“ și se apucă să citească la întîmplare cîteva observații. Alegea mai ales pasajele mai scurte, cele care spera că o să-l oblige la mai puține eforturi pentru a înțelege sensul observațiilor notate, dar se lovea de scrisul său necitit, care după mai multă vreme îi producea chiar și lui greutate. Apoi și în aliniatele cele mai scurte se încurca în trimiteri la surse diferite, la însemnări, la fișe și la alte „caiete de idei“. Găsi raționamente empirice care acum i se păreau naive, dar și observații și deducții pe care abia le mai putea urmări și pe care pentru a le duce mai departe sau măcar pentru a le îmbogăți cu alte dovezi simțea că nu are forța, cel puțin deocamdată. Lucrărea i se ridica împotriva, nu direct ci ignorîndu-l, depășindu-l pe el cel care a conceput-o. Și dacă-l va ignora, lucrărea își va semna propria condamnare pentru că, neterminată fiind, nu va mai fi probabil nimeni care să fie dispus a scotoci în jungla de semne ce o alcătuiau. Poolo simți că va trebui să reînvețe tot ceea ce a scris acolo înainte de a porni mai departe. Dar îi era foarte greu să recitească tot acel material pentru că, pe de o parte, multe dintre primele însemnări nu se potriveau cu cele ulterioare, el neobosindu-se la timpul potrivit să le corecteze pe cele dintîi sau măcar să le înlătore, iar pe

de altă parte, ca cititor detașat vedea cu cinism unele afirmații, privindu-le a priori cu neîncredere, fără a avea răbdarea să citească și dovezile care le sprijineau. Era o lucrare care, pentru a fi dusă pînă la capăt, trebuia urmărită nu cu entuziasmul celor 18 ani, vîrsta la care a început-o, ci cu fanatismul rigid care trece de multe ori peste bunul simț științific pentru a duce dincolo de el noi adevăruri.

Erau acolo unele afirmații al căror sens îl uitase pentru că de multe ori în grabă făcea doar semne în locurile în care ar fi trebuit să scrie o explicație sau ipoteza a cărei concluzie o afirma. Alte afirmații i se păreau fără echivoc naive, dar trebuia să-și recunoască utilitatea pe care o avuseseră la început, atunci cînd pornise de la niște observații empirice în căutarea motivării lor teoretice. Altele... Ce însemnătate putea să-i dea acum unei însemnări de genul : „... orice bucurie mare ai avea, încearcă să te bucuri **ÎNCONTINUU** măcar o oră. Celula obosește...” sau „Structura anatomică a unui creier bătrîn este la fel de departe de structura anatomică a unui creier tînăr ca și structura psihică a unui bătrîn față de un tînăr? Deosebiri anatomice există, și cele de comportament sînt indiscutabile, dar echivalența între ele rămîne o problemă“. Păi sigur că rămîne o problemă !

Dar erau alte observații, al căror tîlc bazat de astă dată deja pe un material faptic, e drept că mai mult de bibliografie decît de laborator — în privința aceasta doctorul Stachel avea dreptate : el, Poolo era în primul rînd un om de catedră — existau zic, unele observații pe care nu le mai puteai înlătura dînd din umeri, dar nici nu le puteai aproba întrutotul fără a le studia din nou temeinic.

Lectura aceasta începu să-l obosească atunci cînd se apucă să compare unele date, dar cînd puse la o parte materialele, entuziasmul trecut începuse să-i revină și îi apăru drept sigur faptul că dacă ceea ce își propusese să demonstreze putea fi sau nu demonstrat, rămînea în orice caz o concepție unitară și consecventă spre logic; spre știință, într-o disciplină în care speculațiile aride s-au dovedit de secole așezate pe soclurile cele mai autorizate. Pentru că de la primele însemnări ale balicului de la medicină pînă la concluziile medicului — oricît de banal ar suna —

a parcurs un drum lung, poate nu drumul bun din punctul de vedere al celor pe care voia să le demonstreze, poate că acest drum nici nu exista, dar calea pe care o avea în urmă viza cu încăpăținare aceeași idee, ceea ce într-o acțiune ca cea în care s-a angajat reprezenta deja prin sine un lucru remarcabil.

Și când ieși din cabinet umbra din nou preocupat de conținutul hîrtoagelor sale, încît abia putu să îngîne cîteva cuvinte la vorbele de bun venit pe care le primea din toate părțile.

— Nu aveți cumva vreo servietă, un geamantan, ceva ce-ați putea să-mi împrumutați pînă mîine ?

— Pentru ce vă trebuie, domnule doctor ?

— Aș vrea să car acasă mai multe hîrtoage.

— Mai lăsați-le și aici ! La început nu veți avea atît de mult de lucru . . . Veți putea lucra aici la fișele dumneavoastră.

— Nu-i chiar așa. Doctorul Stachel m-a întrebat de la început dacă mă are aici în calitate de medic sau de pacient.

— Ei, doctorul Stachel . . . Și cu atît mai mult nu e bine să vă surmenați iar !

— N-a fost vorba despre surmenaj . . . Dar cred că aveți dreptate.

Sora șefă Bunescu avea întotdeauna dreptate.

— Fetelor le-a fost dor de conferințele dumneavoastră. Poate că dacă le-ați relua ați face o trecere mai ușoară la munca dumneavoastră.

Cel mai mare calvar al lui Poolo erau conferințele acestea. Inițial lumea fusese intrigată de veșnicele fișe pe care Poolo începuse să și le îngămădească în cabinet imediat după ce venise să lucreze în acest spital. Noului medic însă nu-i făcea plăcere să se destăinuie în legătură cu preocupările sale, și trebuiră să treacă luni pînă ce, mai mult prin discuții ocazionale cu ceilalți medici, dar cîteodată și cu personalul, Poolo scăpă observații care terminară — totuși — prin a intriga pe toată lumea. În primul rînd surprindea la acest doctor tînăr și liniștit, de o conștiinciozitate exemplară, fermitatea prin care-și dezavua propria meserie. Obișnuia să formuleze cele mai vehemente critici la adresa nu a metodelor izolate, ci privitoare la

întregul sistem. Metodele consacrate, pe care de altfel și el le folosea, n-aveau în gura sa decît un efect cu totul și cu totul aleator. Fin diagnostician, se ferea să dea cea mai vagă prognoză celui mai clasic caz pe care-l întâlnea.

La început doctorul Stachel nu prea lua în seamă aceste ieșiri la un medic, altfel foarte corect în îndatoririle sale, punîndu-le în seama tinereții inclinate veșnic de a nega lucrurile consacrate. Dar încetul cu încetul descoperi că acest tînăr încearcă să pună ceva în locul celor pe care le neagă, și că, mai mult chiar, își irosește aproape tot timpul acestui scop. Doctorul Stachel nu prea era în clar nici acum cu ideile tînărului său confrate, dar flerul și probitatea sa îl făceau să-l încurajeze pe „răzvrătit“. Foarte ocupat cu propriile probleme, doctorul Stachel nu mai găsi răgazul să afle mai mult despre ceea ce se petrecea în mintea lui Poolo, iar proiectele — destul de evazive, de altfel, din partea acestuia pentru o discuție mai amănunțită se amîneau mereu de aproape doi ani, de cînd lucrau împreună.

În schimb, doctorul Stachel introduse cu ani în urmă un ciclu de conferințe pentru perfecționarea personalului, de cele mai multe ori lipsit de cele mai elementare cunoștințe de psihiatrie și cu atît mai mult de neurologie. Din lipsă de timp, dar mai ales din lipsă de entuziasm din partea „cursanților“ lecțiile se amîneau și se reamîneau și, atunci cînd aveau în sfîrșit loc, se rezumau mai ales la partea practică a lucrurilor, de fapt scopul imediat al instruirii personalului. Prin poziția sa în spital, Stachel reușise să le impună și celorlalți medici de a ține periodic asemenea informări, dar aici lipsa de entuziasm era de multe ori fățișă, lucru care s-a întîmplat la început și în cazul doctorului Poolo. De altfel, prima sa informare, pentru care se pregătise de acasă, contrar uzanțelor colegilor săi, prima sa „conferință“ fusese un fiasco total. Obosi repede ascultătoarele prin considerații teoretice pentru care ele nu aveau pregătirea necesară și, după ce vorbi un timp în gol, își concedie auditoriul spunînd că de fapt cele expuse n-aveau nici un temei fiind doar vorbărie goală, chiar dacă proveneau din cea mai selectă obîrșie științifică. Nu este greu de ghicit ce gîndeau după aceasta acei oameni simpli despre doctorul sucit care singur nu știe ce vrea.

Ceea ce îl făcu însă să-și schimbe impresia despre Poolo era acea stranie însușire a sa de a se avînta în cele mai abstracte speculații pornind de la fapte atît de concrete încît stăteau la îndemîna unui elev de școală. Deși nu mai ținuse nici o „conferință“ de la acea primă încercare nefericită, se întîmpla să polemizeze cu vreun coleg pe seama unui diagnostic, sau mai ales pe seama unor recomandări de părăsire a spitalului. Poolo invoca de obicei argumente care, absurde la început, erau susținute cu atîta fermitate încît atrăgeau auditori. Apoi de obicei părăsea cazul care a servit drept declanșant al discuției și ducea disputa mai departe. Era un spectacol neobișnuit pentru un om venit din afara spitalului văzînd personalul adunat în vreun coridor sau în jurul unui pat, ascultînd discuții la care de obicei în alte spitale se păstra distanța între medic și colaboratorii săi.

Aici s-ar cuveni însă o precizare : dacă disputele profesionale ale lui Poolo atrăgeau publicul, aceasta se datora în primul rînd spectacolului pe care-l oferea entuziasmul, și abia în al doilea rînd curiozității majorității ascultătorilor de a afla și de a aproba opiniile formulate. Și acest lucru nici măcar nu putea fi luat în nume de rău acelor oameni cu o pregătire insuficientă pentru discuțiile la care asistau, cu atît mai mult cu cît de multe ori nici un savant n-ar fi putut rămîne cu o imagine cît de cît clară despre părerea exprimată de tînărul înflăcărat. (La un moment dat Poolo își făcuse obiceiul de a aduna surorile din saloanele prin care trecea pentru a le ține un discurs lung în legătură cu ineficacitatea probabilă a tratamentului pe care tocmai îl începuse la un bolnav sau altul. Se întîmpla ca cineva să-i amintească unele cazuri asemănătoare în care acest tratament dăduse rezultate dintre cele mai bune obținute sub supravegherea lui Poolo însuși. Atunci acesta dădea din cap și-și concedia auditoriul).

Cam acestea erau „conferințele“ pe care-l îndemna sora șefă Bunescu să le reia. Și gîndindu-se la ele în timp ce se reîntorcea în oraș, Poolo trebui să-și recunoască faptul că dacă ele n-au ajutat niciodată nimănui, lucru care i se părea absolut indiscutabil, l-au ajutat totuși pe el să-și clarifice unele lucruri, și mai ales să-și dea seama cît de mult

era în stare să-și argumenteze observațiile, pentru că Poolo era convins că publicul cu care discuta despre ele nu putea fi decît unul și același, indiferent de componența sa și că singur el era cel care trebuia să crească în claritate și în argumente pentru a-și putea susține oficial „știința“. Iar faptul că mai pune ideile sale între ghilimele dovedea că n-a ajuns încă nici pe departe momentul în care va putea să înceapă încetul cu încetul să-și popularizeze noua sa concepție despre psihologie și psihiatrie.

Intrînd să mănînce într-o ospătărie în care era cunoscut ca vechi client, patronul îl anunță că în camera din fund s-a instalat tocmai prietenul domnului doctor. Mai mult din obicei, fără să știe la cine se referă domnul Palfalvy, stăpînul cîrciumii, Poolo trecu în cămăruța din fund în care la una dintre cele două mese ședea inginerul Savu sorbindu-și zgomotos supa în timp ce-și citea ziarul.

— Te deranjez ?

— Nu, da' de unde ! Stai jos !

— Pari schimbat ! Ți-ai lăsat barbă !

— Eh ! nevastă-mea . . . Găsește că-s mai distins așa. Dar cred că o să mi-o dau jos : nu știu cum se face, dar tot ce mănînc îmi rămîne printre fire. Ca să nu-ți mai spun că nu e nici un cîștig cu ea : Ca să mă bărbieresc îmi trebuiau exact zece minute ; acum ca să fac drăcia asta să nu semene cu ceafa unui seminarist îmi trebuie o jumătate de oră. Și măcar dacă m-aș recunoaște în oglindă . . .

La cealaltă masă un domn tocmai terminase de consumat și după ce-și îmbracă paltonul ieși purtînd la subsioară un volum pe coperta căruia Poolo mai apucă să citească autorul : Arthur Schnitzler.

— Aveam un prieten, zise Savu urmărind privirea lui Poolo, care pretindea că e vulgar să duci o carte cu coperta în afară, ca să vadă toată lumea ce citești și cît ești de cult.

— Trebuie să duci cartea cu titlul spre tine ?

— Doamne ferește ! Asta-i snobism, spunea prietenul meu. Pentru că asta înseamnă că omul vrea să pară interesant : vezi, doamne, ce duce el acolo ! Toată lumea trebuie să moară de curiozitate ce citește el !

— Și atunci cum trebuie să-și ducă bietul om cartea ? S-o învelească în hîrtie ?

— După părerea prietenului meu asta ar fi crima cea mai mare, pentru că cetățeanul nostru, conștient de greșelile celorlalți doi purtători de cărți, escamotează și mai mult misterul.

— Dar pentru Dumnezeu, continuă amuzat Poolo jocul, nu poate fiecare om să-și tocmească un servitor care să fugă în urma sa ducîndu-i cărțile.

— Prietenul meu spune că e indicat să-ți ții acasă cărțile.

— Și acasă cum le duci ?

— That is the question !

Întorcîndu-și friptura pe toate părțile, Savu continuă : cu asta nu vreau să minimalizez rolul copertelor. Uite ! zise scoțînd o carte din servietă.

— Urîtă !

— Bineînțeles că e urîtă. Numai francezii pot scoate cărți atît de urîte.

— Ne-am cam luat și noi după ei.

— Da, dar nu asta vreau să-ți spun. Nu remarci nimic pe această copertă urîtă ?

Poolo citi un titlu și un autor care nu-i spuneau nimic.

— Dacă ai fi văzut prima ediție ai fi înțeles. Acolo autorul era trecut cu majuscule, iar mențiunea „membre de l'Académie française“ alăturat cu caractere rezonabile. Uită-te aici : autorul e cu niște modeste literuțe pe cînd „membre de l'Académie française“ a trecut pe primul plan.

Dar Poolo nu mai urmărea considerațiile de bibliofil ale lui Savu. Oboseala și dezamăgirea nopții se adăugau hotărîtor moleșelii pe care i-o dăduse prînzul. Încerca să se refugieze ca de atîtea ori în „lucrare“, dar și aceasta văzută acum din depărtarea timpului i se părea naivă, un lucru născut în imaginație și sortit visului. Nu vorbise nimănui niciodată decît despre elemente disparate ale lucrării sale, și acestea în mod tangențial, parcă i-ar fi venit atunci în minte, parcă ar fi fost vorba doar de idei de conversație născute în toiul discuției și care bineînțeles nu trebuiau susținute prin argumente, sau mă rog, aceste argumente să nu depășească în nici un caz faptele pe care ți le pot

pune la dispoziție convorbirile ca între medici. Fusesse totuși un student bun, vorbise întotdeauna argumentat la examenele de facultate. De unde atunci această speculație în munca pe care o făcea cu dragoste și nesilit de nimeni? Ceea ce încerca să dovedească era îndreptat tocmai împotriva vorbăriei din psihiatrie și psihologie, de unde atunci aceste ipoteze clădite doar pe bază speculativă?

Plăți și-l lăsa pe burtosul inginer să-și facă mai departe singur siesta.

În drum spre casă intră la o veche cunoștință, astăzi pacientă, doamna Gruia. Femeia era o nevrotică mai veche, și boala fără a se agrava revenea periodic, sau mai bine zis dispărea din când în când, aducându-i aminte pacientei că se poate trăi și fără suspine, că se poate dormi și culcat pe orizontală, că se poate duce o viață fără palpitații. Poolo îi dădea asistență — de altfel acesta era și termenul pe care-l prefera în munca pe care o ducea cu asemenea bolnavi — îi prescria diferite medicații cu care reușea să-i sedeze pentru o vreme suferința, după care drogurile își pierdeau eficiența, iar el încerca altceva, fiind mereu pe punctul de a epuiza lista de medicamente, trecând apoi la alte combinații cu aceleași titluri, câștigând timp și amăgitoare victorii.

Doamna Gruia era mama unui fost coleg de școală primară al lui Poolo și soră bună cu doamna Bunescu, sora șefă de la spital. Vremea îi despărțise pe cei doi elevi, unul ajungând medic, iar celălalt, după ce făcuse doi ani de poli-tehnică, trebuind să se mulțumească să deseneze proiecte. Toate la un loc, și nu în ultimul rând afecțiunea pe care i-o purta doamnei Bunescu, îl făceau pe Poolo să treacă de câte ori avea vreme pe la familia Gruia, unde în afara obligațiilor profesionale găsea întotdeauna și o ceașcă de ceai și dulceață. De altfel în gospodăria doamnei Gruia toate își aveau rânduiala bine stabilită, iar ceașca domnului doctor își avea locul ei printre lucrurile de pe bufet.

În hol îl întâlnește pe Marius, fostul său coleg, cu care schimbă câteva cuvinte despre sănătatea doamnei Gruia și despre propria sa sănătate după care amfitrionul ieși

(Marius era de acum îmbrăcat de plecare), iar Poolo intră în camera care ținea loc de salon, sufragerie și dormitor.

În încăpere era cald, gazda suferea mereu de frig, iar aerul și lucrurile emanau mirosul specific spațiului dintre aceste ziduri.

(Izul acela specific, suficient pentru a-ți reîmprospăta peste ani lucruri și fapte de mult uitate, pentru că așa cum există un miros al oamenilor, un miros al animalelor și al lucrurilor, există și mirosul străzilor și al locuințelor; trec ani peste noi, dar ar fi suficient să ni se redea mirosurile propriei noastre copilării, al scutecelor noastre — nu cel al scutecelor în general, ci mirosul scutecelor noastre — pentru a reînvia amintiri veșnic pierdute; o asemenea experiență nu s-a petrecut încă și pentru că un astfel de miros dispare o dată pentru totdeauna împreună cu clipele care i-au permis odată să existe. Astfel apare miraculos faptul locuințelor care păstrează mirosurile lor și numai ale lor în ciuda vremii care a trecut altundeva, afară pe străzi, vreme care a rămas înțepenită însă înăuntru, captivă, încât pentru tine, cel ce ai venit, se produce o întoarcere a ceasului care în locuințele acelea s-a stricat de mult).

Să nu anticipăm însă dorul pe care-l va simți odată Poolo față de atmosfera în care tocmai intră, în timp ce doamna Gruia, fericită că el îl vede, îi iese în întâmpinare zicînd :

— Ce s-a întîmplat? Vin bolnavii în vizită la bolnavi?

— Nu, doamnă, sănătoșii vin în vizită la sănătoși.

— V-am simțit lipsa, domnu' doctor...

Poolo resimțea întotdeauna pronumele de politețe și titlul, atunci cînd i se adresa astfel gazda sa. Pe vremuri venise aici cu ghiozdanul în spinare, și faptul că acum mama fostului său coleg nu-i mai spunea pe numele mic interpunea bariere, chiar dacă era conștient că femeia bolnavă trebuia să aibă mereu în față imaginea medicului care o supraveghea.

Noaptea nedormită precum și prima zi de activitate îl epuizară și aproape că regretă că nu plecase acasă să se culce. În timp ce-și soarbe ceaiul ținînd ceașca cu ambele mîini, ochii care i s-au închis la început din cauza aburilor calzi rămîn închiși pentru a permite căldurii istovite să se

împrăstie în tot trupul. Și în vreme ce doamna Gruia spovăiește trecînd de la boala ei la evenimentele casei :

(— ... îmi pare rău că n-a putut rămîne și Marius. Dar acum stă atît de puțin cu mine. E tînăr, i-a venit și lui vremea să mai stea cu altcineva, nu numai cu bătrîna lui mamă, eu nu vreau să-i stau în cale, dar aș fi fericită să se mute aici dacă se va căsători, că loc avem, slavă domnului destul, iar eu . . .)

Poolo simte cum gîndurile i se destramă în mii de frînturi, zbătîndu-se în căldura ce-l cuprindea tot mai tare.

Ajuns acasă se culcă și se trezește în ultima clipă a doua zi dimineată, pentru a mai putea ajunge la timp la spital.

Dormise greu și noaptea avu un vis. Deschise ochii buimăcit de întîmplările pe care le trăise în somn, fără a se putea însă întoarce la realitate. Reuși să iasă dintre tenebre, dar le mai simțea afectiv fiindcă pentru Poolo visul nu se poate termina decît atunci cînd reușește să găsească o soluție pentru a ieși din situația disperată în care îl aruncă din cînd în cînd somnul, chiar dacă soluția vine atunci cînd el se află în starea de veghe.

Cînd se culcase uitase să tragă storurile și luna, intrată în odaie, dezvelea NERVURILE CONCENTRICE ale unui nod dintr-o scîndură dată cu furnir.

Pentru a putea ieși din vis trebuia să fugă printr-un coridor și să închidă ușa după el. Deschizînd ochii dăduse de spațiile dintre contururile desenelor de pe bucata aceea de lemn și, legînd ceea ce simțea cu ceea ce vedea, se cuibări în interiorul acelor spații, străduindu-se să le urmeze meandrele. Socoteala era simplă : dacă nu mai ai picioare de plumb, n-ai decît să fugi și să trîntești ușa după tine. Problema era să poți închide ușa, s-o poți înțepeni atît de bine, încît ceea ce venea în urma ta să n-o mai poată urni, rămînînd astfel pe veci închis după ea. La început teama cea mare i-o pricinuia ipoteza că o dată ajuns la capătul coridorului să nu fie ce să-ți arunci în urmă, poarta aceea măiastră pe care s-o poți fereca, dar ajuns la acel punct neliniștea se spulberă deoarece capătul coridorului există, un capăt fără ieșire din care nu va putea scăpa nimic și nimeni, pentru

că oricît de repede ai încerca să înaintezi, oricît de mic ai reuși să te faci pentru a te strecura afară, pașii nu te vor duce decît tot acolo de unde ai plecat și pe măsură ce vei reuși să te grăbești mai tare, vei ajunge mai repede din locul din care ai pornit. Ceea ce ți-a fost frică să nu iasă, va rămîne în veci ferecat înăuntru, în spatele celei mai strașnice porți, în spatele ne-portii.

Dar liniștea nu-l mîngîie pe Poolo decît pînă ce pricepu că dacă poarta va rezista, dacă nimic n-o va putea mișca din loc, atunci nu va reuși să iasă nici el dintre contururile din care încearcă să evadeze.

Coboară din pat, și cu nasul aproape lipit de scîndură caută zadarnic o fisură în desenul în care se imaginează. (Se întîmplă atît de des ca vopseaua să fi dat de o asperitate minuscule, de un mic corp străin ajuns acolo prin cine știe ce întîmplare, un punct neînsemnat care să întreprună linia, loc oricît de mic, dar suficient pentru a-i îngădui spiritului să iasă). Dar nu găsi nimic.

Lumina începe să slăbească, probabil că luna amenințată de un nor se pregătește să fugă din odaie, și el bîjbîie încă, urmărind cu unghia firul acela neînterupt și infinit, circumferința care renaște mereu din punctul în care s-a regăsit. Iar cînd lumina părăsește cu totul bucata de scîndură, Poolo își bagă unghiile în nervura pe care o urmărește.

Începe să raționeze : linia aceea nu trebuia să fie neapărat peretele unui tunel ; de ce să nu reprezinte un zid care se poate escalada ? Dar atunci zidul rămîne deschis pentru a putea fi trecut nu numai de el . . . nelăsîndu-i în urmă nici o speranță. Înălătură acest gînd în timp ce se pregătește să sară deja linia și aceasta redevine peretele care-l păstrează captiv. Dar întunericul reînvie tenebrele visului, și Poolo ghemuit lîngă dulap, simte din nou răsuflarea coșmarului, gata să-l cuprindă.

Își încleștează unghiile în lemn și bănuind fisura pe care reușește s-o pricinuiască desenului, se grăbește să se strecoare afară. Gaura e mică, dar izbutește să iasă eliberîndu-și sufletul și lăsîndu-și trupul în spărtură, ca un dop prin care să nu-l poată nimeni urma.

După cum am mai spus, se trezi dimineața târziu și abia mai avu timp să nu întârzie la spital.

(Buimăcit încă de somn, pe drum gândindu-se pentru o clipă la întâmplarea din interiorul desenelor lemnului, fu convins că a visat-o. Dar mai târziu, peste câteva zile amintindu-și din nou de ea, și verificînd locul, găsi urme de unghii zgîriate în lemn).

Zilele începeau să semene din nou între ele, conferindu-i lui Poolo sentimentul de siguranță care-i lipsise pe tot parcursul bolii și al reconvalescenței. Se cufundă din nou în hîrtoagele sale și naivitățile pe care le observase la tot pasul, atunci cînd, detașat prin timp de material, regăsi însemnările mai pline de elan decît bun simț științific și cînd insuficiența bazei de fapte îi păru mai mult decît determinantă pentru calitatea lucrării, naivitățile pe care le observase atunci se estompau pe măsură ce se „remonta”. Pauza i se părea totuși binevenită cel puțin pentru un motiv, și anume pentru înlăturarea lenei intelectuale pe care o resimțise tot mai des înainte de a se îmbolnăvi. Se întîmplase să strîngă zile întregi fișe, făcînd o muncă pentru care efortul intelectual era minim și pentru care efectiv nici nu depunea vreun sîrg al gîndirii. Își aminti de seri în care descurajat de ritmul de melc în care înainta, diagnostica plictiseala la care a ajuns drept simptom sigur al inutilității muncii pe care o depunea sau în orice caz drept semn că întregul material intrase pe o linie moartă.

În serile acelea a ajuns Poolo să redescopere și un alt adevăr : că pentru a putea să existe un savant-savant sînt necesari nouă sute nouăzeci și nouă de savanți-contabili ; că rolul acestora este la fel de determinant ca și rolul furnicilor lucrătoare în perpetuarea speciei, chiar dacă nu ele sînt chemate biologic pentru acest scop. Dar dacă nici o dată o furnică lucrătoare nu se va erija în rolul de furnică reproducătoare, între savanți responsabilitățile sînt într-o mult mai mică măsură respectate.

Reciti o parte din material, după care fără a-l parcurge în continuare, mă refer la însemnări și în mai mică măsură la fișe, simți nevoia de a lucra mai departe.

Iată prima însemnare — cea care fusese cărămida de temelie a „lucrării“, însemnare care arată în mare măsură nivelul intelectual și științific al autorului ei din acea perioadă :

„Norma (sau normalul) este considerată unanim ca o medie a variațiilor. Singură această definiție arată în mod suficient cât de infim de rare sînt cazurile „normale“. Marea majoritate a oamenilor oscilează în jurul normei. Asta nu înseamnă neapărat că fiecare om este un caz clinic. Nu este pentru că mijloacele tehnice și gradul de cunoaștere al oamenilor nu o permite. Activitatea oamenilor este dată tocmai de aceste devieri de la „normal“, gradul diferit al acestor devieri dînd atitudinile și întreg caracterul divers al șirului de oameni. *Activitatea psihică este determinată de gradul de deviere de la „normal.“*

Da, acesta a fost începutul, sau cel puțin primul document care să-l ateste. În mintea sa însă Poolo formulase inițial altfel premisa, o formulare de școlar, realizată la vîrsta școlii, dar adăugită din primele săptămîni de studenție. Ceea ce gîndea la „începutul începutului“ s-ar putea concretiza ca pornind de la nemulțumirea pe care i-o provocase dintotdeauna o disciplină pur speculativă, și pentru că din psihologie nu cunoștea mai mult, a răsfrînt cadrul și la această știință care se autointitula cu o nemărginită trufie „știința despre suflet“, dar care, de fapt, nu reușea să explice decît, în cel mai bun caz anumite suflete, ale celor care tocmai o speculau. Orice știință bazată pe o ipoteză de lucru pur speculativă i se părea acceptabilă doar prin bunăvoință, sau datorită talentului pledant al celui care o expunea. De aici Poolo liceanul porni în căutarea unei metode obiective de a explica comportamentul într-un fel în care „să trebuiască toți să-l accepte“. Poolo dorea o psihologie care să explice de ce face cineva ceva și nu altceva, de ce face un lucru acum și nu altădată.

Poate că interesul acesta pentru psihologie i-a stimulat și repulsia pentru orele fostului său profesor din liceu, Barbălată. Și dacă e să fim exacti, nu era vorba de un interes față de psihologie, ci mult mai degrabă un protest față de această știință, față de psihologia care îi fusese impusă formal în liceu și mai tîrziu în facultate. În ceea

ce îl privește pe Barbălată, acesta intrase de mult în istorioarele pe care obișnuiesc să și le povestească foștii colegi la ora amintirilor hazlii. Era mărunț, dar foarte lat în umeri, negricios și înzestrat cu un fel de a vorbi în același timp grav și repezit, ceea ce dădea o impresie stranie, mai degrabă neplăcută, personajului de îndată ce deschidea gura. Iar el o deschidea îngrozitor de des și — după părerea lui Poolo — cu prea puțin folos.

Orele lui Barbălată erau un prilej de veșnică îngrijorare pentru profesorii care urmau după el la catedră, pentru că Barbălată pur și simplu nu le ceda locul. Deși îi obliga pe elevi să vină cu o oră înainte de începerea normală a programului — își asumase prima oră de curs — nu reușea nici o dată să epuizeze experimentele sale nici măcar în ora propriu-zisă, de unde veșnicele certuri cu direcțiunea și colegii, câteodată chiar și în prezența elevilor și în forme agresive. Cât privește experimentele amintite, cu acestea era o întreagă poveste. Spre deosebire de ceilalți colegi locali și chiar în opoziție cu orientarea universității din oraș, Barbălată se declară un fervent admirator al psihologiei experimentale, dar nu în accepțiunea ei clasică, familiară mai ales majorității cadrelor universitare, ci cu una personal înțeleasă, un fel de testologie în sensul cel mai mecanicist al cuvântului. De unde își procurase Barbălată testele și mai ales formularele, Poolo n-a aflat niciodată, dar experimentele pe care le efectua oră de oră cu liceenii, sau mai bine zis asupra liceenilor, se desfășurau cu cronometrul în mână, fiind înțelese de elevi, de cei care ar fi trebuit să învețe ceva, drept un fel de concursuri de genul celor pe care le oferă unele jocuri de societate.

Modul de notare al lui Barbălată era la fel de năstrușnic ca și „expunerile“ sale. În ora care preceda cursul propriu-zis și la care elevii erau obligați să vină peste program, Barbălată le împărțea întrebările la care trebuiau să răspundă în scris pentru notare. Răspunsurile erau apreciate cu „bine“ sau „rău“, la sfârșit adunându-se calificativele într-o notă. Numai că un răspuns bun nu era considerat decât acela care reproducea textual anumite pasaje dintr-un anumit manual, orice altă interpretare nefiind luată în considerare chiar dacă în esență coincidea cu sensul cuvintelor pretinse de profesor. Dar culmea culmilor o prezenta

faptul că manualul cu pricina nu numai că nu-i aparținea lui Barbălată, dar nici măcar nu se aseamăna cu modul lui de a privi psihologia. Era un manual vechi, o traducere a unei psihologii cât se poate de tradiționaliste și, după cum putu să-și dea seama Poolo mult mai târziu, un manual condamnat chiar și de adepții unei științe de genul celei promovate de cartea respectivă. Ca să obții o notă de trecere la Barbălată exista un singur procedeu, pe cât de simplu pe atât de lesnicios de pus în aplicare : să copiezi. Și bineînțeles că toată clasa, că toate clasele, că toate promoțiile de elevi care s-au peregrinat prin orele lui Barbălată, toți au copiat. Desigur că au existat și liceeni conștiincioși care au încercat, la început măcar, să se pregătească pentru orele de psihologie. Dar aceștia au fost repede puși la punct de sistemul de notare care îi proiecta pe cea mai mică notă, în timp ce magistrul îi decreta în fața colegilor și prin sala profesorală drept imbecili.

Că liceanul Poolo nu admitea că „știința despre suflet“ se reduce la completarea unor formulare este adevărat, dar că interesul său pentru psihologie s-ar fi limitat la această formă de respingere a unor aberații ar fi exagerat de susținut. Mai degrabă aceste aberații l-au făcut să dorească la cei șaisprezece-șaptesprezece ani ai săi să elucideze știința, care pentru el cel de atunci, trebuia să fie capabilă să motiveze faptele oamenilor. (Inconștient, Poolo simțea nevoia ca psihologia să se definească drept știință, după ce aceasta, ca atâtea alte discipline, se rătăcise într-un drum care deși o dusesse undeva „înainte“, o îndepărtase în același timp într-o asemenea măsură de întrebările care îi serviseră odată de izvor, încât acestuia i se pierduse de mult urma). Într-un caiet de însemnări din acea vreme, caiet care ca și toți ceilalți frați ai săi avea să se întrerupă de la pagina a zecea, într-unul din aceste caiete de însemnări Poolo notase: „Dacă activitatea psihică, deprinderile, atitudinile, necesitățile etc., își au proiectarea materială în creier, morfopatologia neuronilor trebuie să reflecte cel mai veridic toate aceste transformări.

Ar reieși că modificările chimice (coloratură, densitate etc.) ce se petrec în neuron să dea pentru un cunoscător tabloul tulburărilor psihice la concret și invers, cunoscând

tabloul transformărilor psihice, să fim capabili de a ne înfățișa imediat și cu exactitate neuronii bolnavi“.

Apoi însemnările mergeau mai departe pretinzând că la fiecare act uman (analizat psihologic) să-i corespundă transformările de rigoare din neuron.

„Da“, gîndea Poolo, „doar dacă s-ar ajunge la un asemenea grad de virtuozitate, s-ar putea explica rațional și universal valabil conduita umană“, ceea ce certifică faptul că pentru Poolo „știința despre suflet“ se reducea la „știința despre conduită“, și cel puțin în această privință a rămas la fel de radical și în anii următori.

Pentru ca să realizeze ceea ce și-a propus avea nevoie de o metodă de lucru care să-l ducă la pararelismul, pe care încerca să-l demonstreze și de care, în paranteză fie spus, era a priori convins.

Această metodă de lucru o găsi în amintirea unui joc din copilărie. Se vindeau pe vremea aceea niște cartonase împărțite în mai multe patrate — fiecare reprezentînd o imagine — și un carton mai mare, care însuma toate desenele. Un participant la joc își alegea o imagine de pe cartonul mare iar celălalt trebuia să „ghicească“ la care desen „s-a gîndit“ primul. Jocul decurgea prin chestionare : în timp ce primea să privească pe rînd cartoanele mici, cel ce se „gîndise“ la o imagine trebuia să spună dacă desenul „lui“ se afla sau nu printre cele pe care le avea tocmai în față. Prin combinare și prin eliminări, cu ajutorul cartonului mare se putea deduce imaginea căutată.

Pentru ca să găsească un simptom valabil pentru o mulțime de entități pe care să-l poată corela cu o anumită transformare celulară de la nivelul cortexului — dacă în general este posibilă o asemenea operație — era necesar să repete jocul cartonășelor cu imagini. Numai că spre deosebire de acel joc, jocul lui Poolo avea incluse dificultăți incomparabil mai mari pentru cel ce trebuia să „ghicească“. Prima dintre aceste dificultăți consta în aceea că nu toate imaginile existau pe cartonase, din contră, era mai probabil ca doar o parte neînsemnată din imaginile jocului să fie îngrămădite pe cele cîteva fișe pe care le avea la îndemîină pentru „ghicit“. Iar pentru confecționarea

acestor fișe își sacrificase cea mai mare parte a timpului în care crezuse. Din nou conștiința unor savanți-contabili îi apărea evidentă, de data aceasta în cea mai concretă formă posibilă.

Imaginase două categorii de fișe : una cuprinzând manifestările de deviere patologică, psihică, fiziologică, anatomică, în fine neurologică, iar alta în care trecea pe entități toate aceste transformări. A ajuns astfel la o mulțime de cartonase, cuprinzând fiecare numele entității în care se găsea un anumit simptom, cel de care se ocupa cartonașul respectiv, acestea fiind corelările cartoanelor mici din jocul luat drept model. Există apoi un repertoriu în care erau trecute interrelațiile dintre diferitele entități, un fel de schemă de analiză a cartonului mare. În afară de aceste fișe mai erau altele care se ocupau de prognostic, de paroxisme, de localizări atipice etc. Toate la un loc se învîrteau în jurul aceleiași idei și doar faptul că fiecare cartonaș, fiecare semn de pe fiecare fișă se născuse separat, pe măsură ce se ivise diversificarea unei noi fișe, făcea posibil accesul la acest haos de informații. Acum, după o întrerupere, Poolo trebuie să reînvete tot acest mecanism complicat, și mai mult, chiar semnele pe care le făcuse convențional, dar al căror sens îl uitase în multe cazuri.

Dacă exista o corelație de genul celei pe care o căuta Poolo, atunci cu sistemul imaginat de el, în ipoteza — conștient fantezistă — că fișele s-ar apropia de un coeficient semnificativ de starea de complet, posibilitățile de reușită erau apreciabile. Numai că necazul era tocmai cu completarea fișelor, care pe măsură ce se înmulțeau rămîneau la fel de depărtate de un tablou cît de cît complet, ca la început. Și deși era conștient de acest lucru, și cu toate crizele de descurajare provenite de aici, Poolo își completa mai departe fișele ca un mecanism pornit, ca un ceasornic menit să măsoare timpul cel fără de început și fără de sfîrșit, timpul care deci nu poate fi măsurat. Și totuși pendulele bat în continuare.

Mai ales că fișele cu entități erau artificiale chiar în accepțiunea lui Poolo. Atunci cînd pornise de la normă, și-a imaginat-o nu ca un punct teoretic undeva la mijlocul unui segment de dreaptă, marginile acestuia fiind notate

cu plus și minus, așa cum se obișnuia îndeobște, ci ca centrul unui cerc, posibilitățile din jurul normei devenind infinite. Și pentru că un cerc este rezultatul rotației unui segment în jurul lui însuși, cercul lui Poolo reprezenta suma tuturor entităților cunoscute, fiecare avîndu-și plusul și minusul undeva dispus pe circumferință. Astfel norma reprezenta centrul tuturor bolilor cunoscute, fiecare individ simțind toate aceste influențe ce se contracarează singure și reciproc. Dacă acest echilibru este dereglat, o influență predominînd, apare starea de boală propriu-zisă. În legătură cu aceasta, cu instaurarea unei maladii din punct de vedere clinic, considera un prag la care boala să poată fi considerată boală, pentru că echilibrul pe care și-l imaginase Poolo avea o stabilitate relativă, maleabilă la orice excitant, la care se adapta sau nu. De aceea chiar dacă o „boală“ predomina, individul nu putea încă nicidecum fi considerat bolnav, la fel cum dacă cineva strănută nu este băgat imediat și numai pentru asta în pat. Această stare aflată la centrul patologicului, și tocmai de aceea fără a fi și malativă — Poolo o numise totuși „mozaicul patologic“ — o considera analoagă cu desenul dat de un caleidoscop pentru copii, acel mic tub din carton terminat într-un triunghi magic în care cîteva cioburi din sticlă colorată se amestecă în fel și chip dînd diferite imagini, desene stabile pînă la mișcarea tubului, după care se compun și se recompun mereu altfel, mereu diferit, dar — amănunt esențial — fără a pierde niciodată circumscripția în trei laturi care le încinge.

De altfel, după cum am mai arătat, era cu totul remarcabil cum Poolo reușea mereu să jongleze între raționamentul abstract și imaginea concretă, uzuală și naivă, și de aici chiar și în discuție dădea nu o dată impresia de copil teribil, prin efectul naiv sau, din contră, de neînțeles al gîndirii sale bazată pe acest amestec ciudat — deși formal — de rațiune și amintire. Mai ciudat era faptul că Poolo însuși devenea conștient uneori de acest lucru și nu se mai mira atunci cînd tocmai îl interpela sora Livia :

— Vai domnu' doctor, la dumneavoastră nu știe niciodată omul cînd să rîdă și cînd să-și scoată creionul ca să-și noteze cele ce ni le spuneți !

— Poți să rîzi din partea mea cînd dorești, soră ! Dacă nu te poți stăpîni, n-ai decît să rîzi și în timp ce-ți notezi ! Dar ce ți-ai notat dumneata acolo ?

— Păi, ce ne-ați spus dumneavoastră, domnu' doctor.

— De ce ?

— Domnu' doctor Stachel ne-a spus să notăm.

— Și ce-ai notat astăzi ?

În caietul dictando al sorei Livia stătea scris respectînd riguros încadrarea fiecărei litere în rîndul liniat, și lăsînd cîte un rînd gol ;

„Domnu' doctor Poolo (subliniat) 12 martie, salonul nr. 3, pacientu, domnu frizer Rațiu, delirium tremens. Poate ieși. Domnu doctor spune că peste cîteva luni va veni înapoi. Spune că se va transforma în sindrom Corsacov sau în forma schizofrenică a lui Graeten. Domnu doctor spune să-l reinternăm tot la dînsul, cînd s-o reîntoarce domnu Rațiu. Domnu doctor m-a rugat să-l urmăresc încă două zile pe domnu Rațiu și să stau de vorbă cu el și să-mi notez tot. Dar atunci nu iese azi domnu frizer din spital ?“

„Pacientu Nae. Halucinoză alcoolică. Notat pentru domnu doctor Poolo tot ce am văzut la pacientul Nae. Domnu doctor mi-a spus că nu mai trebuie să-i notez nimic.“ . . .

— Dar ce-i ăsta ? Un jurnal de zi ?

— Nu-i bine ce am scris ?

— Ți-a răsfoit vreodată domnul doctor Stachel caietul ?

— Vai, domnu' doctor, iar glumiți !

— Atunci de ce Dumnezeu' mai cere asemenea scripte inutile Stachel ? „De fapt inutile . . .“ pentru că și el, Poolo, îi ceruse sorei Livia protocoale cu speranța că le va putea folosi în „lucrare“. Un timp citi însemnările surorilor — pentru că n-a cerut numai de la sora Livia asemenea notițe — dar curînd inutilitatea absolută a unor asemenea observații devenise prea evidentă pentru a continua experiența. Numai că uitase să le comunice surorilor să nu se mai obosească să scrie tomuri întregi de rînduri nefolositoare. Iar ele, conștiincioase, sau poate de frica șefului, umpleau mai departe caiete tip școlar cu fraze destinate nimănui.

— Vă caută o doamnă !

(Naivă, venită de cine știe unde, o rază plăpîndă de soare își făcea de lucru printre norii de fum, încercînd zadarnic să încălzească un colț de masă, să coloreze o pată de cafea vărsată din nebăgare de seamă : un sol din depărtări abia bănuite se căznea să facă negrul marmorei violet, iar violetul murdar de cafea cenușiu. Iar lumile de praf urcate pe lumină, gîdîlînd raza, o făceau să se unduiască vag pe loc,

pînă ce Schmidt așezînd ceașca sa înapoi pe masă, lăsă raza neterminată în conul de umbră format.

— Am să-l citez pe ziar ! Apoi își savură fraza : Da, da, nu pe ordin de zi, pe ziar !

Poolo gîndi : „A zis-o !“ Apoi adăugă cu voce tare :

— Chiar așa ai să faci ?

Schmidt îl privi neliniștit, dar nu găsi urmă de zeflema pe fața interlocutorului său.

— O să vadă el ! Aș putea să scriu un articol . . .

Poolo era ocupat cu țigara de foi. Cînd a desfăcut pachetul, lama ascuțită a briceagului — briceagul lui Schmidt de la care îl împrumutase — a pătruns în interiorul ambalajului atingînd una din țigări. Poolo lipi pe partea lezată o bucățică de frunză de tutun, sterilizînd transplantul cu salivă. Operația îi reuși de minune. După ce mușcă vîrfurile țigării, Poolo vîrî înăuntru o jumătate de chibrit și apucă acest ciot cu dinții. În timp ce trăgea primul fum își dădu seama că soarele se mută de la masa lor. La început intră Schmidt în umbră, apoi acesta trase după el toată masa în semiobscuritate. O ușă se deschidea mereu undeva în apropierea lui Poolo. I se făcu frig, se sculă pentru a pleca, dar observă că Schmidt continuă să vorbească, așa că își luă doar paltonul pe umeri și se așeză la loc.

— . . . ceea ce pentru noi ziaristii, orice s-ar spune, nu-i chiar așa de simplu. Nu zic, nu-i complicat să te cerți cu cineva, dar cui îi ajută asta ? Aș putea să scriu un articol . . .

O femeie destul de înaltă intră în cofetărie, îi căută din ochi și veni spre masa lor. Folosindu-se de pretext, Poolo se sculă, salută și ieși. Afară dădu din nou de soare.

Era o zi neobișnuit de frumoasă pentru un sfîrșit de februarie, care pînă în dimineața aceea se arătă a nu fi cu

nimic mai prejos în privința frigului decât se cuvenea. Cu toate că era o zi obișnuită de lucru, oamenii se plimbau parcă în număr mai mare și cu un aer mai sărbătorește pe străzi, ceea ce dădea o impresie de dimineață de duminică întregului oraș.

Primul impuls fu acela de a nu pierde dimineața de pomană. Deja din cafenea îl apăsa o senzație de culpă pentru faptul că s-a sculat mai târziu, pentru că nu s-a apucat de lucru, pentru că, după toate probabilitățile, dimineața care se apropia de prânz va trece goală. Își promise în schimb că va începe după-amiaza devreme și că o va sfârși târziu, cu toate că știa că nu va rezista mai mult ca de obicei în fața fișelor sale.

Își aprinse pipa, dar și-o stinse aproape imediat lovind-o ușor de perete, înainte de a intra în librărie. Executase aceste gesturi automat și se trezi puțin surprins când domnul Novăceanu îl întrebă din spatele tejghelei dacă a uitat ceva în prăvălie cu o oră înainte când își făcuse raidul zilnic printre cărți. Bîgui ceva lipsit de sens și se reîntoarse la soare, luînd-o înapoi înspre Piața Mare. În timp ce-și reaprindea pipa sub o vitrină, simți o mîină grea căzîndu-i pe umăr, iar de undeva, din rumoarea străzii, răzbi spre el un salut.

— Ce faci, bătrîne ?

Poolo se mulțumi să dea din umeri. Mulțimea se scurgea potolită prin fața sa, gustînd cu voluptate astrul care se oferea ispitindu-i cu puțină căldură, cu un supliment de lumină și cu amintirea unui soare adevărat.

În timp ce descria un cerc larg cu mîina în care-și ținea „elegant” țigara, Iuliu Pop zise :

— Uite ce timp formidabil ! Dacă n-ar fi iarnă, toată lumea asta încotoșmănată s-ar duce la plajă.

— Dacă n-ar fi iarnă ?

— Păi, da, eu îmi amintesc de zile de vară mai răco-roase.

— Și mergeai la plajă ?

— Eu nu, dar alții da.

Se opriră în fața unor afișe.

— Rahat, zise Iuliu Pop. Asta nu-i stagiune !

— Nu ? îl întrebă Poolo zîmbind.

Thor Jock și Claudia îi salutară gălăgios :

— Purtați pardesiu pe o asemenea vreme ? se interesă Claudia.

Iar Thor Jock o întrerupse nerăbdător :

— Să vă spun cea mai extraordinară . . .

Nimeni nu cunoștea cu precizie toate metamorfozele numelor lui Thor Jock, și este aproape sigur că dacă cineva ar fi reușit să-l determine să enumere el însuși în ordine cronologică fiecare nume pe care l-a purtat, este aproape sigur că s-ar fi încurcat și el. Se întâmpla foarte des ca oameni care-l cunoscuseră bine să ridice din umeri la auzul numelui său care în noua ipostază nu le spunea nimic. Poolo îl cunoștea de pe vremea în care-l chema Tătar sau Tătăr, nume sub care a realizat și câteva înregistrări pe discuri interpretând șlagăre germane în stilul la modă franțuzesc. Apoi deveni Thor Jock făcându-se cunoscut pe afișele teatrale din stagiunea trecută. Acum nu mai juca teatru, dar Poolo nu-i cunoștea încă noua ocupație.

— Vouă femeilor vă vine ușor. Vouă vă stă mult mai bine în talie.

— N-aș zice, făcu Poolo. Un pardesiu bine croit . . .

— Da, dar talia poate fi și mai bine croită, zise Claudia rîzînd.

În sfîrșit reuși să se facă auzit și Thor Jock :

— Să vă spun cel mai extraordinar banc din ultimele două sute de ani : o muscă se tot învîrtea în jurul unei sticle de țuică în timp ce . . .

Era o zi într-adevăr neobișnuit de caldă. Thor Jock și Claudia — eleganți ca de obicei — au ieșit în talie, iar trecătorii întorceau capul privind după dinșii.

— Parcă ați fi niște turiști străini, zise Poolo. Doar aparatul de fotografiat vă mai lipsește.

— . . . dar pisica înșfăcă musca zicîndu-i . . . ridică Thor Jock vocea pentru a nu se pierde poanta.

Poolo se întrema încet după o nevroză astenică, boală care lăsîndu-l acum să doarmă și să revină la vechea lui poftă de mîncare, se încăpățîna să-l împiedice să urmărească prea mult timp același subiect, interferîndu-i încă din cînd în cînd ideile. De altfel de pe urma acestei boli

i-au mai rămas încă și alte semne, unele de care nici nu era conștient, încât era de multe ori terorizat de teama ca o nouă infirmitate — chiar dacă temporară, deși cine știe? — să nu-și facă apariția.

— Nu-i grozavă? întrebă Claudia entuziasmată. Ca de obicei vocea îi suna puțin teatral.

Iuliu Pop râdea din toată ființa sa, în timp ce Claudia îl fixa pe Poolo cu ochi ei verzi; zîmbind în sfîrșit și el, Poolo se întreba de ce trebuie să pună Claudia atîta patos în fiecare fapt mărunț pe care-l exprima.

— Nu înțelegi? Păi dacă pisica n-ar fi spus...

— Nu, te rog! Nu-mi place să mi se explice un banc!

— Nu vezi că n-are nici un pic de simț al umorului, zise Thor Jock puțin ofensat. El nu poate să rîdă decît de bancurile lui. Tot la bancul cu englezul ții?

Poolo nu i-o luă în nume de rău. O regulă elementară de politețe te obligă să rîzi la bancurile povestite de alții, chiar dacă le-ai mai auzit de o sută de ori. Povestită, gluma devine producție de artă, iar cel ce o reproduce devine autorul și de multe ori și interpretul ei. Și-și așteaptă aplauzele.

— Dar mi-a plăcut bancul vostru!

— Daaa, teribil...

Poate că inconștient oamenii, au ajuns să-i dea simțul umorului valoare de treaptă pe scara filogenetică, iar neapreciindu-le gluma, riști să le contești tocmai acest salt peste specii, gîndi Poolo.

— Și acum ce facem? întrebă Claudia.

Poolo citise undeva despre un chinez care apreciasse că omul se deosebește de maimuță prin faptul că are simțul umorului și privilegiul de a se putea plictisi. Lin Yu-tang îl chema parcă pe chinez și Poolo găsi mult timp spirituală această afirmație, dar de la un timp începu să se îndoiască de valoarea evolutivă a rîsului.

— Eu sînt așteptat la tribunal, zise Iuliu Pop.

— Hai că și eu tot într-acolo merg, spuse Thor Jock, după care o sărută zgomotos pe Claudia, în timp ce ea îi îndrepta cu emfază cravata.

— Ei, stimate domn! îl trezi Claudia pe Poolo după ce au rămas singuri. Poolo își repeta tocmai că prin sim-

plul fapt că sînt anunțate ca atare de către cel ce se pregătește să le spună, glumele își pierd nu numai spontaneitatea, dar, chiar mai mult, invită într-un mod puțin negustoresc la un rîs á priori.

— Stimat domn !

— Crezi că din cauza mea au plecat ?

— Ei, nu fi și tu atît de susceptibil !

— Bine, dar nu pot să rîd cu hohote la fiecare banc !

— Alții pot . . .

— Păi, da, lui Iuliu Pop ajunge ca omul să-i arate un deget ca să se prepădească de rîs !

Claudia tăcu puțin înțepată. Lui Poolo i se făcu foame, dar era încă prea devreme ca să prînzească.

— Nu trebuie să te uiți la ceas pentru a găsi un pretext ca să mă lași aici !

— Mi-e doar foame !

— Înțeleg.

— Bine, hai să nu stăm aici !

Claudiei îi trecu supărarea.

— Unde mergem ? Adică am uitat că ți-e foame . . .

— E încă prea devreme.

— Eu mîinînc atunci cînd mi-e foame !

— Te felicit !

— Atunci hai să intrăm undeva !

— Unde ? Nu, n-am chef !

— Atunci de ce ai chef ?

— Să intru în biserica asta. N-am văzut-o încă nici o dată pe dinăuntru.

Întotdeauna cînd intra într-o biserică, Poolo se mira dacă o găsea luminoasă, pentru că se aștepta mereu la întunericul pe care-l asocia în mod inexplicabil cu aerul de tămîie. Totuși biserica nu-i era cunoscută numai din speculații abstracte. Părinții lui, fără a fi habotnici, mergeau de sărbători la biserică. Cît fusese mic îl luară cu ei, iar el împreună cu alți copii de vîrsta lui se hîrjoneau stîrnind dezaprobarea celor ce veneau să se roage. Dar pentru că în biserică nu te puteai juca prea gălăgios și nici măcar prea evident, micii profanatori se retrăgeau în grupuri în fața vreunei icoane și, îngenunchind în fața ei, șterpeleau pe ascuns ceara care se prelingea de la lumînări. Din mate-

rialul astfel procurat puteau să confecționeze apoi tot felul de lucruri, dar ceea ce era mai plăcut, era senzația aceea moale și caldă pe care ți-o lăsa ceara după ce o frământai un timp în mână.

În biserică goală era liniște și nici măcar tradiționalii cerșetori nu se aflau la posturile lor — doar lumina pătrundea printre vitralii.

— Acum sîntem înăuntru ! zise Claudia,

Poolo încercă să-și dea seama dacă e ironică sau dezamăgită. Se învîrtiră cîteva clipe printre strane, apoi Claudia se așeză și îi povesti cum mergea cu bunica ei la biserică, și cum o pregătea bunica pentru treaba asta. Poolo o ascultă distrat apoi ieșiră făcînd loc unei bătrîne să intre.

Februarie era totuși februarie și cerul începea să-și piardă luciul.

— Se face frig.

Printre vehicule, de undeva de după colț, își făcea loc un car mortuar. În față mergea preotul, iar în spatele dricului pășea singură o femeie. Cînd trecură prin fața bisericii clopotele bătură de cîteva ori.

— Groaznic, zise Poolo.

— Da, răspunse Claudia.

— Un singur om ! În spatele dricului e un singur om !

— Preferi înmormîntările mari ?

Poolo tocmai se întreba ce putea fi femeia din spatele dricului pentru răposat. Nimic, firește, pentru răposat nimic, dar pentru cel ce a fost odată răposatul. Poate nevastă, poate soră, poate mamă, sau poate nici una nici alta. Poate că răposatul n-avea nimic din toate acestea. Poate... Dar Claudia îi strică și mai mult dispoziția.

— Nu pot să le sufăr !

— Atunci ?

— Bine, dar înmormîntarea asta e groaznică, nu înțelegi ?

— Ba da. Dar toate înmormîntările sînt groaznice !

— Da, dar asta, vreau să spun înmormîntarea asta... Eu cînd am să mor, am să las cu limbă de moarte să fiu ridicat noaptea în taină într-un camion închis și dus în cea mai mare liniște la crematoriu. Și să nu vină nimeni.

— Bine, atunci n-am să vin. Dar acum ce facem ?

— Ți-e frig ?

— Începe să-mi fie.

Poolo se uită la ceas.

— Mergem să mâncăm.

Claudia arăta într-adevăr bine și oamenii se uitau după ea.

— Nu sînt obișnuit să se uite oamenii după mine. Ai succes la popor, Claudia !

— Cînd merg cu Jock pe stradă cred întotdeauna că oamenii se uită numai la el.

— Mulțumesc !

Claudia pufni în rîs :

— Imediat te superi !

— Da' de unde ! Poolo făcu o figură veselă : nu putea suferi oamenii supărăcioși.

Dar atunci cînd intrară în restaurant Poolo zise :

— Groaznic !

— Ce-i groaznic ?

— Un singur om ! Iți dai seama ?

Claudia îl privi lung cu ochii ei mari, apoi îl luă de mîină și-l tîrî la o masă . . .)

— Vă caută o doamnă !

Exuberantă, cu gesturile ei teatrale, Claudia se străduia „cum știa ea mai frumos“ să-l convingă pe Poolo să o însoțească la o petrecere în casa unei cunoștințe comune.

— Bine, dar Thor Jock ?

— A, Thor Jock . . .

Și pentru că afirmația era făcută pe un ton ce nu spunea absolut nimic, Poolo renunță la alte întrebări.

Seara în drum spre casa în care „o să se distreze FOO-OORMIDABIL“, după ce îi aranjă cravata, Claudia îmbracă rolul de îndrăgostită duioasă, ceea ce îi provocă lui Poolo pe lîngă plăcerea mîndriei satisfăcute și nemulțumirea pentru situația oarecum de scandal în care se afla, deși nimeni nu întrebă nimic de Thor Jock, iar atunci cînd în timpul serii veni vorba despre acesta, nimănui nu-i trecu prin cap să se intereseze de ce n-a venit, sau cel puțin nimeni n-a făcut-o cu voce tare.

Gazdele, o pereche tinăra, se numeau Căraşa şi îşi primiră musafirii într-un salon mare, de fapt un fel de hol, pentru că din el dădeau mai multe uşi spre celelalte încăperi ale aparatamentului tinărilor menaj, dar şi ale socrilor, care luară şi ei parte un timp la petrecere şi chiar şi ale bunicii, persoană pesemne foarte importantă în regia casei, pentru că toţi invitaţii se grăbeau să intre în odaia bătrânei doamne pentru a o saluta. Oaspeţii se compuneau aproape în întregime din colegii de serviciu ai amfitrionului şi din soţiile sau prietenele lor.

Sosiră destul de târziu şi, după ce se terminară prezentările — Claudia era cunoscută mai de toţi — fură instalaţi şi ei la masa la care toată lumea trebuia să suporte atenţiile celor patru gazde, pentru că atât soţii Căraşa, cât şi părinţii se străduiau, într-o atmosferă de ospitalitate stînjinită pînă la limitele panicii, să satisfacă toate gusturile musafirilor doritori doar să fie lăsaţi să mănince în linişte.

— E o aniversare ? o întrebă Poolo în şoaptă pe Claudia.

— Aici întotdeauna e aşa. Fii liniştit, babalicii o să se plictisească în curînd şi o să ne lase în pace.

În loc de aceasta mai apăru o vecină, vecina familiei, la fel de săritoare şi la fel de speriată de a nu se fi achitat onorabil de rolul primit, sau mai degrabă asumat.

În timpul mesei se bău şi se mîncă virtos, pentru că era imposibil să refuzi zecile de imbolduri ale gazdelor mereu speriate ca nu cumva ceva să nu fi plăcut din numeroasele feluri, care totuşi nu erau întotdeauna ireproşabile.

— Am uitat s-o salutăm pe bunică ! Şi Poolo trebui s-o urmeze pe Claudia, fiind totodată bucuros să scape de politeţurile oferite împreună cu masa.

Bunica era o persoană chircită, ornată cu toate semnele vîrstei, trăind în speranţa unui vizitator căruia să-i destăinuiască calităţile excepţionalului răposat, soţul, care mort în calitate de ofiţer de jandarmi, a reuşit să ridice familia cu cel puţin cîteva trepte pe scara socială. Camera, strălucind de curăţenie, împrăştia un miros intermediar între tămîie şi levănţică, între ceară şi apă de colonie, între izul prafului bine şters şi cel de naftalină. După ce ascultară un timp cîteva crîmpeie din viaţa dom-

nului colonel — a fost doar maior, îi șopti Claudia — aflînd că Poolo este doctor, bătrîna doamnă se supuse la o consultație amănunțită, rugîndu-l în special să insiste pe lîngă ceilalți membri ai familiei asupra necesității angajării unei infirmiere permanente.

Revenind în camera mare, Poolo găsi masa trasă la o parte și mai multe perechi dășînd pe muzica unui gramofon modern și a unor discuri la modă. Și deși muzica era destul de tare, atît dansatorii cît și ceilalți invitați întrețineau o discuție peste întreaga încăpere în legătură cu vedetele muzicii ușoare cunoscute din înregistrările Polydor, Columbia sau Poliphon. Se discuta despre Ella Shields, George Robey, Sillie Potter sau despre „Almost a gentleman“ cu Billy Bannett. Se dansa pe „The Vicar of Mirth“ cu Vivian Foster și se fredona „Marika“. Se comenta marele succes al lui Vasilache „La balul de sîmbătă seara“ și calitățile acelor Condor. Iar între timp cele două perechi Cărăbaș (împreună cu vecina săritoare) îmboldeau oamenii să mai consume din prăjituri și mai ales să-și golească paharele.

Pierdut undeva într-un fotoliu, Poolo asista neputincios la prea lentă scurgere a timpului, pentru că la una dintre numeroasele pauze dintre dansuri, necesare schimbării acelor la gramofon, Claudia îl prevenise că petrecerea va dura pînă spre dimineață. Așa că pentru a nu se simți stingherit domnul doctor, gazda-Cărăbaș-senior, se așeză lîngă el ținîndu-i de urît cu paharul mereu plin în mînă. Discuția alunecă firesc la diferitele boli ale familiei, ale vecinilor și ale prietenilor, și pentru că domnul Cărăbaș devenea tot mai limbut, conversația se îndreptă, trecînd prin nelipsitele glume, la „ce dat naibii am mai fost în tinerețe“. Dar judecînd după cele povestite, domnul Cărăbaș mai era dat naibii și acum.

Timpul trecea greu și Poolo mai ieși în curte „doar nu vreți să plecați încă, domnu' doctor!“ și domnu' doctor făcea tot ce-i stătea în puteri să se arate cît mai puțin stingher cu puțință.

„Cu ce s-or fi distrînd? Oare toată lumea se poate distra în felul acesta în afară de mine?“, gîndea tocmai în timp ce-și făcea apariția Iuliu Pop.

— Halal de tine că ai venit abia acum : ai scăpat astfel de ceremonia cinei !

— A trebuit să mă duc pe la Lică, e ziua lui. Abia am scăpat. Și a trebuit să mai las un disc pe la Băleni.

— Și aici cum ai ajuns ?

— M-au invitat de săptămîna trecută.

— Mereu e atît tapaj aici ?

— De ce vorbești așa ? Mai tîrziu e mai plăcut. Bătrînul Cărăbaș o să se pilească și o să-l ducă la culcare și dacă o să rămînem numai noi o să vezi că o să fie bine. Să știi că sînt și cîțiva băieți deștepți pe aici. Tu altădată n-ai mai fost ?

Băieții deștepți se apucară tocmai să joace gajuri și pentru că spiritele se mai înfierbîntară, răscumpărarea obiectelor era condiționată de probe tot mai licențioase, pînă ce doamna Cărăbaș senior salvă aparențele chemînd oaspeții la cafea.

Din balconul casei se putea admira o stradă întunecoasă și peste un gard, curtea unei brutării luminată prin ușile care se deschideau mereu pentru a lăsa să treacă prin ele sacii cenușii sau pîinile proaspete.

— Hai să le cerem o pîine caldă, și Claudia fu imediat de acord. Crezi că ne vor da ?

— Ce nu mi se dă mie ? dar după ce ieșiră în camera în care se dansa din nou, Claudia fu invitată de cineva, iar Poolo reveni pe balcon să privească noaptea.

— Te plictisești ?

— Văd că nici tu nu dansezi.

— Sînt obosit. Am avut două procese foarte grele. După masă a trebuit să mai trec pe la cinema . . .

— A trebuit ? !

— A trebuit ! Era păcat să nu văd . . . Ai văzut NIBELUNGII ?

— N-am fost la nici un film. Da, și p-ormă a trebuit să treci pe la Lică, pe la Băleni . . . De ce le faci pe toate ?

— N-ai dreptate, se eschivă Iuliu Pop. Nibelungii trebuie să-i vezi ! E poate cel mai interesant U.F.A. pe care l-am văzut. Se pare că o să aducă și METROPOLIS.

— Am văzut MABUSE și-mi ajunge Fritz Lang.

— De ce vorbești fără să știi ? E ceva cu totul deosebit. Mai sînt și acum copleșit. Crede-mă, sînt acolo niște lucruri

pe care nu le-am mai văzut niciunde. Și chiar dacă am fost prevenit despre ele — pentru că am avut, slavă domnului, destul timp să citesc despre film pînă să-i treacă cuiva prin cap să-l aducă aici — deci fără să constituie pentru mine o surpriză, au fost acolo părți care m-au electrizat prin noutate și nu numai prin noutate...

— Ei, pentru mine ar fi mai greu, eu nu sînt prevenit din lecturi anterioare.

— Treaba ta, dar pierzi mult. Ca om de cultură. Ai auzit vreodată de Ruttmann?

— Nu.

— Țsta e un tip care face film cam așa cum face Picasso sau Munch pictură.

— Ei, ăștia nu prea fac în același fel pictură.

— Mă rog, dar Ruttmann are un dans mut de figuri heraldice abstracte pentru care oricum merită să vezi NIBELUNGII.

O fată ieși pe balcon să-și aranjeze port-jartierul. Cînd îi desluși în întuneric, chicoti și o zbughi înapoi.

Un tip într-un costum țipător și cravată asortată li se alătură și le vorbi cu o țigară între dinți :

— Trebuie să mergeți, domnule doctor, să vedeți filmul lui Lang ! Și tot ceea ce este german.

Lui Poolo nu-i plăcu individul, nu-i plăcu turnura pe care o luă discuția, îl deranja pînă și numele lui Fritz Lang în gura unui asemenea om.

— De ce tocmai ce e german ?

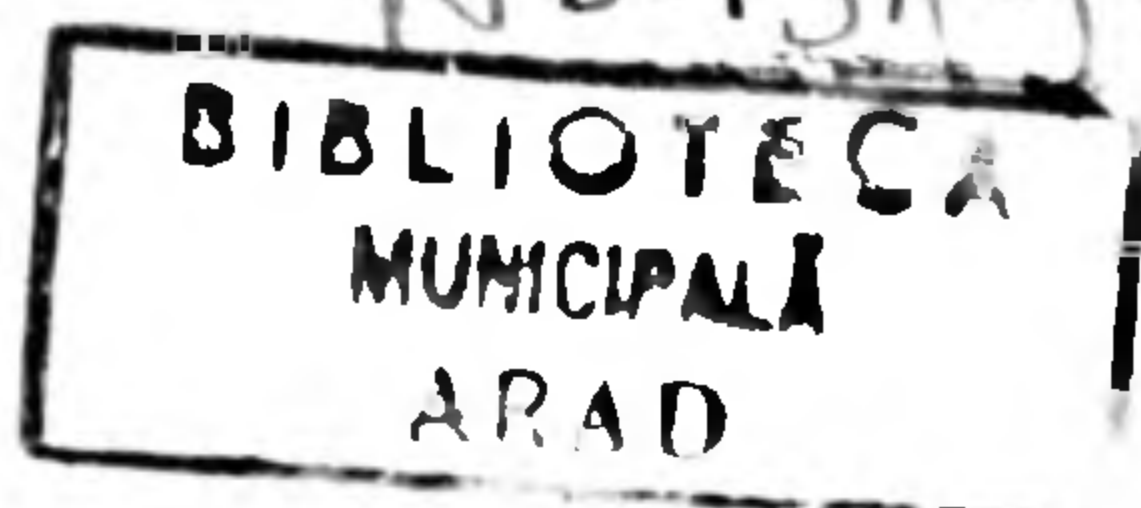
— Ar trebui să știți în calitate a dumneavoastră de intelectual. E o rasă căreia îi aparține viitorul.

— Dumneata ești german ?

— Nu, domnule dar știu să îmbrățișez oamenii viitorului. Credeți că în calitate a noastră de români nu trebuie să cultivăm cele mai înaintate popoare ? Ar trebui să ne fie clar care este rasa viitorului ?

— Domnule, i-am citit pe nemți și sînt conștient de trecutul lor cultural... și în general de trecutul lor. Prezentul din Germania nu-l cunosc, iar viitorul cu atît mai puțin.

— Dacă sînteți conștient de trecutul lor, după cum afirmați, atunci ar trebui să fiți la fel de conștient și de viitorul lor !

— Să nu pretinzi că dacă ai fi trăit pe vremea iacobinilor, l-ai fi anticipat pe Bonaparte ! zise Iuliu Pop.

— Dar Bonaparte a anticipat totuși !

— Să fim serioși ! Toți locotenenții viscăză să ajungă generali. Dumneata ai dreptate când afirmi că trăsăturile unui popor se pot desluși din trecutul său, dar de aici pînă a face preziceri . . .

— Nu trebuie să fi o Pythia pentru a proroci viitorul arian al . . .

— Nu te supăra, îl întrebă Poolo pe tînărul care-și scuipea în sfîrșit țigara dintre buze, nu te supăra, unde lucrezi dumneata ?

Tînărul se înroși și-l înjură pe Poolo printre dinți.

— Vorbiți politică ? Doamna Cărăbaș îi privea puțin amețită din ușa balconului. Dumneavoastră nu dansați, domnule doctor ?

— Nu știu să dansez, doamnă.

— Aș, glumiți ! Iar dacă nu știți, vă învățăm noi !

— S-a mai încercat . . . Nu mai îndrăznesc să-i cer nici unei femei să-și pericliteze picioarele pentru un scop atît de neînsemnat.

— Găsiți că nu-i interesant să știi să dansezi ?

— Vorbesc bineînțeleles numai din punctul meu de vedere.

— Dar să mai serviți ceva, am putea încerca.

În salon era un moment de liniște. Trebuia făcută o revizie mai amănunțită a piciorului gramofonului, care, după ce i se montase un nou tac, refuza să mai facă acel contact cu discul, de pe urma căruia izvorăște îndeobște muzică.

Se discuta acum despre modă și despre năzdrăvăniile de la Ripensia Timișoara, care învingeau tot ce le ieșea în cale, inclusiv Șepciile Roșii în ultima duminică. Se lăudau ultimele tipuri de autoturisme BMW, robuste și rezistente, tocmai bune pentru drumurile țării, chiar dacă unii afirmau că fabrica adaptase un tip în mod special pentru țările agrare, lucru pe care alții tocmai îl contestau.

Poolo fu întrebă de ce nu-și cumpără și el un automobil și chiar dacă întrebarea conținea un iz de ironie, discuția devie spre veniturile medicilor, ale avocaților, ale politicienilor, și se termină prin a i se recomanda lui Poolo să-și deschidă un cabinet „așa cum fac toți doctorii“.

— Chiar, îl întrebă și Claudia, de ce nu-ți deschizi și tu un cabinet ?

Claudia era puțin amețită de vin și istovită de dans, într-un cuvânt într-o dispoziție sentimentală, tocmai bună pentru păreri de rău și atenții absolute. Pe veșnicul ei fond teatral Claudia își făcea zeci de reproșuri pentru că l-a tîrît după ea, cînd era clar că el se va plictisi, mai ales că l-a neglijat toată noaptea cu dansurile acelea imbecile, dar — continuă ea imediat — ar trebui să învețe și el să danseze pentru a nu pune cel puțin alte fete în situația nenorocită în care se afla ea. Ultimele cuvinte le spuse mai dramatic și cu voce mai ridicată ca de obicei — era vădit că nu-și mai putea controla vocea — încît atrăgînd atenția, o făcu și pe doamna Cărăbaș-junior să se apropie de ei împreună cu o altă femeie cu scopul de a se văita toate trei pentru jalnicul mod în care se perpelea domnul doctor.

De altfel, cu toată reavoința de care au dat dovadă toată vremea, arătătoarele ceasului lui Poolo trebuiră să-și urmeze totuși drumul și acum, la vremea lăptăreselor, societatea din casa familiei Cărăbaș se găsea învăluită de dimineața vinului în care cîteva dansau, pentru că cineva trebuia să mai facă și treaba asta, în timp ce rînd pe rînd, perechile formate sub greutatea unei nopți, se furișau tacticoase pe balcon sau în camera de alături.

(La un moment dat Poolo, perfect impasibil, o văzu pe Claudia întorcîndu-se dintr-o astfel de escapadă).

Discuțiile deveniră mai blînde și fiecare se străduia mai puțin ca înainte în încercarea de a demonstra că Selma Kurz ar avea cîteva carate în plus sau în minus față de George Grosmith sau Will Fytte. Vocile erau mai potolite, și doar din cînd în cînd un rîs mai strident reușea să mai pîlpîie în petrecerea care se stîngea.

Cu cîte o cafea în față se discuta, pentru că acest lucru era cel mai puțin obositor mod de a mai participa totuși în societatea încă nepregătită sufletește pentru a pleca. Și nu era obositor tocmai pentru că discuțiile erau aceleași ca și cele de la ora nouă, sau cele de la ora trei, aceleași ca cele de data trecută, aceleași cuvinte cu care s-au născut, cuvinte înșirate pe ața unei salbe, înșirate întîmplător unele după altele, fără o anumită intenție a șirului, dar care șir

o dată format nu-l mai puteai schimba cu nimic, pentru că scoțind un cuvânt din salbă era necesar să desfaci așa și atunci s-ar fi rostogolit toate cuvintele pe jos, risipindu-se pentru totdeauna și în toate direcțiile.

Se povesteau veșnicele întâmplări de la petrecerea anterioară, la care petrecere, la rîndul ei, se istorisiră întâmplările reuniunilor precedente, și mereu tot așa, încît Poolo se întreba asupra subiectelor povestite la prima petrecere, cea care excludea „poveștile de data trecută“.

Tînărul germanofil de pe balcon — Poolo aflase că era student „sau în orice caz așa ceva“ — povestea întâmplări din război cu descrieri colorate și termeni tehnici militari. Poolo nu se mai întreba de unde o fi luat tînărul aerul acela de veteran de război, vîrsta nu-i îngăduia în nici un caz povestitorului să fi participat la lupte, dar Poolo nu-și mai punea nici un fel de întrebări în legătură cu societatea aceasta adunată aici, nu dorea decît să plece odată, îl întrebă pe Iuliu Pop dacă mai rămîne și ieși pe balcon cu scopul de a căuta gazda pentru a-și lua rămas bun. Îl găsi într-adevăr acolo pe Cărăbaș-junior care, eliberat datorită alcoolului de toate complexele de gazdă, se străduia să le demonstreze cîtorva amatori cum se poate nimeri de sus, din balcon, fagul din curtea brutăriei. Și deoarece nu avea pietre la îndemînă, pentru operația aceasta se folosea de piesele unui joc de domino. Văzîndu-l pe doctor se repezi spre el, încercînd să-l inițieze în tainele acestui sport. După care cu o familiaritate pe care înainte nu și-ar fi permis-o, îl dojeni pe Poolo pentru că a fost „flet“ și a lăsat pe altul să i-o sufle pe Claudia. Cuvîntul „flet“ îi revenea mereu pe buze, și se jura că-l va da afară pe cel care a îndrăznit să i-o sufle pe Claudia, pentru că la el exista o regulă atunci cînd vii la petreceri: să nu te bagi în combinațiile celorlalți, care nici ei n-ar dori să plece acasă cu buzele umflate. Vorbea tot mai confuz și mai tare, încît lui Poolo începu să-i fie frică de scandal, așa că se lăsă antrenat în aruncarea pietrelor de domino pînă ce reuși să se depărteze neobservat.

Traversă salonul neluat în seamă de nimeni și tocmai își îmbrăca paltonul în antreu cînd îl găsi doamna Cărăbaș-senior, alarmată că i se făcuse rău soțului ei. Trebui așa-

dar să se întoarcă, să traverseze din nou salonul, să intre în camera domnului Cărăbaș-senior pentru a-l vedea șezând în pat, dezbrăcat pe jumătate, în timp ce cineva îi ținea grijuliu un lighean în față. În timp ce Poolo încerca să afle de ce mai suferise înainte domnul Cărăbaș își făcu apariția și bunica, în cămașă de noapte și ofensată că nu fusese chemat medicul casei, Medicul lor, și se potoli abia când se încredință că toată lumea aflase că există un Medic al Casei, un Medic al Lor, un fel de cineva care trebuie trezit la orice oră din noapte pentru ei, familia Cărăbaș, dar numai pentru ei, fiindcă pentru alții Medicul Casei Lor este o persoană foarte distinsă. Chiar după ce se mulțumi cu prezența lui Poolo, subiectul continuă s-o intereseze și așezată într-un fotoliu, povestea nimănui despre modul eroic în care îl îngrijise Medicul Casei pe răposatul colonel.

La plecare Poolo o descoperi pe Claudia dormind dusă pe o canapea, dar în antreu i se alătură Iuliu Pop cu care făcu împreună drumul pînă ce dădură de o birjă. Fericit de aerul dimineții, Poolo își regăsi siguranța și se amuza tachinîndu-l pe celălalt în legătură cu „băieții buni“, dar Iuliu Pop era mult prea mahmur pentru a avea chef de vorbă.

Trecură prin fața casei familiei Gruia și pentru că geamurile erau luminate, Poolo se gîndi să intre pentru cîteva clipe.

— Nu vezi că nu-i nici șase ? îl opri Iuliu Pop.

— N-am mai fost de mult pe la ei. Mîine . . . adică azi, . . . va trebui să vin s-o văd pe doamna Gruia.

Tocmai atunci apărură o birjă și Iuliu Pop o opri, propunîndu-i lui Poolo să-l ducă acasă, dar acesta preferă drumul pe jos.

Își simțea capul absolut limpede și reîncepu să gîndească la „lucrare“.

Ușurarea pe care o simțise după ce părăsi casa familiei Cărăbaș se menținu și după ce veni înainte de prînz la spital. Și pentru că întotdeauna un om bine dispus ar vrea ca toată lumea să fie la fel, o muștră pe sora șefă Bunescu pentru că stătea încruntată în timp ce-i povestea micile

noutăți curente, știri zilnice de serviciu, pe care Poolo le asculta atît în interesul pacienților, cît și în speranța, întotdeauna puțin utopică, să audă ceva ce i-ar putea fi util pentru „lucrare“. Spre deosebire de alte dăți, sora șefă Bunescu nu reveni la o mină mai bună nici la insistențele lui Poolo.

— S-a întîmplat ceva, doamnă ? dar în loc de răspuns primi doar o mișcare din umeri și sfatul de a merge la medicul șef care-l căuta de mult.

Amintindu-și că are să-i restituie și o broșură, Poolo urcă la etaj pentru a bate la ușa doctorului Stachel.

Acesta nu era singur. În fața biroului, într-unul dintre cele două fotolii de piele ședea un domn cărunt sorbind dintr-o ceașcă de cafea. Poolo îl cunoștea din vedere, se numea Șerban, era profesor la institut, prodecan și autorul unor lucrări de valoare contestabilă. La intenția lui Poolo de a se retrage, Stachel îl invită înăuntru, făcînd prezentările.

— Doctorul Stachel mi-a vorbit tocmai despre dumneata. Mi-a spus multe lucruri bune. Văzînd cărticica din mîna lui Poolo exclamă : Îl citești pe Wundt ! Mare cap !

Stachel îi împrumutase lui Poolo conferința lui Wundt, „Psihologia în luptă pentru supraviețuire“, probabil mai mult pentru titlul lucrării, cunoscînd părerle radicale pe care tînărul medic le avea despre stadiul actual al psihologiei ca știință. Numai că pe Poolo l-a dezamăgit profund cartea, atît pentru că i se părea că Wundt face penitență publică pentru emanciparea psihologiei experimentale al cărui părinte era, cît și pentru că majoritatea problemelor discutate priveau viața internă de universitate, aspecte care pe el îl interesau prea puțin.

— Se pare că Wundt se apără cu argumentele cu care a fost atacat, spuse Poolo. Se apără e un fel de a zice, pentru că nu face altceva decît să le dea apă la moară celor care pretind că psihologia experimentală va transforma psihologul într-un meșteșugar.

— Cum adică „le dă apă la moală“ ? se interesă Stachel pentru care aceste expresii erau puțin prea complicate.

— Păi, e de aceeași părere cu ei. Și apoi să afirmi că cele mai fine funcțiuni psihice ale conștiinței umane nu se pot studia decît de pe suportul manifestărilor generale

ale dezvoltării psihice este tocmai aprobarea acelei direcții de abordare a problemei care a adus psihologia în situația de astăzi, când titlul broșurii este într-adevăr cât se poate de actual.

— Îl judeci cam aspru pe Wundt, doctore. Nu uita : pe Wundt ! N-aș putea să afirm că sînt întru totul de acord în toate privințele cu el, dar de acolo pînă la a afirma . . . și adresîndu-se lui Stachel : nu vi se pare că sună a blasfemie ?

— Doctolul Poolo ale ideile lui despre psihologie. Și n-ale idei de loc plictisitoare. Numai că nu știu de ce nu vlea să intre în învățămînt, pe lîngă munca lui de aici.

— Eu te țin minte din institut, doctore, dar am mai primit și din alte surse recomandările cele mai calde despre capacitățile dumitale. Am auzit lucrurile cele mai frumoase despre dumneata în toate domeniile, încît se pare a fi exclusă surpriza oricărui fel de scandal în jurul dumitale, adică se pare că ai corespunde din toate punctele de vedere, mă înțelegi ?

— Eu știam că important este concursul pe care l-ați publicat.

-- Și tocmai pentru că am auzit lucruri atît de frumoase despre dumneata, mă miră felul dumitale repezit de a fi. Bineînțeles că ne interesează în primul rînd calitățile tinerilor noștri colaboratori, dar nu ne pot lăsa nepăsătoare nici celelalte aspecte. Mi-a spus doctorul Stachel că nu ai nici cabinet. Crede-mă, poate te-ai convins că nu-ți vrem decît binele, cu judecăți mai puțin pripite vei ajunge mult mai repede la succesul pe care se pare că-l meriți . . .

„Și în special să nu mă grăbesc cu judecăți atît timp cît se mai află el acolo unde e“, gîndi Poolo în timp ce — sătul de sfaturi — cobora scările spre cabinetul său.

Dar îi trecu tot cheful și-l năpădiră din nou amintiri pe care ar fi vrut să le fi uitat pentru totdeauna.

(Poolo ședea în camera sa, cu paltonul încă pe el, fără să se poată hotărî să se dezbrace măcar. Dimineața nu aerisise și în încăpere stăruia încă aerul încărcat de atîta fum de pipă.

O imitație de scoică forma abajurul mai mult decorativ decât practic al unei lămpi amplasate pe un perete mascat aproape în întregime de un șifonier. Deoarece lampa își pierduse ori ce utilitate, Poolo vru s-o scoată de nenumărate ori de acolo și s-o agațe într-un loc în care să-i găsească un rost, dar inerția îl făcea întotdeauna să amâne. De pe fotoliu putea să vadă mereu scoica de un alb nedefinit ce bătea în roz cu „părți înverzite de apă”. De acoperitoarea convențională de bec prost plasat atârna un întrepupător ornamentat cu ciucuri. Dacă apăsași butonul un mic fir de lumină făcea scoica parcă și mai opacă, reflectând în jur pe perete o lampă nepractică acoperită cu un abajur dubios. Un desen se suprapunea modelului tapetului puțin înegrit în acel loc, iar ceea ce rezulta prezenta din fiecare punct din care-l priveai un cap de om : de pe fotoliu un cap de călugăr cu tichie, din pat un haiduc cu plete, sau un bărbat cu barbă, dacă priveai de la birou. De aprindeai și lumina mare se putea desluși pe perete un bătrîn cu scufie de noapte. Chiar cînd becul nu era aprins, iar în colțul în care se afla lampa era aproape întuneric, din semiobscuritatea ungherului ochii obișnuiți puteau cuprinde contururile chipului care se ascundea acolo.

Se tolăni pe pat și încercă să citească. Nu reuși — și atunci, rezemat cu spatele pe pernă și cu picioarele pe un scaun șezu aproape o oră în semiletargie. Avu crampe la stomac și își reveni cu picioarele sloiuri de ghiață. Fusese o zi frumoasă cînd veni acasă și se simți prea ramolit pentru a se juca de-a făcutul și întreținutul focului. Dar acum i se făcu tare frig, așa că se sculă și-și așternu o pătură pe divan și pe scaunul pe care-și ținea picioarele, după care se culcă la loc și se acoperi cu cuvertura. Reuși să citească o oră. Apoi crampele reveniră. Hotărî să nu cîneze și să meargă seara la concert. Adormi la loc și cînd se trezi se încălzise deja de bine de rău sub plapumă și-l apucă groaza numai la ideea de a ieși de sub ea. Adormi din nou cu gîndul să nu se scoale pînă dimineața. Se simțea aproape bine în pat și oricum altundeva era frig, ud și obositor. Apoi se trezi iar și se gîndi la Thor Jock și Claudia, la domnul Schmidt și la doamna cu păr negru care-l căutase. Nu-l mai dorea stomacul și n-avea chef să facă nimic.

Se sculă și se îmbracă pentru concert.

Din ziua aceea frumoasă de sfârșit de februarie în care Claudia și Thor Jock ieșiră în talie n-a mai rămas nici urmă. O ceață deasă se înghesuia în jurul lucrurilor și parcă și în ele, rozîndu-le și deformîndu-le contururile. Și parcă o dată cu aspectul lor exterior, lucrurile își pierdeau și conținutul, pentru că aveai mereu impresia că intri în ele fără să te lovești nici o dată de nimic.

O stradă pînă la capăt, apoi la stînga, la primul colț din nou la stînga, apoi o nouă stradă pînă la capăt, traversarea unui părculeț, după care drept înainte pînă la filarmonică. Primele străzi prost luminate chiar și în lipsa ceții nu constituiau nici o problemă pentru că Poolo le umblase de atîtea ori în condiții de vizibilitate minimă, încît le cunoștea fiecare fisură din caldarîm. De data aceasta era obligat să meargă și mai departe călăuzit de stereotip, pentru că strada dispăruse cu totul și el traversa un nor des și fără de sfârșit, trebuind să evite în ultima clipă rarii trecători care-i ieșeau de cine știe unde în față.

Străbătu întregul itinerar, dar în locul în care credea că trebuia să ajungă nu se afla clădirea masivă a filarmonicii, ci o hardughie lungă, fără etaj, cu ferestre scunde și dughene sărăcăcioase. Dezorientat, porni înapoi pe drumul pe care venise, găsi un reper și refăcu calea de atîtea ori străbătută : în fața sa se afla o casă scundă cu o mulțime de geamuri joase, cărora ceața le răpise și ultima urmă de culoare.

— Domnule !

Cel acostat tresări și veni atît de aproape încît îl călcă pe picioare.

— Nu vă supărați, aș vrea să știu cum pot ajunge pînă la filarmonică ?

— M-ați speriat ! Nu trebuia să mă strigați așa ! Sufăr cu inima . . .

Omul mai mormăi ceva și dispăru în masa din care se ivise. Poolo făcu cîțiva pași nehotărîți, apoi cu mîinile adînc înfipite în buzunare o luă grăbit înapoi la reperul pe care-l depistase după ce se rătăcise prima oară. Văzu o mogîldeață în fața sa și-și mai încercă o dată norocul :

— Nu vă supărați . . .

Omui tresări din nou puternic și Poolo-l recunosc :

— Scuzați-mă, tot dumneavoastră . . .

— Ce vreme ! ? De unde o fi ceața asta, domnule ?

— Nu mi-ați spus . . .

— Filarmonica ? Dacă ai curajul să treci strada . . .

În aceeași clipă recunosc și Poolo locul.

— Dar e vreun concert astăzi ?

— Da, mulțumesc . . .

— Nu cred să se țină concertul.

— De ce să nu se țină ?

— Cu ceața asta . . .

Poolo traversă strada și se găsi în fața ușii grele a filarmonicii. Ajuns sub un bec, se uită la ceas : la plecarea de acasă fusese șapte, acum arătătoarele indicau aceeași oră. Poolo își duse ceasul la ureche : stătea.

Cumpără un bilet și intră în hol. Era totuși devreme, iar el, primul spectator la garderobă, în timp ce plasatoarele își numărau abia programele de sală.

Destul de rar se întâmpla ca Poolo să ajungă atât de devreme la un spectacol. De obicei venea în ultima clipă — foarte rar întârzia — și atunci abia avea timp să-și lase paltonul la garderobă.

Se plimbă prin foaiierul gol, se uită cu coada ochiului în câte o oglindă, să se posteze fățiș în fața vreuncea dintre ele nu îndrăznea, intră la toaletă, și sfârși prin a se așeza pe un fotoliu.

O bătrână se așază alături, asta nu-i făcu plăcere, — era destul loc în foaiier — bătrâna putea să se așeze și altundeva, dar ea i se așază alături, așa că Poolo mai stătu puțin, pentru a nu părea ostentativ, se sculă apoi și începu să se plimbe prin foaiier.

Era obosit încă, orice efort îl istovea, așa că dorea să se așeze, dar unde când abia mai înainte se sculase de pe scaun, de lângă bătrână, n-avea unde se ascunde, holul era gol, doar ochii bătrânei îl urmăreau ori unde mergea. Chiar și prin oglinzi. Stînd acolo se contopea cu holul mare și luminos de sală de concerte, așteptînd în liniște să sosească lumea. Și împreună cu venirea oamenilor își pierdeă tihna odată cu holul : în timp ce acesta se micșora treptat sub impresia tumultului de oameni, cloco-

tul începea să pătrundă și în Poolo — își căută numărul de la garderobă, apoi biletul.

Doamne, ce obosit era ! Apoi veniră și alți spectatori, și alți cunoscuți, se umplu foaiierul, se formară grupuri în fața garderobelor, se adunau și în mijlocul holului, veniră cîțiva și la el, se saluta, se întindea mîna, se vorbea de circumstanță, după care noii veniți trebuiau să treacă pe la garderobă, ceilalți să intre în sală, iar el își fuma pipa, își fuma pipa negîndindu-se la nimic.

Se făcu aproape opt și Poolo stătea încă nehotărît unde să se așeze, deoarece sala oferea ca de obicei suficiente locuri goale pentru a te putea așeza unde dorești. Mai fu prezentat cuiva, apoi Claudia îl întrebă :

— Unde stai ?

— Nu știu încă. De obicei stau la parter . . . de fapt întotdeauna.

— A, nu ! În sală-i o acustică groaznică. Eu mă duc la balcon.

Soneria sună de cîteva ori și își făcu apariția dirijorul. Poolo se răsuci pe călcîie și urcă în goană scările.

Balconul era aproape gol. Prima lucrare se tîrî încet prin scîrțîitul scaunelor și salturile celor întîrziați.

— Nici nu mi-ai remarcat rochia, zise Claudia. E ca o bombonieră . . .

— Iar tu ești bomboana.

Apoi veni Petre Crîngașu și se așeză lîngă ei, după ce se asigură prin o mie de întrebări dacă nu deranjează. Scurta pauză dintre primele două lucrări, necesară și pentru instalarea pianului, înlesni ultimului val de întîrziați să-și facă intrarea în sală. Își mai umplu și balconul cîteva rînduri, o femeie veni și se așeză lîngă Poolo. „Alta care nu poate dacă nu stă tocmai lîngă mine !“, gîndi el în ciudat.

Nu se putea concentra, iar în sală nu era în nici un caz ceea ce se numește „atmosferă de mare concert“. Lumea stătea tăcută și privea. „Oare cîți ascultă ?“, se întreba Poolo.

— Te plictisești amarnic . . .

— Nu-mi pot încă aduna gîndurile . . .

— Cred că n-ai nimic, și că veșnicele tale reminiscențe maladive nu-ți folosesc decît de pretext pentru tot felul de scuze.

— Asta cu „reminiscentele maladive“ de unde ai scos-o ?

Cîțiva spectatori cerură să se facă liniște, dar Poolo era incredințat că nu sîsîiau decît din pură obișnuință.

Apoi veni pauza cu discuțiile în legătură cu solistul, și pentru că era hazardat să te încumeți să dai un verdict cîtă vreme nu aveai în față o părere care să nu poată suferi comentarii, se trecea la alte subiecte : la ceața care se mai ridica, la superioritatea acelor Condor cu vîrf cu cămașă de ceară, la noile tipuri de automobile. Bătrînul maestru Antonio Vrabie nu venise la concert și în lipsa sentinței acestuia, termometrul aprecierii întregului program era destul de coborît, de astă dată însă pe drept, cum i se părea lui Poolo.

Partea a doua trecu și mai greu.

— Te lăudai întotdeauna că dacă nu-ți place ceva ieși de la spectacol.

— De unde știi că nu-mi place ?

— Se vede de la o poștă ! Și chiar dacă nu s-ar vedea, să nu-mi spui mie că te dai în vînt după muzică romantică !

— Nu-mi place Mendelsohn.

Cu toate că ieșiră în hol imediat ce se termină simfonia, Poolo nu schiță nici un pas spre garderobă ; se așeză înapoi în fotoliul din hol aprinzîndu-și pipa. Petre Crîngașu căruia îi era penibil să-i rețină și la fel de penibil să-i părăsească, perora ca de obicei nemulțumit de interpretarea pe care o auzise.

— Credeți, domnule doctor, că l-ar fi adus cineva aici pe acest așa-zis pianist dacă nu i-ar fi plătit cine știe ce unchi sala ? Dar ce spun „pianist“ ? Cît de departe este acest titlu de un asemenea impostor !

Poolo nu-l urmărea de mult. Cîteodată ieșeau totuși din gura lui Crîngașu lucruri deștepte, dar atît de ambalate în balastul imens de cuvinte inutile încît trebuia multă bunăvoință pentru a fi reperate. Pentru Crîngașu era necesară o anumită „condiție fizică“ de care Poolo nu dispunea la ora aceea.

— De unde știi că are pianistul un unchi ? îl întrebă Claudia.

— Sigur are ! Toți impostorii au rude. Aceasta este o condiție esențială a stării lor. Domnule doctor . . .

Crângașu îi numea pe toți cei din jur după titlu, cu toate că era cu ei în relații care implicau de mult tutuirea. O vreme lui Poolo îi plăcu tovarășia acestui om, sub al cărui înveliș de complexe a intuit de la început o foarte solidă încredere în sine. Și, oricum, veșnica indignare a lui Crângașu era cel puțin sinceră, chiar dacă obiectivele împotriva cărora era îndreptată nu justificau de cele mai multe ori o asemenea avalanșă de invective, care în gura altcuiva ar fi părut poză.

Foaierul începea încetul cu încetul să se golească. Poolo ședea cuminte pe fotoliul său, pentru că știa că oricum s-ar înghesui la garderobă tot ultimul ar fi servit.

— Dumnezeule, Iuliu Pop !

Iuliu Pop se apropia de ei, salutând în dreapta și în stînga cunoscuții care se grăbeau să părăsească clădirea filarmonicii.

— Fii liniștit, mai apucă să-i șoptească Claudia lui Poolo, Iuliu e sigur așteptat de trei patru societăți dornice să aibe pe cineva gata să rîdă la orice banc. Ești singur, Iuliu ?

Acesta auzise aproape tot ceea ce îi spusese Claudia lui Poolo, dar continuă încurcat :

— Da . . . adică mă așteaptă ei, și arată cu un semn din cap către un grup zgomotos care se pregătea să iasă. Dar voi . . . , voi rămîneți pînă mîine ?

Afară era întuneric și umed. Ceața se risipise redînd orașul frigului. Lui Poolo îi era întotdeauna rece la mîna care o avea în mînușă în timp ce o ținea pe cealaltă în buzunar. Apoi schimba mîinile. În seara aceea frigul și umezeala pătrunzîndu-l pînă la piele, își vîrî ambele mîini în buzunarele paltonului cînd simți atingerea ușoară a Claudiei strecurîndu-i-se pe sub braț.

Mai tîrziu Poolo o întrebă :

— De cînd ai știut că ai să vii aici ?

Claudia se răsuci pe o parte și Poolo simți cum îl privește pe întuneric.

— Am știut doar că ai să vii seara la concert.

Și seara, îi șopti Claudia atît de încet încît de abia reuși s-o înțeleagă, seara cînd ai venit și tu la balcon, cu toate că „tu ai stat întotdeauna la parter“, seara zic, am fost sigură că am să viu aici.

Între timp Poolo își închidea brațul pînă ce palma îi ajunse în dreptul umărului celuilalt. Iar între braț și trup se afla EA. Apoi începu noaptea aceea în care ...)

— Vă așteaptă doi domni în cabinet, îl anunță sora Livia.

Iar după ce închise ușa cabinetului în urma sa și după ce îi prezentară cei doi legitimațiile, unul dintre ei îi spuse :

— Vă rog să luați loc și să ne răspundeți la cîteva întrebări ! Iar după ce fu întrebat dacă îl cunoaște pe Marius Gruia și după ce le răspunse că da, l-au întrebat cît de bine îl cunoaște, dacă se văd des și care sînt relațiile dintre ei, și el le-a răspuns că-l cunoaște din leagăn, că viața i-a despărțit, dar că se agreează în continuare reciproc și atunci ei i-au spus că nu vor să-i răpească domnului doctor prea mult timp și că de altfel și ei sînt foarte ocupați și că depinde doar de domnul doctor cît de repede vor termina (și dacă vor termina), că nu vor să-i facă neplăceri ținînd cont de situația și de aprecierile de care se bucură, și atunci Poolo a înțeles de ce nu era veselă în ziua aceea sora șefă Bunescu, de ce nu putea avea neplăceri cumpătatul prodecan Șerban și de ce nu se simțea el bine decît între fișele sale. Își dădu seama cît de puțin cunoștea cauzele îmbolnăvirii doamnei Gruia și de ce nu se putea ea vindeca.

Iar prin geamul cu perdelele date la o parte, o rază fierbinte de soare îi gîdila fața scoțînd la iveală lacrimile mici de sudoare ascunse acolo și pregătite de cine știe cînd.

CAPITOLUL II

În seara aceea de duminică dr. Poolo fiind de gardă, primi adus de urgență un pacient zgîriat și în indispensabili. Însoțitorii îi povestiră medicului de unde l-au cules :

Fusese o duminică splendidă și lumea umpluse străzile din centrul orașului, cînd cineva descoperi cățarat pe capul statuii un cetățean șezînd comod și savurînd soarele. Ca de obicei, a fost de ajuns să privească două-trei persoane la omul de pe statuie, pentru ca peste puțină vreme acesta să se pomenească în centrul atenției unei mulțimi de gură-cască. Faptul fusese consemnat pe la cinci și jumătate după-amiază, iar pe la șapte în jurul statuii se îngrămădeau mai

multe sute de privitori. Se pare că cifra îl mulțumi pe protagonist, pentru că dacă pînă atunci șezuse cuminte pe marele coif de bronz ce împodobește capul călărețului — ca pe o banală bancă de parc șezuse pe statuie — și nu făcuse altceva decît să guste impasibil căldura, acum se hotărî să dea un supliment la program numeroșilor săi spectatori. Așa că începu să se plimbe pe traseul neregulat pe care îl oferea grupul statuar, să execute ascensiuni verticale spre cele mai înalte puncte ale călărețului, lăsîndu-se apoi să alunece cît mai elegant de-a lungul stindardelor înălțate spre el. Bucurîndu-se de succesul în fața publicului tot mai numeros, începu să sporească dificultatea exercițiilor sale introducînd elemente noi ca de pildă : statul pe mîini pe coiful călărețului, sau alunecarea grațioasă cu spațele înainte spre baza statuii, dar nici o dată pînă la soclu, ci întotdeauna oprindu-se brusc și firesc, rămînînd agățat fie de spada unui personaj mai neînsemnat, fie în pletele lungi ale unei figuri mitologice. Trebuie totuși recunoscut că terenul pe care se producea era limitat, îngrădindu-i posibilitățile de afirmare în fața privitorilor mulțumiți și cu repetarea la nesfîrșit a aceluiași mișcări. Faptul acesta nu trebuie pus numai pe seama neprevăzutului după care exista mereu posibilitatea ca cetățeanul de pe statuie să găsească noi elemente demne de admirat, ci și pe urma încîntării de care dădea tot timpul dovadă protagonistul, lipsa oricăror urme de plictiseală în „activitatea“ sa, poate secretul marilor artiști. Deoarece cabotinii se plictisesc de obicei înaintea publicului cel puțin cu o fracțiune de secundă, asistența se lasă foarte repede atrasă în dezinteres. Dar nici urmă de urît pe fața omului de pe statuie : mereu zîmbetul acela iluminat și concentrarea de a-și efectua „corect“ mișcările.

Între timp mulțimea umpluse de mult marea piață din jurul monumentului călcînd în picioare florile, iarba și pantofii vecinilor, cățărîndu-se pe ieșindurile clădirilor pentru a vedea mai bine, immobilizînd birjele în stația lor, zdrobind tencuiala caselor și scoțîndu-și capetele printre țigle pe acoperișurile învecinate.

Sesizată, ordinea publică reuși să se strecoare pînă la picioarele monumentului, și luînd înfățișarea unui polițist,

îl somă pe cetățeanul de pe statuie să coboare. Acesta însă nu numai că nu dădea semne că își va ceda atât de ușor celebritatea, dar îl invită și pe polițist pe monument, (fără succes), continuându-și apoi la fel de încântat numărul, ba chiar încercând să dea și un supliment de dans pe locul acela incomod.

Așa că ordinea publică se pregăti să se retragă, dar nu înainte de a anunța că se va reîntoarce cu întăriri. Ținând probabil să-și petreacă oaspetele, protagonistul se lăsă să alunece mai mult ca de obicei spre soclu. Cu o mișcare iute, polițistul se repezi spre el, dar trebui să recunoască cele mai umilitoare semne ale înfrîngerii, pentru că se pomeni bombardat cu pantofii celui pe care încercase să-l prindă. Și poate pentru ca să-și înalțe și mai mult triumful, omul de pe statuie coborî jos de tot, făcându-i cu tifla polițistului, care viclean, reuși să-l înhațe de un picior. Omul se smuci și încercând să se smulgă din cleștele legii, o izbughi înapoi spre înălțimile inaccesibile ale monumentului, lăsînd în mîna bravului apărător al ordinii o pereche de pantaloni cadrilați. Totul nu dură mai mult de o clipă și ajuns sus doar în indispensabili, omul de pe statuie trăi un lung moment de tăcere generală, plin de incertitudini. Dar brusc aclamațiile mulțimii îl găsiră din nou pe EL învingător și recunoscător se grăbi să mulțumească oamenilor prin noi exerciții de stat pe mîni și dans acrobatic. Iar polițistul trebui să se retragă în huiduielile oamenilor, rămînîndu-i doar consolarea corpului delict din stofă cadrilată și eventualitatea unei viitoare victorii, după ce se va fi întors cu întăriri.

Se însera și în piață au început să ardă luminile, dar rîndurile privitorilor se îngroșau mereu, provocînd primele accidente din cauza înghesuielii. Apăruți de cine știe unde, poate că or fi fost de la început acolo — după cum vom vedea gurile rele vor formula mai multe teorii în această direcție — reușind să ajungă lîngă monument și apoi să se urce pe soclu, două persoane, care după cum vorbeau cu cetățeanul de pe statuie dovedeau că-l cunosc bine, începură să-l îndemne să coboare, să fie cuminte și să vină acasă. Dar omul nostru, departe de a avea complexe din cauza ținutei sale sumare, descoperi noi elemente de gimnastică

care deveniră posibile de executat odată cu eliminarea ghetelor. Totuși, pentru că la orizont apăru un grup de polițiști, cei doi amici găsiră necesar să întrerupă cu orice mijloace spectacolul pentru a-l scuti pe omul de pe statuie de o luptă ce se anunța mult prea inegală. Văzînd că stăruințele și cu atît mai puțin forța nu au șanse de izbîndă și presați de timp, cei doi hotărîră să recurgă la atît de verificata armă a șireteniei. Întinzîndu-i mîna într-un gest de felicitare pentru frumosul spectacol pe care-l dădea, reușiră să-l apuce zdravăn pe eroul nostru și să-l tragă în sfîrșit jos de pe statuie. Părăsindu-și scena pe care rezistase aproape patru ore, omul realiză brusc situația înfrîngerii și cuprins de panică sări de pe postament încercînd să se topească în mulțime, la fel ca cele mai multe persoane obligate să coboare de-a lungul veacurilor de pe vreun soclu. Unul dintre prieteni hotărî să-și asume riscul de a-i induce în eroare pe apărătorii ordnii publice și trecîndu-i fostului erou haina și rămînînd el însuși într-o cămașă asemănătoare cu cea a omului coborît de pe statuie, încercă să fugă cu cît mai mult zgomot posibil, trăgînd după sine mulțimea și polițiștii, care la fel de derutați ca și oamenii din rîndurile mai din spate se lăsară împinși pînă la gardul de zăbrele care-i opri brusc. Aici fu descoperită stratagema vajnicului prieten și toată lumea încercă să se întoarcă în urmărirea adevăratului erou.

Ceea ce se întîmplă după aceea se petrecu atît de repede și de inevitabil încît, deși mai dură peste o jumătate de oră, nimeni nu mai avu nici vreme nici putință de a mai raționa. Oamenii care încercau să se întoarcă se loveau de cei ce împinși din spate îi înghesuiau înapoi, amenințînd să-i zdrobească de ziduri, de gardul de zăbrele și de masa de trupuri care se încăpățîna zadarnic să încapă într-un spațiu în care nu putea avea loc. După care uriașul format dintr-un conglomerat de trupuri conduse de o unică voință, sau lipsă de voință, acel trup unic se răsuci și începu să curgă la început încet, apoi tot mai repede și mai amenințător pe străzile orașului, lăsînd în urmă doar ceea ce zdrobit și lovit nu-l mai putea urma. Oamenii fugeau desculți, cei prevăzători cu pantofii în mîină, ceilalți pentru că și i-au pierdut, și din învălmășeală nu se ridicau decît gîfîiturile

și vaietele celor zdrobiți, pentru că ceilalți își drămuiau forțele în încercarea de a se menține pe val.

Un demon rău aduse acolo o căruță venind în sens invers. Calul care o trăgea, speriat de talazul nimicitor ce se rostogolea spre el amenințând să-l înghită, necheză prelung ridicându-se pe picioarele dindărăt și intră înebunit, orbește, în gloata care se apropia. Întâlnirea aceasta violentă spulberă ultima rămășiță de „sportivitate“ spectacolului care se transformă într-un dezastru. (De altfel ediția de luni a ziarului local avea să prezinte fotografii și date statistice, și chiar dacă se elimină doza de exagerare obișnuită, faptele rămâneau oricum impresionante).

Pe cel care a declanșat aceste evenimente l-au pescuit din curtea unui pension de fete în care încercase să se ascundă. Desculț și numai în chiloți și în cămașă, murdar și năuc, fusese luat de către îngrijitoarele preacinstitei instituții drept satyr, drept corupător de minore și chiar drept „bozică“ după cum îl apostrofă cineva fără a lămuri sensul acestui interesant cuvânt. Și în timp ce i se aruncau aceste invective și încă multe altele, amenințat cu măhuri și lopeți, fostul erou se grăbi să se refugieze într-un copac. Chemată poliția reuși să-l coboare de acolo tocmai la timp, pentru că personalul pensionului era pe punctul de a-și regla tirul pietrelor și al bulgărilor de pământ asupra ființei lipsită acum de orice strălucire.

De la poliție, cetățeanul Szewczykowsky, pentru că acesta îi era numele, fusese trimis cu urgența la spitalul de boli nervoase, unde, preluat de dr. Poolo, medicul de gardă, se găsea tocmai în clipa în care însoțitorii săi terminară de povestit întreaga-i epopee. Obosit de ziua atât de plină, probabil marea zi a vieții sale, cetățeanul Szewczykowsky se odihnea pe targă, exteriorizând un somn senin și duios.

(Dimineața următoare, în drum spre casă, Poolo avea să aibe prilejul să constate evenimentul umflării balonului de exagerări în toată splendoarea sa. Încă din spital, personalul venit devreme se grăbi să-l informeze — „ați auzit domnu' doctor?“ — și din surse sigure îl înștiință că prietenul care se oferise să-și dea haina nu era altul decât eroul real al întâmplării, deoarece pusese un pariu cu

Szewczykowsky pe o sumă frumoasă, pariu care-l determinase pe bietul om să se expună atîtor primejdii. Pe măsură ce se scurgeau orele, prețul oferit în pariu devenea tot mai mare, ajungînd să reprezinte o birjă, un echipaj englezesc cu cai cu tot, o vilă la Sinaia și la sfîrșit un milion de lei. Saturat de subiect, întorcîndu-se după noaptea de gardă acasă, Poolo avu prilejul să audă aceleași povești umflate și colorate de cele mai multe ori de mîndria că povestitorul însuși ar fi alergat cot la cot cu Szewczykowsky cîțiva metri. Singurul fapt incontestabil rămînea cîmpul de operațiuni, piața bătătorită și lipsită pînă și de amintirea ierbii și a florilor, sumedenia de geamuri și vitrine sparte, precum și zecile, poate sutele de poșete, pantofi, serviete etc., adunate și duse la poliție unele, și dispărute altele).

Medicul de gardă, dr. Poolo, examină pacientul care-i fuse adus și pentru că în afară de cîteva mici zgîrieturi și o contuzie la piciorul stîng nu era nimic deosebit de semnalat, hotărî că cel mai cuminte lucru era să-l lase pe cetățeanul Szewczykowsky să-și continue somnul, cerînd să fie chemat doar atunci cînd acesta se va trezi. Lucru ce se petrecu spre dimineață deoarece ex-eroului i se făcu foame.

Contactul între medic și pacient se stabili ușor. Szewczykowsky dori să plece acasă, dar Poolo îl asigură că pentru moment cel mai înțelept lucru ar fi să mai apeleze cîteva zile la azilul pe care i-l oferea spitalul împotriva unei serii întregi de neplăceri la care ar putea fi altfel expus. După puțină meditație și mai ales după ce îi fu astîmpărată foamea, Szewczykowsky găsi măsura rezonabilă și se culcă la loc pentru că ziua precedentă cerea mai multă odihnă. Dar înainte de a adormi ținu să-l informeze pe medicul de gardă că e casier într-o prăvălie, că practică gimnastica, și că nu e în nici un caz nebun. Se mai interesă dacă popasul său la balamuc nu-i poate produce necazuri ulterioare, cum ar fi pierderea slujbei, sau chiar a unor drepturi civice. Poolo îl liniști atenuînd termenul „balamuc“ cu cel de „spital de boli nervoase“, lucru care se pare că-l mulțumi pe casier, pentru că după puțin timp acesta își reluă somnul.

Între timp, Poolo, trîntit în fotoliul din cabinetul său, cu un maldăr de fișe în față, se străduia zadarnic să-și adune gîndurile.

După plecarea celor doi domni de la siguranță, eveniment desfășurat sub semnul unor călduroase și „liniștitoare“ strângeri de mână, Poolo reveni în cabinetul său și după ce deschise larg geamul, rămase pironit cu coatele sprijinite pe pervaz într-o stare de dulce beatitudine, foarte asemănătoare cu fericirea. Nu gîndea la nimic și simplul fapt că PUTEA sta în halat la fereastră respirînd după bunu-i plac aerul de primăvară îl copleșea, ferindu-l de orice alt sentiment. Cerul îi accentua senzația de libertate și o savură cu lăcomie și nepăsare, pînă ce veni sora Livia să-l cheme într-un salon.

Mai tîrziu, chiar și peste ani, Poolo putu defini acest moment ca începutul coșmarului său.

Deocamdată, cu pretextul fișelor în față, se străduia, cu rezultate neînsemnate, să-și adune gîndurile. Recapitula pentru a mia oară tot ceea ce a spus despre Marius Gruia, tot ce au scris ei, tot ceea ce a reușit să-i determine să șteargă din ce au scris. Dar amintirile i se învălmășau și de fiecare dată îi reveneau unele amănute, uitînd în schimb alte lucruri.

La început a vrut s-o caute pe doamna Bunescu, să i se plîngă, sau poate din obișnuința de a-i mărturisi un necaz și de a primi de la ea alinare. I se spuse că doamna Bunescu a plecat, fiind ieșită din schimbul de noapte. În absența ei, Poolo îi vorbi totuși toată vremea în gînd, încercînd „să-i explice cum a fost“.

Pe cei doi i-a întrebat la plecarea lor dacă au ceva împotriva continuării vizitelor lui Poolo la doamna Gruia, explicîndu-le că aceasta îi este o veche clientă și că, de altfel, relațiile sale cu familia Gruia au fost dintotdeauna dintre cele mai strînse. Ulterior se întreba de multe ori din ce spirit de bravadă le-o fi spus că Marius Gruia îi este cel mai bun prieten. Cei doi îl asigurară că n-au nimic împotriva continuării relațiilor domnului doctor cu doamna Gruia, dar nu peste mult timp Poolo avea să constate că prelungirea acestor relații nu era condiționată în nici un caz de către agenții siguranței ci de către propriul său eu, cel care, lipsit de curaj față de alții, rămînea neputincios și față de sine.

Deocamdată Poolo simțea doar că i s-a întâmplat ceva ce nu trebuia să i se întâmple, simțea nevoia să se destăinuiască unei ființe care să-i confirme bunele intenții, chiar dacă acestea s-au spulberat într-un teren ce s-a dovedit a le fi fost neprielnic. Dar cu cât își repeta mai mult scena pe care a trebuit s-o joace în fața agenților siguranței, cu cât își estompa dinadins anumite amănunte, cu atât simțea mai mult nevoia unei încurajări din afară.

De aceea pașii îl purtară aproape automat în sala îmbicsită de fum de la primul etaj al tribunalului, încăperea în care avocații își primesc clienții în ultimele minute dinaintea înfățișărilor. La ora aceea prea matinală, în odaie nu se afla decît un aprod care-și lua acolo — în mod ilicit — dejunul și cîtiva țărani. Nu, nici vorbă, domnii avocați vin mai tîrziu, peste vreo oră, o oră și jumătate. Dar ca prin minune în ziua aceea un avocat veni mai devreme, tocmai cel pe care-l căuta Poolo, Iuliu Pop cu un vraf de dosare, sosit pentru a dicta cîteva hîrtii unei dactilografe.

După ce-l ascultă pe Poolo în încăperea aceea a vorbelor transpirate și a lacrimilor mînjite, Iuliu Pop îl întrebă :

— Și acum vrei să știi dacă nu vei avea și tu neplăceri ?

Nu, Poolo nu voia să știe acest lucru, nici nu-i trecuse prin cap că cei de la siguranță s-ar putea lega și de el, mai mult chiar, întrebarea lui Iuliu Pop i se părea absurdă — pentru moment cel puțin — voia să știe cu totul altceva, voia să știe în ce măsură îi stricase lui Marius, și dacă îi stricase într-adevăr cu ceva în ce mod și-ar putea îndrepta greșeala. Asta ar vrea să știe de la Iuliu Pop care în calitate de avocat și de prieten trebuie să-l îndrepte pe drumul cel bun.

Iuliu Pop se arată puțin mai rezervat față de situație, sau poate că odaia aceea îi dădea aerul grav, fapt este că-l sfătui pe Poolo să cugete foarte bine la afacerea în care a fost implicat, ea făcînd parte dintre cele mai delicate cazuri. După cum și-a putut da seama din cele povestite de Poolo, se pare că într-adevăr Poolo nu trebuie să-și facă prea multe gînduri, dacă bineînțeles va păstra în continuare cele mai severe reguli de prudență față de orice viitor contact cu Siguranța, pentru că întîlniri de genul celei

ivite vor fi de acuma probabile și pe mai departe. Totuși, repetă Iuliu Pop, în mod normal Poolo nu are de ce să se teamă.

Bine, dar nu despre asta este vorba !

Ba da, în primul rînd despre asta. Despre Marius...

Crezi că o s-o pățească ?

E chiar probabil s-o pățească.

Dar n-a făcut nimic, nimic altceva ca sute de alți oameni !

Probabil că tot o fi făcut ceva, că altfel nu ajungea să fie arestat.

Și dacă a făcut ceva cu ce-i pot dăuna acuzațiile pe care le-a semnat Poolo ?

Probabil că vor să dea un tablou general mai defavorabil persoanei pe care o acuză.

Dar care o fi acuzația ?

Nu ți-au spus-o ?

Ziceau că o voi afla la momentul potrivit.

Și din discuții nu ți-ai putut da seama de situație ?

Nu.

Ceea ce dovedește încă o dată naivitatea de care dai dovadă, că nu știi să evaluezi just situația.

Nici n-am pretins că știu s-o evaluez ! De aceea am venit la tine !

Eu nu cunosc dosarul.

Dar ce crezi ?

Cred că trebuie să ai grijă, dar că nu trebuie să te temi în mod deosebit. Dacă nu faci pe eroul nu vei avea neplăceri.

Dar ți-am mai spus că nu pentru asta am venit !

Dar pentru ce ?

Să aflu dacă i-am stricat cu ceva lui Marius și dacă mai pot îndrepta cumva ceva.

Ți-am spus să nu încerci să faci pe eroul !

Dar nu este vorba să fac pe eroul.

Din cîte am înțeles nu i-ai făcut în nici un caz vreun serviciu.

Și atunci ?

Atunci ce ?

Atunci cum pot să mai îndrept ceva ?

El și-a făcut-o singur ! Sau în orice caz nu tu l-ai adus acolo unde se află. Era de acum arestat atunci când au venit să ceară relații de la tine. Nu trebuie să uiți acest lucru !

Tocmai ! Nu cred ca cele semnate de către mine să poată avea prea mare importanță.

Nu te mai gîndi la asta ! Dar dacă te-au pus să semnezi declarația, înseamnă că au avut totuși nevoie de ea.

Păi, tocmai asta-i ceea ce m-a revoltat : faptul că au venit cu totul pregătit dinainte ! Crede-mă, ceea ce m-au întrebat nu putea avea în accepțiunea lor decît răspunsul care le convenea. Și orice le-am spus, tot la răspunsul lor ajungeau. Și dacă nu ajungea acolo, mai forțau puțin nota. Crede-mă, am șters, adică m-am tocmnit cu ei pentru fiecare cuvînt pentru a-l șterge.

Nu-mi povesti mie lucruri din astea ! Știu cum se fabrică astfel de declarații.

Deci așa ceva nu poate constitui un cap de acuzare. De ce să nu poată ?

Pentru că la fel cum știi și tu cum se nasc astfel de declarații trebuie să cunoască și judecătorii acest lucru.

Ești îngrozitor de naiv !

Păi, nu eu am spus lucrurile acestea ! Ei le-au scris !

Dar tu le-ai semnat !

Ce puteam să fac ?

Nimic.

Dacă nu semnam ajungeam și eu lîngă el.

Nu cred, dar poate cu timpul... În orice caz, ai fi avut tot felul de neplăceri mai tîrziu.

Și atunci ?

Atunci ce ?

Cu ce-l mai pot ajuta acum ?

Cu nimic.

Crezi că nu trebuia să semnez ?

Ești foarte naiv ! Te-au dus de nas ! Dar poate că și dacă ai fi fost mai versat în treburi din astea tot acolo ai fi ajuns. Și probabil că în felul acesta ai scăpat de o serie de alte neplăceri și de o luptă inutilă.

Și pe el tot nu l-aș fi ajutat cu nimic !

Tocmai.

Și dacă nu aș fi semnat de loc ? Atunci l-aș fi ajutat cu ceva ?

Tot cu nimic.

Dar i-am stricat în felul acesta cu ceva ?

Ți-am mai spus : dacă te-au pus să semnezi actul acela, înseamnă că au avut nevoie de el împotriva lui Marius.

Vrei să spui „și de actul acela“.

Și de actul acela.

Dar de fapt ce crezi că-i reproșează lui Marius ?

Ți-am spus că nu cunosc dosarul ! Din discuții ar fi trebuit să-ți dai tu seama de ce-i acuzat Marius.

E ceva politic.

Bineînțeles că politic.

Dar ce ?

O fi făcând parte din cine știe ce organizație, probabil o fi comunist, o fi făcut spionaj de pildă, ce știu eu ce-o fi făcut !

Dar pe mine nu m-au întrebat lucruri atât de precise.

Sigur că nu ! Când te-au văzut și-au dat seama că nu știi lucruri „precise“.

Cum m-au pus să semnez celelalte porcării, puteau să mă pună să le semnez și pe acestea.

Au și ei tehnica lor, nu te teme. De la tine au aflat exact atât cât au avut nevoie să afle.

De la mine n-au aflat nimic ! Ceea ce am semnat nu se poate numi în nici un caz că ar fi „aflat“ ceva de la mine !

Din moment ce tu ai semnat declarația se numește că de la tine au aflat cele consemnate acolo ! Și apoi, Marius poate să-i mulțumească lui Dumnezeu că n-ai știut și alte lucruri despre el.

Ce vrei să spui ?

Tu ești prea naiv ! Le-ai fi spus tot ce știi ...

Nu-î adevărat !

În orice caz e mai bine așa. Și pentru el și pentru tine. Tu vei reprezenta la proces martorul onorabil. Ai spus lucruri pe care le-ai putut cunoaște fără a fi complice : atitudini, preferințe, fapte generale care nu implică prea mult decît în context. Astfel tu rămîi cetățeanul „ de afară“ care condamnă asemenea ieșiri.

Eu nu vreau să-l condamn pe Marius.
L-ai condamnat de acum.
Dar chiar tu ai spus că o pățea și dacă n-aș fi semnat
nimic !
Just.
Înseamnă că nu l-am condamnat eu.
Adică n-ai dat tu sentința.
Cît crezi că o să ia ?
Nu știu în ce articol vor să-l încadreze.
Și de ce depinde în ce articol îl încadrează ?
De acuzații. De modul în care sînt formulate. În faza
inițială a anchetei depinde și de impresia pe care o lasă,
de modul în care se comportă.
Nu poți să afli cine îl apără ?
Îți va putea spune la timpul potrivit și maică-sa.
Tu . . . tu n-ai vrea să-l aperi ?
Numai dacă mi s-ar cere.
Dar l-ai putea vedea ?
Dacă aș prelua afacerea.
Dar altcineva nu-l poate vedea ?
Cine de exemplu ?
Eu.
Tu nu-l poți vedea, slavă domnului !
Aș vrea să-i vorbesc.
Ce să-i spui ? Că n-ai vrut să-l înfunzi ?
Nu l-am înfundat eu !
Ai contribuit și tu !
Dar fără voia mea !
Dacă-i destul de deștept va înțelege acest lucru, cu
toate că nu știu dacă are asta vreo importanță penru el.
Acum nu, dar poate mai tîrziu.
Las-o baltă !
Și atunci ce să fac ?
Nimic. Să ai grijă să nu faci și tu vreo prostie și even-
tual dacă vei mai fi întrebat să încerci să fi mai deștept.
Crezi că o să mă mai întrebe ceva ?
Ei nu ți-au spus nimic ?
Mi-au spus că dacă o să mai fie nevoie . . .
Vezi ? De altfel probabil că o să apari și la proces.
Asta n-aș vrea.

Trebuie să te aștepti totuși și la asta.

Și acolo ce să spun ?

O să mai vorbim pînă atunci. Acum, nu te supăra, am treabă. Poate mai aflu ceva despre Marius, despre toată afacerea, și atunci o să mai stăm de vorbă.

Totuși, nu există nici o posibilitate să-l pot vedea ?

Cît timp se află sub cercetare în nici un caz.

Și cînd crezi că o să-l judece ?

Nu știu.

În încăpere începură să se adune obișnuiții casei : avocații și cei ce le justificau meseria. Alături, la o masă un bărbat în robă îi explica ceva despre un testament unui individ congestionat, în timp ce într-un colț micuțul avocat Radu citea ultimele știri sportive.

Știi, chiar dacă nu pentru el, pentru mine o întîlnire cu Marius ar fi deosebit de importantă.

Bineînțeles că pentru tine . . .

Mă învinuiești chiar atît de mult ?

Deloc. În locul tău toți am fi procedat la fel. Și poate că nici n-am fi avut remușcări de conștiință după aia.

Marius n-ar fi procedat așa !

De aia a și ajuns acolo !

Nu de aia !

Și de aia.

În drum spre casă Poolo simți nevoia să facă un mic ocol, pentru a trece prin străzi mai liniștite, drumul drept, drumul care trecea prin fața casei familiei Gruia i se părea în dimineața aceea prea gălăgios. (Și cu timpul, dr. Poolo avea să se obișnuiască să meargă pe străzile acelea mai lăturalnice, pe lîngă brațul mort al râului, pe sub plopii și trestiile care ascundeau trecătorului poate cel mai frumos cartier al orașului).

— Cînd ai sosit ?

Sora lui îl aștepta în camera dereticată și aerisită. Venise ca de obicei neanunțată, sosise noaptea și profitînd de absența fratelui ei se odihni. Apoi făcu pe gospodina. Fără a urî ordinea, din contră, Poolo admira oamenii care reușesc să-și păstreze interiorul strălucitor, el însuși simțînd însă mereu o stare de panică atunci cînd după obișnuitele raiduri ale surorii sale își găsea toate lucrurile

adunate. Aștepta cu nerăbdare ca ea să părăsească pentru câteva minute încăperea pentru ca el să poată arunca o privire în soba în care găsea întotdeauna „fleacuri“ aruncate acolo cu nepăsare, la fel cum fișele lăsate de el vraieste pe masă se înghesuiau de-a valma strivite în câte un sertar unde în prealabil fuseseră sortate după mărime... Găsea casa impersonală, fără miros de pipă, cu patul strîns încît trebuia să se gîndească apoi serios înainte de a se hotărî să-l strice pentru a se culca în el, într-un cuvînt își găsea camera ca pe orice altă încăpere în care nu locuiește niciodată nimeni.

Mîncară din lucrurile aduse de Gabi, sora lui, și spovăiră despre „ce e nou“, adică Gabi povestea și răspundea întrebărilor monosilabice care i se adresau. Auzise și ea despre nebunul de pe statuie și Poolo făcu imprudența să-i spună că-l primise ca pacient, trebuind să-i istorisească cît mai multe despre Szewczykewsky.

Gabi era ceea ce se numește o femeie la locul ei : gospodină, isteată și cumpătată. Cu patru ani mai tînără ca Poolo, stătea cu picioarele mult mai trainic înfipte în pămîntul acesta pe care în ultimă instanță ideile se propagă pornind din oameni, amănunt pe care fratele ei îl ignora de cele mai multe ori. De aceea părerile ei erau mult mai orientate, ea știind că Poolo ar trebui să-și găsească o soție care să-i mai scoată fumul din încăpere, știa că Poolo ar mai trebui să-și deschidă un cabinet ca orice medic, sau dacă nu, măcar să facă o carieră universitară proporțională cu maldărele de fișe și cărți cu care își aglomera viața ; și mai știa că fiecare cameră trebuie să aibă o masă la mijloc și în jurul ei câteva scaune pe care să te poți așeza, ca de exemplu acum cînd erau obligați să mănînce șezînd pe pat și folosind un scaun drept masă, pentru că savantul ei frate o rugase pe doamna Șenghea să scoată masa mare din încăpere, asigurînd-o că-i ajunge biroul și o măsuță mică pe care să-și stivuiască hîrtille.

După ce mîncară, Gabi reveni la vechile povești cu necesitatea unui cabinet și a unei clientele serioase și, mai mult ca să scape de veșnica morală, dar și pentru că problema îl rodea realmente, Poolo îi povesti despre vizita pe care o primise la spital și informațiile pe care

le aflate ulterior de la Iuliu Pop. Povesti bineînțele în așa fel încît să lase impresia că el însuși s-ar afla în afara oricărei primejdii, dar poate că tocmai zelul prea mare pe care-l depuse pentru a demonstra acest lucru o făcu pe sora lui să fie tot mai îngrijorată și ea termină prin a se înfuria pe familia Gruia pentru că nu l-a înștiințat pe Poolo la timp că Marius se află arestat de atîtea zile și că s-ar putea să fie și Poolo anchetat în această poveste.

— Dar de unde să fi știut ei acest lucru ?

— Dacă s-a ajuns pînă aici puteau să se aștepte să te ia și pe tine la întrebări !

— Bine, dar de unde puteau ei să știe acest lucru ? începui să se înfurie și Poolo. Și ce importanță avea să mă anunțe anticipat ?

— Chiar mai-nainte ai spus că te-au luat ca din oală ! Puteai să te gîndești în tihnă și la rece, și toată povestea ieșea mai bine și pentru tine și pentru Marius.

— Dar înțelege că nu aveau nimic cu mine ! Au fost chiar foarte politicoși. Pot să spun că acum mi-e rușine cît de amical ne-am despărțit.

— Sigur ! Era mai bine dacă te-ar fi luat cu ei cu cătușe la mîini. Atunci nu ți-ar fi fost rușine ! Vai cît ești de naiv !

— Ascultă : cu mine n-au nimic... mai ales după ce le-am semnat ceea ce le-am semnat...

— Da, numai că mă gîndesc că te-ar putea lua drept complice de-al lui Marius pentru că nu l-ai denunțat pînă acum !

— Iuliu mi-a spus că am rămas neangajat prin flecurile pe care le-am semnat și că aceste lucruri nici n-ar avea o valoare penală de sine stătătoare.

— Să sperăm că are dreptate. Ce altceva am putea face decît să sperăm că e așa cum a spus el ?

— Dar înțelege că despre altceva este vorba !

— Despre ce ?

— Despre Marius.

— Despre Marius ? Și-a făcut-o singur !

— Ce a făcut ? De ce-l condamnă fără să știi măcar decă e vinovat sau nu ?

— Nu știu dacă e vinovat față de ei, știu doar că e vinovat față de tine ! Sau mai bine zis, maică-sa și mătușă-sa.

— Ele !? Ele ce-au mai făcut ?

— Ți-am mai spus ! Trebuiau să te anunțe că ai putea fi anchetat și tu. Chiar dacă eventualitatea aceasta era minimă !

— Crezi că la asta le stătea lor capul ?

— Pregătindu-te pe tine îl ajutau și pe Marius !

— Bine, hai s-o lăsăm baltă !

Gabi se apucă să strângă resturile de mâncare, apoi ieși să ducă celelalte alimente la doamna Șenghea cu rugămintea să le pună la ea în cămară. (Poolo prefera să-și țină alimentele în încăpere, în noptieră, pentru a n-o deranja mereu pe doamna Șenghea, și după fiecare raid al surorii sale le aducea încetul cu încetul înapoi). După aceea Gabi se pieptănă la oglindă și Poolo încercă zadarnic să încropească o convorbire. Printre frânturi de fraze, cuvinte neputincioase de a vorbi, Gabi mai spuse doar :

— Voi trece pe la doamna Gruia !

— Ce să faci acolo ?

— Fii liniștit că am să-i spun ceea ce trebuie ! Altceva meritai tu de la ei !

— Dar pentru Dumnezeu, Gabi, eu sînt cel ce le sînt dator !

— Tu ?

— Ce știi tu ?! Nu te băga ! Dacă ar fi după merit, după ce ne datorăm unul altuia, Marius ar fi primul care ar trebui să fie la ora asta dezamăgit !

— Prostule ! Parcă ai fi de șaisprezece ani !

Apoi sosi domnul Aurel. Domnul Aurel era logodnicul lui Gabi și deși în această calitate de trei-patru ani, pretindea și pe mai departe formula de politețe din partea lui Poolo, care este adevărat că se bucura la rîndu-i de adresarea prin „domnu' doctor“. Domnul Aurel venise bineînțeles cu treburi, fiind funcționar de bancă pe treptele unei cariere ce se anunța plină de perspective. Deși de atîția ani doar logodit cu Gabi, nimeni nu punea la îndoială seriozitatea intențiilor pe care le avea față de logodnica sa. Foarte serios, părăind de aceea puțin fad, politicos și rece, domnul Aurel personifica tipul ambițios din romanele la

modă. După ce-l cunoșteai mai bine îți dădeai totuși seama de cultura sa și de un umor rezervat, puțin intelectual și — după cum se întâmplă de multe ori la oamenii serioși — puțin licențios.

După ce Gabi îi povesti întâmplarea prin care trecuse Poolo — în timp ce acesta se perpelea pe un scaun ascultând cum luau lucrurile o cu totul altă înfățișare în gura lui Gabi — domnul Aurel hotărî că, cel puțin pînă ce se vor clarifica lucrurile este mai bine să nu știe nimeni de vizita pe care o primi Poolo. În ceea ce-l privea pe acesta, domnul Aurel admise că Poolo nu avuse de ales între prea multe alternative, de fapt nu avuse de loc de ales, și că atitudinea pe care o luase îl scutise de multe alte neplăceri. Găsi de asemenea de admirat scrupulele pe care și le făcea domnul doctor, ele dovedeau un suflet cinstit, dar după părerea sa, a domnului Aurel, aceste remușcări nu-și aveau rostul și erau cu atât mai puțin indicate în viitoarele încercări la care domnul doctor va fi probabil supus. De altfel, în această direcție și-ar permite să-i recomande să nu mai modifice nimic din cele declarate, decît cel mult, dacă i se va ivi prilejul, să îndulcească unele afirmații. Îl mai rugă totuși pe Poolo să-i spună în amănunt ce a declarat despre Marius și-i puse o întrebare care îl lovi pe Poolo pînă în străfundurile creierului :

— Dar cele ce le-ai declarat corespund adevărului ? Vreau să spun nu l-ai învinuit cu nimic pe domnul Gruia, cu nimic din ceea ce n-a săvîrșit ?

Poolo răspunse imediat că cele declarate erau întru-totul adevărate, după care nemaiascultînd cuvintele precise și sigure ale domnului Aurel, se strădui să-și răspundă sie însuși la întrebarea pe care tocmai o auzise. Încercă pentru a mia oară să-și reactualizeze tot ceea ce semnase, dar își amintea vag și trebui să admită faptul că nu adevărurile acelea îi erau dușmănoase lui Marius ci modul în care fuseseră formulate și puse pe hîrtie, că fiecare cuvînt fusese ascuțit și îndreptat cu tăișul spre Marius și — după cum trebui să-și recunoască îngrozit — spre adevăr ; că fiecare cuvînt intrase atât de adînc în adevăr încît îl ciuntise, îl fărîmițase și-l îmbrăcase într-un

strat gros de ficțiune și minciună. Pentru că intrînd cu dușmănie în adevăr ajungi să-l fărîmițezi în așa măsură încît în fiecare fisură intră un strat gros de imaginație, de prostie, de confuzie, de bunăvoință și îndărătnicie, și cine știe ce mai intră acolo dizolvînd realitatea, se pomeni Poolo filozofînd.

Gabi mai mormăi un timp împotriva lui Marius care îi băgase pe toți într-un asemenea bucluc, inclusiv propria-i mamă bolnavă, și doar discuția calmă și neutră despre alte subiecte o făcu să-și îndrepte atenția spre logodnicul ei. Domnul Aurel îi aminti apoi lui Gabi că domnul doctor se află după o noapte de muncă și că ar fi bine să-l lase să se odihnească și erau tocmai pe punctul de a stabili programul pentru după-amiază — cei doi trebuind să se întoarcă seara acasă — cînd doamna Șenghea îl anunță pe domnul doctor că a venit cineva de la spital care vrea să-i vorbească.

Cu inima bătîndu-i puțin mai accelerat, Poolo ieși în hol unde-l aștepta doar Janos bacsi. Domnu' șef doctor, îi spuse portarul, domnu' șef doctor Stachel îl roagă pe domnu' doctor Poolo să vină imediat la spital. Da, domnu' șef doctor știe că domnu' doctor a plecat abia de cîteva ore de la spital, dar domnu' doctor să-l scuze, musai să vină înapoi. Și domnu' șef doctor îl roagă pe domnu' doctor Poolo să ia o birjă și să vină mai repede. El, Janos bacsi, trebuie să se întoarcă la spital. Nu, îi mulțumește frumos lui domnu' doctor, nu poate primi să-l ducă înapoi cu birja, mulțam frumos, domnu' doctor, sînt cu bicicleta, dar domnu' doctor să se grăbească și el, pentru că domnu' șef doctor îl așteaptă.

Stachel îl aștepta într-adevăr, dar nu singur ci cu profesorul-prodecan Șerban și cu încă o persoană pe care Poolo își amintea că o văzuse deseori prin cabinetele facultății. Află că se numește Tomescu și că este docent la Institut, că dorește să-l cunoască pe domnul doctor Poolo etc., etc. . . .

Dar, spre surprinderea lui Poolo, după ce mai schimbă în patru cîteva cuvinte de circumstanță, profesorul-prodecan Șerban și docentul Tomescu își luară rămas bun. În ușa, profesorul Șerban îl anunță pe Poolo că ar dori să-l cunoască și profesorul Suditu, după care plecă.

Poolo se întreba tocmai dacă vizita celor doi domni de la facultate putea constitui un motiv ca să fie chemat de urgență la spital după ce plecase de la o gardă, când Stachel, ghicindu-i probabil gândul, îi spuse :

— Domnul Tomescu este un tînăl de male viitol. I-am citit teza și mi-a plăcut foarte mult. Este documentat.

— Știți, eu...

— Mă mil că nu l-ai cunoscut pînă acum. Luclează pe lîngă Suditu. Al fi bine dacă ai tlece chial acum pe la institut.

— Știți, eu... Dar abia am ajuns acasă ! Trebuie să mai și dorm.

— O să dolmi după aceea ! Nu înțelegi că nu te-ai fi delanajat de pomană ? Suditu ale plobabil ceva în gînd.

— Dacă l-a trimis pe Șerban pot să-mi închipui...

— Lasă-l pe Șelban ! Pe Suditu îl cunoști ?

— Mi-a fost profesor, dar nu știu dacă a venit la trei prelegeri. Era mereu plecat.

— Du-te la Suditu.

Mormăind ceva, Poolo se îndreptă spre ușă. Toate astea îl interesau prea puțin și mai ales acum. Invitațiile la profesori se terminau de obicei cu cîte o lucrare de trepăduș băgată pe gît și cu perspectiva unor altor asemenea comisioane fade pentru viitor. Situația era de obicei penibilă, să refuzi nu era prudent, să accepti era doar începutul unui lanț, așa că cel mai cuminte lucru era să eviți întîlnirea.

— Ești un tînăl lepezit ! îi mai aruncă Stachel și continuă apoi pe un ton indiferent : se pale că este volba des-ple o bulsă la Viena.

Asta îl flată pe Poolo.

— Cum adică „se pare“ ?

— Hai du-te la Suditu !

— Nu vă supărați, trebuie să-mi spuneți despre ce e vorba ! N-am nici un chef să-mi vîre o lucrare pe gît ! Înțelegeți-mă, n-am timp de așa ceva !

— Dal cu luclalea dumitale cum stai ?

— Lucrez. Tocmai de aceea trebuie să-mi spuneți despre ce este vorba.

— Dumneata nici nu cunoști omul și-l judeci ! Du-te mai înainte să-l cunoști măcal !

— Da, dar după aceea poate fi prea târziu ! Mă trezesc cu o foarte curtenitoare invitație la o treabă la fel de curtenitoare și la fel de stupidă, cum au pățit-o alții și alții . . .

Dar Stachel nu-l mai asculta ; își luă stetoscopul și coborî scările.

Coborînd și el, Poolo întâlni pe coridor pe sora-șefă Bunescu.

— V-ați întors așa devreme, domnu' doctor ?

— Doamnă, trebuie să vă vorbesc !

— M-a chemat domnul doctor Bonci.

— Vă aștept în cabinetul meu.

În încăperea care-i era la fel de familiară ca și camera în care locuia de aproape patru ani la doamna Șenghea, Poolo găsi geamurile deschise, dar soba caldă. Șezînd la birou simți curînd răcoare la spate și se culcă pe canapea. Închise ochii : obosit, nu-i păsa nici de Marius, nici de Suditu, nici de el însuși. Dorea să doarmă. Închizînd ochii o simți intrînd în odaie pe sora-șefă Bunescu.

— Doamnă, începuse Poolo ridicîndu-se în capul oaselor, trebuie să vă vorbesc.

— Am venit.

— Am fost interogată astăzi în legătură cu Marius. Adică ieri . . .

Sora-șefă Bunescu tăcea.

— Luați loc, vă rog, cîteva minute !

Sora-șefă se așeză pe un scaun.

— Nu știu cum să vă explic . . .

— Va să zică au venit și la dumneavoastră . . .

— Au mai fost și la alții ?

— Se pare că da.

— Dar de ce nu mi-ați spus pînă acum nimic ? Mai ales dacă știți că au fost și la alții. „De fapt avea vreo importanță !“ se întrebă Poolo. „Și de unde să știe că vor veni și la mine ?“

— Ce trebuia să vă spun, domnule doctor ? N-am vrut să vă influențăm în nici un mod. În cazuri din acestea fiecare singur trebuie să decidă asupra faptelor sale.

— Dar poate că dacă eram pregătit . . .

— Nu, domnu' doctor, fiecare om nu-și poate pune decît el însuși obolul pe Marele Cîntar.

Poolo se lăsă înapoi pe spate și închise ochii. Sora-șefă Bunescu vorbea potolit, ca de obicei. „Se vede că a fost călugăriță. De fapt aici tot călugăriță a rămas. Un talger al balanței să-l umplu cu tot ce am mai bun în mine, iar pe celălalt să nici n-apuc să-l văd? Pentru că s-ar înălța tot mai sus . . .“ „Vorbesc prostii!“

— Am fost obligat să semnez lucruri groaznice despre Marius.

— Dacă vă amintiți, să-mi spuneți exact ceea ce ați declarat.

— N-am declarat nimic!

— Ați semnat și e totuna.

— Mi-a fost frică. „Mint, nu mi-a fost frică sau cel puțin nu am fost nici o clipă conștient că mi-ar fi teamă. Din prostie am semnat. Din prostie și din sentimentul acela de lehamite, starea care m-a împiedicat mereu să trec încercările; nu frica e aceea care mă dezarmează, ci diavolul micuț care mi se strecoară în suflet o dată cu tocirea nervilor; micuțul djin care-mi șoptește că nu are rost să mă mai împotrivesc inutil, nu că n-ar avea sens ACEA împotrivire, dar că n-ar avea sens nici o luptă; spiridușul care mă umple de scîrbă și care șoptindu-mi la ureche o dată, de două ori, de trei ori, de o mie de ori că cel mai bun lucru ar fi să dorm, să nu mă prefac activ, că tot n-ar putea fi eficiente mișcările mele, ale figurantului printre atîția figuranți. Plictiseala amară cu scîrbă, (lehamite — ce exact sună cuvîntul acesta!) iată ce m-a dezarmat și de data aceasta“.

— Recunosc, mi-a fost frică, se pomeni el repetînd.

— Dacă sînteți bun să-mi povestiți ce ați spus rău despre Marius . . . Poate am mai putea îndrepta ceva.

— Cum să mai îndrept?

— S-ar putea să vă mai pună și alte întrebări, iar la proces este aproape sigur că au să vă cheme. Dacă se va ajunge la proces.

— De unde știți că au să mă cheme?

— Ne-am interesat. Dacă-mi spuneți ce ați declarat împotriva lui, eu am să notez și am să consult un avocat pentru a-mi spune cum ați putea să mai îndreptați cele semnate.

— Nu-i nevoie, doamnă. Am mulți prieteni avocați. Am să consult chiar eu un bun prieten.

— Domnu' doctor, nu uitați, e foarte important ! Poate ar fi bine să consultăm fiecare din noi un avocat. Mai multe capete, mai multă minte !

— Lăsați, doamnă, nu am să uit.

— Atunci mă duc. E timpul să se servească prânzul.

— Am să vorbesc cu un avocat bun. Cine-l va apăra pe Marius ?

Doamna Bunescu rosti un nume și-l lăsă singur.

Poolo își dădu drumul pe spate. Cu totul altceva voise să-i spună acelei femei cumsecade. În fața ei vorbise întotdeauna vrute și nevrute, niciodată nu trebuise să-și caute cuvintele și întotdeauna plecase cu convingerea că a fost înțeles. Pentru prima oară nu reuși să-i comunice gândurile sale, și intui că între ei se ridicase o barieră pe care nimic n-o va mai putea înlătura.

Nici nu ieși bine pe ușă femeia și Poolo, întins pe pat, trist, obosit și descurajat, simți nevoia prezenței surorii-șefe Bunescu, dar nu a persoanei care abia îl părăsise, ci a celei de altădată, cea dintotdeauna. Speră uitându-se fix la ușă să-i fie trimisă masa sau măcar ceva de mâncare, atenție cu care sora-șefă îl răsfața ori de câte ori nimerea pe la ora prânzului prin spital ; simțea în gură gust de fum — ca după toate nopțile nedormite — nu-i era foame, dar continua să privească la clanța înțepenită în loc.

Stătu o veșnicie așa, i se păru că între timp mai intră sora Livia să pună pe foc, că se umblă la dulapul din perete, dar toate ca și cum s-ar fi petrecut într-o cameră vecină. Dormi, dar fără să simtă trecerea prin somn și întoarcerea la starea de veghe și doar când se sculă își dădu seama că cineva l-a acoperit între timp.

— Cine m-a acoperit ?

— Eu, răspunse sora Livia. S-a făcut iar frig.

Ieși pe culoar dezamăgit, sperase ca ALTCINEVA să-l fi acoperit, trebui să intre la un bolnav și apoi fu chemat

la încă unul, așa că reveni în cabinet, își luă paltonul și servieta și plecă. Dormise în total cel mult o jumătate de ceas, se simțea mai obosit ca înainte, nu mai avea rost să plece acasă — la cinci trebuia să-i întâlnească pe domnul Aurel și pe Gabi, dar nu era dispus nici să intre undeva, iar afară era frig și oamenii treceau morocănoși cu ochii în pământ, privind la caldarîmul cenușiu-murdar.

Se pomeni în fața institutului, intră și se interesă de profesorul Suidiu.

Profesorul Suidiu e foarte ocupat, îl lămuri un asistent roșcovan și cu pistrii. Nu, e într-adevăr imposibil, are ceva urgent de redactat, după care curs cu studenții anului IV. Dar profesorul l-a chemat, insistă Poolo mai mult din încăpăținare față de lucrul refuzat decât din convingere. Bine, atunci cum îl cheamă pe domnul student? Nu e student, e medic dr. Poolo. Scuzați, n-a știut, domnul doctor pare atât de tânăr... O să meargă să se intereseze, dar nu l-a mințit, domnul profesor este într-adevăr foarte ocupat.

În timp ce aștepta, Poolo nădăjdui ca Suidiu să-l primească — ca o satisfacție față de pistriiatul roșcovan, și să nu-l primească, făcîndu-l astfel scăpat de o convorbire de care n-avea nici un chef și pe care o presimțea penibilă.

Dar nu fu așa. Pistriiatul se întoarse și-i vorbi cu un ton cu totul schimbat, iar profesorul îl primi nu strîngîndu-i mîna cu efuziunea unei cereri, ci politicos, dar reținut, măsurîndu-l de sus pînă jos.

— Mi s-a spus că lucrați la o temă vastă de psihiatrie, domnule doctor, intră Suidiu direct în subiect.

Poolo se lăsă cît mai adînc în fotoliul moale de piele așteptînd sfaturi binevoitoare.

— Despre această temă se pare că țineți deocamdată cel mai strict secret. De ce?

— Pentru că în faza în care se află nu am ajuns încă la nici un rezultat pe care să-l pot anunța.

— Și cînd credeți că vă veți afla în acest stadiu?

— În care?

— Să puteți vorbi despre lucrarea dumneavoastră.

— Peste zece ani... poate peste cinsprezece... nu știu.

— Mi s-a spus că nu v-ați deschis nici cabinet din acest motiv.

— Nu e singurul motiv, dar a cîntărit și el. „N-a cîntărit nimic“, își preciză Poolo. „Pur și simplu n-a fost nici o clipă vorba despre un cabinet“.

— Aș fi indiscret, dacă v-aș ruga să-mi faceți favoarea să-mi spuneți în ce domeniu lucrați? Vă rog să mă scuzați că insist, dar se pare că ați cîștigat încrederea... mă rog, că ați trezit interes în cercurile științifice locale. Acest lucru s-ar putea să aibă consecințe apropiate în viitorul dumneavoastră. Și pentru că Poolo tăcea, Suditu adăugă: nu vi s-a vorbit despre postul de docent și despre congresul de la Viena?

— Ba da. Nu știu însă despre ce congres este vorba, iar în privința postului de docent... cred că prefer să rămîn în spitalul în care lucrez.

— De ce?

— Pentru că îmi permite să-mi adun mai în liniște material pentru lucrarea mea și pentru că în anumite limite sînt suveran pe pacienții mei.

— În cazul acesta... Dar material biografic aveți?

— Îmi mai procur... mă mai ajută și domnul doctor Stachel... în orice caz nu am suficient.

— Și condiții? Posibilități de laborator?

— Insuficiente și acelea. Poate că dacă aș avea condiții acceptabile și dacă aș beneficia și de un colectiv de colaboratori aș putea să ajung în doi-trei ani la un rezultat.

— În cazul acesta poate că ar fi totuși util să vă mai gîndiți la posibilitățile pe care le-ați avea aici, la institut.

— Nu cred că lucrînd aici aș putea prezenta ceva mai repede.

— Aici, trebuie să recunoașteți totuși, avem relativ cele mai bune condiții.

— Relativ, da. Dar ce mi s-ar cere în schimb? Nu uitați, vă rog, că nu aș avea poziția unui profesor!

— Ce vreți să spuneți?

— Domnule profesor, ceea ce fac eu acum nu poate fi justificat momentan în nici un fel. Și poate că nici n-o să ducă vreodată la un rezultat. Cu asta nu vreau să spun că sînt pe un drum greșit. Convingerea mea este chiar contrarie. Dar la ora aceasta nu-mi pot permite să lucrez nici sub un șef și nici sub vreo altă formă de autoritate. Nici măcar științifică.

— Poate că aveți dreptate, dar trebuie să vă gândiți și la un alt aspect : la faptul că o confruntare apare la un moment dat necesară.

— Considerați că în clipa de față nu sînt încă pregătit pentru așa ceva.

— Nu vă cere nimeni rezultate. Dar mă îndoiesc că premisele unei lucrări serioase nu pot fi expuse atunci cînd au fost formulate.

— Considerați necesar acest lucru ?

— Da. Vă aprob scrupulele, dar am convingerea că un creator trebuie să fie bătaios în pudoarea sa.

— Nu despre asta este vorba. Cel puțin nu la mine. Eu sînt convins de justetea ipotezelor mele. „Ar fi o poveste prea complicată pentru a-ți explica acum scrupulele mele. Nu vreau să vin doar cu vorbe pentru a combate o știință, sau mai bine zis două, care se bazează numai pe vorbe“, își zise Poolo și se pomeni gîndind cu voce tare : M-au revoltat întotdeauna psihologia și psihiatria bazate numai pe vorbe. Nu vreau să încep o dispută cît timp nu pot aduce nici eu altceva.

— Lucrați la o nouă știință ?

— Încerc doar să justific două științe vechi.

Suditu avea ochi buni, dar întrebă cu glas viclean :

— Și ce vreți să puneți dumneavoastră în locul vorbelor ?

— Păi tocmai asta este ! Și mai mult împins de vechea plictiseală, Poolo continuă : M-am plictisit de psihologia explicată prin nimic, încerc să dau o bază rațională și demonstrabilă comportamentului uman.

— O vorbă veche spune că faptele noastre nu sînt previzibile ci pline de mister. Glumesc. Dar cel puțin ați divulgat că vă preocupă comportamentul.

Lui Poolo căldura din fotoliul lui Suditu îi intra în trup, dizolvîndu-l. „E timpul să plec de aici !“ gîndi, și zise cu voce tare :

— În ultimă instanță aceasta este problema psihologiei și a psihiatriei. Și în mare parte și a filozofiei. Numai că în general filozofia și fiica ei vitregă, psihologia, explică fenomenele pornind de la fraze inteligente scăpate de oameni inteligenți, creează teorii inteligente, adaptează cîteva fapte la aceste teorii, folosesc cîteva coincidențe și

încearcă să ne lămurească mersul lumii, uitînd că nu sînt decît ideile inteligente ale unor oameni inteligenți. Iar psihologia . . .

— Vă ascult, îl încurajă Suditu, pentru că Poolo se opri.

— Ei bine, psihologia nu face decît să-și fabrice un limbaj al ei.

Suditu lăsă cuvintele să se stingă în liniște.

— Și ce propuneți ?

Poolo își aduse aminte de grijile sale, de situația în care se afla față de Marius, față de maică-sa și față de blînda doamnă Bunescu, de micile interese pe care i le-a zugrăvit Gabi, de o lume care începuse să-i dispară în trecut, lumea ceștii sale de la doamna Gruia, își aminti de butadele inginerului Savu, de lumea vedetelor nemaivăzute și a modelelor de pantofi, a bancurilor și a plictiselii familiei Cărbăș, își aminti de Claudia, de veșnicele preocupări ale lui Iuliu Pop, doritor să se afle mereu unde se întîmplă ceva, unde vine cineva, unde se produce careva și unde nu se petrece nimic. Își aminti de el însuși.

— Domnule profesor, încerc să explic comportamentul oamenilor. Nu vă supărați, așa cum sînt întreat mereu : „la ce lucrezi ?“ pur și simplu nu pot răspunde, pentru că nu există un răspuns pentru așa ceva. Este același lucru ca și cînd te întreată cineva : „Ce vă place să citiți ?“ și tu ești obligat să-l amintești pe primul autor care-ți vine în minte pentru că nu-i poți aminti pe toți și pentru că la o asemenea întreată nu se poate răspunde. Și după ce îi pomeni totuși un nume, el îți răspunde foarte serios : „Da ? Mie-mi place și Shakespeare“. Și ce mai poți să faci ? Ești obligat să intri în jocul lui și te înfunzi tot mai adînc într-o discuție ce nu duce nicăieri.

— Să n-o luăm nici așa ! Ați putea totuși să comunicați, într-un cerc restrîns cel puțin, un aspect al lucrării dumneavoastră.

— Nu sînt încă pregătit. Dar Poolo se răzgîndi brusc. Bine, am să vă vorbesc despre dispoziție.

Profesorul nu se lăsă mai comod în scanul său, nu adoptă nici „o poziție de ascultare“ din acelea care se obișnuiesc a se lua în asemenea ocazii.

— Am să vă vorbesc despre dispoziție, pentru că privită în timp ea este cea mai mică unitate a stării noastre

de comportament. Dispoziția mea din această clipă, adăugată cu cea din clipa următoare și cu cele din toate clipele acestei ore ne dau starea mea din acest ceas și ne determină comportamentul în acest interval.

Stările noastre au fost explicate în fel și chip. Eu încerc să le determin prin câțiva factori obiectivi, mai precis cinci parametri care cred că încadrează aceste stări.

Interrelația dintre acești parametri n-o pot preciza încă, dar păstrez convingerea că numai ei și ei toți, sînt responsabili de stările noastre (atitudini, emoții etc.).

Care ar fi acești parametri? Vi-i enumăr fără a urmări nici o ordine, ci așa cum îmi vin în minte :

1 situația atmosferică

2 reflexe condiționate cu catena 1, 2, 3, ... aș îndrăzni să afirm pînă la infinit, la stimulenți direcți

3. mozaicul patologic

4. reflexul la situație sau reflexul condiționat față de situația respectivă, dacă doriți

5. momentul circuitului celular sau ciclul metabolic.

Și dacă-mi permiteți acum revin la fiecare dintre aceste puncte.

— Vă rog, chiar !

— În legătură cu starea atmosferică nu cred că mai are rost să adaug ceva. Mi se pare foarte clar și explicat deja din antichitate.

Reflexul condiționat cu catenă lungă ar fi reflexul declanșator de stări trecute, este ceea ce încearcă astăzi să demonstreze psihologii abisali, numai că psihanaliza pune totul exclusiv pe seama unui asemenea factor.

Mozaicul patologic merită o expunere mai largă chiar dacă numai pentru că este un termen pe care mi l-am introdus eu. Am luat în considerare faptul că medicina nu cunoaște starea de normal, ceea ce definește norma nefiind decît o medie a variațiilor. Tocmai pentru că sînt de acord cu această definiție pornesc de la ea imaginîndu-mi norma ca un punct imaginar plasat la centrul tuturor maladiilor care se contracarează astfel reciproc. De aici starea de normal. Reprezentantele variațiilor care definesc norma nu sînt stabile odată pentru totdeauna în viața unui individ, pentru că nu sînt stabile nici relativ, apărînd deosebiri neesențiale din punct de vedere medical, dar depistabile ca

pe un tambur Maree în starea generală a organismului exprimată prin dispoziția de moment. Vă rog să mă înțelegeți bine, nu pretind cîtuși de puțin că am fi tot timpul bolnavi în accepțiunea populară sau chiar medicală a acestui cuvînt, așa cum nimeni nu va băga în pat pe cineva care a strănutat o dată, fără a se putea nega „starea de strănut“.

Nici cel de-al patrulea factor n-am să mă mai apuc să-l discut. Este simplul reflex condiționat la fiecare obiect sau acțiune care ne ies în cale, atitudine dictată de experiența și de educația noastră. Iar acolo unde experiența și instrucția față de un fenomen nou lipsesc, acolo apare răspunsul pe care-l dăm în mod obișnuit la un alt fenomen pe care-l cunoaștem și care ni se pare asemănător cu cel necunoscut.

Iar cel de al cincilea factor — în enumerarea mea arbitrară — reprezintă faza în care se află ciclul metabolic, ceasul care ne reglează activitatea. Și care cred eu, acționează în legătură cu toate funcțiile noastre.

În ce măsură este predominant unul sau altul dintre acești factori pentru a putea determina de ce sînt eu acum vesel sau trist, ca să folosesc o schemă simplă, în ce măsură se contracarează acești factori reciproc și cine învinge în această luptă nu știu încă. Dar am impresia că nici nu este vorba de cine știe ce luptă între ei.

Asistentul roșcovan și pistruiat intră să-i amintească profesorului că e așteptat la curs, și după ce au rămas din nou singuri, o liniște lungă se răsfire în cabinet.

— Sînteți sigur că dispoziția ne determină comportamentul ?

— Dispoziția însăși este ceva determinat. Dar ținînd cont că nu hotărîm decît foarte rar în comparație cu imensul timp în care nu facem decît să executăm, cred că dispoziția este unitatea de comportament. Poate că în clipa în care hotărîm intervine mai pregnant ca de obicei un factor, dar și el tot din grupa celor cinci pe care am numit-o.

Suditu își schimbă pentru prima oară poziția de la intrarea lui Poolo în încăpere.

— Nu pot să fiu de acord nici cu ceea ce ați spus despre filozofie și chiar și în rest păstrez rezerve serioase, ca

față de un basm foarte frumos. Dar pentru că oamenii de geniu realizează tocmai basme rămîne ca timpul să hotărască restul. Vreau doar să vă atrag atenția că nu am sesizat lucruri deosebit de originale în cele pe care mi le-ați expus. Probabil că lucrarea dumneavoastră este mult mai largă și că nu ați dorit să-mi dezvăluiți decît un aspect de strictă interpretare pentru că toate elementele pe care le atribuiți dumneavoastră dispoziției sînt mai mult sau mai puțin cunoscute. De aceea ați putea să publicați acest aspect. N-o să scandalizeze pe nimeni.

— În felul acesta n-aș realiza mare lucru. Este un aspect care luat izolat nu poate spune multe. Probabil că nimeni nu s-ar obosi să citească un asemenea articol cu creionul în mînă.

— Probabil.

— Și atunci ?

— Faceți cum credeți . . . Eu vă stau la dispoziție și altă dată, poate peste douăzeci și cinci de ani pentru a afla și restul lucrării dumneavoastră.

Mai avea o oră pînă la întîlnirea cu Gabi și domnul Aurel, afară ploua de dimineață, iar el sătul de lucrare și de Marius, era obosit și nu dorea decît să se culce, să nu facă nimic, să nu gîndească la nimic . . . Îl auzea vag pe Suditu, îi veni în minte că politețea îl obligă să răspundă, să spună cîteva cuvinte.

— Nu uitați că mulți cercetători plini de imaginație au terminat prin a face doar beletristică.

„Acum ar trebui să-l întreb : Și ce mă sfătuiți, domnule profesor, sau maestre, sau Luminăția Ta ?“

Suditu ședea la masă și-i vorbea, apoi Poolo se sculă și ieși închizînd cu greutate ușa în urma sa pentru că nu putu înțepeni clanța stricată în ușcior, și dădu mîna cu asistentul pistruiat care-l asigură de plăcerea pe care a simțit-o cînd s-au întîlnit și după aceea Poolo se uită la ceas (și afară ploua) și nu era decît patru, nici patru, era abia patru fără opt minute, — dar ce importanță are ? — și trebuia să mai omoare o oră, așa că își ridică gulerul de la palton și porni agale prin ploaie.

„Suditu nu-i prodecanul Șerban cel nerepezit, Suditu e un savant, o autoritate. Mulți cercetători au rămas să facă beletristică i-a spus ; i-a spus acest lucru tocmai lui, care

s-a străduit să elimine mereu vorbăria și arbitrariul din știința în care lucra ; și nici măcar n-a putut să-i riposteze în nici un fel pentru că ce i-a servit lui Suditu erau doar vorbe. Vorbe și nici măcar acelea originale, tot felul de adevăruri asamblate. Și nici măcar această asamblare nu i-a putut-o servi decît tot pe bază de încredere, fără dovezi, fără să-i rupă gura cu probe în fața cărora să trebuiască toată lumea să se încline. A făcut o prostie colosală că i-a vorbit lui Suditu despre dispoziție. Deocamdată nu trebuie să vorbească despre lucrarea sa cu nimeni, pentru că piesele din care i se compune munca sînt astfel făcute încît se sprijină una pe alta, se angrenează rînd pe rînd, fără a reprezenta nimic cînd sînt luate separat. Atunci cînd va avea probele, dovezile de necontestat, preparatele neurologice, atunci cînd deductiv va putea duce „lucrarea pînă la capăt“, nu vor avea decît să se convingă inductiv incredulii, oamenii de bine, savanții, toți cei care vor fi chemați să-i aplice teoriile. E oare așa ? Să vedem la laborator ! Și se vor convinge. Nu vor avea încotro. Dar pînă atunci liniște. Liniște și muncă. Și dracu' să-i ia pe toți !“.

La ora cinci, cînd sosi la cafenea, era learcă, pantalonii niciodată cu dungă, erau rotunzi și atît de îmbibați încît nu mai absorbeau micile bălți formate pe genunchi după ce s-a așezat. Sosi totuși cu un sfert de oră înainte de cinci și-și consumă cafeaua fără să-și scoată paltonul. Nu se gîndea la nimic, iar punctualitatea domnului logodnic îl înfuria. După cum fusese stabilit, Gabi intră cu domnul Aurel la cinci fix în cafenea, nici cu un minut mai devreme, dar nici mai tîrziu, așa că lui Poolo nu-i rămase deschisă nici posibilitatea să le facă măcar vreun reproș.

— În ce hal arăți ? ! Unde ai umblat ?

Gabi îl sili să-și scoată paltonul și să se mute la o masă mai apropiată de sobă.

Domnul Aurel le explică — apropo de circulația neplăcută a curenților de aer prin local — modul în care poate fi încălzită modern, eficient și lesnicios o încăpere. Le demonstrează în mod logic locul în care trebuie amplasate sursele de căldură, modul în care trebuie efectuată aerisirea permanentă, cum trebuie dirijați curenții de aer cald. Era informat, vorbea potolit, fără ostentație, dar și fără a bate cîmpii, cuvintele sale erau exacte și fade. Gabi nu

era atentă, o interesau mai mult numeroasele pachete de cumpărături pe care le îngrămădisise cu greu pe două scaune, luându-le pe rînd în mîină, desfăcîndu-le și scăpînd cîte o remarcă în timp ce le admira conținutul. Poolo o urmărea cum le reîmpachetează la loc, sperînd în secret să nu-i mai reușească o ambalare, să i se rupă o hîrtie sau o sfoară, dar ea refăcea totul cu îndemînare și fără efort. Domnul Aurel nu vorbea totuși în gol pentru că la masa lor se afla și Petre Crîngașu, așezat acolo după ce fu asigurat de două sute cinzeci de ori că nu deranjează pe nimeni și că nu comite o impolitețe fără antecedente dacă le ține tovărășie. (În privința antecedentelor Poolo nu-și putu reține un zîmbet). Așa că Petre Crîngașu se înflăcăra împotriva bandiților de patroni care nu pun o surcea în plus în sobe pentru menținerea unui anemic foc de vreascuri. Domnul Aurel încerca să-l convingă de ineficienta folosire a lemnului, drept cauză principală a frigului din localurile publice. Discuția se înfierbîntă, Crîngașu se împiedica în cuvinte, se înfură și gesticula, domnul Aurel îi oferea argumente limpezi, precise și politicoase, iar Poolo rezemat de speteaza scaunului încerca să ațipească.

— Am fost pe la doamna Gruia, îl trezi Gabi vorbind într-o doară în timp ce netezea hîrtia ultimului pachet reambalat.

— Ce-ai căutat acolo ? o întrebă Poolo fără a-și controla vocea. Crîngașu se opri în mijlocul unei tirade, iar doi domni de la o masă vecină îl priviră mirați.

— Ce te-a apucat ? Sîntem în lume ! De ce zbieri ?

— Ce-ai căutat la doamna Gruia ? repetă Poolo întrebarea în șoaptă.

— Ți-am spus că am să mă duc la ea să le spun ceea ce se cuvine.

— De unde știi tu ce se cuvine ?

— Din partea mea n-ai decît să te duci la primul zid să-ți spargi capul de el, se supără Gabi.

Se lăsă o tăcere penibilă în care Poolo încerca să-și aprindă pipa cu chibriturile ude din buzunarul în care rămășițe de tutun îmbibate cu apă formau o pastă murdară.

— Nu ești încă restabilit în întregime. Nu poți încă să-ți controlezi nervii, continuă Gabi.

Poolo îl repezi pe Crângașu care-i oferi bricheta sa.

— Nu vezi că vreau să-mi aprind o pipă ? Nu vrei să-mi spui ce ai căutat la doamna Gruia, repetă Poolo cu aceeași șoaptă ostentativă.

— Nu am găsit nici eu oportună intenția lui Gabi, dar sînt convins că a făcut-o cu bună credință, încercă să-l îmbuneze domnul Aurel.

— Nu am nevoie de bună credința ei ! Treaba asta mă privește numai pe mine și pe Marius. Dacă nu-mi spui ce trăznăi ai vorbit acolo, am să încep să urlu de o să le cadă la toți domnii din local nasurile în cafea ! Ascult !

Gabi chemă un chelner :

— Vrei să ne aduci o birjă ?

Lui Petre Crângașu îi era penibilă scena de-i venea să intre sub masă :

— Dar, domnule doctor, ce s-a... și Marius Gruia ? Despre el este vorba ?... Nu trebuie să vă enervați... doamnă, adică domnișoară...

— Nu vrei să-mi spui... bine ! Ce tîmpenii ai vorbit la doamna... dar Poolo se opri din zbierat la mijlocul frazei. Cuvintele se menținură încă un timp în aer, apoi domnul Aurel plăti și plecă împreună cu Gabi și cu toate pachetele anexe, nu însă înainte de a-l saluta în cel mai cordial mod pe Poolo, rămas cu gura căscată la fel ca și ceilalți numeroși martori ai scenei, persoane cu care încetul cu încetul se confundă, întorcîndu-se în același timp cu ei la sorbitul ceștii de cafea.

Prima sa reacție fu să scrie pe loc o scrisoare doamnei Gruia. Și una lui Gabi.

Apoi Petre Crângașu intră în umbră și Poolo se rezemă înapoi pe spetează. Și împreună cu Crîngașu se refugiară în întuneric toate problemele lui Poolo, iar hainele i se uscau scoțînd aburi — sau poate numai el avea senzația asta — și aburii îl învăluiau încet, încet, încet...

Eliberat de problemele sale, apăsător de lehamite, Poolo se mulțumea să sufere pentru alții și pentru el, văzut din afară. Îi venea să plîngă pentru bătrînelul cu scripca, curățel și rablagit, bătrînel ce se învîrtea printre mese pîndind din ochi patronul pentru a avea timp s-o șteargă înainte de a fi insultat și dat afară, îi era milă de bătrîna care vindea flori, îi era milă de un domn în vîrstă ce ședea

la masă mestecînd în gol, îi era milă de ceilalți oameni, nu de toți pentru că erau și alții pe care-i ura, îi împărți în mod arbitrar : îi ura mai ales pe cei grași pentru că erau prea grași stricînd astfel echilibrul din natură și lă-sîndu-i pe alții prea slabi. Se revolta împotriva lor și-i venea să plîngă. Vru să se scoale să încerce ceva, să facă dreptate, vru să-l invite măcar pe bietul muzicant la masa lui. Adormi.

În vremea aceasta, la numai cîteva sute de metri depărtare, într-un birou capitonat, un înalt funcționar asculta cu o mină încruntată raporturile inferiorilor săi. Lucrul acesta nu trebuia nici măcar consemnat aici, pentru că de obicei cînd vin în inspecție, înalții funcționari abordează trăsăturile cele mai severe, iar cei controlați își alcătuiesc panica de rigoare. În după amiaza aceea însă, nemulțumirea șefului avea un motiv cu totul neobișnuit în clădirea jandarmeriei, iar atunci cînd Martin izbucni, cei de față rămaseră înmărmuriți. Erau muștruluiți nici mai mult nici mai puțin decît pentru operativitatea lor. De obicei distant dar politicos, de data aceasta urla la ei, împrôșcîndu-i cu invective, neuitînd la sfîrșitul fiecărei fraze — destul de încîlcită altfel — să le amintească faptul că la altceva se aștepta de la ei.

Cei astfel certați aveau toate motivele să se întrebe la ce s-o fi așteptat Martin din partea lor. Fuseseră adunați de pe la casele lor, majoritatea abia plecaseră de la serviciu și cum mai apărea un întîrziat, cum își începea Martin discursul de la început. Ca să nu se piardă nimic.

De fapt în biroul șefului nu fură admise decît patru-cinci persoane, dar cu toată ușa capitonată, atmosfera încărcată se răspîndi prin întreaga clădire și tot personalul în stare de alarmă se afla la posturi întrebîndu-se ce urmări va avea pentru fiecare această furtună.

Deși favorizați de lungul discurs al lui Martin, nici cei ce fură onorați să-l asculte nu reușiră să priceapă mai mult. Experiența îi învățase că nu întotdeauna e nimerit să rezolvi orice afacere peste care dai, că în prealabil e bine să vezi pe ce sol se sprijină fiecare personaj, că nu poți aresta pe oricine. În acest sens, erau obișnuiți să fie

sanționați din cînd în cînd pentru exces de zel atunci cînd rezolvînd un caz prea repede, atrăgeau în scandal un nume sau o rudă care n-ar fi trebuit să fie amestecată. Acest lucru le era absolut clar celor adunați în cabinetul șefului. Dar Martin se înverșuna împotriva tuturor cazurilor elucidate, sau măcar anunțate presei cu vreun indiciu. Or, dacă un caz era prea mult moșmondit ziarele începeau să facă tapaj și vina cădea pînă la urmă tot pe ei. Bunăoară, niciodată nu li s-a imputat că au descoperit că ucigașul unui ucenic de zidar este un alt ucenic de zidar, gelos pentru o prietenă de-o seară. Și deoarece crima avusese loc în prezența tuturor celor aflați la petrecere, cum era să nu termini repede un asemenea caz și mai ales cu asemenea personaje? Crimele din „lumea bună“ cele care trebuiau tratate altfel, furnizau o asemenea cantitate de material pentru ziare încît mai ales în cazurile concrete din ultima vreme lucrurile își urmară cursul cel mai firesc cu putință.

Și totuși Martin lua fiecare afacere în parte, aruncîndu-le în față invective pentru un hornar ucis, pentru o femeie găsită violată și omorîată, pentru crime prin neglijență, pentru un avocat ucis de un soț înșelat, pentru bătrîna jefuită și strangulată, pentru crima din strada Împăratul Traian, pentru fiecare dosar care-i cădea în mîină. Iar dacă Martin își termina fiecare frază cu „La altceva m-am așteptat din partea voastră“, ofițerii de poliție puteau să-i reproșeze în gînd același lucru.

În sfîrșit Martin se potoli și veniră cafelele. Soba fumega îngrozitor și fură obligați să deschidă fereastra. Ploaia cădea în rafale și se izbea cu zgomot de pervazul de pleu. Cît timp a fost geamul deschis cîteva chibrituri pîlpîiră timide, apoi însă nimeni nu mai îndrăzni să fumeze, pentru că șeful ura tutunul și cu atît mai mult în momente din astea nu era indicat să-l întăriți.

Martin călătorise aproape douăzeci și patru de ore cu mașina și acum își destindea corpul masiv. La București fusese și el muștruluit, în cel mai dur mod cu putință, și doar o inspirație fericită de ultim moment, una dintre acele idei care i-au salvat de atîtea ori cariera, au reușit să facă din el dintr-un prezumtiv ratat un mic învingător. Și acum acești bărbați neglijenți și tipicari îi răpeau timpul prin

neasteptatul lor zel. Pentru că Martin era convins că nu putea fi vorba decît de cîteva ore — cel mult zile — pierdute, dar că pînă la urmă tot va găsi ceva ce-i va pune ideea în aplicare.

Apoi începură să lucreze. Martin răsfoia pe rînd dosarele — numai cele care n-au ajuns încă la instanță, bineînțeles, cu toate că în cel mai rău caz poate că nici acolo n-ar fi imposibil să merite osteneala să scotocească, dar asta desigur doar în ultima eventualitate — le parcurgea metodic, însemnîndu-și în carnețel, cerînd lămuriri pentru fiecare cuvînt care-i atrăgea atenția. Apoi confrunta cele notate cu însemnările de pe alt carnețel și rupea ceea ce-și notase, aruncînd ghemotoace de hîrtie la coș.

— Sper că hîrțiile care trec la coș ajung în sobă, da? Îl interesau crimele comise pînă la o anumită dată, dar ce căuta nu reieși nici după ce coșul cu hîrtii fu deșertat a patra oară, și faptul acesta nu putu decît să mărească încordarea celor ce-l asistau, pentru că fiecare se întreba în ce măsură îl vizează pe el activitatea lui Martin.

Abia seara tîrziu, după ce terminase toate dosarele — unele fură puse la o parte după o foarte sumară frunzărire — abia cînd începu să fie și el răpus de oboseală, după ce au fost aduse două tăvi de sandvișuri și băutură, abia seara tîrziu deveni Martin mai dispus pentru discuții. După ce își făcuse datoria și-i muștruluse îndeajuns pe domnii de la poliția locală și îmbunat de căldura ce începea să-l cuprindă, odată cu satisfacerea foamei și a nevoii de băutură, se comportă destul de amical cu ceilalți, șezînd cu toții descheiați la haine — chiar și cei în uniforme își desfăcură cîte un nasture de la tunică — lăsîndu-se fiecare pradă oboselii și moleșelii vinului.

Cu toate acestea, gîndurile scotoceau în memorie după amănuntele a două afaceri, două crime banale, cazurile Rosenkrantz și Săvescu. Martin se oprise îndelung asupra lor, trebuiră să-i cheme din posturi sau de acasă pe toți sergenții care au avut ceva de a face cu poveștile respective și, ceea ce era mai îngrijorător, notițele respective nu le urma ră pe celelalte la coș.

Amîndouă afacerile erau în curs de anchetare, în prima fiind vorba despre un comerciant evreu găsit mort în locuința pe care o avea în fundul prăvăliei, după ce toate indi-

ciile spuneau că asasinul încercase să-l prădeze, dar zăpăcit după săvârșirea crimei fugi fără să ia nimic cu el, iar în cazul afacerii Săvescu era mai mult ca sigur vorba despre o crimă pasională, Săvescu fiind găsit mort în cabinetul său, împreună cu sora grav rănită. Soția medicului, docto-riță și ea, a fost arestată sub bănuială de crimă pentru că se știa că soțul o înșelase de mai mult timp cu sora anga-jată la cabinetul său particular. Se mai așteptau doar de-claratiile surorii inapte încă deocamdată de a vorbi. Pe deasupra, doamnei Săvescu îi lipsea orice alibi pentru ora crimei. Așa că amîndouă cazurile erau limpezi și toate faptele convergeau spre rezolvarea lor foarte apropiată și fără echivoc.

Atmosfera se descărca mereu, dar gîndurile tuturor ră-mîneau înțepenite la cele două dosare. Și atunci cînd nimeni nu bănuia, cineva, unul admis acolo doar din neglijență, unul căruia au uitat să-i dea pînă și un pahar, tocmai acela îndrăzni să întrebe :

— Credeți cumva că Rosenkrantz a fost ucis pentru alt-ceva decît pentru a fi jefuit ?

Toată lumea își căută subit ceva de lucru, și desolidari-zarea față de îndrăzneț deveni atît de evidentă încît o sesiză și Martin :

— Ce aveți dom'le cu el ? De ce nu-i dați și lui un pahar ? Și după ce i se aduse îndrăznețului paharul, Martin îl întrebă : Ce te face să crezi că ar fi vrut cineva să-l jefu-iască pe jidanul ăla ?

— Toate faptele o demonstrează . . .

— Dar la ziar ce s-a scris despre el ?

— Păi, tot asta . . . adică au scris cum l-am găsit mort și că probabil cel ce l-a omorît s-a speriat și a uitat să mai ia ceva de acolo.

— Și ăia de la ziar de unde știau toate astea ?

De data asta toți își opriră răsufierea și bietul îndrăzneț își dădu seama că se află cu piciorul pe o bombă care fie că va exploda acum, fie, în funcție de răspunsul pe care-l va da, îl va arunca în aer după plecarea lui Martin. Așa că încercă mai înainte un răspuns evaziv, cerșind cu pri-virea un ajutor de la ceilalți :

— Știți cum sînt cei de la ziar, se bagă peste tot . . .

— Cine i-a lăsat să se bage ? Cine le-a dat indiciile voastre ? Acum va trebui să dea un răspuns și pe oricine va numi, acesta nu i-o va ierta niciodată. Dar se pare că soarta, ca de atâtea ori, hotărî împotriva a ceea ce părea inevitabil.

În zelul lor puternic stimulat de prezența șefului, cei însărcinați cu cazul Rosenkrantz dădură de liman tocmai la momentul potrivit. Fusese arestat un individ care, după toate probabilitățile, era asasinul și chiar dacă acesta nu mărturisise încă nimic, toate dovezile erau împotriva lui. Corespundea întru totul descrierii făcute de cei câțiva martori întâmplători, trecători întârziți, ce semnalaseră poliției un individ suspect care la timpul crimei, timp pe care-l citiră din ziar, venea în fugă din direcția prăvăliei victimei. Bineînțeles, nimeni nu l-a văzut ieșind din casa respectivă, dar era totuși o persoană care venea în fugă din direcția aceea și pentru că e bine să dai și cele mai mărunte amănunte etc. . . . Lucru rar, descrierea făcută de acești prezumtivi martori corespundea perfect individului arestat chiar și în privința îmbrăcămînții. Era un borfaș mărunț, hoț de rînd care se avîntase într-o întreprindere care-i depășise puterile. Polițistul care dădu de el pretindea că individul aproape că-l invitase să-l aresteze, și în orice caz se vedea că omul se așteptase la acest lucru.

Dar Martin reacționează violent la aflarea știrii :

— De ce l-a arestat ? Ce l-a determinat să-l aresteze ? Ce dovezi are împotriva lui ?

— Am primit semnalmentele omului, raportă agentul luînd poziția de drepti.

— N-am vorbit cu dumneata ! Cum puteți să arestați oameni numai pentru că seamănă cu cineva care . . . cineva care fugea pe străzi în noaptea crimei ? Și nici măcar nu sîntem siguri că este una și aceeași persoană cu cea despre care vorbeau pușlamalele acelea dornice să apară în ziare. Și ce-i dacă a fugit din direcția aia ? Poate îi venea să se pișe !

Cineva crezu că trebuie să rîdă, dar Martin începu să urle :

— Ce rîzi dom'le ? Dacă te-ai îmbătat du-te acasă ! Uite la el !

Toate cazurile le rezolvați atît de precis ? Cine știe cîți vinovați ați trimis judecătorilor de instrucție . . .

— Și domnul judecător de instrucție a . . . mai îndrăzni polițistul care-l arestase pe suspect.

— Iară-și te bagi ? ! Aici nu există nici un fel de disciplină ? ! Cine ți-a dat dumitale voie să vorbești ? Ieși afară ! Ieși !

— Chemați-l înapoi !

Polițistul se înfățișă din nou, roșu și în pas de defilare.

— Ce-ați făcut cu individul ?

— E la arest, să trăiți !

— Cine l-a văzut cînd l-ai luat cu dumneata ?

— L-am luat dintr-o cîrciumă, să trăiți !

— „Dintr-o cîrciumă !“ Mie să-mi răspunzi precis !

— L-am adus de la „Fata cu ulciorul“.

— Unde vine asta ?

— Colț cu strada Florilor.

— Asta nu-i în centru ?

— Nu, să trăiți !

— Înseamnă că ai arestat un bețivan oarecare. Ai înțeles ?

— Am înțeles, să trăiți !

— Oricine te-o întreba așa să spui ! Ce mai vrei ? Nu-ți place ceva ?

— Permiteți să raportez, oamenii au auzit . . .

— Ce ?

— Cînd l-am luat l-am întrebat dacă nu mai are chef să cumpere ceva de la domnul Rosenkrantz. A îngălbenit și atunci i-am spus „Nenicule, l-ai omorît, dar pentru asta or să te spînzure și vei putea în curînd să tîrgui de la el în cer !“ M-au auzit oamenii. Toată mahalaua vorbește . . .

— Idiotule, ieși afară ! Individul acela să fie izolat și lăsat în pace pînă ce nu dau eu ordin ! Ai înțeles ?

— 'țeles !

Apoi Martin ceru să vorbească imediat cu spitalul în care se afla internată sora grav rănită în afacerea Săvescu.

— Vreau să vorbesc cu medicul care o îngrijește pe femeia aia . . .

— Daia, fi șopti cineva.

— ... Daia

— Cine sînteți dumneavoastră ?

— Poliția, domnișorico ! E urgent !

— Regret, dar la ora asta nu se mai află decît doctorul Sorin în spital.

— Bun și ăsta ! Repede, te rog !

.

— Domnul doctor Sorin ?

— Cu cine am onoarea ?

— Vorbesc din partea poliției.

— Ce doriți ?

— Sora aceea, Daia, va scăpa ?

— Nu știu. E într-o stare foarte gravă.

— Dar va putea vorbi ?

— Presupun că da.

Fără alt răspuns Martin agăță receptorul, medicul rămînînd convins că fusese deranjat de către un ziarist.

— Să meargă cineva dintre dumneavoastră imediat la spital. Să stea în fața ușii și să aștepte pînă ce va putea vorbi femeia. Dacă vedeți că se face zarvă în jurul ei și că e pericol să moară, rămîneți cu ea singuri, indiferent dacă va mai putea scoate un cuvînt sau nu. Sînteți toți direct răspunzători dacă va muri fără a fi văzută de către unul dintre noi între patru ochi. Dacă va mai vorbi totuși, să dați afară medic, soră, pe oricine !

Din priviri ordinele se transmit pe nesimțite. Cineva se pregăti să plece.

— Și încă ceva ! Și orice îți va spune nu-mi raportezi decît mie ! Ai înțeles ? Nici un cuvînt, nici măcar la umbra dumatăle, nici la șef, nici la nimeni. Îmi raportezi numai mie personal !

Funcționarul se înclină și ieși.

— Răspunzi personal, te previn ! îi mai strigă Martin din urmă.

Apoi revenirea la vin. Obosiți, oamenii așteptau ca Martin să simtă în sfîrșit nevoia de a se culca. În loc de aceasta după o jumătate de oră încă cineva trebui să plece la spital pentru că Martin își aminti că în asemenea prilejuri este nevoie de un martor.

Sosi în sfârșit și agentul trimis după ziarele de seară. Era aproape miezul nopții și omul abia mai găsi un local deschis și cite un exemplar din cele două ziare apărute cu mai multe ore în urmă. (În localul poliției nimănui nu-i trecu prin minte să cumpere în seara aceea ultimele știri). Martin citi senzaționala descoperire a asasinului lui Rosenkrantz și înjură lovind ziarul cu palma.

Și în sfârșit se sculă să plece, dar îi ceru șoferului să-l ducă la spital, spre surprinderea celor care abia cu câteva minute în urmă răsufară ușurați și care acum deveniră și mai descumpăniți în încercarea de a ghici ce urmărește de fapt Martin.

S-a spus apoi că Martin a avut și de data asta noroc, cu toate că au fost și din aceia care nu puneau mâna în foc dacă Martin nu-și forțează singur șansa în asemenea ocazii. Important este că peste puțin timp după ce sosi la spital, o soră îl anunță că pacienta Daia se simte foarte rău și că trebuie chemat de urgență medicul. Doctorul Sorin îngădui o foarte scurtă convorbire cu cea care peste câteva ore muri fără a-și mai recăpăta cunoștința.

Pacienta Daia fusese internată într-o rezervă prevăzută cu un mic antreu. Sora care o îngrijea dori să rămână măcar în această cămăruță în timp ce domniile vor discuta cu muribunda, dar fu rugată să aștepte pe culoar. La pacientă intră doar Martin cu un funcționar de poliție înarmat cu unelte de scris. Celălalt polițist luă loc pe banca de lângă ușa antreului. După un sfert de oră sosiră rudele anunțate de un personal foarte atent, cu o pacientă care cu câțiva ani în urmă fusese soră chiar în acest spital. Cu câteva minute înaintea rudelor apărură câțiva ziaristi, aceștia nechemăți de nimeni. După aproximativ douăzeci de minute după ce pătrunse la bolnavă, Martin și suita părăsiră în grabă spitalul. La insistențele lor gălăgioase, zariștii primiră un singur răspuns, acela că poliția a dat de o pistă nouă. Jurnaliștii încercară să simplifice problema arătând că mărturisirea martorei Daia trebuie să ridice orice dubiu, dar Martin reuși să ajungă la mașină și să se facă nevăzut împreună cu oamenii săi.

Un polițist rămase s-o păzească pe muribunda care nu mai simțea nevoia să fie păzită.

Lui Poolo nu-i relată nimeni aceste fapte. Dar parcă mai era nevoie s-o facă cineva? Asemenea întâmplări petrecute în spatele unor uși capitonate, dacă au loc de prea multe ori, devin cunoscute de toată lumea.

Poate că pînă la urmă modul în care acceptă soarta rămîne expresia existenței individului în cadrul speciei. În orice caz, doar o iluzie a alegerii îi rămîne omului în fața celor trecute și atitudinea în fața celor viitoare. Destinul, cîmpul pe care au loc toate trăirile noastre, este stăpînul căilor întortocheate ce ne place să le cercetăm. Găsesc necesare aceste cuvinte pentru că altminteri cititorul ar fi îndreptățit să privească nemulțumit paginile acestea despre un personaj ca domnul Martin și să mă acuze că aș fi intercalat doar pentru senzație sau pentru a încurca ițele acest episod atît de străin lumii lui Poolo. Vreau să-l asigur pe cititor că nu am „intercalat” aceste rînduri și că îmi este la fel de greu să le scriu pe cît mi-e de greu să aștern toată mulțimea de slove din întreaga această carte. Înfricoșat închid în vorbă întîlnirea și reîntîlnirea și neîntîlnirea.

Acum, după atîtea pagini, cititorul își poate da seama dacă mai dorește sau nu să urmărească mai departe aceste rînduri. Dacă o va face totuși, dacă va continua lectura, îl rog pe bunul cititor să nu-i judece pe Poolo ca pe un martor, pe Marius Gruia ca pe un acuzat, pe Martin ca pe ceea ce reprezintă. Dar mă întreb, dacă n-ar fi ajuns în aceste situații personajele respective precum și toate celelalte personaje acolo unde au ajuns în cadrul romanului acesta, un roman viitor nu le-ar fi rezervat aceeași soartă?

— Minți! Spune-mi că minți!

CAPITOLUL III

Din ziua în care fusese interogat în legătură cu Marius Gruia, Poolo avea o idee fixă : aceea de a-l întâlni pe Marius, de a-i putea vorbi. Nu i se părea important ce îi va spune, dar își imagina discuția sub forma unor reproșuri amare din partea lui Marius și a unor tăceri fără încercare de a explica din partea sa. Atitudinea aceasta îi se părea necesară — cine știe pentru ce — și pe deasupra îi dădea impresia unei penitențe de mucenic, ceea ce-l măgulea în adâncul sufletului, umplându-l de noblețea propriului gest. Dar la doamna Gruia nu era în stare să

meargă, iar pe sora Bunescu o ocolea. De altfel, aceasta după cîteva zile de la ultima lor discuție, își ceru concediul care îi fu aprobat de către Stachel la insistențele lui Poolo. După aceea avut loc o scenă care lui Poolo i se păru înfiorător de penibilă, atunci cînd sora Bunescu se apucă să-i mulțumească pentru serviciul făcut. Pentru că Poolo știa precis că dacă i-a făcut cuiva un serviciu, atunci și l-a făcut sie însuși. În legătură cu planul de a-l vedea pe Marius, Poolo depunea un travaliu pe cît de perseverent pe atît de inutil. Pornise de la ideea că printre cunoștințele sale trebuie să se afle o persoană destul de influentă pentru a-l putea ajuta să pătrundă în arestul preventiv, sau cel puțin cineva care să cunoască pe altcineva care să-l poată servi. În acest scop își întocmise o listă destul de lungă de oameni pe care încerca să-i întâlnească, evident „întîmplător“, dar atunci cînd dădea de ei, după lungi încercări mai mult sau mai puțin reușite, se dovedea că ei n-au nici în clin nici în mîneacă cu ceea ce-și propuse Poolo. Aici trebuie precizat că discuțiile erau purtate foarte pe departe pentru că Poolo nu dorea sau nu îndrăznea să intre direct în chestiune. Altădată aceste convorbiri se rezumau doar la cîteva cuvinte convenționale pentru că Poolo cînd după multă așteptare reușea să întâlnească în sfîrșit „întîmplător“ persoana — pe care de cele mai multe ori o cunoștea doar superficial —, se afla în situația de a nu putea aborda problema care îl privea, neavînd nici un subiect comun care să-i slujească drept introducere. În zilele acelea se vedea nevoit să mai șteargă cu părere de rău cîte un nume de pe lista sa utopică și să facă noi planuri pentru a putea da de altcineva. Firea sa încăpățînată îl ajuta să treacă peste fiecare insucces și s-o ia de la capăt, mecanism răbdător și perseverent. Era același gen de fanatism ca și cel care-l determina să-și continue lucrarea. (Pentru că în această privință era suficient de inteligent ca să-și dea seama că dacă munca lui stîrnea admirație, aceasta se întîmpla în primul rînd apropo de personalitatea sa, a cercetătorului, a medicului entuziast pentru problemele sale, și abia în al doilea rînd față de lucrarea propriu-zisă care nu reușise să convingă încă pe nimeni).

Pornise de la premisa că un comportament poate fi explicat și altfel decât prin niște fraze inteligente și lucra la un eșafodaj la care a pornit nu pentru că ar fi dispus de material pentru el, ci pentru că i se părea singurul just, ajungând astfel să construiască demonstrația pe baza unei concluzii dinainte stabilite. De câte ori îi venea în minte arhicunoscuta comparație cu casa care trebuie construită de la bază spre acoperiș, încăpăținarea îl ajuta să țină cu trupul anilor săi de muncă acoperișul suspendat în aer, cu speranța că pînă la urmă va putea îngrămădi sub el atîtea cărămizi încît să-l vadă fixat trainic. De altfel, în ultimele săptămîni își căutase refugiul în „lucrare“ și, cu excepția îndatoririlor de serviciu și a strădaniilor de a-l putea vedea pe Marius, își petrecea tot timpul printre fișele sale. Pentru că nu-și putea lua în întregime mintea de la Marius, munca aceasta îi devenise de neînlocuit, ea necesitînd doar un efort de rutină și deci cel mult uzură nervoasă. Îi mai era alimentată încăpăținarea și de impresia că după întrevederea cu profesorul Suditu eventualele proiecte de a fi avansat oficial într-o muncă de cercetare păreau să se fi rezolvat de la sine, așa cum de altfel se și iviseră, fără ca Poolo să-și fi manifestat vreo opțiune.

Într-una din zile primi un telefon la spital de la Iuliu Pop :

— Unde te pot întîlni ?

— Ai mai aflat ceva despre prietenul nostru ?

— Da. Trebuie să-ți vorbesc.

În strădaniile sale de a-l întîlni pe Marius, Poolo nu-și luă timpul să-l mai caute și pe Iuliu Pop, mai ales după ce acesta declarase că este imposibil de ajuns acum la cel aflat sub cercetări.

— E ceva nou ?

— Unde te pot întîlni ?

În timp ce Poolo se gîndea să plece imediat la tribunal, Iuliu Pop găsi soluția convenabilă :

— Unde mîinîci ?

— Nu știu încă. De exemplu la cîrciuma lui Palfalvy.

— În regulă. Poți să fii acolo peste o oră ?

Poolo mai pierdu un sfert de ceas prin spital, dar apoi nu mai avu răbdare și plecă spre locul de întîlnire. Se

instală în camera din fund a cîrciumei și ceru un coniac, dar timpul trecea îngrozitor de greu și fu bucuros cînd intră inginerul Savu.

— Nu mînci ? îl întrebă acesta așezîndu-se la masa lui Poolo,

— Aștept pe cineva.

— A, iartă-mă, vru să se scoale Savu.

— Stai liniștit !

Savu se așternu pe mîncat și-și ușura digestia cu nelipsitele sale observații. În ziua aceea ținta „savismelor“ o reprezentau culorile. Totul porni de la nuanța întunecată a ciorbei pe care i-o servi Palfalvy. Savu se arătă foarte mîhnit și-i declară lui Poolo să dintr-o prejudecată preferă mîncărurile deschise la culoare, ca de altfel toate lucrurile vopsite deschis. Culorile închise, își continuă Savu expunerea, împrumută obiectelor prin convenție un aer tragic, nu neapărat trist, dar în orice caz patetic.

— Se spune că albul reprezintă ceea ce este pur, iar negrul dimpotrivă răutatea, perfidia etc. Personajele „rele“ : un Mefisto, Krogstadt, Jago etc., sînt îmbrăcate de obicei în negru. Dar dacă suprapui culoarea neagră peste cea albă nu mai rămîne decît prima. Așa-i în viață cu ceea ce este tragic și cu ceea ce este pur și optimist.

— Nu văd o contradicție neapărat necesară între tragic și pur.

— M-am exprimat eu greșit. Voiam să spun tragic și comic, adică nici așa nu-i bine că aici iarăși nu avem contradicții . . . Să zicem între tragic și netragic.

Poolo se arătă de acord cu îndreptarea lui Savu și acesta își continuă mulțumit prînzul, iar pe chipul său bărbos nu se citea nici urmă de tragism universal și asta probabil pentru că sosul era cu smîntîină și-i acoperea în jurul gurii cîteva fire negre.

Savu avut timp să-și facă și siesta pînă se împlini ora la care trebuia să vină Iuliu Pop, dar acesta întîrzia și Poolo constată, spre disperarea sa, pericolul să nu mai poată scăpa nici de Savu, care-i declară aproape mulțumit :

— Azi am timp berechet. N-am de ce să mă duc la slujbă. Muncitorii au declarat grevă și nu știu cum s-a făcut că ăia de la direcție n-au găsit alții în loc.

Poolo știa că și Savu făcuse cîndva parte din consiliul de administrație.

— Nu pari prea trist . . .

— Mă doare în cot. Știi . . . eu m-am cam certat pe la fabrică . . .

— Cu cine ?

— Ei, cu domnii colegi . . . că doar nu era să mă cert cu portarul. Cu toate că, să știi, portarul este oglinda oricărei instituții onorabile. Iar se pornește, prevăzu Poolo, și Savu nu-l dezminți : O întreprindere în care poți să intri ca la piață, fără să faci temenele portarului și fără să-l mituiești, nu-i întreprindere. Cînd am terminat facultatea, tînăr inginer, m-am angajat la o firmă la care intrai cînd aveai chef. Era la etajul doi și toată clădirea nici măcar n-avea portar. Cînd am început să mai învăț meserie mi-am dat seama că o slujbă fără portar nu se poate termina bine. Am plecat de acolo și peste un an am auzit că au dat faliment. Un portar îi reține măcar pe creditorii.

— Și fabrica la care lucrezi acum n-o să dea faliment ?

— Cu ăștia-i altă chestie.

— Au portar ?

— Asta-i o șandrama pe picior mare. Cu consiliu de administrație, cu acționari, cu sute de muncitori . . . Aialaltă era o firmă mică. Dacă o făceau de oaie o făceau numai și numai pe banii lor, adică pe ai noștri pentru că eram în total patronul și cinci angajați, un fel de proiectanți cu ziua. Aici dacă o face unul mai lată plătesc un pic cîte un pic muncitorii . . . Cu asta nu vreau să zic că domnii de aici sînt scutiți de eventualitatea unui faliment, dar trebuie să-și dea mai multă osteneală pentru a le reuși.

Poolo se uită la ceas :

— Și muncitorii de ce au făcut grevă ?

— Asta, nu te supăra, este o întrebare tîmpită. De ce fac de obicei muncitorii grevă ?

Se dovedi că Poolo nu știa de ce fac de obicei muncitorii grevă.

— Grevele se întîmplă atunci cînd cineva o face mai de oaie ca de obicei. Uneori o face prea cînstitul consiliu de administrație.

— După cîte știu și tu făceai parte din consiliul de administrație.

Savu se strîmbă :

— Da, dar nu mai fac. Adică nu mai fac parte decît pe hîrtie. La noi birourile sînt plasate în două clădiri. În afară de asta mai e un fel de baracă unde stau scriblierii mai mici. În clădirea mare la etajul unu stau excelențele. Eu mi-am luat catrafusele și m-am mutat în cealaltă clădire.

— La barăci.

— Care la „barăci“ ? ! Ți-am spus că mai e o clădire.

— Și de ce te-ai mutat ?

— De ce ? ! Pentru că m-au mazilit acolo.

— Și pentru asta au făcut muncitorii grevă ?

— Nu. De data asta au făcut tîmpenia cei de la guvern. Dar la ei începe să devină obicei . . .

Iuliu Pop întîrzia și Poolo ar fi vrut să știe ce tîmpenie au făcut cei de la guvern, dar Savu începu să-i povestească istoria mazilirii sale din conducerea fabricii.

— Dacă-ți spun de ce m-am certat cu excelențele lor ai să crezi că ți-am furat meseria. Adevărul e că în clădirea în care lucrez mai nou era pînă acum nu de mult un fel de magazie pentru imbecili. Toți nepoții incapabili de a face umbră altundeva erau adunați aici cu grijă, li se dădeau de făcut cele mai simple lucrări, și li se dădea o pensie pentru că nu erau în stare să le facă nici pe astea. Într-un timp a început să ne meargă cam rău și atunci — ca să nu rămînem complet pe geantă — am reușit să conving ștabii să-i transfere pe domnii imbecili la alt balamuc. Unchii și cumnații s-au înfuriat nițel, dar pînă la urmă și-au dat seama că între existență și filantropie e preferabil să alergi prima alternativă, așa că au trimis binișor cretinii la plimbare. Acum nu trebuie să crezi că dacă pînă atunci i-au hrănit din banii fabricii, după aia s-ar fi apucat să le dea să sugă cu biberonul lor personal. Imbecilii au rude multe și întotdeauna una dintre ele se găsește să-i cocoloșească. Mda, numai că avea și domnul Placek un idiot acolo și, mă înțelegi, nimeni nu îndrăznea să-i spună șefului cel mare că nepotul său e tîmpit. M-am găsit eu s-o fac. Trei zile m-am certat cu Placek : eu ziceam că domnul nepot e cretin, el îi dădea într-una că-i doar lipsit de experiență. În tot cazul, pentru această diferență de păreri în diagnostic am ajuns în clădirea cealaltă. Ca șef : să demonstrez că eu pot să fac mai mult ca idioții.

— Și cum merge ?

— Ce să meargă ? Acuma-i grevă.

Savu era prost dispus :

— Am impresia că mă și boicotează nițel norocul. Două săptămîni după ce am preluat șandramaua mi s-a îmbolnăvit un proiectant și mai zace și acum ; altul mi-a fost umflat de poliție.

Lui Poolo îi veni brusc în minte că Marius lucra în aceeași fabrică :

— Cum îl cheamă ?

— A, parcă o tratezi pe maică-sa : Gruia.

— Și nu știi de ce e arestat ?

— La început eram convins că e politic, dar de un timp umblă tot felul de zvonuri. Se zice că s-ar fi încurcat cu nevasta unui medic.

— Și pentru asta l-au arestat ?

— Uite, sincer să-ți spun, nu știu exact ce s-a întîmplat cu el. Am necazurile mele. Oamenii vorbesc și fără să vrei afli cîte ceva. Despre Gruia se spune și că . . .

Tocmai atunci intră și Iuliu Pop în ospătărie. După ce se salutară și în timp ce tratau cu domnul Palfalvy ce vor minca, Savu se pregăti să plece. Poolo ar fi vrut acum să mai rămînă și Savu ca să-l mai poată trage de limbă în legătură cu Marius, dar inginerul își luă rămas bun și fi părăsi în timp ce Poolo își notă în minte să-l treacă pe lista celor pe care se străduia să-i întîlnească.

Aproape că uitase de discuția cu Iuliu Pop cînd îl anunță :

— Am în fine vești pentru tine în legătură cu Marius Gruia.

— Mi-a mai spus și Savu ceva despre Marius. Ultimul timp i-a fost șef. Zice că acum se pare mai puțin că Marius ar fi închis pe motive politice. Zice că s-ar fi încurcat cu o femeie.

— Și ?

— Nu știu. N-a reușit să-mi spună mai mult. Dar dacă-i vorba numai despre o femeie . . .

— Nu știu ce ți-a îndrugat Savu, dar Marius e acuzat nici mai mult nici mai puțin decît de crimă.

Două tinere femei îi tăiară calea și el se opri uitîndu-se în urma lor : purtau un fel de salbe din turte colorate

galben și roz, și pe piept, acolo unde șnurul atârna mai greu, o cruce din zahăr fondant. După câțiva pași, după un colț, o tarabă oferea și celorlalți trecători nimicuri asemănătoare. Poolo se uită absent peste lucrurile expuse și pînă să se dezmeticească negustorul îi băgase deja sub nas un morman de fleacuri ; dar pentru că Poolo se urni în sfîrșit din loc, de după tejghea îl acompaniară cuvinte atît de deznădăjduite, încît cumpără și el un șirag de bomboane, le vîrî în buzunar și plecă mai departe.

Celor mai mulți oameni nu le place să-și numere banii în public, retrăgîndu-se pentru această operație într-un ungher ferit. Lui Poolo îi era necesar acest loc ascuns pentru a-și putea socoti gîndurile, iar liniștea trebuitoare o căuta de obicei în cabinetul său de la spital.

După ce îi dădu Iuliu Pop ultima veste în legătură cu Marius, Poolo simți o mică ușurare, pentru că o crimă e un lucru palpabil, ceva mult mai serios, credea el, decît simple convingeri politice, iar declarația pe care o semnase, în acest caz, devenea de o valoare absolut secundară, deoarece dacă ai ucis pe cineva, atunci lui Poolo i se părea importantă în primul rînd crima și abia în al zecelea rînd i se păreau importante convingerile politice ale celui care a ucis. Pentru a face acest raționament avu nevoie de un răgaz de mai multe minute și cînd începu să-l descoase pe Iuliu în legătură cu amănuntele, intrară în cămăruța din spatele cîrciumei Claudia și Thor Jock, și se vorbiră o groază de nimicuri, iar Iuliu Pop mîncă foarte repede pentru că trebuia să se întoarcă la tribunal și Poolo nu mai avu vreme să afle nimic. O dată mai aduse vorba despre Marius, dar Thor Jock zise că i-a spus cineva foarte influent că Marius a intrat în afacere pînă peste cap și că nu mai are rost să se discute despre el. Poolo insistă să afle despre ce afacere este vorba, dar Thor Jock făcu o remarcă, ceva în genul : „Un om care este rugat să dea informații despre acuzat știe mai multe decît un simplu cetățean de pe stradă“. O spuse pe un asemenea glas încît era limpede că totuși el, Thor Jock, știa mult mai multe decît toată lumea ; dar pentru că aborda întotdeauna un asemenea ton, ceilalți nu-i dădură prea multă importanță. Totuși Poolo hotărî să-l includă și pe Thor Jock pe lista sa de persoane care i-ar putea înlesni calea spre Marius.

După ce plecă Iuliu Pop, conversația în trei i se păru lui Poolo penibilă, cu toate că privind-o pe Claudia, se părea că ea se simte în cea mai bună dispoziție. Și se purtă chiar atât de drăguț cu Poolo încît acesta nu mai rezistă, pretextă o „întîlnire importantă“ și plecă.

Avu inițial intenția să întîlnească pe cineva de pe lista lui, întîlnire pe care și-o pregătise cu migală și pentru care trebui să imagineze o adevărată strategie, dar se răzgîndi pentru că interveniră datele noi care cereau restruc-turarea întregii sale atitudini față de Marius. Se îndreaptă spre spital și se încuie în cabinetul său rugînd-o pe sora Livia să aibe grijă să nu-l deranjeze nimeni. În timp ce-și dezbrăca haina pentru a-și pune halatul, dădu de șiragul de bomboane, o chemă pe sora Livia și i-l oferi.

Apoi se așeză la birou și cu pipa în gură începu să gîndească.

Tot timpul drumului pînă la spital i se păru că ceva nu e în regulă în raționamentul său și acum șezînd la birou își aminti că pentru a exista o crimă trebuie să existe și un mort sau cineva asupra căruia s-a încercat un asasi-nat. Îi sări în ochi că toate ziarele care abia așteaptă să facă tapaj într-un asemenea prilej tăceau în cazul lui Marius chitic. Dar cum își aduse aminte că el nu citise un ziar de mai multe luni, se repezi pe coridor unde într-o nișă, pe o măsuță, se aflau colecțiile cîtorva cotidiene așezate acolo pentru bolnavii de la mica psihiatrie. Cu ziarele în brațe se furișă înapoi în cabinet, pentru că îi era frică să nu fie văzut de bolnavi și chemat apoi de la un pat la altul ; și cu toate că în colecțiile pe care le avea la îndemîină lipseau multe numere, iar altele erau sfîșiate pierzîndu-și pagini întregi, negăsind totuși niciunde men-ționat numele Marius Gruia, lucrul i se păru cel puțin ciudat.

Atunci i se întîmplă un lucru straniu : din cauză că în ultimele zile un soare puternic arunca după-amiezile raze excesiv de puternice în cabinetul lui Poolo, sora Livia se îngrijea să tragă jaluzelele atât încît să lase totuși suficiență lumină pentru a te putea orienta printre mobilele albe de spital. Prin crăpătura lăsată de două scîndurele, un fir de lumină albă se infiltra în încăpere, străbătînd-o

și oprindu-se pe perete unde îmbrățișă ca un nimb jurământul lui Hipocrit, înrămat și agățat de un cui :

„JUR pe Apolo, medicul, pe Esculap, pe Hygeia și Pannacea, pe toți zeii și zeițele și-i iau ca martor că voi îndeplini, după toate puterile și capacitățile mele, acest jurământ așa cum e scris :

IL VOI considera ca pe părintele meu pe acela care m-a învățat medicina și voi împărți cu el tot ce-i va trebui pentru trai. Voi considera pe toți copiii lui ca pe propriii mei frați.

VOI PRESCRIE bolnavilor regimul care li se potrivește, după toată priceperea și judecata mea, și mă voi abține în aceea ce-i privește de orice intervenție dăunătoare sau inutilă.

NU VOI recomanda nimănui să recurgă la otravă și o voi refuza celor care mi-ar cere să le-o prescriu. Nu voi da nici unei femei leacuri avortive.

IMI VOI menține curată și sănătoasă viața, precum și profesiunea mea.

NU VOI practica operații cu care nu sînt deprins, ci le voi lăsa în seama celor care se ocupă de asemenea operații în mod special.

CÎND VOI face vreo vizită vreunui bolnav, nu mă voi gândi decît să-i fiu de folos, evitînd să comit cu bunăștiință orice rău sau orice act de corupere a femeilor sau a bărbaților.

VOI PĂSTRA PENTRU mine tot ce voi vedea în societate în decursul exercițiului sau chiar în afara exercițiului profesiei mele și ce nu va trebui divulgat, socotind lucrul acesta drept sfînt.

DACĂ VOI respecta acest jurământ întocmai și nu-l voi încălca întru nimic, să-mi fie dat să mă bucur toată viața de meseria mea, cinstit fiind pentru totdeauna de către oameni. Dacă însă îl voi viola și voi deveni sperjur, să mi se întîmple tocmai contrariul“.

Poolo privea fascinat coala de hîrtie înrămată pentru că raza de soare, ca un reflector manevrat de o mîină condusă de rațiune, îi lumina pe rînd șirurile și cobora încet pe măsură ce el citea. Apoi se opri pe ultimele aliniate obligîndu-i atenția să le fixeze în continuare și el le citea încă o dată și încă o dată și încă o dată.

Îl străfulgeră că Marius nu era vinovat nici de crimă și nici de un alt delict împotriva oamenilor, pentru că unui om arestat nu i se poate comuta vina de la un capitol la altul de parcă i s-ar încerca diferite haine pînă ce una i s-ar potrivi. Doamna Bunescu spera ca Marius să fie eliberat din lipsă de probe, or dacă lipseau dovezile împotriva faptelor care în accepțiunea Siguranței erau considerate delictive politice, Marius trebuia să fie eliberat. De unde, brusc, o altă acuzație? Probabil că are un dușman puternic care vrea să-l înfunde cu orice preț, gîndi Poolo în prima clipă, dar ochii îi rămăseră ațintiți asupra peticului de hîrtie :

„... VOI PĂSTRA pentru mine tot ce voi vedea sau auzi în societate în decursul exercițiului sau chiar în afara exercițiului profesiei mele și ce nu va trebui divulgat, socotind lucrul acesta drept sfînt“.

Cei doi domni de Siguranță îi cerură să divulge tot ceea ce știa despre Marius. Le-a spus că n-a mai fost de mult pe la familia Gruia, în ciuda obligațiilor profesionale pe care le avea față de mama lui Marius. L-au descusut totuși și au încercat să întoarcă mereu discuția nu la „Spuneți că ați fost cel mai bun prieten al lui Marius Gruia“, așa cum i s-a părut lui Poolo firesc s-o fi făcut, ci la „În calitate de medic al doamnei Gruia, nu se poate să nu știți acest lucru, dacă o tratați de atîta vreme și dacă sînteți deci într-un contact atît de strîns cu ea. Medicul e ca și duhovnicul : știe multe. Chiar dacă duhovnicul îi ia locul de cele mai multe ori“, glumiră ei. El, Poolo, nu cunoștea într-adevăr nimic din ceea ce ar putea constitui un DELICT penal în legătură cu Marius, dar acest lucru nu i-a prea deranjat pe oamenii Siguranței : ei aveau nevoie doar de fapte mărunte, de lucruri cotidiene, avînd apoi grijă să le umfle într-o anumită direcție, să le răstălmăcească, să le schimbe sensurile. „Voi păstra pentru mine tot ce voi auzi și voi vedea în societate în decursul exercițiului sau chiar în afara exercițiului profesiei mele...“ spuse Hipocrat, dar să divulgi ceea ce n-ai văzut și ceea ce n-ai auzit pare o crimă atît de mare încît jurămîntul nici n-o amintește, la fel cum nu interzice nici să nu ucizi cu cuțitul pe la spate. Și dacă pentru delictele amintite în jurămînt, Hipocrat cerea oprobiul

oamenilor împotriva celui sperjur, ce ar fi cerut împotriva crimei pe care a săvârșit-o el, Poolo ?

În facultate li se citise jurământul lui Hipocrat și toți au jurat deja de atunci să-l respecte întocmai, cu toate consecințele, la fel cum au jurat să devină buni medici.

Și în timp ce Poolo căuta un alt chibrit printre hîrțiile de pe birou pentru a-și aprinde pipa care i s-a stins, i se întîmplă lucrul acela straniu pe care-l anticipam cu cîteva pagini înainte :

Atunci cînd ne gîndim mult timp la același lucru terminăm de obicei prin a ne înduioșa de propria noastră persoană. Poolo făcu următorul raționament : „el credea cu fanatism în ideile sale de a pune psihologia pe locul care i se cuvine în sistemul științelor. Pentru aceasta a trebuit să sacrifice timpul său aproape în întregime, situația sa socială, diferite plăceri și avantaje de tot soiul . . . Dar probabil că pentru un lucru atît de mare — sau care lui i se părea atît de mare — sacrificiile nu erau suficiente. Atunci soarta i-a aruncat în cale ancheta în legătură cu Marius. Se punea problema de a-l sacrifica și pe Marius, sau mai bine zis propriul său eu, ori de a refuza fățiș de a le da cea mai mică satisfacție indivizilor Siguranței periclitîndu-și munca. Se punea problema oricărei jertfe pentru lucrarea sa. Aceasta înseamnă să fii tare“.

Ajuns tocmai la acest punct al raționamentului său, Poolo termină reaprinsul pipei și ridicîndu-și ochii nu mai văzu în fața sa pe perete hîrtia înrămată conținînd jurământul lui Hipocrat, ci doar o aureolă de raze intrate printre jaluzele și vag, tulburat de jocul zburdalnic al luminii, chipul lui Hipocrat.

— Fii rezonabil, îi spuse Hipocrat, în clipa aceea nu te-ai gîndit nici un moment la lucrarea ta !

O oboseală moale puse între timp stăpînire pe Poolo, istoveala de după mîncare, și deși primul său impuls fusese acela de a se apropia de perete, de a-și schimba poziția măcar, pentru că era convins că năluca de pe zid va dispărea ca orice plăsmuire rezistentă la privirile dintr-un anumit unghi, apăsarea fu prea mare. Își păstră poziția.

— Mă gîndesc mereu la ea. O port tot timpul în mine.

— Dacă-i așa, deși nu pot să te cred, dacă l-ai sacrificat pe prietenul tău conștient, ai cîntărit măcar o clipă, atunci cînd ai făcut jertfa, ce puneai de o parte a balanței și ce de cealaltă parte ?

Iar am ajuns la Marele Cîntar al doamnei Bunescu, își zise Poolo — mai mult ca sigur oboseala ultimelor săptămîni îmi readuce din subconștient ceea ce m-a impresionat mai mult.

— Să-ți explic mai bine pentru ca să mă poți înțelege mai ușor : să luăm de pildă jocul de șah : regulile sînt precise — oricîte piese reușești să păstrezi pînă la sfîrșitul jocului, ele nu mai valorează nimic dacă n-ai reușit să-ți păzești figura cea mai importantă. Or, pentru a-ți putea păstra securitatea pieselor tale trebuie să lovești în cele ale adversarului și în special în piesa lui cea mai valoroasă, fără de care nici figurile lui nu reprezintă nimic. Dar ca să impresori și să nimicești riga adversă nu pregeți să jertfești nici unul din umilii tăi pioni. Dacă este necesar mai jertfești încă unul și încă unul. Și poate ajungi să sacrifici și caii și turele, ba poate și dama. Dar numai astfel poți să cîștigi partida.

— Sînt și jucători care joacă economic și lasă adversarul să-și sacrifice nesăbuit puterile și piesele. Dar, în afară de asta, prietenul tău nu era PIESA TA.

— Poate că am greșit luînd ca exemplu ceva ce nu rămîne în fond decît un joc. Să extindem tabla celor șaizeci și patru de cîmpuri albe și negre la tot atîtea cîmpuri verzi sau arse de pîrjolul bătăliilor. Să ne imaginăm că riga din lemn este un conducător în carne și oase, stăpîn pe o mulțime de calități pe care doar arbitrar le numim pioni, nebuni sau ture. Să ne imaginăm că acest om este într-o luptă cu o forță neagră, rea, pe care trebuie s-o învingă. Sau să ne imaginăm că un comandant de oști se află în fața unei bătălii. Nu va jertfi el caii și nebunii pentru scopul final ?

— De data aceasta cred că ai ales exemplul potrivit. În cele ce mi-ai povestit era vorba de un rege — adică tu — care jertfește totul pentru scopul final. Am înțeles bine ?

Poolo încuviință din cap.

— Dar regele tău, continuă Hipocrat, jertfește cu sînge rece, sau cu oarecare rețineri, ceea ce este în fond totuna, un pion, o tură sau chiar dama, dar nici o dată pe sine însuși.

— Aceasta este regula jocului ! Fără el jocul ar lua sfîrșit . . .

— Înseamnă că jocul nu e drept. Și apoi cine îți spune ție că tu ești regele și nu Marius, piesa pe care ai sacrificat-o ? Poate că tu, pionul, ai sacrificat adevăratul rege, și că nici nu știi că jocul s-a sfîrșit.

Poolo se enervă brusc :

— Îmi veniți cu toții mereu cu balanțele voastre pe care eu trebuie să mă pun pe un talger, iar tot restul pe celălalt talger ! Sînt clipe cînd omul nu are timp de cîntărit ! Și pe urmă nu am avut niciodată dorința de a mă măsura cu cineva. Viața și oamenii m-au cîntărit. Și dacă eu am rămas sus și Marius a ajuns jos înseamnă că eu am avut dreptate.

— De unde știi tu că Marius e jos ? Și apoi lăsînd pentru o clipă la o parte persoana ta — nu observi că mereu despre ea vorbești ? — lăsînd-o o clipă la o parte, și acceptînd pentru moment că într-adevăr ai jertfit totul pentru lucrarea ta, se pune întrebarea dacă avem dreptul să sacrificăm pe altcineva, indiferent pentru ce scop.

— Nu-i indiferent pentru ce scop !

Soarele intră probabil pentru cîteva momente după un nor, pentru că pe perete chipul lui Hipocrat se umbri, se întunecă și dispăru aproape cu desăvîrșire, și doar o pată îi mai dădea lui Poolo certitudinea că bătrînul vraci se mai află în încăpere. După un scurt interval razele reviniră și o dată cu ele și chipul interlocutorului de peste veacuri.

— Cred că începem să ne mai apropiem nițel unul de altul, îi spuse Hipocrat. Într-adevăr, nu-i indiferent pentru ce scop.

— Dacă pe mine nu am dreptul să mă sacrific și pe Marius de asemenea îmi este interzis să o fac, cum pot să acopăr o clipă ca cea pe care o discutăm ?

— Iarăși te întorci la persoana ta ! Gîndește-te la faptul că fiecare clipă ne cere o infinitate de jertfe. Dacă n-ai sta aici ai putea să fii acum la soare, să te desfeți

cu o muzică bună, sau să faci cine știe ce lucru. Dar dacă l-ai face pe acela, ar rămîne alte sute de lucruri la care ar trebui să renunți.

— Dar nu e vorba de simple plăceri !

— Nu, nu numai despre acestea e vorba. Ești medic și eu am fost medic. Să vorbim ca între tămăduitori de suferințe : n-ai încercat niciodată sentimentul după care atunci cînd stai la căpătîiul unui bolnav încercînd să-i alini suferința, să fii copleșit de realitatea că în aceeași clipă ar trebui să te afli și lîngă un alt suferind pe care-l jertfești pentru cel pe care tocmai încerci să-l ajuți ? Tu faci aici cîteodată de gardă. Nu ți s-a întîmplat să fii chemat într-o noapte liniștită în care ai avut tot timpul să te odihnești, brusc de către doi bolnavi deodată ? Și atunci n-a trebuit să cîntărești, să compari și să-l sacrifici pe unul în folosul celuilalt, și totul într-o singură clipă ?

Lui Poolo toate astea i se păreau firești, și în clipa aceea avea impresia că Hipocrat mai mult îi învălmășește gîndurile decît i le clarifică, pentru că dacă la început se părea că încearcă să-i interzică orice sacrificiu, acum dimpotrivă îi dădea impresia că realitatea cere în fiecare clipă un act judecătoresc ; să condamni pe unul, sau pe zece, sau o sută pentru un altul ales mai mult sau mai puțin arbitrar.

Hipocrat se pare că i-a ghicit gîndurile :

— Tocmai aici se pune problema : să alegem cît mai puțin arbitrar. Să alegem și să avem răspunderea acestei alegeri.

Hipocrat începu să-l enerveze : Poolo făcea parte dintre oamenii cărora le place să învețe totul singur, pe proprie piele, și modul didactic al interlocutorului său îl cam scoatea din sărite. Simțea de aceea nevoia de a-l „încuia“, de a-i deregla sistemul de afirmații moralizatoare.

— Cine ne dă dreptul de a alege ? Chiar dacă am avea un aparat cu ajutorul căruia orice opțiune n-ar mai fi arbitrară, invitîndu-mă la alegere te contrazici așa cum te-ai contrazis în toată discuția aceasta din care nu m-am ales cu nimic.

— Dacă tot alegi în fiecare clipă cu vrerea sau fără vrerea ta, ce rost mai are să-ți pui asemenea întrebări ? Ai putea la fel de bine să te întrebi cine îți dă dreptul să trăiești și renunțînd la viață pentru că n-ai reușit să-ți

dai un răspuns satisfăcător, ai renunța și la opțiune. De ce îți pierzi vremea cu asemenea întrebări fără rost ?

— Și cum putem ajunge la alegerea adevărată ? Poolo era din ce în ce mai derutat.

— Eu i-aș zice mai degrabă o alegere bună sau o alegere potrivită. Orice alegere este o alegere adevărată.

Sînt aproape douăzeci și cinci de veacuri de cînd am coborît în Hades și după atîta amar de vreme e de înțeles că din vorbirea mea n-au mai rămas decît maxime și fraze moralizatoare, dacă lăsăm deoparte scrierile mele medicale. Vreau să-ți dovedesc că datoria noastră este să alegem împotriva arbitrariului, lucru cu atît mai greu cu cît viața este scurtă, arta mare și întîmplările trecătoare.

„A gîndi înseamnă a gîndi repede“ îi reveni lui Poolo în minte o frază din Musil.

— Da, dar asta-i adevărat doar pentru oamenii în stare de o decizie. Sînt și din cei care se lasă în voia evenimentelor, fără a se putea spune totuși că nu depun eforturi de gîndire, îl completează Hipocrat. Se întîmplă de multe ori ca aceștia să-și macine chiar mai mult timp mintea.

Cineva bătu la ușa cabinetului.

Urmă o liniște lungă suspendată între ușa închisă (neîncuiată) și clanța lăsată în jos. Secundele se dilatară cuprinzînd descompusă mișcarea ușii care se va deschide. Ochii minții anticipează în timp ce ochii ceilalți se întorc la lemnul de culoare deschisă făcînd corp comun cu perețele.

Și din nou anticipează ochii intrarea în neintrare.

Un pendul pus în mișcare între realitate și anticipare de două degete îndoite bătînd în ușă ; iar oscilația e tot mai scurtă și mai nesimțită pînă ce ușa rămîne din nou înțepenită. Și pașii care depărtîndu-se își confirmă starea.

Poolo nu-și schimbase poziția, doar cîțiva mușchi i se contractară. Își focaliză din nou privirea spre locul în care fusese Hipocrat.

Ce au vorbit ? Ce să-și spună ?

Bătăile în ușă au sfărîmat dialogul și Hipocrat povestește :

„Pe vremea mea erau foarte multe procese la Atena și foarte multă lume era angajată pentru buna lor judecare. Democrația acelei cetăți dorind să dea o pildă de serio-

zitate îngăduia oricărui cetățean să urnească un proces dacă acesta găsea un motiv cu care să aducă pe cineva în fața judecății. Și pentru că o asemenea treabă îi furniza denunțatorului o parte din amenda condamnatului, sicofanții* se îmbulzeau să deschidă cele mai felurite procese. Și chiar dacă apoi delatorilor li se impunea o serioasă amendă, în cazul în care acuzatul se dovedea nevinovat, se găseau mereu destui oameni gata să-și rotunjească averile cu astfel de mijloace. Multele sute de persoane puse să se pronunțe după câte o zi de judecată au avut darul de a spori aparent justiția votului, iar măsurile de precauție în alegerea lor avea să-i facă incoruptibili. Dar greu era să găsești la Atena 501, 1001, sau 2001 cetățeni capabili să dea un vot corect într-o cauză mai dificilă dacă mai ales cetățenii cărora nu le plăcea să muncească se înghesuiau pe băncile acoperite cu stuf**.

Îmi aduc aminte de o zi în care heliaștii s-au pronunțat într-o pricină adusă în fața judecății de un sicofant inveterat. Trebuie să recunosc că am uitat subiectul aceluia proces petrecut cu atîția ani în urmă, dar îmi revine bine în minte seara călduroasă în care heliaștii se pregăteau tocmai să treacă prin fața urnelor. Au fost aleși 1001 dicaști pentru cauza aceea și țin minte ce agitație a fost dimineața printre cei ce leneși și nevolnici, se îmbulzeau în Agora sperînd ca tragerea la sorți să le ofere măcar șansa de a deveni beneficiarii unei diurne pentru o zi în care aveau să tacă, să șadă pe bănci acoperite cu stuf și să nu facă nimic. Nimic în afară de a hotărî seara prin votul lor o soartă de om. Acești cinstiți cetățeni ai Atenei, mulțumiți de importanța lor, șezură cu demnitate toată ziua, și doar seara îi dezmoști, seara — cînd înarmați fiecare cu discuri se îndreptau spre urne. Mă aflam în ziua aceea acolo printre femei și copii, printre barbari și xe-

* în Atena nu existau procurori sau acuzatori publici. Rolul acestora era luat de orice cetățean care se credea lezat în interesele sale sau cele ale societății. Denunțul său declanșa procesul. (Delator, sicofant).

** locul „jurilor“ (din curțile cu juri era anticipat în Atena antică de corpul heliaștilor (sau dicaști) care de obicei în număr foarte mare (501—2001) hotărau vinovăția acuzatului prin vot secret. În timpul dezbaterilor ședeau pe bănci acoperite cu stuf fără a interveni în nici un fel.

noni, și dacă am uitat despre ce se discuta, aceasta se datorește și faptului că urmăream fețele heliaștilor mai atent decât ceea ce auzeam din gurile acelor synegoroși și a acuzatorului.

În ziua aceea umbla vorba că persoana care a inițiat procesul nu a fost încă nicicând obligată să plătească cele o mie de drahme pentru că ar fi acuzat de pomană pe cineva, și că din contră, întotdeauna s-a ales cu o bună pradă de pe urma victimelor sale. De aceea era temută în toată cetatea și cel pe care se întâmpla să pună ochii era considerat dinainte pierdut. Acest sicofant, după ce mi-a fost dat să-l cunosc, mi s-a arătat nu ca un om hrăpăreț după bani și după bunuri, ci o ființă care pune propriul orgoliu drept cea mai înaltă autoritate, un orgoliu ca un stăpîn cărui trebuia să-i aducă jertfe periodice și care-l trata ca pe cel din urmă dintre sclavi. Ca să mă înțelegi mai bine, se asemana cu acei procurori care acum, cu câteva mii de ani mai târziu, se laudă în fața prietenilor cu numărul pedepselor capitale pe care le-au obținut. Era un fanatic omul acela, dar pentru că răspîndea groaza, oamenii îl respectau și se temeau de el în loc să-l ia în derîdere și să-l dezarmeze, așa cum au făcut de multe ori cu cei mînați de cauze mai demne.

L-am urmărit bine în cursul zilei aceleia, pe atunci încă nu-l cunoscusem personal, și am văzut că în timpul discursului îi străluceau ochii, dar că vocea îi era fermă, cuvintele se înșirau sigure unele în urma celorlalte, se înnodau și strîngeau lațul în jurul victimei în care începea să apară acuzatul, mîinile sicofantului descriau arcuri largi și degajate întărind ideile logice și pline de forță. Era un mare orator acel om, și dacă uitai pentru câteva clipe scopul pentru care pleda, era o adevărată încîntare să-l asculți; era unic în felul lui — toți ceilalți sicofanți fiind mereu crispați de teama să nu trebuiască să plătească amenda de 1 000 de drahme, în cazul în care n-ar obține voturi de la heliaști sau gîtuiți de ura împotriva acuzatului. Iar acuzații sau rudele sau prietenii care se străduiau să-i apere în fața heliaștilor... erau jalnici și se străduiau să fie jalnici, pentru că în felul acesta știau că le va fi mai ușor să obțină voturile salvatoare.

Nu am mai așteptat hotărîrea heliaștilor, de altfel nimeni nu s-a îndoit o clipă asupra rezultatului judecății. Am lipsit apoi mai multă vreme din Atena și cînd m-am întors, întîmplarea m-a adus în preajma acelui om, extraordinar în felul lui, care era sicofantul veșnic biruitor. Mi s-a spus că e o mare nebunie din partea mea că, în loc să-l evit, îi caut tovărășia, dar adevărul e că nici nu-l ocoleam, dar nici nu dispuneam de suficient timp pentru a-mi putea permite să provoc cine știe cît de premeditat o întîlnire.

Pînă la urmă am aflat izvorul spaimelor celor care pînă nu de mult se îngrămădeau la banchetele și la simpoziioanele celui astăzi evitat. Se pare că unii oameni dornici să-i intre sub piele bogatului delator începură să-l înconjoare cu atențiile lingușelii și ale lașității. Din cine știe ce pricină animalul, ascuns în gazda pînă nu de mult binevoitoare, ieși brusc la iveală începînd să devoreze rînd pe rînd participanții banchetelor pe care le dădea. Încetul cu încetul începu să circule opinia după care sicofantul nu se mai obosește să-și caute victimele, mai nou mulțumindu-se cu ceea ce găsește în jurul lui. Petrecerile se rariră și se împușinară tot mai mult, la fel și cei ce se înghesuiau pe vremuri în jurul băncilor din grădinile omului nostru. Și încetul cu încetul fiara începu să se plictisească, orgoliul de a învinge se saturase, iar procesele pe care le pornea erau purtate din rutină și cîștigate prin faimă. Dar deveniră mai rare, iar pentru că nimeni nu se mai încumeta de mult să-i caute tovărășia, sicofantul începu să intre în uitare, doar legenda supraviețuindu-i. El totuși trăia încă. Locuia retras într-un huzur care nu-i făcea plăcere și își trecea timpul jucînd zaruri cu sclavii sau gîndindu-se ore în șir cu ochii pironiți în cîte un punct care străpungea pereții. L-am cunoscut tocmai în perioada aceea și, fără să fi stat mult de vorbă cu el, am reușit, cred, să-mi dau seama de boala care-l stăpînea. Se plictisea îngrozitor, își petrecea timpul căutînd o evadare din acel plictis, o găsea în cîte un joc pe care se căznea să-l inventeze, să-i complice regulile la maximum, dar în lipsa unui partener pe măsură recădea mereu în vechea apatie. Sclavii pe care-i silea să-i țină tovărășie în aceste îndeletniciri nu erau capabili să-i opună o

rezistență mai serioasă în joc și chiar dacă ar fi fost în stare să câștige tot n-ar fi îndrăznit s-o facă. Încercase să-și aducă parteneri din insule și chiar de mai departe, dar faima mergea înaintea invitațiilor și nimeni nu risca să intre în gura lupului.

Se îmbolnăvi și cât a fost bolnav și l-am îngrijit m-a învățat un joc în care trebuia să împingi mai multe oscioare pe un câmp împărțit în pătrate. Oscioarele aveau valori diferite și se mișcau după puterea zarurilor pe care cei doi jucători le aruncau înaintea fiecărei mișcări. Era un joc complicat și dificil în care iscusința sa suplinea întotdeauna hazardul zarurilor. N-am fost nici eu un partener mai bun decât ceilalți, dar cel puțin nu depuneam eforturi spre a fi învins, așa cum o făceau sclavii sau puținii care se mai încumetau să treacă pe la temuta gazdă.

Pentru ca să se distreze cât de cât începea de obicei prin a da avans câteva oscioare sau câteva mutări, dar nici în felul acesta monotonia victoriilor sale facile nu putea fi întreruptă. Încercă să adune mai mulți adversari care să joace cu priceperea lor unită împotriva-i. Dar nimic nu ajută. A vrut la un moment dat să organizeze și un fel de școală pentru jocul acela, dar se plictisi repede să facă pe pedagogul, iar progresele care i se păreau mult prea lente din partea învățăceilor n-aveau în nici un caz darul de a-i încuraja eforturile.

Într-o seară ședeam în jurul jocului : gazda noastră de o parte și un barbar, un pui de sclav și eu de cealaltă parte. Am jucat de multe ori în această formație : barbarul era din Asia Mică, un bătrîn distins și bogat care venise la Atena tot din lipsă de preocupări și, fără un talent deosebit pentru jocuri, se străduia totuși să-și însușească cât mai bine regulile unei îndeletniciri care începuse să-l distreze ; puiul acela de sclav — un copil foarte isteț ce se remarcase în „școala“ pe care o organizase stăpînul său cînd a încercat să-și fabrice adversari demni, și eu, vraciul, care în ultimul timp îi devenisem tot mai indispensabil sicofantului mereu mai bolnav. Ședeam în jurul jocului și deznodămîntul se arăta din nou la fel de implacabil ca de obicei. Unul dintre noi trei făcuse o greșeală mai mare ca de obicei și fără a mai cere consimțămîntul celorlalți doi, cu care de fapt juca în consultație,

se grăbi s-o pună în aplicare. Este aproape sigur că ceilalți, chiar întrebați, n-ar fi dezaprobat greșeala respectivă, dar sicofantul se supără mai mult ca altă dată. După ce dădu cu mîna peste oscioarele care au mai rămas pe cîmpurile de joc, în timp ce ne acoperea cu cele mai grele invective, se opri brusc din zbierat și începu să gîndească la ceva. Cu ultima lui frază ne arătase că degeaba ne-am unit toți trei împotriva lui dacă nu ne adunăm și iscusința și dacă fiecare joacă după capul lui; că el ar face mai bine să joace singur. Rămase mult timp îngîndurat și apoi începu să joace într-adevăr singur. Dar pentru că nouă realmente începuse să ne placă jocul, nu ne mai săturam privindu-i meșteșugul în mutatul oscioarelor de o parte și cealaltă a tablei în pofida hazardului zarurilor. Mutările îi erau atît de subtile încît nu-i puteam urmări ideile. Atunci el, răbdător, se învrednicea cîteodată să ne explice complicatul său joc.

A jucat mult timp astfel, luptînd el însuși împotriva sa, dar după un timp jocul începu să i se pară prea joc și scopul travaliului său prea neînsemnat. Se îmbolnăvi din nou și probabil că în zilele acelea lungi, cînd întins pe spate nu avea în fața sa decît cerul și propriile-i idei bolnave, întrezări gîndul năstrușnic care avea apoi să facă atîta vîlvă. Dar probabil că și animalul flămînzit al orgoliului său își arătase din nou colții. Colții aceea groaznici care aveau să-l devoreze.

Din ziua aceea avea să se înzdrăvenească văzînd cu ochii, din ziua în care planul său a prins contururi precise și nu aștepta decît să se traducă în viață.

Și atunci a avut loc cea mai ciudată judecată din cîte s-au judecat vreodată la Atena. Sicofantul acesta a cerut deschiderea unei acțiuni împotriva sa însăși, se învinuia de înaltă trădare și vărsare inutilă de sînge, considerînd toți cei care au pătimit în urma delațiunii sale drept obiectele propriilor crime.

În ziua în care s-a judecat această cauză, pentru prima dată după multă vreme acționa în Atena un singur complet de judecată, iar oamenii își încetară activitățile pentru a putea asista la cele ce aveau să se petreacă. Lipsa antecedentelor îi silise pe magistrați să ia măsurile cele

mai severe pentru buna judecare a pricinii. Și procesul avu loc. Sicofantul pledă la fel de sigur și la fel de rece ca și pe vremuri, împotriva acuzatului care nici în aceste condiții speciale nu i-a întăritat mai mult sentimentele. Oamenii i-au admirat calmul și curajul, i-au prețuit după cum se cuvenea elocința exemplară și logica argumentelor, frumusețea frazelor care-i țeseau discursul. Dar oricât îi admirau vorbele, toți erau mai interesați să vadă cum se va apăra. Pentru că tot el s-a și apărat. În locul veșnicelor jelanii, dulcegăriilor și sentimentalismelor obișnuite, sicofantul de data asta acuzat, își expuse logic apărarea, fără gesturi inutile, dar și fără a scăpa o înfloritură de stil care devenea posibilă în vârtejul cuvintelor. Procesul a durat toată ziua și în timpul luptei între apărare și acuzare numeroasa asistență a obosit admirând atacurile și paradele care se succedau amețitor, cursele subtile în care adversarii cădeau intenționat pentru a le distruge apoi prin argumente ascunse și zdrobitoare, subtilitățile unor interpretări de cuvinte care își dezvăluiau noi sensuri și fațete în expresia magistrală a aceluia neegalat strateg al vorbelor. Încântat că și-a câștigat în sfârșit un adversar de talia sa, sicofantul încerca să exploateze situația la maximum și pentru prima oară în locul urii și a spaimii în fața judecătorilor se întreceau două spirite (de fapt unul singur) încântate de a se fi întâlnit într-un prilej atât de fericit pentru expunerea tuturor calităților de care dispuneau. Efectul a fost într-adevăr atât de neobișnuit încât pînă și asistența, indiferent dacă făcea parte dintre heliaști (cheamați în număr de 2001 să judece o cauză atât de neobișnuită), sau dacă era vorba doar de publicul neparticipant oficial, toată mulțimea aceea care-și oprise pînă și respirația pentru a auzi cele ce se întîmplau, ignorînd căldura unei zile înăbușitoare, setea și foamea, toți cuprinși de vrajă începură să uite adevăratul scop al procesului și procesul însuși.

În Atena fiecare judecată trebuia să se termine în aceeași zi în care a început. Seara venită pe nesimțite întrerupse duelul de inteligență și deșertăciune care umpluse o zi viața cetății. Dar cei mai nedumeriți de căderea serii fură

heliaștii cărora le revenea acum sarcina să consfințească prin votul lor deznodământul, ei cei aproape uitați de toată lumea.

Și astfel ajungem la problema de opțiune : acești 2001 cetățeni trebuiau să aleagă între „vinovat“ și „nevinovat“ într-o cauză pe care n-au înțeles-o și într-un proces ale cărui subtilități nu-i putură atinge decât prin impresie, copleșindu-i, dar neajungându-i în mod rațional. A domnit un moment de stupeoare generală atunci când au fost chemați dicaștii aceia nedumeriți în fața urnelor, și nici unul dintre ei nu știa ce să facă, la fel cum nici noi cei care am asistat din spatele barierelor n-am știut ce era drept să se întâmple mai departe. În sinea mea aș fi fost încântat să-l pot întreba pe eroul acestei întâmplări cine se cuvenea să câștige procesul, dar sînt sigur că sicofantul din el mi-ar fi răspuns că acuzatului i se cuvine moartea, iar pîrîtul ar fi răspuns că toate învinuirile s-au dovedit a fi fost cu totul și cu totul neîntemeiate. Nu mă îndoiesc nici astăzi că acesta ar fi fost singurul răspuns pe care l-aș fi primit și cercetîndu-l atunci cu privirea, n-am putut observa nici emoție nici neliniște în timp ce heliaștii se îndreptau în sfîrșit spre urne, și m-am mirat chiar că nu văd nici măcar curiozitate pe chipul acela, dar acum știu că rigiditatea sa se datora numai oboselii. (Mai tîrziu am putut afla că nu și-a pregătit în nici un caz disputa sub forma unui discurs în contradictoriu, ci doar l-a preocupat afacerea în general, ferindu-se să pregătească un dialog de frică să nu dea în timpul procesului impresia de ceva făcut). Mi-a mai trecut în clipele acelea prin minte că cea mai simplă soluție ar fi ca heliaștii să nu-și depună de loc votul, pentru că la ceea ce am asistat nu se putea pune în nici un caz eticheta de „proces“, dar mi-au venit imediat în față argumente suficiente pentru care uzanțele să nu poată fi nesocotite nici măcar într-un asemenea caz de excepție. Așteptam așadar, ca toate celelalte persoane, ce se va decide.

Toate celelalte persoane în afara heliaștilor, care trebuiau să acționeze. Nesfîrșite mi s-au părut minutele, și minutele au devenit ore, pentru că durează pînă ce 2001 oam.eni trec cu pași șovăitori prin fața discurilor. Unii, ca

niciodată pînă acum, se mai întorceau din drum ca să se mai gîndească, și-mi amintesc de un bătrîn care, roșu ca un rac fiert, se perpelea ultimul, nehotărît încă în care urnă să deșerte conținutul discului său, spre disperarea unei mulțimi a cărei răbdare a ajuns la limită.

Au trecut apoi alte minute lungi pînă ce au fost numărate voturile și după modul în care s-a desfășurat această operație ne-am putut da seama că în ambele urne au fost vărsate multe voturi. Oricum se va termina numărătoarea voturilor, mi-am spus, un lucru este evident și anume acela că părerile heliaștilor nu au fost în nici un caz ferme ; ei oscilînd între o urnă și cealaltă, hotărîndu-se de multe ori abia cînd se aflau cu discul deasupra vasului ; unora, mă gîndeam, le-o fi fost rușine să se întoarcă de la cel de al doilea vas la primul cînd își vor fi dat seama după ce au trecut deja prin fața primei urne că poate acolo ar fi trebuit să-și lase votul. Eram atent la privirile heliaștilor, mai prevăzători ca niciodată să nu li se observe opțiunea, cum se străduiau să observe de pe fizionomia celor care-i precedau la vot în care urnă și-au deșertat aceștia conținutul discurilor, pentru a-și spulbera propriile îndoieli și pentru a găsi un reper din afară. Ca o revelație am priceput cît de greu este să judeci doi oameni pentru că și cel mai odios criminal are un grăunte de dreptate în acțiunile sale, un gram de scuză, dar că partea cealaltă poate avea o cantitate mult mai mare de scuză și că ei trebuie să-i faci justiție ; chiar dacă ambele părți au motivații, întotdeauna în una dintre ele era mai multă dreptate ; chiar dacă ambele părți au făcut un rău, una dintre ele a făcut mai mult rău ; nu se judecă individul ci raportul său cu societatea și fără a mă îndoii nici o clipă de necesitatea actului justițiar, mi s-au părut obscure procedeele. Dar dacă este atît de greu să judeci două persoane, cum poți să discerni contradicțiile unei singure persoane ? Nu este vorba despre o persoană, mi-am răspuns tot eu, pentru că sicofantul a devenit reprezentantul societății, iar sicofantul a rămas biata ființă din care n-a putut ieși. Îmi dădeam astfel tot felul de argumente și mi le spulberam tot eu pentru că așteptam să văd ce se va întîmpla și doream să găsesc un răspuns care să mă mulțumească cît de cît în legătură cu

echitatea deciziei care se va lua. Aș fi preferat ca acuzațiile să fi fost mai puțin clare și să nu se încadreze într-o anumită uzanță, pentru că în asemenea cazuri se obișnuia ca heliaștii votând „vinovat“ să i se ceară pîrîtului prima părere asupra pedepsei pe care o merită. Și eram sigur că doar acuzatul din acest proces ciudat este în măsură să-i fixeze deznodămîntul firesc. Dar nici în această pricină n-aveam ce spera, toate acuzațiile au fost clare, încadrîndu-se în delict de mult cunoscute și pedepsite de ne-numărate ori.

În sfîrșit, în timp ce eu îmi frămîntam mintea cu asemenea gînduri, se termină și numărătoarea voturilor. Și din nou ni se oferi o surpriză : din calculul voturilor (numărătoarea care s-a efectuat pentru control de mai multe ori) reieșea că numai 1934 de heliaști și-au lăsat voturile în urne. Prin urmare, parcă mi-ar fi ghicit gîndurile, sau poate pentru că au fost prea lași pentru a lua o hotărîre, sau prea cinstiți pentru a o face cînd nu s-au simțit în stare de acest lucru, sau poate pur și simplu din zăpăceală, 67 heliaști n-au votat. Am făcut repede un calcul și mă rugam la zei să fi orînduit în asemenea măsură lucrurile încît voturile rămînînd în număr par, jumătate să se afle într-o urnă, iar cealaltă jumătate în cealaltă urnă, amînînd astfel decizia, și cine știe, apelîndu-se la înțelepciunea sicofantului și a acuzatului, să se ajungă la o soluție acceptabilă. Astăzi mă întreb de multe ori ce s-ar fi întîmplat dacă zeii ar fi stat să-mi asculte ruga : mi-am dat tot felul de răspunsuri dar știu că singura replică a sicofantului ar fi fost să roage să se repete votul. Ar fi spus-o cu trufie fiind sigur de succes și privindu-i cu dispreț pe bieții heliaști, nedumeriți cine a dat acest răspuns : sicofantul sau acuzatul. Și cît ar fi fost de simplu ! Un sicofant trebuia să obțină cel puțin 20% din totalul voturilor pentru a fi scutit de amendă. Obținînd 20, 30, 49% din totalul voturilor ar fi rămas biruitor pe ambele flancuri. Dar știu că el aștepta victoria zdrobitoare.

Heliaștii au hotărît cu 1047 voturi contra 887 vinovăția acuzatului.

Nu știu însă dacă în aceste ultime zile ale sale, sicofantul a putut să se bucure de acest succes din urmă. Pentru

că nu se poate să nu fi sesizat că dacă pînă atunci heliaștii au ratificat întotdeauna fără să crîcnească orice acuzații pe care le-a adus el victimelor sale anterioare, mare parte dintre aceiași dicaști s-au lăsat convinși — chiar dacă de el — să socotească vechile sale victorii drept crime, iar pe ei înșiși drept complici, punîndu-i astfel sub semnul întrebării toate izbînzile de pînă atunci.

Nu știu ce s-a întîmplat mai departe pentru că eu a trebuit să părăsesc Atena și la întoarcere nimeni nu mai dorea să-și amintească de sicofantul veșnic victorios.

Eu continui însă să gîndesc mult la sutele acelea de heliaști, la opțiunea lor și la ce i-o fi îndemnat să-și verse conținutul discurilor într-una sau în cealaltă dintre urne, mă gîndesc la misiunea lor cruntă și mă cutremur“.

Hipocrat rostise ultima propoziție în șoaptă, iar Poolo care-l ascultase cu ochii închiși, îl căută cu privirea. În cameră nu mai era urmă de soare și deși el își amintea perfect cum șezuse la birou atunci cînd începuse strania sa convorbire cu bătrînul vraci, acum era întins pe canapeaua de consultație și cineva tocmai închidea ușa intrînd în încăpere.

— Nu vă simțiți bine, domnu' doctor ?

— N-am nimic ! De ce mă întrebi ?

Sora Livia purta ca pe un colier șnurul de bomboane.

— De obicei lucrați tot timpul la fișele dumneavoastră.

— Ai auzit vreun zgomot ?

— Ce zgomot ?

— Nimic. Dar de ce nu ai mîncat bomboanele acelea ?

— Cum o să le mînic, domnu' doctor ? !

Sora Livia se învîrți prin odaie, ridică storurile de la geam.

— S-a spart sticla de la jurămîntul ăla. Sora Livia coborî jurămîntul lui Hipocrat de pe perte. Mîine vi-l aduc reparat, dar să știți că decît să țineți hîrtia asta pe perete mai bine ați pune un tablou. Asta arată ca ordonanțele din piață : „Se aduce la cunoștința cetățenilor ...“

Pe Poolo îl durea capul. „Discuția“ cu Hipocrat, amintirea fulgerătoare că Marius este acuzat de crimă, și chiar și trîncănelile sorei Livia — de obicei atît de tăcută —

toate îi produceau neplăcere, îi readuceau plictiseala, groaznicul sentiment de lehamite.

Dorea să facă ceva, „altceva“, măcar în seara aceea, nu știa ce anume, de fapt niciodată în asemenea ocazii nu știa ce să facă, ce dorea să facă, și chiar dacă îi trecea ceva prin minte, știa că în situația aceea nu este decît o iluzie, o știa din experiență, din zilele în care trecînd prin stări asemănătoare avuse impresia că a găsit ceva ce l-ar putea remonta și nu pățise decît ca și în cazul cu paharul de apă pe care-l dorim cu înfrigurare de multe ori și pe care dacă-l avem nu ne lasă decît un gust leșios. (Se întîmplă ca un pahar cu apă să aibe un gust minunat, dar asta numai atunci cînd l-am dorit cu adevărat ca pe un pahar cu apă și nu ca pe o evadare de cîteva clipe). În orice caz Poolo era sătul pentru moment de Hipocrat și de parabolele sale și dacă nu dorea să se gîndească la ceva, acest ceva se numea Marius Gruia.

Un foarte scurt sumar al celor pe care le-ar putea face în continuarea serii nu reuși să-l entuziasmeze cîtuși de puțin.

— Unde ai de gînd să-mi pui sticla la tablou ?

— În drum spre casă dau eu de un rămar.

Poolo își dezbracă halatul și-și puse haina. Pe coridor doctorul Bonci :

— Nici n-am știut că ești pe-aici. Vii sau pleci ?

— Plec.

— Pari palid. Nu te simți bine ?

— N-am nimic, dar transpirația îi învăluia corpul. Am lucrat puțin la hîrtoagele mele.

O porni pe stradă la întîmplare. Nu era obișnuit să bea, dar intră într-un birt și bău din cîteva înghițituri o sută de rom. Își clăti gura cu apă și o porni mai departe. Intră în librăria domnului Novăceanu, dar răsfoitul cărților nu-i făcea nici o plăcere. Cineva cumpără cîteva note de pian pentru începători :

— Am auzit că Czerny e cel mai indicat la bruma de muzică pe care mi-o amintesc după atîția ani.

— Toată lumea trebuie să-l parcurgă. Altfel nici nu se poate cînta la pian, îl asigură domnul Novăceanu pe cumpărător. Și apoi către Poolo : Domnu' doctor, n-ați găsit nimic ? Săptămîna viitoare primim multă marfă.

Pe partea cealaltă a străzii sora Livia ducea ceva învelit într-un ziar. La gît şiragul de dulciuri.

— Şi pe stradă îl porţi ?

— Nu-i frumos ? Mi l-aţi dat pentru că nu-i frumos ?

— Da de unde ! Ți l-am dat ca să-l mîninci.

— Mai bine-l port.

Făcură cîțiva pași împreună în tăcere. Cineva îl opri pe Poolo.

— Iartă-mă ! Trebuie să mai rămîn.

Sora Livia făcu buzele punga, salută și plecă mai departe purtînd la subsioară, învelit într-un ziar vechi, jurămîntul lui Hipocrat pentru a-l duce la rămar.

Petre Crîngașu își cerea scuze pentru că l-a deranjat din drum : Nu știe cum i-a venit așa deodată să-l oprească, mai ales că domnul doctor nu era singur (Drăguță fetiță), dar și-a adus aminte ce mult s-a înfuriat odată domnul doctor, adică vrea să spună că... își aduce aminte că... în fine, știe că îl interesează cazul Gruia.

— Spune odată ce vrei să spui, îl repezi Poolo, în ziua aceea mai puțin răbdător la torentul Crîngașu.

— Știți, s-a anunțat că Marius Gruia este acuzat de crimă.

— Am auzit și eu.

Petre Crîngașu făcu o mutră dezamăgită.

— Atunci nu trebuia să vă deranjez nici pe atît...

— Ia stai ! Spui că „s-a anunțat“. Unde s-a anunțat ?

— Păi, în gazetă. Unde să se anunțe ?

— În ce gazetă ?

— În ziarul de după-masă.

— Mai ai ziarul ?

— Acasă.

— Mă duc să caut un ziar. Poolo o luă la goană înapoi spre centru. Dacă nu-l găsesc... ? se întoarse după cîțiva metri.

— Vi-l aduc eu mîine la spital.

În ziar sub un titlu mare scria doar atît : „Din surse bine informate sîntem în măsură să anunțăm cititorii că Gruia Marius, 28 ani, desenator tehnic, a fost arestat sub invinuire de crimă. Din motive lesne de înțeles, oficialitățile păstrează încă cel mai mare mister în jurul întregii afaceri, dar sperăm ca în edițiile noastre viitoare să putem

furniza amănunte. Întrebarea este : care dintre afacerile rămase nerezolvate își va găsi în sfârșit soluționarea ?“.

După cîteva clipe în care Poolo își bătu capul ce ar putea să întreprindă, zelul său se topi la fel de repede pe cum apăruse. Se plictisi și de strigătele vînzătorilor de ziare care de la „Desenator tehnic acuzat de crimă !“ și „Desenator acuzat de crimă !“ au ajuns la „PICTORUL CRIMINAL !“

— Ah ! pictorii ăștia sînt niște brute . . . Ce temperamente ! spuse o doamnă cu ochii sticlind.

Avea din nou chef de acel ceva care să-i schimbe gîndurile. Privi reclamele cinematografelor, dar nu reuși să se hotărască (Un film începea la o oră prea nepotrivită, altul la un cinematograf prea depărtat, altul nu-l interesa), cînd fu strigat de cineva pe nume. Providența îi arunca în față o șansă după care alergase în zadar de două săptămîni. Mult timp funcționar superior în ministerul justiției, dr. Remus Florescu s-a retras de vreo zece ani ca director al închisorii locale. Între timp, se zvonea că i s-ar fi oferit la un moment dat portofoliul, dar că el îl refuzase opinînd că el este mai ministru în închisoarea sa decît poate fi cineva peste un minister. Se mai zvonea că dr. Remus Florescu își stăpînea închisoarea ca un maharajah țara. Datorită relațiilor sale nimeni nu avu niciodată ideea să controleze ce se petrece în închisoarea condusă de o persoană atît de importantă.

Poolo îl cunoscuse pe dr. Remus Florescu în cabinetul de la spital al doctorului Stachel, unde directorul închisorii venea cîteodată la un pahar de vorbe și mai ales după cărți de specialitate. Stachel îl primea cu politețea sa distrată, dar într-o zi îi mărturisi lui Poolo că n-ar dori să știe ce se petrece în regatul lui Florescu. La întrebarea nedumerită a lui Poolo nu răspunse decît dînd din umeri, dar altădată îl lăsă să înțeleagă că după modul în care se interesează Florescu de psihiatrie, numai lucruri curate nu-i pot trece prin minte.

Poolo își bătu mult timp capul cum să profite de această cunoștință întîmplătoare, dar care putea deveni decisivă în încercarea de a-l întîlni pe Marius. Făcu cele mai năstrușnice planuri de a provoca o întrevvedere cu importan-

tul personaj, dar trebui să-și propună o cale mai ocolită, dar parcă mai realistă, chiar dacă îl costa mai multă trudă.

Întîmplarea simplificase radical lucrurile. Doctorul Florescu îl rugă să treacă pe la el, dacă bineînțeles n-are ceva mai bun de lucru. „De-a dreptul neverosimil“ gîndi Poolo în timp ce urcau scările spre apartamentul lui Florescu. „Ca în basme : visezi pe împărat, iar împăratul se rătăcește pe cîmp și-ți oferă prilejul să-l salvezi din mîinile bandiților și implicit să-i vorbești.“

În afară de locuința pe care o avea în încinta închisorii, dr. Florescu posedea un mic apartament în centrul orașului.

— Asta-i un lucru cu două tăișuri, îi explică lui Poolo. Cînd ai nevoie de un lucru îți dai seama că e „dincolo“. Desigur, veți spune că poți avea și două lucruri la fel, dar sînt obiecte de care te atașezi și acelea nu pot fi decît într-un singur loc deodată. Ca să nu mai vorbesc de cărți . . .

Florescu avea o bibliotecă cel puțin ciudată pentru un director de închisoare și mai ales pentru un jurist de reputația sa. O mulțime de cărți de succes, foarte multe romane de groază, apoi operele psihanaliștilor, o ediție mare Kraft-Ebing, lucrările marchizului de Sade legate în piele, romane de H. H. Ewers, tragicii englezi precursori sau contemporani lui Shakespeare, tragicii greci. Multe cărți din istoria dreptului printre care o carte mare de pe timpul împărătesei Maria Terezia și o istorie ilustrată a închiziției.

Pe masă două tomuri mari ale unor psihanaliști despre psihologia sexuală a războiului mondial. Pereții dominați de două tablouri de dimensiuni remarcabile, în ulei : Salomeea cu scăfîrlia profetului și o femeie acoperită cu văluri dese. Printre cărți, pe rafturi, reproduceri după Rubens.

— Doctorul Stachel mi-a vorbit despre dumneata. Și pe mine mă interesează cărțile lui Gall și Spurzheim.

— N-aș putea să spun că m-aș da în vînt după ele.

— Dar mi se pare că lucrați în domeniul unei psihologii localizate.

„Psihologii localizate“, de unde o fi scos-o și pe asta ?
— Lucrez la o treabă care nici pe departe nu poate încă să poarte un nume. Dar nici psihologie localizată nu i-aș spune.

Florescu păru dezamăgit și nu se străduia să-și ascundă dezamăgirea.

Sorbind din lichiorul dulce care i-a fost servit, Poolo se străduia să găsească ceva prin care să recâștige interesul directorului închisorii.

— Există astăzi autori care încearcă să localizeze unele funcții psihice avînd la dispoziție un material experimental mai serios decît Gall.

— Dar dumneata practic cu ce te ocupi ?

— Vedeți e foarte greu de spus, așa, în două cuvinte. Încerc să explic comportamentul . . .

— Toți încercați acest lucru . . . Ascultați-mă pe mine : vă pierdeți în termenii voștri de specialitate.

Poolo tăcu înțelegînd că o discuție devenea imposibilă.

— Dar despre psihanaliști ce părere ai ?

— Păi . . . au făcut și lucruri interesante . . . mai am și rezerve . . .

Poolo regreta că n-a plecat mai bine la un cinematograf. După cum evolua discuția era limpede că nu-i putea cere lui Florescu nimic.

— Vedeți, nu știu ce vă interesează pe dumneavoastră . . . poate că . . .

— Eu lucrez cu oameni. Ar fi interesant de știut de ce au ajuns la închisoare, de ce se comportă acolo așa cum se comportă . . .

— Nu vă supărați, dar eu în poveștile lui Lombroso nu pot să cred.

— Dar în ce crezi ?

— Cînd cineva ucide pentru că e lihnit de foame am o explicație mai plauzibilă decît să cred că a făcut-o pentru că i-ar fi fost gravată crima, să zicem, în gene.

— Și dacă n-a ucis pentru că a fost lihnit de foame ?

— Atunci trebuie să-i căutăm mobilul.

— Unii își omoară nevasta pentru că au prins-o cu alții. Poftim un mobil. Alții trec prin aceeași experiență și nu omoară pe nimeni.

— E vorba de temperament, de educație, de orînduirea socială în care se petrec toate astea. În unele triburi „împrumutarea nevestelor“ era un lucru legat de politețe, altădată dacă se întîmpla așa ceva lucrurile se terminau printr-un duel.

— Așa explici dumneata comportamentul ?

— V-am spus că nu-i atît de simplu să expun la un pahar de lichior o treabă la care lucrez de mulți ani, și la care voi mai lucra alți mulți ani pînă să mă conving că e ceva de capul ei sau că am moșmondit toată vremea asta de pomană.

Ceva s-o fi petrecut în creierul lui Florescu pentru că redeveni interesat :

— Adică da... cum de nu m-am gîndit ? Mi s-a spus mie că dumitale nu-ți place să discuți despre lucrarea la care muncești. Să nici nu vorbești cu nimeni despre ea ! Ideile se fură !

„Asta era !“ se dumiri Poolo. Cel mai bun lucru era să-l lase pe directorul închisorii să creadă ce voia numai să-l ajute să-l întîlnească pe Marius. Mai dificil fu atunci cînd Florescu asigurîndu-l că în el se poate încrede, că va fi normînt ș.a.m.d., insistă ca Poolo să-i divulge liniile mari ale unei lucrări pe care și-o imagina ca ceva între frenologie și psihanaliză. Însușindu-și tehnica, Poolo trecu la cerșit confidențe ; de ce are domnul director nevoie de asemenea date, înțelege el, Poolo, că asemenea lucruri pot reprezenta un secret de stat, dar poate că știind încotro se canalizează exact interesul domnului doctor ar putea să-i vină mai degrabă în întîmpinare cu bietele rezultate pe care le deține.

Și așa, fără să-și spună unul altuia nimic, se restabili interesul lui Florescu pentru Poolo, în care vedea tot mai mult un tînăr de mare viitor.

— Dumneata la clinica dumitale ai în față numai bolnavi. („La clinica mea !“ îi venea lui Poolo să-l îngîne). Eu în clinica mea am altă marfă. Și pe deasupra mult mai docilă ca a dumitale. Dacă vrei să observi ceva într-o situație dată, nu te jena, vino pe la mine. Acolo pot să-ți creez artificial orice situație dorești. Mai fac și eu din cînd în cînd asemenea experimente, îl anunță apoi în șoaptă.

— Chiar aş vrea să trec o dată prin domeniul dumneavoastră.

-- Bucuros, bucuros, oricînd. Numai te-aş ruga ră ră-mînă totuşi între noi. Oamenii sînt înguşti şi apoi eu mai am tot felul de duşmani . . .

„Cine ştie ce-şi imaginează că aş avea de gînd să fac în închisoarea lui ?“ Dar Poolo nu mai avea timp să-şi facă scrupule şi calcule, simţind că trebuie să bată fierul cît mai era cald. Mai ales că începu să se convingă tot mai mult că dr. Remus Florescu este psihopat.

— Cred că împreună am putea realiza experimente interesante. Şi apoi în uşă adăugă ca într-o doară : Domnule doctor, aş avea o rugăminte personală, dacă tot sînt aici.

— Te rog !

— Ştiţi, fiul unei vechi paciente este acuzat de crimă şi arestat. Dacă aş putea să-l văd numai cinci minute confidenţial.

— Cum îl cheamă ?

— Marius Gruia.

— E judecat de mult ?

— Vă spun că nu-i judecat încă.

— Marius Gruia ai spus ? Marius Gruia ? Probabil că e la arestul preventiv.

— Şi atunci ce-i de făcut ?

— Nimic. Dacă-i acuzat de crimă şi se dovedeşte că a comis fapta, fii liniştit că ai să ai destul timp să-l cauţi la mine.

— Da, dar eu aş vrea înainte de judecată.

— De ce ?

Florescu deveni atent.

— Vedeţi, mama tînărului s-ar putea să nu mai apuce procesul.

Florescu redeveni apatic :

— Niciodată nu mi-am dat seama cît se aseamănă meseria de medic cu cea de avocat ! Văd că trebuie să faceţi comisioane asemănătoare.

În timp ce-şi strîngeau mîinile, Florescu îi mai spuse :

— Dumneata eşti un tînăr de mare viitor ! Ai grijă să nu te ratezi ! Depinde de atîţia factori . . . În legătură cu clientul acela al dumatăle nu pot decît cel mult să te re-

comand judecătorului de instrucție de care aparține cauza. Depinde de cum te vei înțelege cu dînsul.

Poolo își propuse să-l mai caute peste cîteva zile pe Florescu pentru a-i aminti de judecătorul de instrucție. Între timp se gîndi să afle cel puțin numele persoanei de care depindea dosarul lui Marius. Își spuse că cel mai simplu ar fi să afle acest lucru de la gazetari. De aceea încă în aceeași seară îl căută pe Schmidt în cafeneaua în care-și făcea acesta veacul. Îl găsi într-adevăr acolo, ziaristul spunînd tocmai cîtorva persoane de la masa lui :

— Aș putea să scriu un articol, dar cui i-ar folosi asta ?

Poolo îl cunoștea destul de aproximativ pe Schmidt, relațiile lor desfășurîndu-se doar în prezența unei cești de cafea atunci cînd celelalte locuri din local erau ocupate. Îi venea cu atît mai greu să-l ia la o parte pentru a-l întreba un lucru atît de delicat. Hotărî așadar să-l aștepte pînă ce va pleca, sperînd ca ziaristul să părăsească singur localul. Dar după ce se așază la o masă vecină, Schmidt îl observă și-l salută. După ce îi răspunse la salut, Poolo continuă să-l privească pe Schmidt și acesta schiță gestul „ce mai faci ?“

— Vreau să te întreb ceva.

În cafenea era oră de vîrf și cuvintele nu reușiră să ajungă la destinație. Schmidt își flutură palmele pe lîngă urechi : „Nu se înțelege nimic !“ Poolo repetă cele spuse și Schmidt veni la masa lui.

— Vreau să te întreb ceva ! repetă Poolo a treia oară. Dar Schmidt înțelese mai înainte despre ce era vorba.

— Cu ce te pot ajuta ?

— Aș vrea o informație, dacă știi, bineînțeles . . .

— Dacă nu știu, n-am să-ți spun.

— S-a publicat astăzi o știre despre Marius Gruia. Fiul unei paciente.

— Ce știre ?

— În legătură cu o acuzație de crimă.

— Desenatorul ăla ? Știu, dar nu la noi ai citit notița.

Noi o publicăm abia mîine.

— În regulă. Aș vrea să știu cine este judecătorul de instrucție.

— Ca să fiu sincer, nu cunosc din toată treaba asta mai mult ca tine. Tot de acolo am citit și eu informația.

— Dacă spui că mâine publicați și voi o notiță despre ...

— Uite ce e : eu trec pe la redacție peste vreo oră. Îmi închipui că băieții or fi la vânătoare să mai afle ceva în plus. Dacă aud ceva, unde te pot găsi ?

Poolo își aminti că putea afla ceea ce-l interesa și prin Iuliu Pop.

— Lasă, te găsesc eu tot pe aici.

— Păi, eu credeam că-i urgent ...

— L-am cunoscut bine pe băiat și m-am gândit ...

— Dacă nu-i atât de urgent, n-ai decît să citești mâine ziarul. În treburi din astea poți fi sigur că scriem tot ce știm. Și de multe ori și ceea ce nu știm.

Numai că a doua zi în ziar nu apăru decît o notiță aproape identică despre crima desenatorului tehnic ca și în ediția din ajun a gazetei rivale. Janos bacsii trebui să meargă de mai multe ori să se intereseze de ziar, dar cînd citi notița, Poolo văzu că tot numai Iuliu Pop îi va putea fi de folos.

În zilele acelea se întîmplă însă să fie mai ocupat ca de obicei la spital, iar pe Iuliu Pop nu-l găsi în două rînduri la tribunal.

Într-o zi îl căută domnul Aurel, dar abia avu timp să stea de vorbă cu el. Domnul Aurel îi mărturisi că a venit ilicit să-l vadă pentru că Gabi se supăraseră foc după scrisoarea pe care a primit-o și care n-a făcut decît să arunce gaz peste foc în urma scenei de la cafenea. (În privința expedierii scrisorilor Poolo s-a ținut de cuvînt doar pe jumătate : Gabi primi o misivă lungă și plină de semne de exclamare și sublinieri, dar nu-i mai scrise nimic doamnei Gruia pe la care nici nu mai trecuse de atîta vreme). Acum lui Poolo îi pălea supărarea, dar încăpățînarea îl împiedica să facă el primul pas de împăcare. Domnul Aurel încercă să-l convingă să-i scrie cîteva cuvinte lui Gabi, asigurîndu-l pe Poolo că și lui i-a displăcut profund demersul pe care-l făcuse aceasta pe lîngă doamna Gruia și chiar dacă pînă la urmă plecă fără să ducă cu el scrisoarea sperată, primul pas al misiunii sale de împăciuire fusese realizat. Cele cîteva cuvinte despre Marius Gruia pe care le schimbară fură singurele momente în care Poolo apucă să mai gîndească despre prietenul său arestat. Și

cînd se culca : cînd se culca își amintea că trebuie să treacă pe la Iuliu Pop, făcea noi planuri pe cine să întâlnească, venea vremea să treacă din nou pe la Florescu. Dar spitalul îi fura tot timpul.

Într-o zi primi vizita lui Florescu la spital.

— Doctorul Stachel mi-a spus că mai ești aici.

Florescu îl reținu peste o oră ; îi admiră fișele — îi plăcură mai ales cele defalcate pe simptome, începu să scotocească printre ele și Poolo abia reuși să-l împiedice să nu-i învălmășească toate hîrțile — după aceea directorul închisorii începu să dezvolte o teorie proprie, ceva despre anumite complexe refulate care trebuie provocate pentru a da anumite „tablouri specifice“. Aceste tablouri începură să se încurce în expunerea care devenea tot mai încîlcită pe măsură ce din gura lui Florescu ieșeau tot mai des cîte un „Mă înțelegi, nu ?“ sau „Nu știu dacă sînt destul de clar“. Poolo la început își îngădui cîteva remarci, dar își dădu la timp seama că cel mai cuminte lucru era să spună din cînd în cînd un „clar“, „bineînțeles“, „limpede“, iar între timp să se gîndească la ale lui. După un timp Florescu se încurcă atît de rău încît Poolo trebui să intervină sugerînd că el este probabil cel care, necunoscînd toate elementele teoriei, nu poate înțelege tot raționamentul. Florescu îl privi recunoscător și-l rugă să mai treacă pe la el ori de cîte ori ar pofti. Își luară rămas bun, dar Florescu vorbea încontinuu, și Poolo nu mai avu timp să-l întrebe ceea ce-l durea. Trecu vreo jumătate de oră, timp în care-l înjură tocmai bine în gînd pe Florescu, cînd acesta îl chemă la telefon : îi spuse că a venit de fapt să-l anunțe că a vorbit cu Perța, dar că în vîltoarea discuțiilor a uitat să-i spună domnului doctor toată tărășenia. Cine-i Perța ? Judecătorul de instrucție care se ocupă de cazul desenatorului ăluia acuzat de crimă. Vă primește oricînd aveți timp să treceți pe la tribunal.

Așa că în prima zi liberă Poolo se grăbi să-l caute pe judecătorul de instrucție Perța. Ajuns în fața ușii pe care o tăbliță indica numele omului pe care încerca să-l găsească, Poolo își aminti că a fost caracterizat nu fără temei de Stachel drept un tînăr repezit. Dorise atît de mult să-l întâlnească pe Marius, folosise toate posibilitățile să

dea peste mijlocitorii care să-i poată înlesni această întrevedere, dar nu-și pregătise niciodată suficient relațiile preliminare. Conștient că unui magistrat pe care nici nu-l cunoștea nu-i putea spune pur și simplu că a venit să-i ceară o favoare ce depășește legalitatea, Poolo spera să dea de o secretară care să-l anunțe că domnul judecător e foarte ocupat, sau că domnul judecător lipsește tocmai și astfel el să cîștige timp să-și pregătească în mod rezonabil demersul. Dar de pe culoar Poolo intră direct în cabinetul judecătorului de instrucție, unde nu se afla nici o secretară care să-i taie drumul. Doi bărbați cam de aceeași vîrstă se străduiau în fața unui birou înțesat cu hîrtii să limiteze neajunsurile provocate pe un covor foarte vechi de o călimară răsturnată. Accidentul afectase mai mult smocurile de praf și mucerile de țigări decît covorul care de mult devenise imun prin saturație la orice fel de pată.

La deschiderea ușii cei doi își ridicară capetele, iar Poolo trebui să aleagă cui să i se adreseze.

— Cu domnul judecător Perța, aș dori.

— Ce doriți cu el ?

— O chestiune personală.

— Vă ascult. Omul care vorbise se ridică în picioare.

— Sînt doctorul Poolo.

— Luați loc !

Celălalt personaj, după ce-l întrebă din priviri pe Perța dacă să rămîină sau nu în încăpere, își continuă activitatea inutilă cu o sugativă care se dovedea neputincioasă acolo unde ar fi fost mult mai degrabă nevoie de o mătură.

— Vă ascult.

— Mi-am îngăduit să trec pe la dumneavoastră . . . nu știu dacă vă amintiți, domnul doctor Florescu . . .

— A, da.

Poolo aștepta ca Perța să spună cu această ocazie cîteva cuvinte despre cunoștința comună, doctorul Florescu (ceva în genul „Aiurit tip, Florescu ăsta !“ sau „Băiat bun boșorogul, dar . . .“) însă amîndoi se așternură pe tăcut. Poolo mai era incomodat și de prezența celei de a treia persoane din odaie.

— Nu știu dacă doctorul Florescu v-a spus despre ce este vorba.

— Nu. Mi-a vorbit doar despre dumneavoastră. Dar acest lucru nu cred să constituie un inconvenient. Putem să ne înțelegem și direct, nu credeți ?

— Desigur. Poolo nu era prea entuziasmat. Mama unui cetățean pe care-l anchetați îmi este o veche pacientă. Marius Gruia este numele fiului ei. Perța tăcea. Am auzit că dumneavoastră vă ocupați de acest caz.

— Da, dar nu văd ce legătură are aceasta cu pacienta dumneavoastră. Individul din fața biroului își vedea cu asiduitate de treabă.

„Probabil că se gîndesc că vreau să intervin pentru Marius, să-i mituiesc, sau cine știe ce-și imaginează“.

— Eu am semnat o declarație împotriva lui Gruia. O aveți probabil undeva la dosar. Pe atunci, cînd am fost anchetat, se părea că Marius, adică Gruia este acuzat politic. Acum am aflat din ziare că ar fi comis o crimă.

— Mama acuzatului . . . pacienta dumată de ce suferă ?

— E o nevrotică veche.

— Și dumneata ai știut din prima clipă că-i nevrotică ? Întotdeauna dumneavoastră medicii știți din prima clipă de ce suferă omul venit la consultație ?

— În nici un caz nu confundăm o nevroză cu o fractură de omoplat.

— Un nevrotic nu-și poate fractura omoplatul ?

— Da, dar nu vine la spital cu amîndouă deodată.

— Pacientul nostru a venit cu nevroza și s-a observat în timpul tratamentului că are și o fractură la omoplat.

— Atunci de ce o ascundeți ? Gruia este acuzat de crimă, dar nimeni nu știe pe cine a omorît.

— În afară de noi ; bănuiesc că admiteți acest lucru.

— Și de ce nu are voie lumea să știe mai multe ?

— Nici dumneavoastră nu spuneți întotdeauna tot ce știți nici bolnavului și nici cunoștințelor lui.

— Vedeți, semnînd o declarație, am fost direct implicat în toată afacerea asta. Am, cred, dreptul să aflu despre ce este vorba.

— Fiți fără grijă, veți afla la timpul potrivit !

„Doamne, cît de greu se stabilesc contactele între oameni ! De ce trebuie să avem calitatea de cunoștințe vechi

pentru a putea vorbi omenește între noi ?“ Poolo se hotărî să-i vorbească cît mai „omenește“ posibil.

— Uitați despre ce este vorba : eu am semnat o declarație care în anumite direcții exgerează faptele. Bineînțeles că nu am făcut acest lucru nici din plăcere și nici premeditat. Așa a ieșit. Acest Marius Gruia avea înainte de a afla despre declarația mea cea mai bună părere despre mine, mai ales că prin afecțiunea care mi se purta în familia sa eram într-un fel înrudiți.

„Doamne cum mai bat cîmpii !“

Individul din fața biroului termină în sfîrșit de întins petele de cerneală pe covor, se sculă în picioare, și după ce-și scutură hainele, ieși afară.

— Domnule, te rog să mă ierți, dar habar n-am ce vrei de la mine.

Perța părea sincer îngrijorat de acest lucru.

— Nu înțelegeți că trebuie să am o explicație cu acest om ?

— Domnule doctor, ascultați ce vă spun și nu mi-o luați în nume de rău : vedeți-vă de treabă !

— Mie mi se pare foarte important să vorbesc acum cu Marius. Nu știu nici eu de ce. O să-mi spuneți că pentru el asta nu are nici o importanță, iar că pentru mine nu reprezintă decît o simplă trăsnaie. Și nici măcar nu știu dacă ați avea dreptate sau nu.

— Domnule, nu știu dacă ar avea vreun rost această întîlnire și cui i-ar sluji ea. Știu doar că ea pur și simplu nu poate avea loc.

— În cazul acesta . . .

Poolo se sculă.

Perța îl conduse pînă la ușă.

— Ce i-ați spune lui Gruia dacă l-ați întîlni ?

— Nu știu.

— Domnule doctor, păreți un om cumsecade. Știu că lucrați la o problemă foarte importantă. Concentrați-vă într-acolo energia și nu vă mai faceți scrupule față de un om pe care oricum nu-l puteți ajuta.

— Aș fi încercat să-l ajut, dacă puteam, în caz că nu aș fi fost implicat în această afacere. După ce am dat declarația aceea . . .

— Ia să vedem ! Perța îl conduse înapoi pe scaunul pe care șezuse. Să văd și eu pentru ce vă faceți atâtea griji. Scotoci îndelung într-un dosar foarte gros pe care scria cu litere foarte mari numele lui Marius. După ce închise dosarul, Perța se rezemă de speteaza scaunului. Nu știu cum să vă explic eu dumneavoastră ca să înțelegeți toată povestea asta cu declarația pe care ați semnat-o. La început Gruia a fost arestat pentru cu totul alte motive decât cele pentru care va fi judecat. Să admitem acest lucru. În perioada aceea erau necesare relații despre el. Aceste relații le-am obținut de la dumneavoastră și de la o serie de alte persoane. Dacă nu v-am fi găsit pe dumneavoastră am fi mers la alții, și pînă la urmă actul acesta tot ar fi fost la dosar.

— Da, dar n-ar fi purtat semnătura mea.

— Și ce deosebire sesizați ?

— Nu cred că lui Gruia îi poate fi totuna cine a semnat aceste declarații.

— Mda. Acum să vă mai spun ceva : în făgașul în care a intrat afacerea, toate aceste declarații contează cel mult pentru acordarea de circumstanțe.

— Ce soartă îl așteaptă ?

— Nu știu. În procese de acest gen intervin foarte multe fapte pe care nu le poți prevedea.

— Domnule judecător, aș dori să fac cîteva precizări la cele declarate.

— Dumneavoastră faceți cum credeți. Nimeni nu v-a pus pistolul în piept să semnați ceea ce ați semnat și dacă credeți că e bine să retrageți ceea ce ați declarat odată în fața legii . . .

— Nu vreau să retrag nimic. Vreau doar să specific anumite lucruri.

— În ce scop ? Perța îi întinse o hîrtie și Poolo se apucă să scrie. Cînd termină fu foarte mîndru de modul în care reușise să minuiască vorbele în această cea de a doua declarație. Fără să retragă ceea ce semnase de prima dată, reușise să îndulcească cel puțin simțitor lucrurile . . .

Perța își aruncă în treacăt ochii pe hîrtie.

— Acum sînteți mulțumit ? Vocea îi suna mai degrabă amuzată.

— O puneți la dosar ?

— Desigur.

Se despărțiră cordial, judecătorul trimițându-i salutări lui Florescu. Pe stradă, pentru prima oară după multă vreme, Poolo se simțea cu inima ușoară. Răcoarea serii i se părea din nou plăcută, iar oamenii mai prietenoși. Plecînd de la tribunal își făcea planuri pentru lucrarea căreia avea să-i dedice în continuare și mai mult timp ca pînă atunci. Își făcea reproșuri pentru „lenea intelectuală“ care l-a cuprins în ultimul timp, își propuse să reia totul în cîteva zile, înainte de a porni mai departe. Spera ca în trei ani să termine cu recoltatul datelor pentru fișe, în așa măsură, ca să poată trece la o muncă cît de cît creatoare paralel cu completarea în continuare a informației. Își propuse un program experimental la spital și aștepta cu nerăbdare ziua primelor interpretări și apoi a primelor rezultate.

Intră în starea aceasta de spirit în cafenea, îi întîlni pe obișnuiții localului și încercă să fie prietenos. Bău o cafea cu o societate destul de zgomotoasă, luă și el parte la discuții, dar refuză categoric o petrecere la țară organizată de familia Cărăbaș.

Se discuta ultimul concert. Poolo care nu fusese la acest spectacol, frunzărind programul de sală pe care cineva-l puse pe masă, spuse :

— Nu știu de ce scrie că Simfonia a V-a de Schubert ar fi o lucrare mozartiană. Dacă ascultați cu atenție partea a doua și apoi partea a doua din Simfonia a 13-a de Haydn cred că veți recunoaște că dacă îi e cuiva tributar, atunci Schubert îi poate fi recunoscător lui Haydn.

Acest aspect nu interesa. Nimeni nu-l contrazise, dar nici nu-l aprobă nimeni. Discuția se învîrtea mult mai degrabă în jurul altor subiecte. Se comenta astfel ultima anecdotă despre bătrînul maestru Antonio Vrabie, care după ce a dirijat cu un mare succes de public Simfonia a V-a de Beethoven, dădu un interviu în care printre altele regreta că n-a mai interpretat de ani de zile nici o lucrare din opera Titanului, fiind convins că dirijase o simfonie de Brahms. Cineva susținea că articolul fusese „ajustat“ pentru efect, dar cei mai mulți erau de părere că ultimele

„performanțe“ ale bătrînului maestru erau în deplină concordanță cu articolul respectiv.

Apoi se trecu în revistă publicul de la concert și pînă la urmă Poolo se plictisi și plecă. Pe Claudia o întîlni în ușa cafenelei.

— Pleci ?

— Da.

— Cînd te mai poate vedea omul ?

— Oricînd.

Dar răspunsul sună evaziv.

Se îndreptă spre casă. În drum cumpără o revistă și o luă direct, fără a mai face ocolul de pe malul pîriului. Intenționează să dea pe la doamna Gruia considerînd în sfîrșit că o poate face. Bătu la geam, dar nu răspunse nimeni. Își propuse să revină a doua zi, cînd avea să meargă la spital.

Seara era plăcută și el salută mulțumit cunoștințele pe care le întîlnea.

Între timp judecătorul de instrucție Perța, căutînd ceva prin învîlmășeala de pe biroul său, găsi ultima declarație a lui Poolo. O citi cu luare aminte și zîmbi amintindu-și de figura preocupată a tînărului medic în timp ce o mîzgălise. O băgă în dosar, dar se răzgîndi, o mai privi odată și o aruncă la coș.

Avusese o zi ușoară, iar pentru seara aceea avea planificat un program ispititor. Ieși în stradă și se avîntă cu plăcere în înghesuiala oamenilor ocupați să se plimbe.

CAPITOLUL IV

În oraș apărea de cîteva luni ziarul ZORILE, după ce GLASUL NOSTRU fusese suspendat sub acuzația de „bolșevism“. De cînd citise în celelalte două cotidiene notițele despre Marius, Poolo urmărea știrile cu regularitate, fiind — atunci cînd era la spital — primul cititor al ziarelor aruncate pe măsuta din nișa de la mica psihiatrie. ZORILE nu veneau la spital și într-o zi în care nu frunzărise jurnalele deoarece lucrase noaptea, în timp ce le cumpăra, dădu cu ochii și de această foaie pe care n-o citise încă niciodată. Dacă niciunde nu găsi o veste nouă despre Marius, spre surprinderea sa ZORILE cuprindeau un arti-

col care pe deasupra mai începea și cu : „După cum v-am mai informat și în numerele noastre precedente . . .“ Cum-pără și câteva ediții mai vechi și se grăbi spre colțul străzii, unde sub un pom se afla o bancă. Nemaivînd răbdare să pună exemplarele în ordine cronologică se apucă să citească articolele despre Marius, așa, în succesiunea pe care o stabilise hazardul cînd îi strecurase jurnalele sub braț.

„ÎN LEGĂTURĂ CU O MĂRTURIE : După ce s-a zbătut neputincioasă câteva zile în a ascunde un fapt evident, poliția a găsit în sfîrșit în colaborarea unui înalt funcționar posibilitatea de a măslui realitatea. Așa cum se știe, amanta doctorului Săvescu, sora grav rănită, a murit în spital după ce și-a recăpătat în mod senzațional cunoștința și asta numai în prezența domnului Martin și a unui alt funcționar de poliție veniți în mod miraculos tocmai în clipele acelea la căpătîiul muribundeii. „Mărturisirea“ aceasta, care de fapt constituie „cheia“ întregii afaceri, poartă pecetea înscenării“.

„S-A GĂSIT UN VINO VAT : Din surse bine informate am aflat că Marius Gruia, 28 ani, desenator tehnic, arestat de multe săptămîni pentru o vină pe care nu o știe nimeni, a fost acuzat de a fi pricinuit moartea doctorului Săvescu și a surorii medicale Daia Anastasia. Sîntem foarte curioși să aflăm pe ce se bazează aceste acuzații“.

„NICI UN AMĂNUNT n-a obținut redactorul nostru, domnul Vasile Don, în legătură cu așa-zisa crimă a lui Gruia Marius. În timp ce încerca să afle noutăți pentru cititorii noștri, dl. Don a fost admonestat de către un funcționar de poliție „să-și vadă de treabă“. De fapt acest lucru a și vrut să-l facă redactorul nostru“.

„DE O SĂPTĂMÎNĂ, DOMNUL CORNEL MARTIN N-A GĂSIT timp să-l primească pe redactorul nostru, dl. Vasile Don, care se ocupă de cazul M. Gruia. Este ciudat că poliția care de obicei abia așteaptă să culeagă laurii după ce a rezolvat un caz dificil, de astă dată refuză să dea și cele mai elementare informații ziarelor. Lăsăm pe cititorii noștri să tragă singuri concluziile care se impun“.

Cîteva numere nu conțineau nici o informație despre Marius. Și în sfîrșit într-un număr mai vechi :

„SORA DAIA AR FI APUCAT SĂ ROSTEASCA NUMELE ASASINULUI : Singura informație în legătură cu acuzația de crimă împotriva lui Gruia Marius pe care am reușit s-o obținem a fost aceea că sora Daia, amanta doctorului Săvescu, ar fi rostit înainte de a deceda la spital, în prezența a doi funcționari de poliție, numele asasinului. Este ciudat că femeia care din momentul crimei și-a pierdut complet conștiința să-și fi revenit subit tocmai atunci cînd în rezerva în care era internată se aflau doi funcționari de poliție sosiți exprés la spital. Nimeni în afara acestor două persoane nu a auzit-o pe sora Daia vorbind după ce a fost grav rănită. Cei doi funcționari de poliție afirmă că numele asasinului ar fi Marius Gruia“.

După ce mai răsfoi o dată ziarele și se convinse că a citit tot ce scria despre Marius în numerele pe care le obținuse, lăsă gazetele pe bancă și o porni spre redacția ZORILOR. La adresa pe care o dădea ziarul, Poolo găsi o casă veche cu un cat, avînd o mulțime de locuințe care se desfăceau dintr-un coridor la etaj și direct din curte la parter. Lîngă ușa unuia dintre aceste apartamente se găsea o firmă proaspăt vopsită cu antetul ziarului.

Că ZORILE nu dispuneau de subvenții exorbitante se putea deduce destul de ușor dintr-o singură privire aruncată din ușa în apartamentul-redacție. În prima încăpere (fosta bucătărie) nu se aflau decît două bănci și o masă acoperită cu diferite numere vechi ale ziarului, precum și cîteva publicații rătăcite acolo de către cititorii care le-au abandonat. Ușa deschisă spre cea de a doua încăpere oferea privirii cîteva mese, trei-patru scaune desperechiate și un seif din fier. O altă ușa dădea probabil spre o altă odaie. Poolo tuși și încercă să facă zgomot, dar curînd își dădu seama că nu are cui să-i atragă atenția cu prezența sa.

Totuși de undeva, dintr-o chichineață, probabil fosta cameră a servitoarei, apăru o bătrînă. („Înainte de a se fi mutat, foștii locatari și-or fi ținut slujnica aici și p-ormă or fi uitat-o“, gîndi Poolo).

— Nu știi dumneata unde-l pot găsi pe domnul Vasile Don ?

— Ala înaltu' ?

— Nu știu cum arată.

— Acum nu-i nimeni aici.

— Și nu știi unde ar putea fi ?

— Mie nu-mi spune nici unul unde se duce. Numai dacă așteaptă pe cineva. Atunci da, atunci îmi spun. Da' acum probabil că s-or fi dus să mai vadă ce-i pe la fabrică.

— Pe la ce fabrică ?

— La ăia de tot fac grevă.

— Ce grevă ?

— Da' dumneata nu citești ziarele ?

Aruncînd o privire spre gazetele de pe masă, Poolo văzu la ce se referea femeia. Toate ziarele locale se ocupau pe foaia de titlu de grevă. Poolo își aminti că în urmă cu vreo patru săptămîni inginerul Savu îi vorbi despre aceasta.

Se așeză pe o bancă și-și luă capul în mîini. Aerul se făcea greu de zăduf. Femeia îl privi și se întoarse în chineaza ei.

Gîndi : „să mergă la fabrică, să întrebe de inginerul Savu. Dar nimeni nu știe nimic despre el ; nu se știe nici măcar dacă e în fabrică sau nu. Să încerce să între, cineva, probabil portarul, o să-l întrebe cine e și ce vrea. Să-i spună că e medic și că a venit să discute ceva cu un domn pe care bănuiește că-l va putea găsi aici. Dar pesemne că presupusul portar își face datoria doar din obișnuință pentru că nu-l ascultă pînă la capăt, îi întoarce spatele și se vîră înapoi în căsuța lui. Cu aceasta drumul spre incinta fabricii devine liber.

De cînd e medic Poolo s-a dezobișnuit să fie tratat astfel. Atunci cînd își spune meseria, oamenii încearcă să fie politicoși conform zicalei după care nu se știe niciodată cînd poți avea nevoie de un doctor.

În condițiile de grevă timpul și obiceiurile stau înțepenate în loc. În grupuri mai mari, dar cei mai mulți doar doi-trei, șezînd unul lîngă celălalt pe cîte un taburet vechi, pe o ieșitură de zid, sau direct pe dușumeaua atelierului, vorbind potolit după ce agitația primelor ore trecuse de mult, oamenii încordați își pot permite — ce ironie ? —

să nu fie deranjați de graba orelor socotite. Dar intrînd pentru prima oară într-un astfel de loc, Poolo se lovește de necunoscutul unei lumi care nu e nici a pușcării deoarece porțile fabricii stau deschise și din cînd în cînd mai iese sau intră cineva, femei ducînd coșuri sau legături cu mîncare, hotărîre în locul constrîngerii și nu e nici lumea orfelinatelor, a azilurilor pentru că oamenii vorbesc liniștit și se distrează cum pot pentru a le trece timpul, dar privesc mereu spre intrarea atelierului, a curții sau spre zidul de zăbrele al fabricii ; așteaptă. Așteaptă și e imposibil să confunzi atmosfera acestei așteptări cu cea dintr-o pauză de lucru cînd oamenii, tot așa, stau și vorbesc sau joacă bîza.

La el, la Poolo, oamenii se uită bănuitori, se opresc din vorbă pînă ce trece și cînd îi întrebă de inginerul Savu sau de Vasile Don, redactorul de la ZORILE, îi răspund printr-un gest cu capul care nu duce nicăieri.

Să recunoască acele clădiri pe care i le-a descris Savu cînd îi istorisise povestea mazilirii sale, și să se îndrepte spre una dintre aceste construcții, cea în care bănuiește că lucra inginerul și Marius Gruia. Ușa este încuiată, dar ocolind clădirea să dea de o intrare mică și apoi de un coridor cu tot felul de birouri, unele încuiate, altele cu ușile date în lături. Și nici un om.

Poolo încercă să ghicească biroul în care lucrase Marius, rătăcește prin odăi, urcă la etaj, coboară pe o altă scară și se pomenește în fața intrării principale, încuiate. Prin ușa cu geamuri de sticlă privește dinăuntru în afară fabrica, un ungher de curte, un ungher negru și pustiu și cîteva hale, cîteva oameni șezînd pe pragul ușilor și în geamuri. Cineva se desprinde din grup și o pornește agale spre ungherul pustiu, poartă o bucată mototolită de ziar în mîna și Poolo îl urmărește cum merge cu hîrtia pentru a o arunca într-o ladă de gunoi și cum se întoarce înapoi și se așează pe locul lui, la umbra unui perete.

De după ușă să i se pară că vede o figură cunoscută. Să strige, să ciocănească în geam, dar să nu-l audă nimeni. Să încerce să deschidă geamul, dar geamul să fie înțepenit ; să revină în coridor și să intre într-un birou. Nici aici nu reușește să deschidă fereastra : o sticlă mare care se des-

face de sus, ca o vitrină. În timp ce se chinuiește cu fereastra, să-l vadă totuși cineva. Poolo îl roagă prin semne să-l facă atent pe omul care i se pare cunoscut. Dar cel ce l-a văzut îl mai arată pe Poolo doar vecinilor săi de grup și toți îl privesc un timp după care izbucnesc în râs. Îl arată pe Poolo, gesticulează și rîd, iar Poolo, să înceapă să se înfurie și să lovească în geam cu pumnii pînă aude pe cineva în spatele său în odaie, întrebîndu-l ce dracu caută acolo.

„Cum aerisiți încăperile astea ? Nici un geam nu se poate deschide“.

„Pe cine căutați“, îl întrebă omul mai potolit.

„Pe inginerul Savu, de exemplu“.

„Nu vedeți că-i grevă ?“

Poolo se așează pe un scaun.

„Ce doriți de la dom' inginer Savu ? Și mai ales ce doriți acum de la el ?“

„E singurul om pe care-l cunosc aici. De fapt caut pe altcineva. Pe un ziarist de la ZORILE. Pe un domn Vasile Don“. Brusca e cuprinsă de speranța absurdă, transformată curînd în certitudine, că se află chiar în fața persoanei pe care o caută și de aceea continuă pe tonul cel mai firesc de parcă i-ar vorbi gazetarului. „Am fost pe la redacție și acolo mi s-a spus că doar aici pot fi găsiți acum redactorii. De fapt pe mine mă interesează totul în legătură cu Marius Gruia. Am fost prieteni din copilărie și am îngrijit-o ani de zile pe maică-sa, dar o intervenție nepotrivită pe care am avut-o într-o fază anterioară a procesului a făcut ca întreaga familie să se îndoiască de mine, fără a putea măcar să contest justetea supărării lor la adresa mea. Acum aș vrea să știu cît mai multe despre Marius, pentru că cine știe, poate se va naște o posibilitate să-i fac un serviciu cît de cît care să schimbe relațiile actuale dintre noi și care, bineînțeles, în primul rînd să-l ajute cu ceva“.

„Unde lucrați dumneavoastră ?“

„Sînt medic. M-a mai întrebat și portarul acest lucru, dar se pare că nu l-a impresionat în prea mare măsură, pentru că nici nu m-a ascultat pînă la capăt“.

„Ce portar ?“

„Omul care m-a oprit la poartă“.

„Nu este portar“.

„Atunci de ce nu m-a lăsat să intru de la început?“

„Pentru că nu putem lăsa pe oricine să intre aici“.

Să se scoale și să pornească pe coridor spre intrarea prin care pătrunsese în clădire.

„Și pe domnul ăsta, Don, Vasile Don, nu știți unde-l pot găsi?“

„Îl cunoașteți?“

„V-am spus pentru ce-l caut“.

„Da, dar îl cunoașteți?“

„Nu“.

„Trebuie neapărat să vorbiți tocmai acum cu el?“

„Da“.

Omul reflectă puțin.

„Am să încerc să vi-l gădesc“.

Să iasă în curte. În timp ce Poolo se uită în toate părțile să recunoască pe cineva cunoscut printre grupurile de oameni împrăștiate peste tot, însoțitorul lui o ia cu pași mari înainte. După ce străbat câteva hale, Poolo este pof-tit să aștepte „unde va pe aici“ pînă ce se va întoarce celălalt cu redactorul de la ZORILE. Așa că Poolo rătăcește „unde va pe aici“ pînă ce se așează și el pe o ieșitură de zid, alături de un grup mai numeros de muncitori. Mai încolo, cîțiva oameni joacă bîza . . .

„Uite, mie îmi place după ce plec de la lucru să mă duc acasă, să mîinînc, să mă spăl și să iau o cămașă curată și după aia să las copiii cu cumnată-mea și să plec cu soția la o grădină, să mai iau o bere, o gustărică, niște mititei, ceva. Nu zilnic, dar măcar din cînd în cînd . . . Da' de cînd s-a îmbolnăvit nevastă-mea . . .“

„Ei că nu s-a îmbolnăvit ea pentru totdeauna . . .“

„Mie nu-mi place să beau bere decît vara, cînd e cald tare. Cînd nu-i cald, mai bine beau o țuiculiță sau un rom“.

„Berea-i bună oricînd, numai să fie! Din partea mea n-are decît să cadă și gerul pămîntului și tot n-aș refuza o bere lîngă niște sarmăluțe cum mîinînc eu la mama!“

„În varză sau în viță de vie?“

„Cum în viță?! În foi de viță!“

„Mie mi s-a acrit de sarmale. Nevastă-mea a învățat să le umple cu orez și pîine și mai știu eu ce bagă înăuntru . . . cîcă-s mai ieftine! Dar nici sarmale să nu le zică!“

„Ce să-i faci? ... Își mai imaginează omul că mănîncă bine...“

„Cînd vă aude omul gîndește de parcă toată ziua nu faceți decît să mîncăți și să beți bere! Da' cînd se uită omul mai de aproape ce aveți în oala aia cu smalțul spart...“

„Eu mă duc duminicile la țară, la soacră-mea. Are niște mere... ca zahărul sînt de dulci... Cînd o văd că face compot parcă mi-e și milă de mere...“

„Asta-i drept: și eu mă duc duminica la țară, cu copiii. Ca acolo n-o duc puștii niciunde. Adevărat rai: face mama un caș... Copiii abia așteaptă duminica“.

„Păi, acum cred că o tot așteaptă!“

„N-a mai fost de mult duminică“.

Bîza se mai ascute și cîteva rîsete se rătăcesc uimite prin curtea fabricii năpădite de zăduf.

„Și nu mai plouă!“

„Acum o ploaie ar fi aur pentru recoltă“.

„Da, dar nu plouă“.

Omul care dădu de Poolo în clădire veni înapoi singur.

„Haideți, dar va trebui să mai așteptați puțin“.

S-o ia printr-o hală, să iasă într-o altă curte și să se oprească într-un atelier.

„Vine imediat“, arată cu un gest de cap omul spre o ușă mică.

Cîțiva bărbați dorm întinși pe jos.

„De ce ați spus că nu puteți lăsa pe oricine să intre aici?“

„Au apărut spărgători de grevă. O dată au venit în grup, dar am reușit să-i dăm afară. După aceea au încercat să intre provocatori unul cîte unul. Dacă n-am fi atenți ne-am pomeni cu toți golani peste noi“.

„Și așa credeți că n-or să mai revină?“

„Ba o să revină ei, dar o să-i întîmpinăm așa cum se cuvine. De altfel se pare că din moment în moment ne putem aștepta să înceapă dansul. Asta v-o spun pentru că ar fi mai cuminte din partea dumneavoastră să plecați cît mai e timp“.

„Trebuie să vorbesc cu domnul Vasile Don“.

„Cum credeți . . . Dar să știți că intratul și ieșitul din fabrică începe să devină periculos. Ieri seara, niște haimanale au atacat femeile care veneau încoace cu mâncare. Azi dimineață iarăși“.

„Și voi ce-ați făcut ?“

„Deocamdată nu putem ieși din fabrică, dar îi știm noi . . . “

„Aștia sigur sînt trimiși. Nu se bagă ei de capul lor“.

„Știm noi de cine sînt trimiși ! Dar fiți liniștit, ne vor cădea ei în mîină și o să plătească, cu vîrf și îndesat or să ne-o plătească !“

„Ce te-ai înfierbîntat așa ?“

„Uite, dînsul te caută“.

„Doctor Poolo“.

„Don“.

Să rămînă singuri și să se așeze pe o bancă de lîngă perete.

„Cu ce vă pot fi de folos ?“

„Nu v-a spus prietenul dumneavoastră ?“

„Mi-a spus doar că mă caută cineva“.

„V-am căutat și pe la ZORILE“.

„Acum sînt mai mult pe aici“.

„Dar ați reușit totuși să strîngeți material mai numeros decît celelalte ziare în legătură cu Marius Gruia“. Și cum celălalt tace, Poolo să continue declamîndu-și de la început vechea poezie : „Am fost prieten din copilărie cu Marius, iar după ce am ajuns medic, mama lui mi-a devenit pacientă. O pacientă aproape permanentă din cauza unei boli plictisitoare care o supără mereu. Am fost primit la ei în casă ca un membru al familiei, pentru ca după ce Marius a fost arestat să-mi ia Siguranța un interogatoriu care se termină cu o declarație complet defavorabilă prietenului meu. N-are rost să căutăm acum cauza care m-a făcut să ajung la declarația aceea, fapt este că am mai dat de atunci o altă hîrtie mult mai favorabilă lui Marius. Acum vreau să știu cit mai multe despre el, că poate, cine știe, pînă la proces să se mai ivească o posibilitate să-i fiu într-un fel de folos. Am tot felul de cunoștințe, cine știe . . . Dar chestia cu crima a apărut abia acum . . .“

„În ce fel credeți că l-ați putea ajuta ?“

„Nu știu“.

„Vă spun eu cum : trebuie să aflăm exact ce-a făcut Gruia la 2 martie în jurul orei 18 și 30 de minute“.

„De ce ?“

„Pentru că atunci s-a comis crima din cabinetul doctorului Săvescu“.

„Marius ce spune ?“

„N-are importanță ce spune el. Important este ca noi să putem dovedi un alibi pentru vremea aceea. Și nu numai pentru vremea aceea, pentru toată după-masa de 2 martie, fiindcă la o adică, există persoane care vor putea dovedi că atentatul s-ar fi produs și la ora 15 și la ora 19. În funcție de cum vor avea interesul s-o facă“.

„Și totuși dacă am ști ce spune Marius în această privință, ne-ar fi mai ușor să ne orientăm“.

„Uitați ce e : noi trebuie să dovedim un alibi de necontestat, indiferent de ce spune Gruia“.

„Cum adică să dovedim ? Să dovedim și împotriva realității ?“

„Am uitat să vă întreb ceva foarte important : dumneavoastră credeți sau nu în nevinovăția lui Marius Gruia ?“

„Categoric, eu...“ dar se oprește. „Nu știu. În primul rînd nu înțeleg cum i s-a comutat vina, așa peste noapte. Pe de altă parte, tot ceea ce au vrut să afle de la mine nu constituiau delict propriu-zis ci cel mult atitudini folosibile în contextul rechizitoriului. Sînt momente cînd sînt incredințat de nevinovăția lui Marius, cu toate că nu știu din ce motiv ajung în clipele acelea la o asemenea concluzie. Pe urmă... eu sînt psihiatru... psiholog, și deși nu l-am întîlnit decît rar în ultimele luni pe Marius, totuși de atîția ani de cînd îl cunosc îmi vine imposibil să cred că a omorît pe cineva. Dar îmi aduc aminte și de caracterul său, de curiozitatea sa, de forța sa, ceva aproape de duritate. Cred că dacă Marius ar vedea un motiv pentru crimă, un motiv care să i se pară uman — în măsura în care poate fi uman să omori — dacă n-ar găsi o altă soluție, dacă nu ar face acest lucru pentru el ci pentru cine știe

ce motiv mai general, nu știu cum să vă explic . . . Marius era capabil să depună foarte mult efort pentru o cauză care i se părea demnă de acest lucru. Poate că în asemenea condiții . . . “

„Dumneavoastră știți vreun motiv mai «general», cunoscându-l și dumneavoastră, știți un asemenea motiv care să-l fi determinat pe Marius Gruia săucidă un medic și pe sora cu care a fost surprinsă victima ?“

„L-am cunoscut pe Săvescu. Despre morți se spune că trebuie să vorbești numai de bine, dar nu știu multe lucruri bune pe care le-aș putea spune despre el. Desigur, nu l-am cunoscut atât de aproape, dar din câte știu . . . Nu, nu văd totuși un motiv pentru care să-l fi ucis Marius“.

„Atunci ?“

„Nu uitați că eu nu cunosc faptele. Care este ipoteza oficială ?“

„În legătură cu ce ?“

„Cu mobilul crimei“.

„Domnul Martin se eschivează de două săptămâni să-mi spună ceea ce de fapt n-a inventat încă“.

„Cine-i domnul Martin ?“

„Un individ care împreună cu un alt individ de la poliție ar fi auzit din gura muribundeii Daia acuzația zdrobitoare împotriva lui Marius Gruia“.

„De ce nu ați încercat cu Perța ?“

„Judecătorul de instrucție ? Asta nu spune nimic din principiu. De la Perța n-a aflat încă nici un jurnalist nimic“.

„Ia spuneți-mi cine e Martin ăsta ! Poate să pot scoate eu mai multe de la el“.

„Nu mi-ați răspuns clar : Credeți sau nu în nevinovăția lui Gruia ?“

„Nu cunosc faptele“.

„Spuneți că sînteți psiholog și că-l cunoașteți de atîta timp . . .“

„Vreau și eu să cred că e nevinovat. Sînt convins că dacă a săvîrșit crima doar un mobil foarte grav a putut să-l determine s-o facă. Oricum, vreau să-l ajut. Dar pentru aceasta ar trebui să știu exact ce s-a întîmplat“.

„Din păcate, cele întîmplute n-au prea mare importanță în fața justiției. Acolo contează aparențele. Dar am să vă spun totuși cîteva lucruri. Sper să nu fim deranjați“.

„De către cine ?“

„Probabil că vom fi atacați. Dar pînă atunci să revenim la ale noastre. Ați spus că nu înțelegeți cum de i s-a «co-mutat» vina. E foarte simplu : nu au reușit să-i găsească acuzații suficiente pentru a-l băga pentru multă vreme la răcoare și atunci ca să dea o aparență de legalitate la toată arestarea lui Marius Gruia au simțit că trebuie să întoarcă placa“.

„Decît să însceneze o crimă era mai ușor să-l închidă politic“.

„Nu. Și în special nu acum. Poate peste o lună da, dar acum nu. Și apoi nu le sună lor bine să arate că un comunist este și un criminal ?“

„Marius este comunist ?“

Don îl privește lung și trece peste întrebare.

„Nu înțelegi ce potrivită este înscenarea asta și că nu-și pierde cu nimic aspectul politic, ci chiar dimpotrivă ?“

„Deci dumneata ești convins că nu Marius a săvîrșit cele două crime de care este acuzat“.

„Sînt convins că nu le-a săvîrșit ! Să ne gîndim puțin : Săvescu își înșeală nevasta de vreo doi ani cu sora din cabinetul său particular. Cu vreo săptămîină înaintea crimei, doctorița Săvescu se împacă din nou cu soțul. Adică, să-ți explic : ei nu mai duceau viață conjugală de cînd a început povestea cu sora Daia, dar locuiau împreună și ieșeau cîteodată împreună. De cîteva ori s-au certat mai rău, dar s-au împăcat din nou. După ultima împăcare nevasta îl convinge pe Săvescu să-și schimbe sora de la cabinet. Săvescu se cam plictisise în doi ani de sora Daia și acceptă în principiu. Pentru început se face rocada : sora Daia trece în cabinetul doamnei Săvescu, iar asistenta acesteia trece în cabinetul soțului. Dar ca de obicei, peste cîteva zile soții se ceartă din nou. Săvescu își cere înapoi asistenta, trece strada în cabinetul nevastei, se întoarce cu sora Daia și își continuă consultațiile. De obicei la ora 18 Săvescu își termină programul, după cum e anunțat și pe ușă. De după geamul de vizavi nevasta observă că nici

bărbatu-su și nici sora Daia nu pleacă din clădire. Face de 2 martie ceea ce voia să facă de mult. Se îmbracă, își bagă pistolul — pregătit de cine știe când — în manșonul de blană, bate la ușa soțului. După un timp acesta deschide, începe cirul de rigoare și la un moment dat Săveasca scapă trei gloanțe. Două în bărbatu-su și unul în amantă. Se aude zgomotul, vin vecinii, vine poliția. Apare și doamna Săvescu la poartă, din stradă. Nu din stradă, spune după aceea cineva, ci de la portăreasă. Asistenta doamnei doctor Săvescu plecase la șase, nu știe nimic, doar că doamna doctor a mai rămas la cabinet. Pistolul este găsit la locul crimei. Unde a fost doamna doctor în timpul atentatului? La portăreasă. Nu, pentru că aceasta a auzit clar împușcăturile și când a venit doamna doctor tocmai intenționa să meargă să vadă ce s-a întâmplat, dar se spăla în vremea aceea pe picioare și a trebuit să și le șteargă pînă să poată ieși. Atunci, a bătut de un sfert de oră la ușa portăresei, spune Săveasca. Dacă a auzit împușcăturile, cum de n-a auzit portăreasa bătăile în ușă? În fine, povestea e prea puerilă, Săveasca e arestată. Se așteaptă să-și revină sora Daia și acțiunea se pune pe rol. Dar sora Daia nu-și revine și trece o săptămână, și ea intră în comă, și mai trece o săptămână, și încă patru-cinci zile. Medicii nu înțeleg cum de mai trăiește, dar ea-și revine brusc, atunci când în încăpere nu se află decît Martin și încă o persoană oficială veniți cu un sfert de oră înainte la spital. Deci sora Daia își revine tocmai atunci, spune un lucru absolut neverosimil și moare. Moare cu toate că doctorul Sorin care o îngrijea se așteaptă să facă mai tîrziu acest lucru“.

„Nu se poate ști nici o dată cu certitudine clipa în care va surveni decesul“.

„Admit. Totul este numai o ipoteză. Mai ciudat este că tot atunci au apărut la spital și rudele muribundeii anunțate cică de o soră. Nici astăzi n-am reușit să aflăm care soră le-a telefonat. Ei n-au telefonat, dar au lăsat numărul unui vecin. Vecinul pretinde că s-a telefonat totuși ca din partea spitalului. La fel de ciudat este și faptul următor: Martin a dat afară pe toată lumea când «i-a luat interogatoriul» sorei Daia și n-a permis infirmierei să rămînă nici măcar în antecamera rezervei respective. De ce?

În orice caz, dacă nu vor da dovadă de mai multă imaginație, la proces vor avea de făcut față unor probleme destul de dificile.

„S-au mai produs erori judiciare“.

„Dar dacă ceea ce numiți dumneavoastră «eroare judiciară» este construit cu premeditate, tot așa îi spuneți?“

„Mi-ați expus o serie de lucruri, mai trebuie să aflăm cel puțin unul : ce mobil i se pune în seamă lui Marius?“

„V-am spus că nu știu. Dar atîta imaginație cîtă au ei trebuie să avem și noi. Ce mobiluri se întîmplă să existe în asemenea cazuri ? Gelozie : ar putea să schimbe triunghiul Săvescu-Săveasca-Daia în Săvescu-Daia-Gruia. Vor descoperi zece martori mincinoși care i-au văzut de treizeci de ori împreună la iarbă verde sau îmbrățișați pe o bancă în parc pe Gruia cu sora Daia. Admiți că e un motiv?“

„Îmi aduc aminte că ultima dată cînd am vorbit cu doamna Gruia mi-a povestit că Marius are de gînd să se însoare. Deci trebuie să existe și o logodnică. Cred că dacă am găsi, ceea ce nu mi se pare prea dificil, logodnica — ar cădea de la început acest mobil : gelozia“.

„Că logodnica există, știu. Există și o cunosc chiar foarte bine. Dacă n-o știți înseamnă că de fapt v-ați neglijat prietenul ultimele luni, chiar ultimii ani“.

„Nu discutăm niciodată lucruri din astea“.

„Mă rog, logodnica există, dar asta nu dovedește absolut nimic. Din contră, pe lîngă celelalte «păcate» ale lui Gruia vor vorbi și despre infidelitatea lui în sentimente“.

„Și credeți că acesta ar putea fi un motiv suficient pentru a se considera cazul plauzibil?“

„M-ați întrebat ce mobil i-ar putea găsi lui Gruia în săvîrșirea crimei pe care n-a comis-o. V-am dat un răspuns. Dacă m-aș gîndi poate că v-aș da și un alt răspuns. Și chiar dacă veți jura dumneavoastră și cu mine că totul este o înscenare, ei vor veni cu suficienți «martori» ca să se susțină contrariul. Dacă putem face ceva este să găsim un alibi de nerăsturnat pentru Marius, alibi care să fie valabil pentru toată după-masa de 2 martie, pentru că, așa cum v-am mai spus, putem să ne așteptăm să împingă crima cu cîteva minute sau chiar ore în sus sau în jos, după necesitățile lor“.

„Marius ce zice?“

„Nu știu ce zice Marius“.

„Cine-l apără ?“

„Deocamdată nimeni, dar îl va apăra un prieten comun și vă asigur că va fi un apărător care să pună suflet în afacerea asta“.

„Cum îl cheamă ?“

„Nu cred să-l cunoașteți. Va veni pentru treaba asta din București“.

„E și el comunist ?“

Don îl privește din nou cu uitătura aceea lungă cu care-l fixase și atunci când l-a întrebat dacă Marius este comunist.

„Deci e adevărat că e acuzat de crimă. Și celelalte ziare de ce nu publică nimic despre cazul Săvescu ?“

„Și noi am fost rugați să nu amintim deocamdată nimic despre afacerea asta. Numai că am uitat să satisfacem această rugămintă. (Poolo își amintește prin contrast de fraza lui Schmidt : „Aș putea să scriu un articol . . . Dar cui îi folosește asta ? . . .“)

„Văd că eu nu-i pot fi de mare folos lui Marius. Aș vrea totuși să șterg măcar mărturia aceea prin ceva care să-l ajute. Poate că aș putea da de cineva, de vreo legătură . . . Mi-ați tot vorbit despre Martin. Cine-i ăsta ?“

„Vă sfătuiesc să-l lăsați în pace. E un individ care nu știe multe, un ticălos care mușcă când nici nu te aștepti“

„Poate dau totuși de cineva care să poată fi folosit de intermediar față de acest Martin. De fapt ce rol joacă el ?“

„Martin este autorul înscenării, dar chiar dacă ar ști toată țara acest lucru lui tot nu i-ar păsa. S-a înfipt foarte adinc în fotoliul lui, și-a făcut o mie și una de relații și își apără scaunul cu dinții. Au căzut miniștrii cu duiumul de când se află el acolo unde e : întotdeauna în ultima clipă are o idee care-l salvează pe el și mătură oameni nevinovați. Să nu credeți cumva că este primul rău pe care-l face. Sau că îl face din greșeală . . .“

Don vorbește cu patimă și întrebarea lui Poolo apare ca o continuare a spuselor interlocutorului său :

„De ce nu-l ucideți ?“

„Nu sîntem ucigași de drumul mare. Dar îi va veni și lui rîndul într-o bună zi. Dacă . . .“

Cineva năvălește în atelier :

„Au intrat pe la depozite !“

În timp ce oamenii puși în mișcare dau o nouă față fabricii, Poolo se pomenește afară în soare neștiind încotro s-o apuce. Dar chiar dacă ar vrea și tot nu mai poate pleca, cel puțin deocamdată, s-a rătăcit printre ateliere și magazine, printre hale și barăci. Se află probabil undeva în inima fabricii pentru că după ce trec în fugă prin fața sa, oamenii îl lasă într-o curte părăsită și numai de undeva de departe se aude gălăgie. Dacă gălăgia vine de la depozite, locul unde se zvonește că ar fi fost atacată fabrica, luînd-o în altă direcție, în sens invers după o rigiditate a gândirii, trebuie să dea de poarta prin care intrase.

Gălăgia este departe. Încetul cu încetul începe să se integreze în pustietatea curții și Poolo se obișnuiește cu ea la fel cum se obișnuiește cu bîzîitul muștelor mari și verzi care zboară pe jos. Brusc, din nimic, făcîndu-l să tresară la început puternic, pînă își dă seama ce reprezintă, un zgomot lung să lovească pămîntul, strîngînd văzduhul și dîndu-l jos, și văzduhul să nu se spargă, ci să se destindă doar văzduhul-zgomot, aerul-zgomot și lumina-zgomot, și razele de soare ce se izbesc din nou de pămînt. Sirena să se dezlănțuie și glasul ei scăpat din captivitatea mașinăriei să se reverse ca vinul dintr-o butelie de mult înfundată, atunci cînd o destupi și o răstorni și lichidul începe să gîlgîie cu poticneli, dar ieșind mereu pînă la ultima picătură. După primii stropi te uiți în altă parte și continui să vorbești, și Poolo se obișnuiește cu strigătul, doar sîngele zvîcnindu-i în tîmple mai tare sau mai slab, după respirația mașinii.

De după o fereastră de la etajul trei din clădirea principală, Poolo să aibe panorama curților, a magaziiilor, a halelor și a atelierelor, a băracilor, și să vadă un colț de zid și în fața acestuia niște lăzi cu gunoaie și nu departe de ele o mulțime de indivizi, (oamenii care au sărit zidul), iar mai îcoace muncitorii. Deocamdată stau despărțiți de cîțiva metri de „teren al nimănui“ și gesticulează și chiar dacă prin geam nu pătrund glasurile ci doar mormăitul înfundat al sirenei, Poolo poate deduce fără greutate esența celor pe care și le transmit cele două grupuri de oameni.

Ducîndu-și mîna streașină la ochi și încordîndu-și privirea, îl recunoaște după costumul țipător și apoi cu imaginație reușește să-și ajute văzul să descopere în fizionomia unuia dintre intruși pe tînărul arogant de la serata familiei Cărăbaș, cel ce-l sfătuisese să studieze viitorul apropiat al Germaniei și cel care se despărțise de el cu o injură printre dinți. Nu este încă sigur dacă recunoaște într-adevăr personajul, dar țigara pe care i-o vede între buze pare să-i mai ofere un argument în plus.

Neputînd trece mai departe și terminîndu-și probabil introducerea verbală, noii veniți încep să arunce cu pietre și cărămizi. De aici și pînă la încăierare nu mai este decît un pas și — simultan aproape — cele două grupuri se pun în mișcare. Probabil temîndu-se ca nu cumva provocatorii să le întindă o cursă atrăgîndu-i într-un colț de fabrică și năvălind ei apoi din altă parte, muncitorii nu reprezintă în acel loc numeric mai mult decît adversarii lor. După prima ciocnire intrușii revin lîngă zid de unde își reiau tirul lor cu pietre și cărămizi. Neputînd sta inactivi sub aceste proiectile și nevrînd să mai cedeze nici un metru din fabrică, muncitorii trebuie să decidă să treacă ei la atac. Din nou, aproape în același timp, pornesc spre zid. Toți.

Cu acest material de luptă în față, pentru Poolo planurile se succed în fel și chip alături de amintirile cetățitor asediați și apărați de strămoși cu pieptul și cu bolovanii. Își încordează văzul, dar de multe ori ochii nu pot distinge fețele și portul combatanților în praful luptei. Și face confuzii. Confundă diferitele scene pe care nu le-a văzut nicicînd“.

(Poolo gîndi : în război se spune că soldații pleacă la atac alergînd spre moarte, nu pentru că ar fi împinși din spate de un al doilea rînd, nici pentru că, zice-se, cei care s-ar codi ar fi împușcați de ofițeri. În război se spune că soldații pornesc la atac alergînd spre moarte împinși dinăuntru. Poolo, care fusese scutit de asemenea priverliști, avu prilejul să se întrebă de nenumărate ori văzînd în filme secvențe de luptă și fiind lămurit de veterani că și în realitate astfel se petrec lucrurile, găsindu-se în fața unor asemenea scene zic, Poolo se întrebă de multe ori ce-l poate împinge pe omul dotat cu un instinct de apărare

atît de dezvoltat în alte ocazii, să intre cu capul înainte în pierzanie. Și de multe ori nu din deznădejde.

Își aminti de o scenă dintr-un film în care o poartă a unei uriașe cetăți devenise locul în care o armată întreagă de asediatori se străduia să treacă, înghesuindu-se, și aceasta NU PENTRU A SALVA FORTĂREATA ÎNCERCUITĂ, CI PENTRU A O CUCERI ȘI A-I DA FOC. Oamenii aceștia știau ce-i așteaptă o dată trecuți de meterez, știau că vor fi întâmpinați doar cu moarte, dar nici unul nu căuta să se eschiveze de poarta care-i deschidea drumul spre pierzanie. Și dacă nu făceau aceste jertfe pentru a-și apăra familiile și bunurile și propriile lor vieți, pentru că ei erau cei veniți, cei ce atacau, atunci pentru ce o făceau? Și mai ales cum de o făceau? Se vorbea în vremea aceea tot mai mult despre un instinct al morții care ar sălășui în noi, dar dacă acceptăm că există un instinct de conservare, atunci cum se împacă aceste două explicații între ele? Și cum se afla în epoca de vogă a psihanalizei, toată lumea cu care încercase să ducă o discuție pe această temă îi oferea argumentele abisale la modă. Inițial Poolo își explicase aceste scene prin educația pe care o primiseră combatanții fie că erau spartani, că erau teutoni sau victimele unei propagande moderne de război. Pentru că uneori istoria a dat oamenilor și o educație împotriva firii, într-atîta chiar încît și în momentele limită oamenii au fost gata să acționeze împotriva ei. Mai ales în momentele limită.

Se străduia să încadreze un asemenea moment în „lucrare“ și să-l explice conform dispoziției, conform celor cinci factori pe care i-a stabilit cooperanți pentru zugrăvirea comportamentului. Nu să-și explice de ce a venit ceata de provocatori, de ce a sărit zidul și, în sfîrșit, de ce s-a apucat la bătaie, ci de ce se aruncă fiecare cu capul înainte spre scîndurile și drugii pe care au reușit să și-i adune muncitorii și cu care aceștia decimează primi atacatori; știind la ce se expune, de ce nu se pitește măcar unul dintre intruși în spatele vreunei lăzi, așteptînd acolo, în siguranță, desfășurarea evenimentelor, și apoi cînd totul va fi trecut, să profite în mod cît mai avantajos de scorul luptei; există posibilități nenumărate să te ascunzi temporar, dar nimeni n-o face; ce-i determină să treacă peste

instinctul lor de conservare expunându-se tirului de piese metalice la care îi supun acum muncitorii ? Ce i-a determinat pe tătarii aceia să atace cetățile trecînd prin fața tunurilor îndreptate împotriva lor, atunci, în clipa în care leșurile unor frați de a-i lor acopereau deja împrejurimile însîngerate, și de ce nu s-a eschivat măcar unul ? Și de ce într-un război într-un ținut îndepărtat, undeva în insule, un grup de spanioli s-a măcelărit cu un grup identic de olandezi pînă ce n-au mai rămas decît insula și leșurile celor două cete de oameni pentru că nici un suflet nu s-a eschivat pentru a se oferi, pentru ce ?

Desigur, în caz de izbîndă pe toți îi aștepta o răsplată — și pe tătari, și pe conchistatori, și pe indivizii care, grupați acum lîngă zid, își pregătesc o nouă invazie. Dar cum asemenea oameni sînt mereu gata să profite de munca altora, de ce nu încearcă nici măcar unul să obțină avantaje de pe urma cucuielor încasate de un cap străin ? De ce și-l oferă fiecare pe al lui cînd altădată nu se sfiesc să trișeze ? De ce nu se expun măcar trei, sau doi, sau unul ? ... dar așa ? Poolo simțea că într-un asemenea moment cei cinci factori nu sînt suficienți, așa cum în anumite stări de excepție există fenomene strecurate în afara legilor fizicii, de exemplu. Și dacă nu este vorba despre un instinct al morții, al violenței, dacă nu găsește suficiente argumente psihanaliste, dacă rațiunea nu-l ajută să înțeleagă de ce un om trișează mai degrabă așezat comod într-o cameră călduță decît atunci cînd i se cere să-și pună la bătaie unica scăfîrlie pe care o are, atunci cum se explică toate astea ? Să existe într-adevăr o forță care să-i unească pe oameni uneori și la rău, cea care stîrnește panica, cea care îndeplinește linșajul unui negru, sau cea care i-a făcut să alerge alături de Szewczykowsky, de un nebun coborît de pe un soclu pe care se strîmbase cîteva ore ?

Un vapor, un mare transatlantic, se ciocnise la un moment dat de un aisberg. Șocul fusese resimțit și se aștepta diagnosticul căpitanului mers să inspecteze cu ce stricăciuni s-a ales nava. Marea năvălise într-una din sălile mașinilor și panica a cuprins pe toată lumea. Fără ordine precise s-a dat drumul bărcilor și într-o oră toată lumea

se afla în șalupe pe o mare agitată. Toată lumea în afară de câțiva marinari. Aceștia, puși la început de către căpitan să vadă ce se poate face cu avaria și uitați apoi acolo, reușiră să rezolve stricăciunile care se dovediră a fi fost cu totul neînsemnate. Reveniți pe punte avură priveliștea valurilor în care câteva șalupe transportau oamenii cuprinși de panică și ajunși pe ocean aproape din proprie inițiativă. Doar ei, cei câțiva marinari se aflau în siguranță pe vas împotriva furtunii care se apropia. Erau bărbați vînjoși, capabili să înoate bine : săriră în mare pe urma bărcilor care se îndepărtau.

E același lucru ? E altceva ?

Cum se numește această forță care îi determină încă o dată pe provocatori să alerge să mai încaseze bucăți de metal în plină față ? Și heliaștii a căror singură grijă era să voteze la fel ca toți ceilalți . . .

O forță de excepție îi obligă uneori pe oameni să evite excepția nelăsându-i să decidă. Valurile de foc cuprind jungla obligînd și leul să alerge alături de umilul iepure. Dar de cele mai multe ori pînă la urmă nici cel ce a aprins chibritul nu este iertat. Nici chiar dacă vinovatul este un simplu fulger, pentru că și acesta moare în copacul trăsnit).

Poolo își șterse fruntea asudată și-și reluă poziția :

„Pînă la urmă să se sature și nepoftiții de loviturile pe care le primesc cînd încearcă să treacă mai departe. Se adună lîngă zid și reîncep războiul vorbelor. Și în timp ce gesticulează și înjură, Poolo reintră în atmosferă și-și amintește de ceva și-l urmărește pe cel pe care acum este sigur că e cunoștința sa de la familia Cărăbaș. Un bulgăre de pămînt să-l lovească pe acesta, murdărindu-i sacoul cadrilat, și după ce se străduiește să se curețe — cu privirea mereu la muncitori și cu gura strîmbă de prea multe înjurături, să se potolească brusc și să dispară după zid. „Nebunia a trecut“ să-și zică Poolo. „Asta a apucat în sfîrșit să decidă, așa că a șters-o“. Dar după puțin timp individul să revină însoțit și ascunzînd ceva sub sacoul pe care și-l încheiase protector peste un obiect lung.

Poolo îl vede cum își face loc printre ceilalți și cum trece în față strigînd mereu și arătînd pînă la urmă ce

ține ascuns sub haină : o armă. Muncitorii strigă și ei ceva și după cum se mișcă reiese că scandează.

Pînă la urmă cunoștința lui Poolo, nemulțumită că arma sa nu produce efectul scontat, o îndreaptă pe rînd asupra muncitorilor din primele rînduri. Și operația aceasta durează destul, durează de mult pentru că se vorbește din ambele părți, se trece la ironii și batjocuri și în ciuda armei atmosfera parcă se mai destinde puțin — atît cît este posibil să se petreacă una ca asta între două grupuri gata să reia dintr-o clipă în alta ostilitățile, dar în orice caz se gesticulează mai puțin colțos și se mai și rîde. Probabil că omul cu arma este ținta ironiilor : el devine tot mai nervos, se agită tot mai mult și-și duce din cînd în cînd arma la ochi pentru a ținti pe unul sau pe altul. Oamenii să rîdă gros, cu gesturi batjocoritoare și probabil că unul din ei o fi spus ceva și mai deșuchiat despre individul cu arma pentru că toți se scutură de rîs și pînă și dușmanii lor, care pînă acum încercaseră să-i ia apărarea celui ce a devenit ținta batjocorii, pînă și ei să izbucnească în același hohot de rîs. Fără să audă ce a provocat veselia și fără ca hohotele să poată pătrunde prin geamul de după care urmărește scena și Poolo este contaminat de cele pe care le vede și chicotește încet, acolo singur în camera de unde vede tot.

Postul lui de observație să fie geamul de la etajul al II-lea și ca pe un ecran de film mut să vadă ce se petrece afară, fără a auzi sunetele care pornesc de pe buzele care se mișcă. Vede rîsul acela colectiv și se molipsește de el și apoi vede cum se oprește brusc rîsul și cum o clipă lungă nu se petrece nimic, nimic în afara unui om care se clatină și cade sprijinit de cei din jurul său, și apoi vede cum se năpustesc toți înainte, muncitorii de o parte și provocatorii de cealaltă și doar individul acela cu arma și cu haina în carouri încercînd să fugă înapoi, spre zid, și vede cum nu apucă să ajungă pe creastă, fiind prins de picioare, tras înapoi. Auzind împușcătura să mai vină și alți muncitori și să mai apară cîteva capete de după zid, dar să dispară curînd pentru că intrușii încearcă s-o șteargă, și în timp ce se lovește din toate părțile, îndesat, necruțător, în timp ce muncitorii își varsă obida atîtor zile neplătite sau prost plătite, totul petrecîndu-se acum pe un loc mic,

iar masa de oameni se unduiește când în dreapta când în stînga — la o parte, în ușa atelierului, cel întins de glonț stă nemișcat și doar din cînd în cînd agită puțin capul sprijinit de pragul înalt. Lupta să fie necruțătoare și oamenii să lovească plini de sete stîrniți de acel unic glonț, iar Poolo să se dezlipească cu greu de geam și să piardă destul timp pînă să reușească să găsească drumul spre atelier.

Acum oamenii fac un cerc mare, iar la mijloc bănuiește Poolo că trebuie să se aplece rănitul. Își face cu greu loc, nu se dau la o parte, trebuie să țipe de cîteva ori că e medic.

Cineva pusese o haină sub capul rănitului, îi desfăcuse cămașa și-i dădură să bea țuică. Glonțul pătrunsese undeva în jurul sînului drept iar locul a rămas pătat de sînge. Unul întrebă mereu rănitul dacă-l doare tare și-l asigură că i-au stîlcit mutra ticălosului. Pînă la urmă înțeleg că cel venit este medic și-i face loc lăsîndu-l singur cu rănitul și cu muștele mari și verzi în mijlocul cercului de oameni. Poolo îi scoate cămașa și-i ascultă inima, apoi se uită dacă glonțul n-a ieșit prin spate.

„Dacă am să mor las trei copii,” repetă omul.

„N-ai să mori. Noroc că Dumnezeu ne-a făcut cu doi plămîni . . .”

„Mai bine ne făcea fără pușcă . . .”

„Nu, că de puști o să avem nevoie . . .”

„Dacă mai aveți țuică mai puteți să-i dați să bea”.

„Și mai zici că-ți merge rău”, glumește cel care întinde sticla.

Poolo face un tampon pe care-l aplică pe rană.

„Acum ar trebui să chemăm o ambulanță”.

Oamenii tac. Nu se mișcă unul.

„Trebuie să ajungă la spital. Are un glonte într-un plămîn. Trebuie să i-l scoată !”

Rănitul interpretează în felul său tăcerea tovarășilor săi :

„Tovarășii n-au părăsit de aproape o lună fabrica. N-avrea să plec nici eu !”

„N-ai să folosești la nimeni mort !”

„Să dăm un telefon la spital !”

Îl conduc înapoi în clădirea principală la un telefon. I se promite o ambulanță în cel mai scurt timp.

În vreme ce o așteaptă Vasile Don să-l întrebe :

„Scapă ?“

„Dacă n-a murit pe loc, scapă“.

„Știți, are trei copii . . .“

„Înțeleg, dar de ce vă tocmiți cu mine ? Se întâmplă să scape celibatari și să moară cîte un tată de familie cu zece prunci. Nu sînt eu cel ce regizează toate astea“.

Apoi să vină și alți muncitori să întrebe dacă o să scape tovarășul lor. Poolo îi încredințează că va scăpa, dar că este bine să ajungă cît mai repede pe o masă de operație pentru a i se extrage glonțul.

„Oricum, trebuie să plece cît mai repede de aici. Din clipă în clipă putem fi atacați din nou“, este de părere un muncitor mai bătrîn. Același lucru îl gîndesc și Poolo și ceilalți. Dar ambulanța întîrzie să sosească.

Mai sînt și alți muncitori cu vînătăi și plăgi deschise de pe urma încăierării, dar refuză categoric asistența lui Poolo.

„Cînd om termina aici o să venim pe la dumneavoastră. Pînă atunci . . .“

Toți regretă că nu au urmărit indivizii ; cu greu li s-a putut aminti că nu pot părăsi fabrica.

Trece o jumătate de oră și Poolo hotărăște să mai dea un telefon la spital. Ambulanța plecase imediat, i se răspunde. Nici cei de acolo nu înțeleg cum de n-a ajuns încă.

„Să mai așteptăm !“

Coboară din nou în curte.

Rănitul stă în poziția în care-l lăsară, dar soarele este puternic și duc bolnavul în atelier.

„Te doare ? Te mai doare ?“ aude mereu vocea tînguitoare. Luînd prea în serios indicația cu țuica, oamenii îi întind rănitului a doua sticlă.

„Ajunge ! O să-l îmbătați !“ — Și dacă-l îmbată ce-i ?

În atelier e liniște, oamenii șed care unde apucă, cîte unu își mai sugă un deget rănit, își freacă vreo vînătaie și se gîndește la ale lui. Doar cel de lîngă rănit întrebă mereu : „Te doare ?“.

Mai trece o vreme.

„Domnule, e păcat, se prăpădește omul . . .“

„Nu se prăpădește, fii pe pace !“

„Dar de ce nu-i faceți nimic ?“

„Ce să-i fac ?“

„Păi, să-i dați o injecție măcar !“

„N-are nevoie de nici o injecție. Trebuie dus la spital și operat : să i se scoată glonțul din plămîn“.

„D'apoi văd că nu mai vin să-l ia“.

„O să vină“.

Cineva să-l întrebe pe rănit la ce se gîndește. Rănitul are ochii tulburi, dar e conștient și nici beat nu e încă.

„Mă gîndesc că dacă oi muri, din hainele bune să nu facă nimic : să aștepte pînă o crește Radu în ele. Alealalte să le desfacă și să le coase pentru ăi mici“.

Să se scoale și să mai intre o dată în clădirea principală, la telefon. De data asta la spital se știe ce s-a întîmplat cu ambulanța că n-a ajuns : pur și simplu fusese oprită și nu i se dădu drumul să treacă. Sînt destui răniți și de partea cealaltă a zidului ! Bine, dar și în război crucea roșie . . . Știm, dar asta-i situația. Poate un medic ar reuși dacă ar încerca singur, dar ambulanța . . . Ce să fac cu un medic ? Ce, eu-s grădinar ? Mie trebuie să-mi ajungă rănitul pe o masă de operație ! Dar vocea de la capătul celălalt al firului continuă imperturbabilă : . . . cu toate că nu crede că un medic să intre acum în fabrică deoarece din clipă în clipă acolo s-ar putea să se tragă cu pușca . . . Dacă nu intră, să-l citească încă o dată pe Hipocrat ! Sau să-și schimbe conștiința pe o ceașcă de ceai !

Să agațe receptorul în furcă.

Revenit în atelier, oamenii ridică privirile și ochii întrebă. „Ce vă uitați așa la mine ? Există și porci pe lume ! Altfel n-ați fi făcut nici voi grevă ! N-au lăsat ambulanța să treacă !“

Oamenii nu par teribil de mirați.

„Cică au ei nevoie de ambulanță“ completează Poolo.

„Noi ne-am gîndit să-l ducem cu un cărucior“.

„Cu ce cărucior ?“

Îl iau în brațe și-l duc din nou afară. Apoi aduc căruciorul, o mică platformă de scînduri pe patru roți avînd în față o ramă de lemn în care se înhamă cel ce trage întreaga povară. După ce-l instalează pe rănit începe tocmeala cine să plece cu căruciorul pentru că nimeni nu vrea să părăsească fabrica. De undeva o voce autoritară restabilește ordinea, dar cei doi desemnați să pornească

aproape în goană pentru a se putea întoarce înapoi cât mai curînd. Să se stabilească folosirea unui traseu mai încîlcit, dar mai sigur, ieșind pe o poartă dosnică prin care abia reușesc să strecoare căruciorul. Ulița să fie pustie, dar plină de gropi și au destul de mult de furcă pînă ce reușesc să iasă într-un maidan. Unul dintre muncitori să se înhame în față, celălalt să împingă din spate căruciorul, iar Poolo să susțină capul rănitului, pentru că platforma de scînduri e prea scurtă pentru a putea cuprinde în întregime un om întins pe ea.

La plecare Poolo sugerează să rămînă și el în fabrică, întrebînd ce se va întîmpla dacă în viitoarea ciocnire se vor semnala noi răniți, dar este rugat să însoțească pe cei cu căruciorul. Mai aude în spatele său :

„Halal medic ! nu i-a făcut nimic omului . . .“

„I-a desfăcut cămașa“, răspunde altul cu ironie.

Dar ceea ce-l înfurie este o altă remarcă :

„La doctori dacă nu le dai bani . . .“

Cînd se întoarce gata să riposteze, muncitorul care-l găsisese și care-l prezentase lui Don încearcă să domolească spiritele :

„Domnul doctor a stat cu noi, a făcut ce a putut. Nu putea să-l opereze aici !“

Oamenii tac fără a părea grozav de convinși.

Și din nou își schimbă Poolo poziția ; iar mintea sa țesea, țesea :

„Odată ajunși pe maidan, și începînd să se îndepărteze de fabrică, pericolul de a fi interceptați de provocatori scade. De altfel, o rumoare din direcția din care au venit le dă de înțeles că se pregătește o nouă luptă, că lucrurile se încing acolo în fabrică, că în clipa asta n-o să le ardă la nimeni de ei.

Rănitul își ține ochii închiși și nu reacționează la zmu-citurile violente la care este supus atunci cînd căruciorul își continuă drumul lui anevoios prin cîte o groapă. Într-un rînd unul dintre muncitori se oprește și îi cere lui Poolo să-i asculte inima bolnavului.

„De ce ?“ să-l întrebe.

„Parcă nu mai răsufală“.

„Lasă-l că răsufală el“.

„Vă rog, domnu' doctor !“

Poolo trebuie să-i facă pe plac și să-și lipească urechea de pieptul rănitului. Apoi pleacă mai departe, dar muncitorii sînt parcă mai satisfăcuți de faptul că tovarășul lor a deschis ochii decît de asigurările medicului.

Cînd scapă de maidan dau într-o străduță în care au cel puțin piatră pe jos. Pot acum să meargă mai repede. Cu cît sînt mai aproape de centru cu atît străzile să fie mai populate. Oamenii se uită mirați și se opresc în loc la vederea micului cortegiu care trece aproape în fugă pe mijlocul drumului. Aproape în același timp, atît muncitorii cît și Poolo propun să o ia din nou pe străzi mai puțin umblate și, deși mînați probabil de motive diferite, o cotesc la primul colț la stînga.

Strada paralelă cu cea dinainte să fie lungă, dreaptă și aproape pustie. Un copil să se joace în fața unei porți cu cîteva pietre scoase din marginea trotuarului. Departe, la capătul străzii, să se vadă un grup de oameni venind în direcția lor. Au mers tot drumul aproape în fugă și trebuie s-o lase mai moale. Dar strada e mai bună și spitalul e aproape.

Cei doi muncitori vorbesc între ei, dar trebuie să țipe pentru ca să se poată auzi peste zgomotul roților ce se lovesc de pietre.

„Al de-a tras cu pușca s-a ales numai cu capul spart“.

„Cu ce s-a ales?“ nu înțelege celălalt.

„Cu capul spart“.

Un timp se aud numai pașii lor și roțile pe pavaj.

„Cine l-a lovit în cap?“

„Parcă poți să știi...“

„Cine?“

„L-o fi lovit unul“...

Poolo îl sprijină pe rănit și se sprijină în același timp și el de spatele pe care-l susține. Să își amintească de faptul că lucrase noaptea și evenimentele suprapunîndu-se cu oboseala obișnuită încep să-l doboare. Umblă automat și de la un timp aproape că doarme în timp ce picioarele își continuă mersul.

„Mai ai bicicleta aia?“

„Care bicicletă?“

„Ziceai că vinzi bicicleta“.

„Că trebuie s-o vînd“.

„Dacă om mai primi bani să știi c-o cumpăr“.

„E bicicletă bună“.

Apoi se opresc. Grupul ce le vine în întîmpinare să cînte și să agite ciomege. După toată înfățișarea lor să se vadă că-s beți.

„Aștia-s de la Siguranță. Ala cu pălărie e un derbedeu de pe strada mea“, să zică muncitorul înhămat la căruță. „Pe ăsta-l plătesc ca să bată oamenii în beciurile lor“.

„Nici ăialalți nu par să fie de alt soi“, își dă și Poolo cu părerea.

„Domn' doctor, intrați într-o casă că aici nu-i de dumneavoastră!“

„De-am putea ajunge pînă la colț“, zice Poolo.

Dar nu mai e vreme de pierdut. În dreptul lor să fie o poartă mare.

„Să intrăm!“

Poarta zăvorîtă să aibă o ușă descuiată alături. Unul dintre ei să intre și să desfacă poarta. Să mai fie timp să tragă căruciorul și să închidă după ei.

Să asculte un timp încordați. Indivizii trec prin fața porții, chiuie, cîntă, dar măcar nu se opresc, nu bat în ușă, nu fac scandal mai mare ca pînă atunci.

„Sînt grăbiți. I-au îmbărbătat bine cu băutură și i-au trimis la fabrică“.

„Și noi sîntem grăbiți“, zise celălalt.

„Eu aș rămîne aici“, spune rănitul.

„Mergem la spital!“

Aranjează la loc omul pe cărucior și desfac zăvorul la poartă. Să iasă primul. În josul străzii nu mai e nimeni, nici măcar copilul nu se mai joacă în fața casei sale.

„Unde or fi dispărut atît de repede?“

Dar în aceeași clipă năvălesc din casele vecine. Cei doi muncitori să fugă repede înapoi, iar el... Nu, mai bine să fie încă ocupați cei doi muncitori cu căruciorul, să se fi înțepenit o roată de prag, dar să reușească să-l tragă imediat înapoi. Să aibă prezența de spirit să tragă poarta cu el la întoarcere. Simte o lovitură în ceafă. Să înțepenească poarta și să tragă zăvorul. Apoi căruciorul începe

să se scuture și Poolo caută din ochi un punct fix. Gardul se clatină, iar pământul se ridică încet-încet când de partea casei, când de partea străzii. Se ridică tot mai sus pământul și în curînd îl simte cu palmele întinse într-un gest de apărare, iar apoi îl pipăie și cu fruntea și cu pieptul și atît de sus crește pământul că nu mai poate să vadă nimic. Doar să audă țipete mai poate și aude lovituri, lovituri una după alta, în ceafă, toate în ceafă. Și-l dor.

Cînd își revine vede cei doi muncitori aplecați asupra sa.

„M-a lovit cineva în ceafă ?“

„V-au nimerit cu un pietroi“.

„Asta o dată ; dar după aia ? Am simțit cum mă loveau tot mereu“.

„Au lovit poarta“.

Se scoală în picioare. Îl doare capul, dar restul pare să fie în regulă.

„Am stat mult jos ?“

„Puțin“.

„Să mergem, dacă puteți“, spune celălalt. „Noi trebuie să ne întoarcem la fabrică.“

„Și dacă mai pică o dată peste noi ?“

„Acuma au plecat. M-am uitat după ei de pe gard“.

Să iasă și într-adevăr strada să fie pustie. Mai încolo dau de o birjă și apoi de cîțiva trecători. Pe Poolo îl doare capul, se simte gol, iar sticla de țuică din buzunarul rănitului îi produce greață. Își duce mîna la ceafă, deși îl doare capul în întregime. Mîna se udă. Își pipăie gulerul : e umed, cald și încleiat.

Muncitorii vorbesc între ei :

„A cui o fi fost casa aia în care ne-am băgat ? S-o lase așa descuiată ?!“

„Frumoasă casă !“

„Ai văzut ? Avea și grajd“.

„Ce avea ?“

„Grajd“.

„Om gospodar“.

„Ce eu nu-s gospodar ? Și uite că nu m-am chivernisit cu grajd !“

„Are și casa frumoasă“.

Între timp căruțul începe să joace. Opresc să vadă ce-i de făcut.

„Mai ține ăsta pînă la spital“.

„Și dacă nu ține îl ducem în brațe“, zice celălalt.

„Eu aș rămîne aici“, spune bolnavul.

„Unde să rămîi ? Că aproape că am ajuns !“

Da, să ajungă cu bine. Portarul începe să-i ia la întrebări. Nu-l cunoaște pe Poolo și nu pare prea convins cînd acesta îi spune că e medic. Îi privește capul spart și gulerul plin de sînge, dar e de acord să cheme internul. Spre noroc acesta îl cunoaște pe Poolo.

Cei doi muncitori își iau rămas bun în timp ce tovarășul lor purtat de doi sanitari dispăre în spital.

„Domn' doctor, n-am putea lăsa căruțul ăsta aici ?“

Poolo îl dă în grija portarului.

„Pînă cînd să-l țin ?“ se interesează acesta nemulțumit.

„Pînă om putea veni după el“, răspund muncitorii.

„Dacă nu veniți, pînă mîine dimineață, să știți că-l fac surcele !“

Pe Poolo îl doare îngrozitor capul, este obosit de noaptea nedormită și de evenimentele din cursul zilei, e flămînd.

„Ce surcele faci cu el ?“ începe să țipe la portar. „Cînd ți se spune să ai grijă de ceva, să faci cum ți se spune ! Am să mă plîng că se duce un om cu un plămîn . . . cu un glonte în plămîn și dumneata . . . dumneata îl ici la întrebări !“

Internul încearcă să-l liniștească împingîndu-l înăuntru pentru a-l pansa.

„Frumos v-au aranjat ! Cine v-a făcut asta ?“

Poolo abia așteaptă să plece, să mănînce ceva și să se culce.

„M-am lovit într-o piatră“.

Internul îl privește amuzat :

„Dar piatra era de-acum în drum spre dumneavoastră . . .“

Pe stradă i se pare neverosimil tot ceea ce i s-a întîmplat : străzile sînt mai populate, lumea își vede de-ale ei, iar în timp ce la fabrică se întîmplă cine știe ce, cineva i se uită cu mirare la capul bandajat și la gulerul mînjit

de sînge al cămășii. Pînă la urmă se satură, oprește o birjă și se ascunde sub coviltir.

Cînd birjarul se interesează unde să-l ducă trebuie să-și adune gîndurile și să facă un calcul : ce este mai urgent : să se culce și să scape de durerea de cap și de gînduri și de tot, rămînînd însă flămînd, sau să meargă undeva și să mănînce ca lumea, tărăgănînd și mai mult contactul cu patul și expunîndu-se întrebărilor cunoscuților în legătură cu înfățișarea sa și privirilor necunoscuților care îl văd cam suspect — sau cel puțin așa să i se pară lui.

Poolo se uită la ceas apoi se văzu optînd pentru o soluție de compromis : în drum spre casă, la colțul uliței se găsește o cîrciumă ordinară din care zi și noapte se aud țipetele bețivilor. Ca de obicei deja de afară să audă cîntecele și chiotele mușteriiilor. Își face cu greu loc pînă la tejghea și cere ceva de mîncare. Se așează la o masă relativ puțin murdară și e surprinzător de repede servit. (Mai tîrziu va afla că faptul că a venit cu birja la cîrciumă făcuse o impresie deosebită și dădea speranțe patronului că a primit un client dornic să azvîrle cît mai mulți bani). Printre norii de fum să vadă un costum bine croit și curat. Să-l recunoască nu fără mirare pe profesorul Suditu. La aceeași masă cu Suditu doi indivizi joacă șai-zeci și șase. Suditu are ochii injectați și un surîs triumfător pe buze.

„Ei, doctore, acum poți să-mi expui mai departe teoria dumitale !“ Și luîndu-și paharul vine la masa lui Poolo.

„Acum mă doare capul“.

Dar Suditu să nu fie beat.

„Văd că ai trecut la mahomedanism. Ce turban frumos . . .“

Poolo continuă să-și mestece friptura. Fără să ceară, primește la ea și o jumătate de vin și soarbe la fiecare înghițitură de mîncare și o gură din otrava aceea fără culoare. Capul îl doare, dar mai mult de oboseală decît de lovitura primită, mestecă friptura și privește țintă în farfurie ; din cînd în cînd întinde mîna după pahar și refuză să gîndească la toate cele petrecute, și cel mai puțin dorește să se gîndească la Suditu, la vestitul profesor Suditu, cel care niciodată nu are o clipă liberă și care

acum stă în cea mai ordinară speluncă și privește cu ochii încețoșați o partidă de cărți între doi bețivani.

„Domnul doctor nu dorește să vorbească decît cu profesorul de la facultate ? Atunci nici eu nu vreau să vorbesc cu individul acesta cu capul spart și cu hainele murdare !“

„Atîta pagubă !“ Poolo continuă să nu-și ridice fața din farfurie.

„Domnul doctor s-a ofensat ? Și eu m-am ofensat !“

Dar Poolo începe să se înfurie.

„Lasă-mă, domnule în pace ! Nu te cunosc !“

„Dar eu te cunosc ! Mi-ai fost student, ai fost la mine ca să . . .“

„Eu îl cunosc pe profesorul Suditu, nu pe dumneata. Pe dumneata nici nu te-am văzut încă . . .“

„La dracu ! Eu sînt profesorul Suditu ! Profesorul universitar Suditu. Membrul Societății de Științe Medicale, Suditu ! În curînd o să fiu și decanul Suditu și rectorul Suditu și după aceea excelența sa, ministrul Suditu. Vine la masa lui Poolo și îi șoptește la ureche : azi mi-am dat pentru a opta oară demisia. A treia oară în anul acesta și a doua oară în luna asta“.

Să-l privească pentru prima oară.

„Acum ar trebui să fiu la institut, să stau la pupitru și să le vorbesc viitorilor șarlatani despre mașinăria din care sînt compuși. Numai că domnii studenți o să mă aștepte mult și bine“.

Din nou îi șoptește lui Poolo la ureche : „Asistentul meu, roșcovanul ăla, mă caută acuma peste tot. Dar n-o să mă găsească : a fost deja și pe aici, dar m-am ascuns. Uite, acolo, sub masa aia m-am ascuns, iar el nu și-a băgat decît capul pe ușă pentru că aici pute și dînsul nu se pretează decît la localuri de lux . . .“

Poolo înțelege că omul din fața sa este la fel de rănit ca și el, dar e atît de obosit și de sătul încît nu se simte în stare să mai ajute și pe altul să-și poarte crucea. Totuși nu se poate opri să nu-l privească, să nu-l asculte.

„De ce vă dați demisia, domnule profesor ?“

„Dar dumneata de ce n-ai vrut să vii la institut ?“

„Nu-i totuna. N-aș fi avut condițiile unui profesor. Și pe urmă n-am vrut să-mi petrec cei mai buni ani făcînd

pe valetul științific“. (Iarăși vechea poveste, gîndește Poolo plictisit s-o mai repete o dată, dar fără să se poată opri s-o facă. Cîteodată gîndurile se revarsă, inundă maluri și parapete, dar pînă la urmă tot în vechea matcă se întorc). „Și pe urmă de unde știți că dacă s-ar fi insistat n-aș fi venit? Poate sînt prea leneș să fac demersurile necesare, sau poate nu mi se pare demnă toată treaba de o asemenea trudă; poate că dacă aș fi fost pus în fața faptului împlinit n-aș fi fost suficient de tare să refuz“.

Dar Suditu să nu-l asculte.

„Te apreciez și stau de vorbă cu dumneata pentru că n-ai venit la institut, pentru că ai făcut pe toată facultatea lor“.

(Gîndește : „Doamne, cît de puțin ne sînt apreciate intențiile și cît de mult contează în ochii tuturor numai faptele care nu de puține ori se datoresc doar întîmplării...“ Încetul cu încetul în mintea lui Poolo intențiile sale față de Marius se încîlcesc cu cele științifice, o dată cu intențiile se învîlmășesc și faptele respective și pînă la urmă îi este imposibil să mai facă un raționament corect. „N-o să iasă niciodată nimic din mine : nu rezist la oboseală“).

Cîrciumarul vine cu o nouă „jumătate“ și le toarnă în pahare. Înainte de a-i lua farfuria îl întrebă :

„Unde v-ați aranjat așa de frumos?“

„Se mai întîmplă...“

„V-ați săturat?“

„Da, plata, te rog!“

„Lăsați, poate mai stați...“

„Nu mai stau. Dar cîrciumarul e de-acum departe“.

Își aprinde pipa, deși știe că o să-i facă rău, că o să-l doară mai tare capul, și bea vinul după ce ciocnește cu Suditu. Sau mai bine zis după ce ciocnește Suditu cu el.

„Dacă nu mă mai duc de loc pe la ei, crezi că o să-mi dea drumul?“

Suditu mijește ochii șmecherește și, deși atmosfera din jurul lor, vorbele și ținuta profesorului, deși totul îl fac să-l bănuiască beat, Poolo este convins că omul din fața sa nu numai că este treaz, ci mai mult, că își dezvăluie o fațetă mai puțin cunoscută a caracterului. Bine dar „fațete mai puțin cunoscute ale caracterului“ se întîmplă de

multe ori să le dezvăluim tocmai atunci cînd sîntem turmentați. Și totuși Suditu nu este beat.

„Să ne mai dea o jumătate !“

Suditu să nu fie beat.

„Nu vă supărați, eu nu sînt obișnuit să beau. Și apoi sînt foarte obosit . . .“

Le mai aduce o jumătate.

Din nou cerșetorii, bețivii, dar mai ales bătrînii, bătrînii aceia de care ți se face milă : unul cu o scripcă sub braț pîndind ca cineva să-i facă un semn, să-l suporte pînă ce-i scîrțîie ceva și apoi să-i dea cîțiva gologani sau un păhărel ; altul cu un vraf de ziare vechi și mozolite încercînd zadarnic să atragă atenția cuiva pe ele. Poolo nu suportă să se vorbească despre un asemenea subiect — despre bătrînii aceia nenorociți — se ferește s-o facă pentru a nu părea melodramatic, dar acum, aici, îl doare capul și e groaznic de obosit și începe să-l toropească somnul, ajutat fiind și de băutură.

„Dacă aș fi scriitor aș scrie groaznic de melodramatic. Nu știu de ce se ferec așa-zii autori serioși de situațiile moi sau lacrimogene. De parcă ei n-au trecut prin asemenea stări, de parcă ei n-au plîns . . .“

Suditu să-l privească foarte atent, apoi să-i vorbească de ale lui :

„Într-o zi îmi vine decanul să mă întreb cum se poate că l-am picat pe cutare. Uite că se poate ! Ba nu se poate, zice. Pe cutare chiar că trebuie să-l trec. Odată îl am student pe cutare . . . Altădată îmi vine prodecanul să mă întreb cum de nu am editat cursul. Da' ce, curs de farmacologie există ? Să lăsăm asta ! N-au bieții studenți după ce să învețe ! Să învețe după ce învață și la farmacologie ! Se întoarce după un sfert de ceas radios : studenții au după ce să învețe la farmacologie ! Și-mi arată cursul. Bravo lor, zic dar curs de biochimie sigur n-au. Dacă-l au cumva totuși, atunci prodecanul aleargă acum în toate direcțiile să mă găsească ca să-mi arate el mie că studenții au și curs de biochimie. Dumneata cînd ai fost student aveai curs de biochimie ?“

„De ce dracu credeți dumneavoastră că m-au mai luat pe mine la întrebări dacă tot pot preface faptele cum le

place lor. Au venit doi tipi și mi-au pus tot felul de întrebări despre un prieten. Apoi au scris acolo ce le-a plăcut și mi-au dat să semnez. Eu am fost suficient de prost sau de deștept să-mi pun numele numai după vreo trei ore sub hîrtia lor. După aia aflu că nici nu era nevoie de hîrtia aceea pentru că prietenul meu era mai bine să fi ucis pe cineva. Așa că repede se face rost de un cadavru, se întorc niște circumstanțe cu dosul în față, se curăță bine adevărul de adevăr, se bagă totul într-o oală și se trimite spre judecată. Dar atunci dumneavoastră puteți să mai pricepeți de ce mi-au mai luat și mie semnătura ?“

Și iar să vină rîndul lui Suditu :

„Să-ți spun mai bine alta : asta-i cea mai proaspătă : Azi dimineața vine individul ăla de Șerban la mine în cabinet : domnul coleg să fie atît de amabil, atît de drăguț, atît de simpatic . . . Îl întreb ce vrea și-mi spune că ne așteaptă jos o mașină și că o să-mi spună el pe drum. Nu pot, zic, pentru că am curs practic cu studentii. Mare lucru ! Parcă asistentul meu nu poate să facă toată treaba asta cu care distinsul de mine îmi pierde numai vremea. Păi să-l încadreze atunci pe roșcovan profesor ! Să nu ne certăm ; mă roagă și el o dată un lucru . . . Buuuun ! Mergem jos, acolo ne așteaptă într-adevăr o mașină, cu un șofer în livrea și cu Lamenski în spate. Șerban trece în față lîngă individul cu cozoroc și eu mă instalez lîngă Lamenski. Îl întreb unde se deplasează onorata comisie, dar Lamenski îmi răspunde ca de obicei : „La bordel !“ Așa că îl las pe domnul coleg să moțăie pînă ajungem în fața unei vile împodobite pentru mort. Șoferul ne dă pe seama unui alt individ în livrea pînă ce ajungem la șeful casei, în mare doliu — dacă mă omori nu-mi aduc aminte cum îl cheamă, deși dacă mă gîndesc bine, trebuie să fie un nume cunoscut, dar și-a rostit firma atît de smiorcăit și mie îmi era atît de indiferent cum îi spune încît tocmai atunci am uitat să fiu atent. Daaa, și pe urmă domnul smiorcăit lasă onorata comisie — ce spun onorata ? Ilustra comisie — în camera mortului și se elimină din încăpere. Rămași singuri, individul Șerban scoate o hîrtie și ne spune printre altele că ne-a adus aici ca să constatăm că defuncta n-a murit alaltăieri ci ieri. Cum adică ? întreb

eu. Păi, foarte simplu, spune Șerban : defuncta a răposat subit și domnul am-uitat-cum-îl-cheamă a rămas fără avere pentru că nu știu cum cu testamentul încoace și încolo. Dar dacă moarta a murit abia ieri, atunci a putut să vină domnul notar nu știu care și să mai schimbe nițel lucrurile. Dar ce, alatăieri nu putea să vină domnul notar ? Sigur că nu putea, pentru că decedatei i-a fost rău alatăieri și atunci a chemat ea în prezența câtorva martori notarul, dar acesta a fost tocmai atunci invitat la o vânătoare și s-a întors abia ieri. Dar alt notar nu putea veni ? Nu, pentru că nu era totuna. Lamenski se plictisea de moarte, ceru să semneze toată povestea și am văzut că are dreptate, și că în fond e totuna dacă domnul Nu-mai-știu-cum-îl-cheamă va avea sau nu banii. L-am mai întrebat doar pe Șerban ce facem cu medicul care a constatat decesul, și el mi-a răspuns că nu facem nimic, pentru că el, Șerban, este medicul casei, și atunci Lamenski l-a felicitat cât de repede a reușit s-o dea gata pe defunctă. Șerban a spus să nu ne certăm și a chemat gazda și i-a dat hîrita, și domnul Nu-mai-știu-cum-îl-cheamă ne-a mulțumit, și pot să-ți spun că ne-a mulțumit gras. Apoi am plecat, dar eu m-am întors din ușă să văd dacă în patul ăla se afla într-adevăr un mort și am văzut că da și că e rigid de vreo două zile. În mașină, că tot cu individul cu cozoroc ne-au expediat înapoi, Șerban ne-a spus că domnul Am-uitat-cum-îl-cheamă a fost nevoit să ne angajeze pe toți trei pentru că o servitoare i-a spus părții adverse că defuncta a murit alaltăieri și că trebuia o dovadă zdrobitoare ca a noastră. Ne-a mai spus că servitoarea o s-o pățească acum rău de tot și asta m-a înfuriat, și de la facultate i-am dat telefon la domnul Am-uitat-cum-îl-cheamă să-i spun că mă supăr urît de tot dacă o să-i facă ceva la servitoare, și el a înțeles imediat și mi-a răspuns cu glasul lui smiorcăit că e în regulă. Dar eu mi-am dat seama că nu e în regulă, numai că mi-au trebuit vreo trei ore pînă să înțeleg asta, așa că mi-am dat demisia, pentru că mi-am zis că decît să fiu într-o gașcă împreună cu Șerban mai bine plec“

„O știți pe Săveasca ? Mi-a fost colegă, de fapt a fost cu vreo doi ani mai mare ca mine. Deci tot dumneavoastră i-ați băgat medicina în cap. O țineți minte ? E o ființă sub-

țire și pictată, genul afectat. Asta-i capabilă de sentimente explozive. N-am fost în relații prea intime, dar ne salutăm. Am să trec pe la ea, am să am o discuție cu ea. Nu există să nu se trădeze pînă la urmă. Vreau să știu dacă e sau nu Marius de vină. Am ajuns pînă acolo încît doresc să fie vinovat... Asta ca propriul meu păcat să pară mai mic...“

Taverna se umpluse. Mușterii de după masă nu plecaseră încă — unii nici nu mai sînt capabili de așa ceva — clienții de seară sosiseră, nevestele supărate încă nu, soții lor mai sînt tot acolo, e fum, gălăgie. Un individ cere voie să se așeze la masa lor, vorbește franțuzește, o franceză perfectă, iar cîțiva tipi de la o masă vecină se îndeletnicesc prin a-l întărita și a se distra pe seama lui.

E rîndul lui Suditu :

„Acum de cînd sînt Honoris causa, știi că am devenit Honoris causa ? Da, acum sînt cocotă de lux. Vorba lui Lamenski, fac parte din bordel. Nu mă mai vînd pe stradă. Numai pentru gradele superioare, pentru soldații de rînd la parter. Trebuie să fii tare prost ca să aduni trei profesori pentru un consult care să constate dacă mortu-i mort sau nu. E și aici ceva suspect, nu ? Dar dacă i se merită să plătească atîta pentru toată afacerea înseamnă că se alege cu bani mulți și atunci are voie să fie prost. Acum eu mă gîndesc de ce am semnat toată povestea asta : uite, Șerban pentru că e Șerban, individul profesor prodecan Șerban, și cine l-a văzut de două ori își dă seama de ce a semnat ; Lamenski pentru că e Lamenski, pentru că lui mult îi pasă de toată lumea, pentru el totu-i bordel : și facultatea, și celula pe care o privește zece ore pe zi la microscop, și mîncarea pe care o mănîncă, și tot ; dar eu ? Eu pentru că sînt profesorul Suditu, doctorul honoris causa Suditu. Dar asta ce înseamnă ?“

„Să ne gîndim puțin, iar dumneavoastră să faceți pe martorul impasibil, pe zeița aia care ascultă și nu vede nimic, ca să n-o deruteze. Vine un tip la pușcărie pentru a fi cercetat sub o acuzație politică. Începe ancheta și după aceea nu se mai aude nimic de el. Se spune că nu există probe și că o să-i dea drumul. Numai că în ultima clipă nu i se dă drumul lui ci altcuiva, cuiva care are toate motivele să se aștepte să fie judecat pentru un dublu omor.

Vina trece bineînțeleas asupra eroului nostru. Vina da, dar faptele, împrejurările crimei, mobilul? Cu astea-i mai greu, trebuie un croitor care să transforme haina veche, haina adevărată. Și asta cere timp. Dar dacă dai un ban se face. Ca nou.

Asta pe de o parte. Dar dacă a făcut într-adevăr crima? Ce știu eu despre acest Marius Gruia? Am fost eu tot timpul cu el de mână? De vreo trei ani am vorbit mai des cu maică-sa decât cu el. El cu viața lui, eu cu a mea. Cine a ucis? Deocamdată nu cunosc mai nimic nici din acuzații, nici din fapte... Și ce interes are cineva să-l înfunde?

Ce spune martorul cu ochii legați și impasibil la frământările oamenilor? Nu spune nimic. Adică nu, cel cu ochii legați sînt eu“.

„Dacă nu semnam eu, găsea Șerban alți domni colegi care s-o facă. Dar dacă m-a luat pe mine și nu semnam putea să se prăbușească toată șandramaua. Ceea ce mă enervează nu este că am semnat, pentru că te rog să mă crezi că mi-e absolut indiferent dacă domnul Am-uitat-cum-îl-cheamă va primi banii sau dacă o altă ființă smiorcăită se va îngrășa în locul său. Mă enervează doar că individul Șerban a fost atît de încredințat că am să-i fac jocul. Că dacă nu i-l făceam...“

„Dumneavoastră stați bine, domnule profesor, stați foarte bine. Vă deranjează sufletelul dumneavoastră. Dar mie nu mi-e chiar atît de indiferent dacă prietenul meu, sau mai bine-zis fostul meu prieten, va sta la pușcărie sau nu. Și cu atît mai puțin mi-e indiferent dacă o va face din cauza mea“.

„Înțeleg. Și atunci domnul doctor ar dori mai bine ca prietenul lui scump și drag să fi săvîrșit cu adevărat o crimă, dar una teribil de formidabilă, crima crimelor, o crimă atît de mare încît să anuleze importanța mărturiei pe care el, domnul doctor, a binevoit s-o dea; domnul doctor ar dori mai bine ca prietenul său să fi fost un ticălos decât un om cinstit, pentru ca pe el să nu-l împungă cîteodată seara după ce se culcă, pe lună plină, sau noaptea la unu, cîte un purice undeva în inimă. Și dumneavoastră stați bine, domnu' doctor, stați chiar mai bine ca mine!“

Cei cîțiva golani se distrează de minune cu tipul care vorbește franțuzește. Sînt beți și ei și el și repetă la ne-

sfârșit aceleași cuvinte cu deosebirea că pe cînd cel ce vorbește franțuzește devine tot mai disprețuitor, ceilalți se amuză cu fiecare frază mai mult.

„La garde meurt et ne se rend pas“, spune individul.

„La gard mort“, îl îngînă ascultătorii săi prăpădindu-se de rîs.

„Laissez faire, laissez passer“, continuă omul cu un suprem dispreț.

„Lese fier“ îi răspundeau chiotele.

Poolo nu poate înțelege cum de mai e treaz, cum de mai e lucid. E drept că și gîndurile sale o iau razna, dar încearcă într-un fel să-și explice tot ce se petrece în jurul său și în interiorul său cam în felul următor : un om beat vede alături de orice imagine reală și una sau mai multe imagini parazite ; de multe ori imaginea reală se estompează în dauna celor false ; cele ce mișună acum în creierii săi sînt gîndurile false, dar el se poate amuza pe seama lor stînd izolat ca un spectator de circ în loja lui, loja formată din gîndurile adevărate. Cu toate acestea nu se amuză de loc.

Suditu își răsucește scaunul și șade acum cu spatele la Poolo și cu fața spre cei doi jucători de șaizeci și șase. Poolo să depună eforturi pentru a se scula, dar se așează la loc pentru că de un timp cineva îi vorbește și pînă la urmă își răsucește și Suditu scaunul înapoi pentru a asculta ce spune noul venit.

Îl cunosc și Poolo și Suditu și întregul oraș. E mărunț și îmbrăcat îngrijit deși modest, are părul alb și rar, pieptănat cu cărare, iar tocul mare de la ochelari îi iese întotdeauna puțin din buzunarul de sus al hainei. Se numește Bârzu, fusese magistrat dar trebuise să-și părăsească slujba pentru că a fost întotdeauna incapabil să condamne pe cineva. Se mulțumise cu o modestă slujbă de conțopist, iar de cînd a intrat în pensie face lucrări pentru studenții de la drept cărora bineînțeles le refuză banii, dar care profită cu atît mai vîrtos de pe urma lui. Are o memorie fenomenală, e cunoscut de toată lumea și în oraș atunci cînd cineva cere pentru ceva clemență i se răspunde : „Du-te la Nae Bârzu să te judece el !“

„Nu vreți să treceți la masa noastră, domnule Bârzu ?“ Fostul magistrat se codește în continuare.

„Vedeți, fără să vreau am ascultat discuția dumneavoastră, lucru pentru care îmi mai cer o dată scuze. Ceea ce am auzit astăzi prin această întâmplare îmi aduce aminte de un proces care a făcut puțină vilvă la începutul secolului. Pe atunci eram student și nu scăpam din vedere să frecventez fiecare dezbateră mai interesantă la tribunal. Odată fusese găsită o bătrână moartă la drumul mare și se constată fără nici o dificultate că fusese călcată de o căruță. Bătrîna umblase pe mijlocul drumului, era noapte, întuneric, un gospodar se grăbea acasă, în fine, nu era greu de reconstituit ce s-a întîmplat. Doar că lipsea căruța și cel ce a mînat-o. Azi poate că am fi căutat la copite toți caii din grajdurile dimprejur — sau poate că nici măcar astăzi n-am fi făcut-o — pe atunci erau alte cazuri mai urgente, bătrîna murise, a mai fost întrebăat unul și altul, nimeni n-a văzut nimic, baba n-a lăsat în urmă nici o rudă, avu-se o singură capră pentru care nu se certa nimeni, dispăruse — ca să spun așa — fără să bage cineva de seamă că lipsește la apel. Și totuși numai peste două zile se descoperă vizitiul căruței. Totul pare foarte simplu : omul are remușcări, știe că a pățit-o cineva din cauza lui, nu știe dacă acel cineva a murit sau nu, doar că e grav, se întoarce la locul accidentului, mai bine-zis caută locul respectiv pentru că nu mai știe cu precizie unde s-a întîmplat, se învîrte o dimineață pe acolo, află din sat de baba moartă, mai face tîmpenia să se intereseze și pe la morgă, pînă la urmă e luat la întrebări. Mai înainte nu recunoaște nimic, spune că în noaptea respectivă a dormit acasă în patul lui, apoi că a fost plecat în vremea aceea la un văr al nevestei și la urmă își amintește că a fost într-adevăr la ruda respectivă, că s-a întors noaptea acasă, că nu era lună, că nu se vedea mai nimic, că a dat peste cineva. Mărturisirile lui erau logice și i se aplică procedura în consecință.

Eu îmi termin studiile, mai audiez cursuri la Viena și la Paris. Încep să proferez și ajung judecător. Unul dintre primele dosare care îmi cad în mîină este al unui țăran care o dă în judecată pe cumnată-sa că i-a stricat căruța și i-a prăpădit calul. Numele femeii îmi este cunoscut și descopăr că este nevasta celui care a călcat bătrîna. O întreb de ce a avut nevoie de căruța cumnatului cînd putea

s-o ia pe a ei. Zice că n-are nici căruță și nici cal. O întreb
le cînd și-mi răspunde că nici n-a avut. Trec peste amă-
nunt și încerc să le fac dreptate ca între frați. Apoi dispun
să-mi fie adus bărbatul femeii. Îi spun că el n-a putut s-o
calce pe babă pentru că n-avea căruță. Recunoaște și de
data asta și povestește ce s-a întîmplat : venea cu cumna-
tul său acasă de la pădure — cumnatul care a dat-o în
judecată pe nevastă-sa. Fuseseră la furat lemne profitînd
de noaptea întunecoasă și se grăbeau să ajungă cît mai
repede acasă. Atunci s-a întîmplat accidentul. I-a spus cum-
natului să oprească, dar acesta dădu bice cailor. I-a spus
și soției ce s-a întîmplat, dar și ea l-a sfătuit să-și vadă
de treabă, că pînă la urmă se va afla și de lemne și o să
între la bucluc. Se duce la cumnatul său și acesta îl ame-
nință că dacă o să-i facă neplăceri cu treaba cu accidentul
o să-l oblige să-i plătească pe loc datoriile. Omul nu-i face
neplăceri cumnatului, dar tentația este prea mare și se
interesează prea mult de victima din noaptea aceea fără
lună. Prins, preia totul asupra lui“.

Sînt gata să plece.

Pe ușa își bagă capul asistentul cel roșcovan al profeso-
rului. Din clipa aceasta Suditu se poartă iar de parcă ar
fi beat. Mai înainte încearcă politica struțului ascunzîn-
du-se după Bârzu, cel cu un cap mai mic decît el. Apoi
cînd roșcatul își face loc pînă la ei, îl întrebă cu un glas
mieros :

„Mă cauți de mult ?“

„De mult, domnule profesor“.

„Ești cea mai drăguță și cea mai pistruiată guvernantă
pe care am avut-o vreodată. Spune-mi, dacă ar fi cazul,
mai vîrî și în scutece curate ?“

Asistentul se uită la Poolo, la hainele sale pătate, la ban-
dajul pe care-l poartă. Îl privește cu uitătura părinților
indignați de haimanalele cu care li s-a înhăitat odrasla.

Afară e întuneric și Poolo depune un oarecare efort
pentru ca să umble drept. Să mai găsească totuși ziarele.
Nu, ZORILE n-au apărut astăzi. Le cumpără pe celelalte
două.

Acasă se furișează cît mai în liniște în camera sa pen-
tru a n-o întilni pe doamna Șenghea, fiind sătul să explice
ce s-a întîmplat cu capul acela bandajat pe care întim-

plător îl poartă la el, și care e atât de îngrozitor de greu încît abia așteaptă să se sprijine de ceva. Îl sprijină pe o pernă, dar trebuie să-l țină pe o parte pentru că ceafa îl doare.

Pe masă are un bilețel. Să fie scrisul doamnei Șenghea care-l anunță că l-a căutat Janos bacsi, portarul, pentru ca domnul doctor să plece la spital imediat cum vine acasă. Apoi notat încă o dată că e foarte urgent și subliniat și cu creionul roșu.

Se culcă înapoi, cu fața pe o parte, și încercă să citească ziarele. Nu se poate concentra, iar sub ochi să aibă un articol sportiv despre un mare campion de tenis care a ratat o mare finală la Wimbledon cu un an în urmă și care de atunci, descurajat, pierdea set după set și meci după meci, chiar și la adversari față de care altădată nu avea nici un fel de probleme. Comentatorul sportiv îl sfătuia la finele articolului pe campion să se lase de jelanii și de remușcări pentru finala pierdută și să se străduiască să-și recîștige locul pe care-l merită în ierarhia sportivă, să se califice din nou în finală la Wimbledon, să cîștige turneul : și abia atunci, dacă va mai considera necesar, să mai analizeze și reanalize eșecul petrecut cu un an în urmă.

Citește apoi rezultatele de la cursele de hipodrom și un articol în favoarea înființării unei societăți de popice. Apoi își dă seama că habar n-are ce citește, aruncă ziarele și se dezbracă.

Doamna Șenghea îl simte pînă la urmă și-i bate la ușă :

„Sînteți acasă, domnu' doctor ?“

„Da, doamnă“.

„Nu plecați ?“

Poolo tocmai își face patul.

„Unde să plec ?“

„Cum, n-ați citit biletul ?“

„Ba da, dar nu plec“.

De după ușă, doamna Șenghea începe să se enerveze.

„Să nu faceți una ca asta, domnu' doctor ! De două ori a fost portarul după dumneavoastră !“

„Dacă mai apare cumva, să-i spuneți că n-am venit încă“.

„Domnu' doctor, o să spună că nu v-am anunțat eu !“

Să se bage sub plapumă încercînd să găsească o poziție rezonabilă pentru capul care nu se mai poate lipsi de un suport.

„Domnu' doctor, e foarte urgent ! Nu-mi faceți una ca asta !“

De enervare doamna Șenghea biție într-una clanța în sus și în jos. Poolo binecuvîntează obiceiul de a pune întotdeauna cîrligul la ușă. Îi este teamă că doamna Șenghea va începe să plîngă. Stinge lumina și spune pe cel mai blînd glas de care este capabil :

„Noapte bună, doamnă !“

„Ce bucluc, ce bucluc !“ se vaită gazda. „Să vedeți, domnu' doctor, că o să vină și noaptea portarul ăla să ne trezească. Poate că nu trebuie să stați mult“, mai încercă ea ultima oară.

Încetul cu încetul mobila din încăpere cedează locul estradei, bema, pe care magistratul așteaptă răbdător să se termine numărătoarea voturilor. Heliăștii trec gravi, dau din cap cu importanță și împlinesc rostul urnelor. Înainte de a-și deșerta discurile se uită cu o privire plină de severitate la acuzat. Judecătorul e și el serios, dar are o față plină de jovialitate. Își freacă mereu pumnii roșii și grăsuți și încearcă să-și ignoreze reumatismul. La un moment dat se plictisește totuși și, aplecat asupra hîrțogelor sale, se apucă să completeze un joc de cuvinte încruciate. Heliăștii se mai opresc să-și tragă sufletul și să-și mănince cina pe care o poartă în niște pungi de pînză albă atîrnate de un șnur aruncat pe după gît. Publicul sugerează acadele.

Doar acuzatul stă cuminte, întins pe spate și cu mîinile încruciate pe piept. În jurul lui ard lumînări. E mort de mult. Dar nu-l crede nimeni. Comisia a declarat că va muri abia mîine. Între timp Tribunalul hotărăște“.

Se afla pe punctul de a ațipi cu adevărat. Era cald, dar afară ploua cu găleata.

— N-ați mai plecat, domnu' ? ! Bătrîna răsări din nou din chichineața ei și-l privea bănuitoare.

Redacția de la ZORILE era încă pustie.

CAPITOLUL V

Trebui să facă un efort să se scoale în picioare. Se învîrți de cîteva ori prin odaie pînă să se dezmeticească. Femeia privea așteptînd să vadă ce-o să facă vizitatorul acesta adormit. Dar vizitatorul nu se hotăra la nimic : își îmbracă din nou haina și privea cu ochii în gol.

— Or fi la fabrică, repeta bătrîna, iar Poolo se străduia s-o înțeleagă.

(Am amintit într-un capitol precedent că trecerea de la starea de somn la cea de veghe era umplută în cazul lui Poolo de strădania de a găsi o soluție rezonabilă în urma visului care continua să-l apese dacă nu-i găsea un dezno-

dămînt fericit. Așa cum ședea în clipele acelea pe o bancă de așteptare de la ZORILE fără a-și putea smulge gîndurile în altă parte, Poolo trecea prin ceva asemănător. Numai că nu cerceta o „soluție“ ci mai degrabă încerca să-și explice dacă trebuie să fie mulțumit sau nu de grevă așa cum o văzuse, de capul spart, de Suditu și în primul rînd de propriile simțăminte încercate, cu alte cuvinte nu se putea hotărî dacă avea nevoie de o soluție sau dacă atitudinea sa era însăși soluția pe care o căuta.

După aceea Poolo trebui să gîndească de multe ori înapoi, dar nu cu mare folos, încercînd să afle de care parte se afla adevărul : în gîndurile sale sau în faptele pe care le aflase în cursul după amiezii de la martorii oculari).

— Nu e nimeni aici, dînșii sînt plecați la fabrică. De două zile abia mai trec pe aici. Duceți-vă acasă !

— De două zile ? ! De ce tocmai de două zile ?

— Pentru că-i grevă, domnu' ! N-ați știut ? !

— De două zile ? Poolo luă neîncrezător un ziar de pe masă. De două zile, trebui să recunoască. Dar a mai fost grevă ! Insista ca un copil.

— A mai fost.

Totuși, brusc cele două încăperi de la ZORILE se umplură de animație. Veniră unul după altul, erau agitați, și nimeni nu se obosi să afle ce căuta Poolo acolo. Acesta la rîndul său era încă prea zăpăcit pentru a putea lua o hotărîre cui să i se adreseze și ce să-l întrebe. Vru să fumeze și-și aprinse pipa pe coridor, dar văzu că toată lumea fumează și înăuntru, iar afară ploua, ploaia se pornise la fel de neașteptată ca și agitația din redacție, — cel puțin la fel de neașteptată pentru Poolo — reveni în prima încăpere, cea cu masa acoperită cu ziare vechi, ascultă ce spune unul și altul, intră după o oarecare șovăială și în cea de a doua odaie, se pomeni chiar și întrebă ceva, încercă să răspundă și căută cuvintele potrivite, le găsi și se bucură pentru asta, dar cel care-l întrebă se afla de-acum departe, vorbea cu însuflețire cu altcineva, nu reacționa la încercarea timidă a lui Poolo de a se face auzit. Alții intrau, vorbeau peste capul lui, gesticulau și se interpelau fără să-l vadă măcar.

Se uita afară : ploua. Ploua fără fulgere și tunete, apa cădea pur și simplu, cădea, cădea.

Gîndurile își urmau încă făgașul și asculta cu neîncredere știrile tot mai agitate. Nici măcar ploaia nu și-o imaginase, acum pînă și pe ea o privea suspicios.

În schimb înăuntru, în spatele său furtuna devenea tot mai aprigă : glasurile creșteau, ușile se trînteau tot mai tare, furia și indignarea, îngrijorarea și încordarea urcau mereu spre un punct culminant ce se anunța mereu inevitabil, dar care întîrzia să vină atunci cînd erai cu speranța sigur de el, piscul spre care te îndrepti și de care te aștepti să dai mereu după prima stîncă, dar serpentina cotește din nou și mai ai în față încă o culme și apoi după o altă meandru încă una, și urci mereu, și dacă urci știi că trebuie să dai și de un vîrf, asta e inevitabil, dar răbdarea îți mai e pusă la încercare pînă la o nouă schimbare de orizont după ce șoseaua va mai coti pentru ca s-o iei iar în curbă. De multe ori crezi că n-o să mai ai unde ajunge, dar pentru că urci mereu gîndești și-ți rămîne o certitudine — gîndul.

La început fusese vorba să se scoată o ediție în care să se arate ce urmări ar putea avea o intervenție a armatei. Dar evenimentele se precipitau și devenea tot mai clar că nu va mai fi timp de o acțiune de acest gen deoarece ziarul n-ar putea apare decît atunci cînd faptele vor fi deja împlinite.

Mai înainte veni cineva care anunță că accesul la fabrică și de la fabrică devine tot mai anevoios chiar și prin locurile dosnice. Altcineva reuși să aducă vestea că la cazarmă totul este în stare de alarmă și că unei companii i s-au împărțit rații de răchie.

Poolo urmărea fascinat spargerea picăturilor de ploaie de sticla ferestrei și-și bătea capul cum ar putea interveni, mai bine zis pe lîngă cine ar putea interveni pentru a împiedeca cele ce se pregăteau. (În relațiile curente lumea se poartă cu el atît de frumos . . .) Apoi își dădu seama că rațiunea i-a luat-o din nou razna, încerca să se ascundă de cele ce se petreceau în jurul său, să privească moartea picăturilor de ploaie și să se îndoiască de eventualitatea intervenției armatei pe care o uitase afară din jocul său.

În redacție se luau hotărîri, oamenii mai trecuseră prin clipe asemănătoare — care oricum tot grele rămîneau — se discuta. Mai veni cineva cu o nouă știre : automobilul domnului Placek se află parcat de o oră în fața prefecturii. Asta n-are nici un sens. Ba da, poate da loc la tot felul de explicații. Ce explicații ? E clar că armata o să meargă la fabrică și o să uzeze de forță. Pentru că domnul Placek și-a pus automobilul . . . ? Vezi-ți de treabă !

— Anul trecut i-a îmbătat tot așa și au plecat la U.M.C. Pînă la uzină totul a mers bine, ostașii au mărșăluit încolonați și în cadență, ca la defilare. Acolo i-au lăsat cîteva ore, și atunci, cît timp au stat fără să facă nimic, cătanele au început să simtă băutura. Cînd au fost puși cu arma la ochi, un soldat începu să țipe : „Cînd m-am înrolat m-ați făcut «recrut prost» “ ! Apoi slobozi cele două cartușe în plin.

Ca un focar, agitația din cele trei săli ale redacției atrăgea mereu alți și alți oameni. Unii veneau ca să anunțe ceva, dar cei mai mulți ca să afle ; majoritatea se cunoșteau — asta n-avea acum prea mare importanță — cineva striga din cînd în cînd că ZORILE este un ziar serios așa că lumea să se ducă să pălăvrăgească altundeva, în parc, la cafenea sau la dracu.

Apoi veni altul să spună și el că a văzut automobilul lui Placek în fața prefecturii. Și ce ? ! Cui îi pasă acum de asta ?

Știrile se urmau tot mai logice, nimeni nu mai avea de ce să se mire, evenimentele se derulau, se derulau.

Armata sosi la fabrică și fu lăsată mai multe ore lîngă zid pentru a da timp greviștilor să se hotărască să cedeze. Ultimul om care mai reuși să ajungă din fabrică în redacție povesti că li s-a citit un ultimatum muncitorilor și li s-a mai dat o jumătate de oră de gîndire.

Poolo privea tot timpul geamul cu picăturile de ploaie și încerca să discearnă, să-și amintească, iar privirea neîncrezătoare și-o păstra pentru că el altfel și-a imaginat, pentru că altfel era logic.

Stătuse cu spatele la oameni și cînd se întorse în odaie era lume mai puțină și se lucra. Se vorbea despre o ediție specială și redactorii își așteptau rîndul la mașinile de scris prezente în număr insuficient.

Cineva spuse :

— Numai ploaia asta mai lipsea ! Soldații sînt piliți și stau în ploaie și știu că o să trebuiască să facă o treabă necurată și se simt tot mai prost. Acum probabil că au terminat de înjurat de sfinți și de strămoși și caută un vinovat și nu li se spune decît că muncitorii sînt de vină pentru că dacă nu făceau grevă toate astea nu se întîmplau. Și pentru că sînt piliți și-i plouă, soldații uită de tot și spun vorbe porcoase despre muncitori.

Apoi nu mai veni nimeni și redactorii își sfîrșeau pe rînd articolele, lăsîndu-le neterminate sau numai pe jumătate scrise în așteptarea celor ce aveau să se întîmple, și pentru că nu mai venea nimeni începură să plece ei acolo — să mai afle, iar ceilalți stăteau așteptînd vești de la telefon.

Pînă la urmă se lovi cineva și de Poolo, și-l întrebă ce vrea și Poolo îi spuse că vrea să vorbească cu domnul Vasile Don, așa că omul îl lăsă în pace. Poolo se așeză pe un scaun lîngă perete și continuă să gîndească la cele pe care le auzise fiind convins că nu erau decît zvonuri și că toată chestia cu armata era o exagerare pentru că nu era vorba decît despre niște haimanale, niște bețivi aduși să se bată pentru o cană de răchie. Îi venea să le strige celor din redacție că totul nu este decît o eroare, un zvon, și că el le poate povesti de-a fir a păr totul așa cum s-a întîmplat, și era gata să susțină și povestea cu capul său spart, dar își pipăia din cînd în cînd ceafa și vedea că acolo totul este în regulă și că probabil totuși el este cel care se află în eroare.

După un timp îl văzu iar tipul care-l mai întrebuse o dată ce vrea și se interesă dacă a vorbit cu Vasile Don.

— Nu, nu știu care e. Nu-l cunosc personal.

Omul îl privi pentru prima oară atent și-i spuse ceva unui personaj care ședea la un birou notînd ceva preocupat.

Omul ridică privirea de pe hîrtie, o făcu cu trudă, și-l întrebă pe Poolo ce vrea.

— Mă numesc Don.

Poolo se apropie repede de el și-i întinse mîna :

— Doctor Poolo.

Don îi făcu semn să se așeze. Încăperea era strîmtă și în fața biroului nu avea loc un scaun, așa că Poolo se așeză lîngă Don, pe un taburet. Hîrtia de pe care se desprinsese Don atît de greu era acoperită cu dreptunghiuri hașurate mărunt. În timp ce vorbea, Don continua să hașureze dreptunghiurile care-i mai permiteau această treabă. Cînd nu mai avea ce mîzgăli, mototolea hîrtia, o arunca la coș și se apuca de una proaspătă.

Poolo începu prin a-și spune vechea poezie. O făcea de-acum cu rutină, puțin repezit, dar cu nimic mai clar ca la început.

— V-am citit articolele despre Marius Gruia. Am văzut că deși sînteți colaboratorul unui ziar mai nou, ați publicat totuși mai mult material despre el decît celelalte două gazete. De fapt acestea se pare că ignorează aproape cu desăvîrșire cazul Gruia. Don încercă să spună ceva, dar Poolo nu-l lăsă : „Sînt prieten din copilărie cu Marius Gruia și am tratat-o în calitate de medic pe maică-sa. Am fost un fel de membru al familiei în casa lor. Întîmplarea sau diavolul au vrut să-mi fie luat un interogatoriu în legătură cu Marius. M-am purtat ca un imbecil și m-am lăsat prins în diferite chestii, vreau să spun că am ajuns să semnez de rău despre Marius. N-are rost să vorbim acum despre asta. Esențialul este să-mi spuneți ceea ce știți despre Marius și dacă vedeți vreun mijloc prin care să-l pot ajuta“.

— De ce v-ați adresat tocmai mie ?

— V-am spus că m-a frapat că dumneavoastră ați militat pentru Marius și mai ales că dispuneți de mai multe informații despre el decît confrății dumneavoastră.

Don continua să deseneze dreptunghiuri hașurate. Încercînd să își amintească personajul Don imaginat, Poolo îl confrunta cu cel din fața sa. Într-o piesă modernă a unui ceh citise despre o doamnă care dispunea de o rețetă miraculoasă care permitea dilatarea vieții la multe sute de ani. Văzînd această doamnă multe în lunga-i viață, se mira ori de cîte ori era proslăvit în fața ei un personaj istoric : deoarece avuse prilejul să cunoască personal figurile respective, ea știa acele aspecte pe care istoria le-a uitat de mult — cutare conducător al revoluției burgheze din Franța emitea un

miros greu din cauza danturii stricate, pe cînd celălalt avea alt miros personal. Și ciudat, această doamnă era singura care uitase caracteristicile cu adevărat semnificative ale personajelor istorice întîlnite. Don, cel pe care încerca să și-l amintească și Don, cel care se afla în fața lui, nu se deosebeau prin nici un miros specific.

— Cit timp am stat aici la redacția dumneavoastră am avut vreme să-mi imaginez în fel și chip întrevederea cu ziaristul Vasile Don. Cunoscînd mai multe ca mine în această afacere, sînteți probabil mai în măsură să-mi dați un sfat cu ce l-aș putea ajuta.

— Și ce sfat v-ați gîndit că v-aș putea da ?

— Nu știu. Eu am impresia că dumneavoastră sînteți convins că împotriva lui Marius se săvîrșește cu premeditate o eroare judiciară.

— O eroare judiciară nu se poate premedita.

— De acord. Ea devine o ticăloșie judiciară.

Discuția refuza să se înfiripe. Don continua să mîzgălească hîrtii.

— M-am gîndit că fiind vorba despre o înscenare ar trebui să căutăm punctul vulnerabil acestei regizări. Sau să-i căutăm lui Marius un alibi plauzibil pentru momentul crimei.

— Și ce punct vulnerabil ați găsit ?

— Tocmai asta este. Eu nu cunosc toate datele problemei.

— Credeți într-adevăr că interesează pe cineva punctul dumneavoastră de vedere ?

— Nu înțeleg.

— Credeți că dacă dumneavoastră ați putea reconstitui absolut logic evenimentele în favoarea lui Gruia, acesta ar fi eliberat ?

— Eu... Bine... atunci dumneata de ce dracu mai scrii articolele alea dacă nu crezi în eficiența lor ?

— N-am spus nici o clipă că nu cred în eficiența lor.

Poolo începu să se enerveze :

— De ce nu vreți să colaborăm ? Poate am putea să ajutăm în vreun fel !

— Întrebarea este în ce fel ? Spuneți că ar fi bine dacă i-am găsi un alibi pentru momentul crimei. Dacă noi i-am

găsi acest alibi pentru șase și jumătate — când s-a și întâmplat de fapt asasinatul — se va dovedi că evenimentele au avut loc la ora opt sau înainte de cinci.

Asta lui Poolo nu i se păru chiar nou.

— Noi trebuie să-i asigurăm un alibi pentru toată după-amiaza de doi martie.

— Și cum o să facem asta ?

— El unde spune că a fost ?

— Nu știu. De altfel noi trebuie să infirmăm afirmațiile lor și nu să venim cu alte fapte bramburistice.

— Eu speram că împreună vom putea găsi o soluție.

Don mototoli o hîrtie și se apucă să mîzgălească triumphiuri pe o coală nouă.

— În fond ce propuneți ? Dacă aveți de susținut ceva care ar putea fi realmente în folosul lui Gruia, dacă ați găsi o dovadă de necontestat împotriva văduvei Săvescu, dacă aveți ceva important de spus, am putea aranja să apară în ziarul nostru. Altfel cum credeți că am putea acționa ? Vorbind aici ?

— Sînt două posibilități : fie să găsim tot felul de enormități în acuzațiile împotriva lui Marius și să dăm în vileag partea tendențioasă din ele, fie să căutăm un fir care să ne ajute să ajungem la cei de care depinde cazul și să încercăm să-i influențăm într-un fel.

— Am impresia că enormitățile de care vorbeați mă tot străduiesc să le public.

— Păi, să mai căutăm și altele.

— Nu le pot publica pe toate și nici nu are rost. Sînt lucruri pe care e mai bine să le păstrăm pînă la proces pentru ca să nu se pregătească nimic împotriva lor. În ce privește relațiile de care vorbeați . . .

— Am tot felul de cunoștințe !

— Atunci de ce ați venit la mine ?

— Mda . . . Aveți dreptate. Pierduse atîta vreme să-l găsească pe Don ca să constate că n-are ce-i spune. Mă gîndesc că ar fi poate totuși bine să-i căutăm argumente în apărare. Ceva în genul alibiului de care vorbeam.

— Nu vă fie teamă ! Îi va fi pregătită apărarea temeinic și de oameni de specialitate. Eu am încercat să creez prin articolele mele o opinie împotriva acestei înscenări. Dar se întîmplă în zilele astea atîtea evenimente . . . Numai

orele de-acum o să aducă lucruri foarte grave. Oamenii vor avea la ce să se gîndească, pentru ce să fie revoltați. Se întîmplă atîtea mîrșăvii încît e greu să-i faci pe oameni să ia atitudine pentru una singură. Ei le acuză pe toate.

— Asta înseamnă că abandonați ?

— În asemenea cazuri de obicei nu prea contează cum decurge procesul : acuzatul este condamnat de la debutul dezbaterilor sau chiar înaintea începerii lor.

— Și-l abandonați ?

— Voi scrie în continuare ceea ce cred despre acest caz. Voi publica orice voi putea și voi crede că îi este de folos lui Gruia. Eu nu am relații . . . pe care să le caut pentru el. Și nici pentru altcineva.

Sosiră tocmai știri de la fabrică venite cu primul martor. Începură să sune și telefoanele. Poolo simți că a ratat și discuția cu Don, că nu a găsit tonalitatea potrivită pentru a-i vorbi, că nu i-a trezit decît neîncredere.

Primele știri erau confuze : emisarii veniți de la fața locului nu reușiră să afle mare lucru pentru că se găseau în stradă, la o distanță apreciabilă, acolo unde reușiră să ajungă în încercarea de a pătrunde în fabrică, ei nu știau decît că militarii au tras cîteva focuri în aer, dar că apoi au intrat după ziduri. Alții nu știau nici măcar atît. Cineva dădu un telefon prin care îi informă că muncitorii de la STEK veniți în sprijinul tovarășilor lor ar fi fost împrăștiați cu brutalitate, și că împușcăturile auzite ar fi fost de fapt destinate noilor veniți. Altceineva tocmai sosit confirmă acest zvon cu rezerva că n-ar fi fost cei de la STEK, ci cei de la căile ferate. Pe măsură ce trecea timpul, știrile, chiar dacă nu mai clare, căzură cel puțin într-o privință de acord : ziua aceea tîrzie de mai avea să îndolieze pentru totdeauna mai multe familii, un oraș și o națiune întregă.

Totuși la ziar doreau să afle amănunte și știri exacte : cum și pe unde au intrat militarii în fabrică, numărul răniților și al morților, starea lor familiară, ce se întîmplă în minutele acelea în fabrică.

Nu se putea face încă nici un bilanț amănunțit, dar primele știri erau deja prelucrate, articolele lăsate la mijloc începeau să se împlinescă.

— Acum se poate intra în fabrică ?

Dar nu-i răspundea nimeni, toată lumea avea de lucru, mai insistă o dată, de două ori, cineva se uită plictisit la el, se întoarse și Poolo cu spatele, privea pe geam; vîntul și-a schimbat direcția și picăturile nu se mai izbeau de sticlă, deveniră mai mici, își vedeau de cădere.

„Pînă și scena cu căruciorul se va împlini“ gîndi Poolo aproape cu satisfacție și-și pipăi instinctiv ceafa. În min-tea sa se învîlmășeau scenele imaginate, frînturi din îndatoririle medicului consemnate de Hipocrat și planuri fantastice de a pătrunde în fabrică. Se mira că după ce și-a repetat de mai multe ori în gînd jurămîntul lui Hipocrat în întregime, n-a găsit niciunde imperativul de a ajuta oriunde și ori de cîte ori va fi nevoie un bolnav. În ceea ce privea intrarea în fabrică, era convins că poarta prin care se văzuse ieșind cu căruciorul trebuia să existe și în realitate, o mai vedea în fața ochilor, o poartă mică de lemn, întrerupînd zidul masiv de cărămidă.

Mai aruncă o privire prin redacție, la Don care se muncea cu un telefon, și ieși afară în ploaie, decis să meargă la fabrica pe care o vedea gemînd de răniți.

— Nu v-ați înțeles cu Don.

Se pomeni mergînd în rînd cu un om în vîrstă. Poolo îl privi întrebător.

— Am lucrat și eu la domnul Placek, continuă bătrînul. Acum nu mai pot munci acolo, dar am venit pe la ZORILE să aud ce se întîmplă cu oamenii din fabrică. N-am putut sta acasă.

— Da, desigur. Nu știa ce să-i răspundă.

— Să nu i-o luați în nume de rău lui Don. E un băiat foarte bun. Acum e și el mîhnit de cele ce se petrec.

— De unde știi ce am vorbit cu Don?

— Am stat lîngă dumneavoastră. Priveați mereu la ploaia de pe geam, de aia nu m-ați văzut.

Au mers un timp în tăcere.

— Și apoi, continuă bătrînul, nu vă cunoaște. De unde să știe cu ce intenții ați venit să-l trageți de limbă?

— N-am venit să-l trag de limbă! Am venit cu o treabă. Am vrut să ajut un prieten care se află la nevoie.

— Cum ați vrut să-l ajutați? Poolo tăcea. Vedeți? Ați vrut să-l zoriți pe Don să-l ajute. D'apoi el o făcea și pînă să i-o spuneți dumneavoastră.

Lui Poolo îi veni o idee.

— Ziceai că ai lucrat la fabrică ! Pe unde aş putea intra eu acum acolo ?

— De ce să intraţi acum acolo ?

— Sînt medic. Dacă ai auzit tot ce am vorbit cu Don trebuia să auzi şi asta. Vreau să-i ajut pe răniţi.

— Acum nu prea veţi putea intra în fabrică.

— Trebuie să fie o poartă mai mică, o uşiţă ascunsă undeva în zid !

Bătrînul dădu din cap cu neîncredere : „Poate“.

— Dar trebuie să intru acolo ! Oamenii au nevoie de un medic !

— Cei care au nevoie de doctor or fi fost luaţi de-acuma ; ceilalţi acum . . .

— De unde ştii că i-au luat de acolo ? Poate că mai e vreunul care zace undeva în praf cu un glonţ în plămîn. (Aproape că-i venea să spună şi cum arată rănitul).

— Şi dacă are un plumb în plămîn ce vreţi să faceţi cu el acolo ?

Poolo îşi aminti drumul cu căruciorul şi tăcu.

— Acum o fi cum o fi, numai să ştiţi că nici tovarăşii n-o să-i lase să moară acolo ca nişte cîini !

— Ce pot să le facă tovarăşii de care vorbeşti, mai mult decît un medic ?

Bătrînul tăcea, dar se vedea că-i încredinţat de ceea ce spune.

— Hai, aminteşte-ţi, nu mai ţii minte o poartă dosnică, o uşiţă undeva în zidul acela de cărămidă, o intrare pe care să n-o folosească nimeni ? Trebuie să fie o asemenea uşă ! Bătrînul mergea tăcut pe lîngă el. Eu ştiu că există o asemenea intrare !

— Poate, făcu bătrînul în timp ce mergeau mai departe.

— Dar dumneata unde mergi acum ?

— Păi, unde mergi şi dumneata. Poate mă bagi şi pe mine pe poarta aceea de care vorbeai.

Poolo cugetă puţin.

— Ce vrei să faci dumneata la fabrică ?

— Mă duc să văd.

— Ai vreun fecior acolo ?

— Nu. Mă duc să văd.

O bicicletă opri lângă ei la marginea trotuarului. Janos bacsii, transpirat tot, gîfîia greu.

— Eu caut de două ore, domnu' doctor.

— Ce cauți, Janos bacsii ?

— Pe dumneavoastră caut !

Bineînțeles că mă caută, „își aminti“ Poolo.

— Ce s-a întîmplat, Janos bacsii ?

— Domnu' doctor, trebuie veniți imediat la spital !

— Îmi pare rău, acum am treabă.

Janos bacsii îl privi pe bătrîn.

— La dumneata merge domnu' doctor ?

— Eu nu mai stau acolo, făcu bătrînul cu un zîmbet șiret.

— Trebuie veniți cu mine, domnu' doctor !

— Du-te și spune-i domnului doctor Stachel că azi nu mai am timp să trec pe la spital.

— Dar domnu' doctor Stachel spus . . .

Poolo o luă înainte urmat de bătrîn. Brusca Janos bacsii țîșni înainte pe bicicleta lui hodorogită și opri o mașină care cotise tocmai de după colț. După cîteva clipe mașina frînă lângă Poolo și bătrîn. Docentul Tomescu îi făcu semn prietenesc de la volan. Apoi deschizînd portiera de lângă trotuar îi făcu loc lui Poolo să urce.

— Mulțumesc, nu te deranja ! Am treabă.

— Nu te mai lăsa rugat atîta ! Te căutăm de trei ceasuri. Uite portarul vostru a pedalat după dumneata, săracul, mai mult decît toți cicliștii profesioniști.

De la colț, Janos bacsii urmărea satisfăcut scena. Nu îndrăznea totuși să se apropie.

— Nu pot să vin acum niciunde.

— Urcă totuși ! Deși sîntem așteptați cam de mult, dacă spui că e atît de urgent, te duc unde ai treabă, te aștept, termini repede și ne vedem de-ale noastre.

— Mulțumesc, dar nu termin repede.

— E chiar atît de urgent ?

— De fapt ce nevoie ai de mine ?

— O să-ți spun pe drum.

— Ți-am spus că nu pot veni !

— Ești într-o comisie.

— Ce fel de comisie ?

În timp ce se depărta mașina, bătrînul mormăi : „Și mai vorbea de nu-ș-ce poartă...” Apoi o luă spre fabrică.

În mașină Tomescu îi explică lui Poolo despre ce comisie e vorba. Poolo îl asculta și nu-l asculta. Pe de o parte era furios că a acceptat să meargă cu Tomescu, pe de altă parte se îndoia că ar fi putut intra în fabrică. Nu știa cînd se urcase în mașină, știa doar că se așezase și că Tomescu demară de lîngă trotuar.

Era vorba despre o comisie care trebuia să stabilească dintr-un lot de copii un număr de cîțiva care să fie trimiși la studii pe banii strînși de un comitet filantropic. Poolo se interesă ce caută el într-un asemenea comitet și Tomescu îi explică : toată povestea era făcută după un model american sau francez sau în orice caz așa ceva. Una dintre cucoanele importante din oraș fusese într-o călătorie mai lungă și se întoarse cu tot felul de idei și în primul rînd cu mania reorganizării filantropiei locale. Hotărî să se institue o comisie cît mai selectă formată din medici și pedagogi, care să stabilească pe cei care să beneficieze de bursele pentru studii, pentru ca să nu se arunce orzul pe gîște și să fie ajutați cei într-adevăr capabili. Capabili din ce punct de vedere ? se interesă Poolo tot mai neîncrezător. Din punctul de vedere al aptitudinilor, bineînțeles. Și ce rol va avea el, Poolo, acolo ? Pe Poolo l-a recomandat Stachel. Din două motive : pe de o parte va putea eventual să aplice cîteva idei ale teoriei sale, pe de altă parte să facă împreună cu Tomescu scara inteligenței sau alte teste candidaților propuși. Poolo îl înjura pe Stachel în gînd și regreta tot mai mult că n-a plecat la fabrică. Acolo poate ar fi putut să facă ceva folositor, aici șansele pentru a ajuta pe cineva i se păreau absolut nule. Nu reuși să-și ascundă față de Tomescu sentimentele. Acesta însă avea alte păreri. În primul rînd treaba pe care sînt chemați s-o facă ar putea avea la urma urmelor un rost, iar în al doilea rînd vor întîlni acolo diferite persoane care le-ar putea fi folositoare pentru cine știe ce. El, Tomescu, credea mai degrabă că de aceea l-a și trimis Stachel pe Poolo la această comisie, pentru a-și face domnul coleg relații, așa că domnul coleg ar trebui să-i fie mai degrabă recunoscător lui Stachel. Tomescu vorbea cu un ton pu-

țin ironic și avea în general un fel de a fi simpatic, dar Poolo devenea din ce în ce mai mohorât. Îi părea tot mai rău că s-a lăsat convins să urce în mașină și începu să vorbească despre simțul datoriei dezinteresate și despre Hipocrat.

Opriră în fața liceului de fete. În timp ce urcau scările și își continua discursul stupid și confuz, Poolo își aminti brusc de faptul că n-a mâncat încă nimic de când a plecat dimineața de la spital, se bucură de acest lucru, și-l etală ca pe o portiță de scăpare prin care se va putea eschiva de la toată comisia aceasta care nu-l interesa nici cât negru sub unghie.

— De mâncare nu-ți fă dumneata griji, îi spuse Tomescu zîmbindu-i șiret.

Trecură prin coridoare cu tablouri istorice pe pereți, dar și cu bănci pe margini, bănci pe care ședeau o mulțime de copii și de părinți nevoiași, în cea mai mare parte țărani. Ca și cum totul ar fi fost regizat dinainte, pe măsură ce treceau prin acest șir de sărmani, toți se sculau în picioare.

— De când așteaptă aici ?

— Te așteaptă pe dumneata.

— Dar, pentru Dumnezeu, fără mine nu se putea începe ?

— Domnii din comisie sînt fericiți că ai întîrziat.

Ajuns în cancelarie se dumiri și Poolo de ce erau fericiți domnii din comisie : o masă mare acoperită cu farfurii și băuturi dădea sălii un aspect de banchet. De altfel, cînd intră, Poolo avu impresia că se află la sărbătorirea unei zile onomastice. În jurul mesei se învîrteau cîțiva oameni, mai ales femei, se mînca, se glumea, se vorbeau prostii. Fu primit cu ovații și glume, i se vîrî o farfurie într-o mînă și un pahar în cealaltă, și astfel încărcat trebui să defileze prin fața fiecărui membru al societății pentru a fi prezentat. Erau de față doamnele din comitetul filantropic, membrii așa-zisei comisii și doi domni a căror prezență Poolo nu reuși să și-o motiveze în vreun fel. Comisia era formată din trei medici și trei pedagogi. Medicii erau nelipsitul prodecan profesor doctor Șerban, doctorul Tomescu, docent la facultate și doctor Poolo, un tînăr medic de mare viitor de la spitalul de nebuni din oraș. (De fapt inițial trebui să vină prof. Lamenski, dar în ultima

clipă se renunțase totuși la serviciile lui din cauza expresiilor sale prea picante, ținând cont de prezența doamnelor din comitet). Pedagogii erau : Aurel Vicaș, directorul liceului, domnișoara Harega, directoarea orfelinatului și profesorul de filozofie Drinca, sociologul comisiei.

Într-un târziu cineva își aduse aminte că ar fi timpul să se înceapă selectarea copiilor. Poolo arată că față de scopul comisiei o sală de clasă era mai indicată decât cancelaria încărcată cu bunătăți. Așa că fu chemat un om de serviciu și peste câteva minute intrară în clasa a VII-a în care pe pereți redutele turcești erau cucerite rînd pe rînd de către dorobanți. Se așezară în spatele catedrei și una dintre doamne ură succes în dificila acțiune care urma să înceapă și pentru ca să nu existe în această privință nici un dubiu, le înmînă fiecăruia câte un plic reprezentînd onorariul pentru deranj. Apoi comisia fu lăsată singură pentru a proceda la cele de cuvință.

În timp ce omul de serviciu plecă să introducă primul candidat, Poolo îl întrebă pe Tomescu după ce criterii au fost recrutați cei care așteaptă afară. Tomescu îl privi mirat : de două săptămîni era anunțată zi de zi în ziar marea opera filantropică.

Apoi intră un copil speriat cu un tată cu o mutră jovială. Poolo se interesă cum va proceda onorata comisie. Profesorul-prodecan Șerban se mulțumi să dea din umeri în timp ce profesorul Drinca se porni în următorul discurs :

— „Îți place să înveți, tinere ? Sau oare mai degrabă pauzele-ți sînt pe plac ? Îți plac mai mult obiectele aride sau, dimpotrivă, simți o emoțiune ciudată atunci cînd spiritul tău se desfată cu cheia priceperii înțelepciunii antichității ? Atențiunea ta se îndreaptă cu mai mare plăcere spre codițele fetelor sau spre devoțiunea dascălilor tăi ? Cărțile pe care le-ai citit sînt ca o mocirlă puturoasă în care să ți se scufunde ignoranța și nu te baza prea mult pe ele. Mendacem memorem esse oportet, spune latinul. Uită aceste nimicuri și bagă de seamă să te prezinți curat în fața mării porți a cetății științei, în spatele căreia vei vedea adevărata viață. Acum ești un biet murdar pe dinăuntru și pe dinafară, dar ține minte : Quid vesper ferat,

incertum est. De aceea de acum trebuie să fii nobil și plin de virtute. Pentru că ține bine minte : Cum îți așterni, așa vei dormi !“

Băiatul, obosit și nemîncat în așteptarea comisiei, începu să plîngă. Taică-său se muta fîstîcit de pe un picior pe altul.

— Și acum ce facem ? Se interesă Poolo la vecinul său.

— Ce note ai avut pînă acum la școală ? îl întrebă directorul Vicaș pe candidat.

— Cele mai bune, domnule, se grăbi să răspundă părintele.

— Stai, omule ! Trebuie să spună băiatul ca să vedem dacă e sau nu isteț.

Băiatul privea speriat în jur.

— Dacă nu răspunzi frumos n-o să ne putem da seama ce fel de copil ești, îl învăță directoarea orfelinatului.

Profesorul-prodecan Șerban nota ceva preocupat.

— Așa nu merge ! se revoltă Poolo.

— Ce propuneți, colega ? îl întrebă cu o voce politicoasă directorul Vicaș.

— Ar trebui să lucrăm organizat. Să le facem eventual teste de inteligență la copii . . .

— Scara lui Binnet, dădu din cap Drinca afișînd o figură de cunoscător.

— Nu ! Mă opun categoric ! Profesorul-prodecan Șerban era ferm. Testele durează mult prea mult timp.

— Atunci cum ?

— Metoda conversației este cea mai sigură în asemenea ocazii. Și cea mai uzitată.

— Îmi aduc aminte, spuse directorul Vicaș, că am citit undeva cum procedează Aichorn în asemenea ocazii.

— Da, da, August Aichorn, dădu Drinca din nou din cap.

— Domnilor, și timpul nostru și timpul celor ce așteaptă afară este limitat. Trebuie să fim operativi și eficienți.

Poolo își aprinse pipa.

— Să deschidem un geam, propuse doamnișoara Harega, directoarea orfelinatului.

Tatăl copilului se repezi la un geam.

— Nu ăla ! Celălalt ! Să nu ne tragă la spate.

Directorul Vicaș reluă „conversația” cu copilul :

— Ce-ți place ție să faci mai mult ?

— Ți minți părinții ? îl luă și directoarea orfelinatului într-un interogatoriu încrucișat.

— Ce știi despre Eminescu ?

— Știi cine a fost ăsta ? (Pe perete atârna portretul lui Mihai Viteazul).

— Care sînt vecinii țării noastre ?

— Ai auzit de Lavoiser ?

— Cu cîtă vreme în urmă a trăit Alexandru cel Mare ?

— Nu vă supărați, interveni Poolo, cîte clase are copilul ?

— Apoi, acuma trebuie să termine a doua, răspunse tatăl, dar domn' învățător a spus că o să fie sigur cărturar cînd s-o face mare.

— Atunci să facă domn' învățător cărturar din el, se infuriă directorul Vicaș. Apoi către Șerban : cred că sînteți de acord că nu mai este cazul să examinați acest subiect și din punct de vedere medical.

Profesorul-prodecan aruncă o privire formală spre domnii colegi.

— Poți să aștepti afară, conchise directorul Vicaș. Tatăl și fiul ieșiră. De fapt directorul se adresase numai părintelui, copilul nu mai conta.

Cineva vîri capul pe ușă.

— Așteptați pînă vă chemăm, urlă la el directorul.

Ploua din nou și începuse să se întunece. Poolo întinse mîna prin geamul deschis. Picăturile erau calde. Cerul plîngea istovit.

— Domnul coleg nu vrea să ne ajute ? auzi din spatele său, de undeva din depărtarea încăperii. Cineva îl admonesta.

Se întoarse.

— Ce facem ?

— De vină-s numai ideile prost înțelese, fu de părere Tomescu. Ca să faci un act filantropic în felul cum ni s-a cerut trebuie timp și condiții.

— Doamnele din comitet ne-au asigurat că ne dau toate condițiunile, se grăbi să precizeze domnișoara directoare Harega.

— Nu mă îndoiesc, domnișoară, dar dacă înghițim noi prea multe condiții ce le mai rămîine copiilor? Poolo își scutură pipa de pervazul exterior.

— Ziceam că am preluat o idee care în condițiile noastre... Tomescu se corectă, în situația noastră nu are timpul să se materializeze.

Directorul Vicaș zise gînditor :

— Cred că domnul doctor are dreptate. Departe de mine gîndul să le acuz pe nobilele doamne ! Ceea ce vreau să spun este doar atît : eu unul știu că atunci cînd doresc să fac un act filantropic îl fac fără să mai pregătesc atîtea analize premergătoare. Cînd dai de pomană la un cerșetor la intrarea unei biserici nu-l întrebi ce vrea să facă după ce a primit bănuțul pe care i l-ai dat.

— Dar nu-i vorba de cerșetori..., vru să spună Poolo, dar i se păru inutil s-o facă.

— De multe ori dacă ai știu ce va face cu acest bănuț, ai ezita să i-l mai dai, observă cu umor Șerban.

Fără să guste poanta, profesorul Drinca se avîntă într-o nouă tiradă :

— „Claudite iam rivos, pueri ; sat prata biberunt“, a spus poetul. Chestiunea care se pune este următoarea : sau acceptăm pentru moment că noi, șase oameni adunați aici de providență, sîntem capabili să elucidăm destinul unor oameni care încă nici nu sînt oameni — și asta, îndrăznesc să spun, ar fi o prostie — sau recunoaștem neputința noastră de a scruta viitorul și ne ducem acasă, ceea ce după ce ne-am angajat la un lucru de felul celui la care ne-am angajat, ar fi de asemenea o prostie. Întrebarea este care ar fi prostia cea mai mică pe care am putea s-o facem. Dar iarăși trebuie să ne întrebăm : vom fi noi oare capabili să aflăm și acest lucru ? Dar, domnilor, să ne amintim ceea ce a spus Philemon : „Nu uita niciodată că ești om !“

— Din interesantele cuvinte ale domnului profesor putem trage o concluzie : niște factori aliatori ne-au adunat aici, nu va fi nici o crimă dacă niște factori aliatori vor face alegerea în locul nostru, zise docentul Tomescu.

Directorul liceului nu păru prea încîntat :

— Domnul doctor uită că totuși nu factorii aliatori au fost cei care au cîntărit cel mai mult în stabilirea mem-

brilor comisiei pe care o formăm. Vreau să cred că și meritele noastre au jucat un anumit rol.

— Domnilor, oamenii așteaptă afară de dimineață. Ce facem ? Poolo calculează dacă mai avea rost să meargă la ora aceea la fabrică.

— Domnul coleg are dreptate. Să chemăm și ceilalți candidați !

— Ca să-i întrebăm ce părere au despre Alexandru Macedon ?

— Are domnul coleg o altă propunere ?

— Domnilor, domnilor ! Să nu ne certăm ! Directorul Vicaș veni cu o propunere : Să-i întrebăm pe toți o singură întrebare : ce vor să devină. De aici am putea trage anumite concluzii : dacă există aptitudini certe, dacă există interese, din justificarea opțiunii — pentru că vor trebui să-și motiveze succint alegerea — se va putea constata nivelul idealurilor, cât sînt ele de conștiente, noblețea individului etc., etc.

— Găsesc ideea minunată, aprobă imediat înflăcărat Șerban, prevăzînd un sfîrșit apropiat întregii povești.

Domnișoara Harega zîmbea tot timpul cu convingere, întorcînd mereu capul după cel ce vorbea.

— Domnilor, mă opun categoric, replică Drinca, De multe ori aptitudinile apar la vîrste foarte înaintate. Ceea ce declară un copil de zece ani nu este decît expresia romantismului vîrstei.

Directorul Vicaș cedă neașteptat de repede. Se gîndea că și el a cîștigat destul de tirziu deprinderea de a cînta la contrabas.

În sfîrșit, Tomescu veni cu propunerea salvatoare : sugestia lui avea și un aer de import. Să le facă pe plac doamnelor și să folosească cea mai la modă metodă americană : chestionarul. Ideea i se păru lui Șerban chiar mai surizătoare decît propunerea lui Vicaș : chestionarul scurtează și mai mult timpul examinării candidaților. Se mai iviră cîteva discuții în legătură cu întrebările care vor fi incluse, fiecare dădu cîte o sugestie, dar pînă la urmă se rezolvă și problema conținutului chestionarului.

Poolo stătea pe marginea scaunului și-și blestema zilele.

Apoi au fost introduși candidații, li s-a dat câte o coală de hîrtie — cu creioanele a fost mai greu, dar pînă la urmă au apărut și acestea dintr-un dulap miraculos — li s-a spus copiilor că nu au voie să copieze unul de la celălalt, iar profesorul Drinca le-a ținut o scurtă alocuțiune despre cinste. Comisia s-a împărțit în două pentru că erau mulți copii și deci mai trebuia descuiată încă o clasă.

Apoi profesorul Drinca într-o clasă și doamnișoara Harega, directoarea orfelinatului în cealaltă clasă, umplură tabla cu întrebări.

— Ce porcărie, îi spuse Poolo lui Tomescu, în timp ce fumau pe coridor.

— Vezi dumneata o altă soluție ?

— Că parcă asta-i o soluție ?

Profesorul Drinca năvăli disperat din clasa lui :

— Copiii nu știu să scrie !

— Nici unul ?

— Jumătate din ei.

Mulți copii erau de la țară și numărul lor mare se explica prin aceea că proveneau de la moșiile doamnelor din comitet.

Nici în clasa cealaltă lucrurile nu stăteau mai bine. Directorul Vicaș o privi furios pe directoarea orfelinatului : aici o mare parte dintre copii erau orfanii dînsei și erau preșcolari. Domnișoara Harega nu fu capabilă să spună pe ce criterii au fost aduși tocmai acei copii dintre toți cei pe care îi avea în custodie. Știa doar că doamnele insistară „să li se dea și bieților nenorociți o șansă“.

— Și acum ce facem ?

Afară se înopta. Profesorul Drinca păzea candidații să nu copieze unul de la celălalt, dar, doborîți de oboseală și foame, cei mai mulți fie că priveau în gol, fie că se culcară cu capul pe colile imaculate. Un țînc umplu foaia cu desene indescifrabile.

— Cum te cheamă ?

— Radu.

— Ești de la orfelinat ?

— Ce-i aia orfelinat ?

— Ai venit cu tătucu ?

— Cu mămica.

— Cred că e mai concludent decît orice test. Halal nivel intelectual ! se plîngea directorul Vicaș.

— Nu uitați că sînt preșcolari !

Apoi s-au strîns foile. Un lot de copii eterogen : erau copii care nu știau să scrie (încă) alături de alții care cunoșteau literele ; unii copii de zece-unsprezece ani așternură cîteva rînduri agramate. Era o singură lucrare mai de doamne ajută, dar autorul ei nu se semnase și nu vru nici în ruptul capului să se dea în vileag.

De cîteva ori apărură doamnele din comitet : cite una, cite două, să se interseze cum merge treaba. Una dintre ele vru chiar să afle ce progrese s-au mai realizat.

S-a ajuns la o singură concluzie de necontestat : copiii trebuiau trimiși să mănînce și să se culce. Și asta cît mai grabnic. Dar să-i mai aducă încă o dată nu convenea la nimeni, iar de pe urma așa-zisului chestionar era clar că nu se putea trage nici o concluzie.

În sinea lui, fiecare membru al comisiei se gîndea că tragerea la sorți ar fi soluția cea mai convenabilă, dar nimeni nu îndrăzni să propună așa ceva, pentru că asta însemna de fapt excrocarea doamnelor din comitet.

Cineva propuse să se repete chestionarul cu desene în loc de cuvinte : fiecare copil să deseneze ce-i trece prin cap.

Copiii se lăsară, fără nici un entuziasm, aranjați din nou în bănci. Începură plinsetele. Afară era întuneric beznă. Directorul Vicaș își aminti de o situație asemănătoare pe care o rezolvase în mod senzațional Aichorn, voi să trimită omul de serviciu pînă acasă ca să-i aducă volumul, dar fu asaltat de proteste. Dintre copii unii desenară, alții nu. Însoțitorii fură rugați să noteze pe colțul fiecărei foi numele copilului.

Apoi cei șase membri ai comisiei examinară pe rînd desenele. Totul dură doar cîteva minute. Au fost reținute șapte desene.

— Prea mult. Avem doar cinci locuri.

Șerban își consulta mereu ceasul.

Li se dădu în sfîrșit drumul copiilor, cu excepția celor șapte. Cineva a propus ca cei preselecționați să fie examinați a doua zi încă o dată. Profesorul-prodecan Șerban

protestă energic. De la geamul prin care privea noaptea, Poolo nu trăia nici un sentiment. Șerban își aminti de un caz urgent. Se scuză, o să lipsească doar câteva minute. Bolnavul locuiește aproape.

— Mai plouă ? întrebă Tomescu.

Poolo tresări.

— Cred că mai plouă. Copiii ăștia, cei pe care i-am reținut, sînt cei cu condiția fizică cea mai bună. Cei mai apți la efort. Poate cei mai puțin înfomețați. Nu este un criteriu.

— Aveai dreptate, toată povestea e o prostie.

— Atunci noi de ce am venit aici ?

— Ei că parcă venim la prima prostie . . .

Se întoarse și profesorul-prodecan Șerban.

— Ce vreme . . .

Se trecu la examinarea medicală a copiilor. Unul dintre ei era șchiop. Începură discuțiile : prodecanul fu de părere că doamnelor nu le va fi prea pe plac ca dintre atîția copii să fi ales tocmai un infirm. Directorul liceului îl susținu. Profesorul Drinca se mulțumi să dea din cap : Mens sana în corpore sano !

Pentru prima oară Poolo protestă vehement : tocmai un copil infirm are nevoie de ajutor. Ceilalți își susțineau punctul de vedere, iar prodecanul îl îndîrji pe Poolo și mai mult, după ce aminti drept principal argument în favoarea părerii sale că el, Șerban, e mai bătrîn și deci are mai multă experiență în asemenea comisii. Atunci de ce l-au mai chemat și pe Poolo ? Domnul coleg să n-o ia chiar așa ! N-a vrut nimeni să-l jignească. Tomescu optă pentru o soluție de compromis : să nu se ia în considerare aspectul fizic general. El observă, de altfel foarte just, că trei dintre cei șapte copii sînt suspecti de tuberculoză.

— Dacă i-am scădea pe aceștia toți din numărul celor rămași nu ne-ar mai rămîne nici patru. Noi avem nevoie de cinci.

— Am lucrat prea repede, se lamenta domnișoara Harega.

— Unde mai puneți, continuă Tomescu ideea, că nu i-am supus nici pe ceilalți unui examen medical cît de cît edi-

ficator. (Adevărul adevărat era că pînă în clipa aceea copiii nu fură examinați de loc de către medicii din comisie).

Un copil se ceru la W.C.

— Domnilor, să stabilim criteriul după care vom lucra mai departe.

Domnișoara Harega era mîndră : trei dintre cei șapte aleși proveneau de la orfelinat.

— Copii o să ne adoarmă aici, observă Tomescu.

Profesorul Drinca plecă să se spele pe mîini.

Directorul Vicaș se străduia să-și amintească ce spunea Aichorn în legătură cu situațiile de triere.

Domnișoara Harega își aranjă cutele fustei.

Profesorul-prodecan Șerban încerca să dea soluția mult așteptată :

— Domnilor, cauze subiective, dar în primul rînd de ordin obiectiv, au făcut ca această selecție să nu întru-nească decît un indice relativ de eficiență. Prin străduințele noastre am găsit totuși un criteriu interesant de triere. Nu putem spune că am stat degeaba. Eu sînt de părere, pentru că orele sînt înaintate, să facem o listă cu cei șapte copii, după cum urmează : în ordinea reușitei la testul la care i-am supus, cinci dintre ei fiind „siguri“, iar doi „rezerve“.

— Și după ce criteriu o să alegem „rezervele“ ?

Șerban era hotărît să termine cît mai repede.

— În fond, banii se află la doamnele din comitet. Noi le oferim șapte candidați apți, ele n-au decît să mai aleagă și după preferințele lor.

— Ele ne-au angajat pe noi pentru treaba asta.

— Eu consider că ne-am făcut datoria. De altfel nu putem reține copiii aici pînă la miezul nopții.

— Vine noaptea neagră și visele foșnesc, foșnesc... făcu Drinca poetic.

— Domnișoară, nu vreți să faceți dumneavoastră un tabel cu cei aleși ?

— Ce fel de tabel ?

— Să-i scrieți pe o listă pe toți.

— Fără „rezerve“ ?

— Fără. Să decidă doamnele.

Șerban era gata de plecare. Omul de serviciu le comunică însoțitorilor că pot să-și ia copiii și să plece. Domnișoara Harega se apucă să copieze cu un scris caligrafic numele celor șapte copii.

— N-ar trebui să le scriu și adresele ?

— O să fie anunțați. Am decis să vină peste câteva zile să se intereseze de rezultatul definitiv al comisiei.

— „Al comisiei“ . . ., îl îngână Poolo.

— Dacă nu sînteți mulțumit, n-aveți decît să vă aplicați teoria dumneavoastră sub formă de test la tot lotul de copii ! Pentru prima oară Șerban deveni tăios.

— Și apoi, aminti directoarea orfelinatului, trei dintre cei șapte copii sînt ușor de găsit, fiind orfanii mei.

Doamnele din comitet se arătară încîntate de rezultatul comisiei. N-ar fi crezut că o să le dea domnilor atîta bătaie de cap. De fapt ele nici nu intenționau un studiu atît de detaliat asupra copiilor, doreau doar să se convingă de rostul acțiunii de binefacere, de faptul că banii nu vor fi aruncați pe fereastră, ci din contră, vor răsplăti peste ani cauza nobilă căreia i-au fost jertfiți. Membrii comisiei dădeau mulțumiți și zîmbitori din cap, deși puțin obosiți, cum de altfel nu era decît firesc.

Apăru și domnișoara Harega cu lista și i se lăudă scri-sul egal și frumos, mai ales bucelele acelea personale, iar ea se scuză încîntată precizînd că a trebuit să scrie atît de repede ca să nu facă pe nimeni să aștepte. Apoi mai apărură sticlele de vin și carne în aspic, iar domnul profesor-prodecan refuză după cuviință să mai rămînă, este atît de ocupat, dar pînă la urmă fu de acord să mai stea „două minute“, iar doamnele se scuzară că aici nu e chiar ca la CONTINENTAL, dar apoi amintindu-și de directorul Vicaș începură să laude frumusețea și gustul cu care este întreținută cancelaria ca și întreaga școală, de altfel.

— La școala aceasta, trebuie să știți, au învățat două soții de ministru și una de consilier general. Or, oamenii aceștia prin opțiunea lor . . .

— Ce drăguț, gînguri una dintre doamne.

Afară ploua mereu, în strada prost luminată nu mai era țipenie de om, iar pipa avea un gust amărui, era murdară tare, era singura pe care o avea la el, din cînd în cînd un lichid brun și insuportabil îl făcea să ducă batista la gură.

„E târziu“, spuse la un moment dat cineva, și Poolo își aminti că a lucrat noaptea. Chiar și după o noapte nedormită seara era de obicei mai trează decât în restul zilei, dar fusese o zi grea, o zi grea și lungă, pe care a trăit-o parcă de mai multe ori, făcînd-o astfel și mai grea, și mai lungă. Iar oamenii aceștia vorbeau în jurul lui fleacuri, erau mulțumiți și importanți, dar ei n-au trecut prin nimic, la ei nu s-a pus niciodată problema unei opțiuni, ei nu aveau ce alege pentru că a alege înseamnă a jertfi, or acești oameni nu știau a jertfi niciodată nimic, doar poate în cel mai filozofic sens pe ei înșiși, lucru care nu-i interesa, pe care nu-l știau, care li s-ar fi părut ridicol dacă l-ar fi auzit rostit de cineva. „Filozofia este bună pentru cărți, noi trăim!“ ar fi răspuns cu aceeași privire superioară, și Poolo reveni în încăperea și se pregăti să plece.

Ceea ce urmă se întîmplă nepremeditat, putea la fel de bine să nu se întîmple de loc.

Poolo se întoarse de la geam cu intenția de a pleca, însă privirea sa întîlni privirea unei tinere și drăguțe doamne din comitet. Doamna îi zîmbi și îi făcu semn să se apropie, îl întrebă o serie întregă de lucruri, dar nu prea multe, și era clar că n-o interesează ce-i răspunde că de multe ori îl întrerupea cu o altă întrebare, iar apoi pe nesimțite mută discuția spre medicină în general, și iar n-o interesa ceea ce îi răspundea cu tot mai puțin chef Poolo, după care mai făcu o cotitură și ajunse cu întrebările la Tomescu. De data asta Poolo avea impresia că o interesează totuși răspunsurile, dar că n-are răbdare să le asculte, și pe urmă îl întrebă lucruri mai intime despre Tomescu și fu chiar capabilă să aprecieze pe jumătate ceea ce credea că Poolo face din discreție, adică faptul că nu află de la el nimic. Pînă la urmă Poolo se plictisi într-atîta încît avu o idee bună, îl chemă pe Tomescu lîngă ei și îi părăsi cît mai repede. Acum era într-adevăr timpul să plece, dacă mai rămînea presimțea că o să facă scandal, dar Tomescu plecă după două pahare, iar tînăra și drăguța doamnă îl căută pe Poolo și-i întinse mîna, asigurîndu-l că atotputernicul ei soț va fi oricînd fericit să-l ajute dacă va avea nevoie. O clipă se întrebă cine o fi cucoana, ce o fi bărbatu-său și dacă această relație nu

l-ar putea ajuta în vreun fel în legătură cu Marius, dar nu se gîndi la aceste lucruri decît o clipă pentru că sila era prea mare și degeaba își repeta mereu că datoria sa față de Marius este să treacă peste orice fel de sentimente, de data asta nu era capabil de nimic altceva decît sau să plece sau să scuipe în mijlocul mesei cu bunătați lichidul acela amar și nesuferit din pipă care îi umpluse din nou gura.

Așa că începu să-și ia rămas bun pentru a pleca, dar asta nu era chiar atît de simplu pentru că trebuia să saluți pe fiecare în parte și trebuia de tot atîtea ori să motivezi de ce este imposibil să mai rămîi, să te lași com-pătimit de toată lumea pentru că ai fost reținut atîta vreme deși ai fost noaptea trecută de gardă și nu ai avut încă nici măcar timpul necesar să treci pe acasă să te schimbi, și apoi se pomeni în fața unei doamne foarte elegante și cu mustăcioară, care îi mulțumi în numele întregului comitet de doamne pentru neprețuita contribuție pe care și-a dat-o la salvarea cîtorva suflete de îngerăși. Poolo se apără spunînd că tot ceea ce a făcut putea să facă la fel de bine și primul om luat de pe stradă. Doamna începu să-i laude modestia și vru să-și continue discursul acolo unde a întrerupt-o Poolo, dar tînărul medic o ținea mor-țiș că n-a făcut nimic, și începu chiar să extindă această afirmație la adresa întregii comisii, ceea ce — oricum — nu mai era o dovadă de modestie, ci din contra o excen-tricitate, și doamna începu să încrunte din sprîncene, iar doamna de alături își stinse, vădit afectată, țigara în scrumieră.

Stăpînul casei, directorul Vicaș, interveni să potolească spiritele.

— Domnul doctor este într-adevăr obosit. Vă asigur însă că a fost o adevărată plăcere să colaborăm cu dînsul. De altfel, dacă era timp, domnul doctor intenționa să supună copiii la teste.

— Ce texte ?

— Așa se procedează în America, doamnă.

Doamna dădu încîntată din cap.

— Nu m-ați înțeles, se încăpățînă Poolo tot mai furios. Nu este vorba de faptul că nu am avut timp, cu toate că

și acest lucru trebuia gândit din vreme. Mă gândesc la eficiența travaliului pe care l-am depus.

— Dragă domnule doctor, la vîrsta dumitale ar trebui să știi chiar mai bine decît mine că pe doamne nu le interesează disputele științifice.

— Atunci de ce ne-au mai chemat ?

Ceilalți zîmbiră îngăduitor :

— A, n-o luați nici așa ! Toată lumea este de acord că dacă timpul ar fi permis, dumeavoastră ați fi realizat cea mai fericită selecție posibilă.

Își văzură de ale lor. Alături o voce lăuda în șoaptă perciunii lui Tomescu, un tînăr cu totul fermecător.

Profesorul-prodecan Șerban îi spuse lui Poolo pe un ton mai puțin împăciuitor decît ceilalți că scrupulele n-au nici un rost în legătură cu comisia, pentru că dacă oameni cu experiență mult mai mare în tot felul de lucruri asemănătoare au găsit corectă munca depusă, nu trebuie să vină un — nu te supăra — aproape începător care să dezavueze prin părerile sale excentrice și pe ceilalți. Ca om mai în vîrstă și care a văzut mai multe, își permite să dea tînărului coleg un sfat. Mai bine să nu-și permită, îl sfătui Poolo, Șerban roși ca o flacără.

— Este în interesul dumitale !

— Mai dați-o dracului !

Șerban mai schimbă o culoare.

— Nu-ți permit ! Mă înțelegi ? Nu-ți permit !

Se făcu liniște în jur.

— Ce nu-mi permiteți ?

— Ascultă tînere, pe mine nu m-a drăcuit încă nimeni !

— Foarte frumos ! Nici eu n-am făcut-o.

Șerban privi consternat în jur :

— Dar . . . ați fost martori, domnilor !

— La ce ? Am spus „Dați-o dracului !“ Nu văd cu ce v-am jignit ? Poolo striga mai tare decît Șerban. Nu v-am drăcuit, mă înțelegeți ? Dar dacă țineți morțiș, am s-o fac !

Fură despărțiți : Pe Șerban îl consolară doamnele, iar lui Poolo i se explică tot ce dori el, i se spuse că are dreptate și fu sfătuit să plece acasă și să se culce, să-și ia eventual un concediu.

La ieșire trebui să treacă prin fața lui Șerban. Acesta se potolise și, stăpîn pe el, povestea doamnelor care-l ascultau :

— Tînărul acesta visează o carieră universitară. Vă asigur că n-am să-i port pică. Nu cred însă că un asemenea om ar putea avea o influență potrivită asupra studenților.

— Nu vin la facultatea dumatăle, fii liniștit, domnule prodecan !

— Cred că cel puțin în privința aceasta sîntem de aceeași părere. De altfel, nu știu de ce ai făcut atîta gălăgie. După cîte îmi amintesc, tot timpul cît noi am lucrat, dumneata îți sugeai pipa la geam.

— Exact.

— Iar eu între timp a trebuit să sacrific bolnavii mei.

— Ca de exemplu acela pe care ne-ați povestit că l-ați vizitat . . .

— Ce vrei să spui ?

— Că am stat tot timpul la geam. Mă uitam la ploaie și mă gîndeam la faptul că n-ați părăsit clădirea atunci cînd ați pretins că trebuie să vizitați nu știu ce caz grav.

— Liceul are mai multe ieșiri.

— Încuiate seara.

Șerban roși din nou.

Toată lumea tăcea, doar profesorul Drinca recita singur într-un colț cu voce teatrală :

„În camera mea ziua aerul e cam sihastru,

Chiar șnurul cel negru la lampă-i un brîu de albastru . . .”

— Asta e culmea ! Prodecanul își căuta aliați printre cei de față.

— Puteați să dați și explicația cea mai la îndemînă cînd se părăsește camera, sau să nu spuneți nimic.

„Toate se întîmplă cum trebuiau să se întîmple, gîndi Poolo. Adică nu se întîmplă, dar ar fi putut să se întîmple. În primul rînd eu nu trebuia să vin aici, ci trebuia să merg la fabrică de unde să car rănitul în cărucior. Fiindcă a venit armata puteam avea și mai mult de lucru. În al doilea rînd, Don s-a purtat așa cum trebuia să se poarte. Porcăria de aici nu puteam s-o prevăd“. O inspirație fantastică începu să brodeze în mintea lui Poolo ipo-

teze năstrușnice. „Dar și cu povestea aceea cu mortul viu, consultul măsluit de Șerban, am avut dreptate, chiar dacă poate n-au luat parte Suditu și Lamenski“. „Plecarea“ lui Șerban, când el știa precis că prodecanul n-a părăsit liceul, se potrivea perfect cu gândurile care-i pulsau lui Poolo nebunește sub tîmple.

— Ce urmărești de fapt, domnule ?

Șerban îl apucă pe Poolo de guler. Nimeni nu îndrăzni să intervină.

— Ați fost sau n-ați fost plecat, domnule prodecan ? îl întrebă Poolo tot mai convins de gândurile haotice care-i mișună prin cap.

— Ce urmărești ? Ce te privește pe dumneata dacă am fost sau nu plecat ? E treaba dumentale ? Trebuie să-ți dau socoteală ?

Poolo se desprinse moale și se așeză pe un scaun. El a prevăzut bine, chiar dacă lucrurile au decurs altfel, esența a prevăzut-o. Ce importanță avea dacă n-a prevăzut uniforma la cei care au atacat fabrica ? Sau că a plouat în loc să fie soare ? Ce importanță aveau faptele în mașinațiunile lui Șerban, când de asemenea esența a prevăzut-o ? Tot personajul Șerban i se părea acum suspect, și încerca să facă o legătură pînă și între culoarea ghetelor acestuia și afacerile pe care le bănuia. Nu a fost vis și nici imaginație ceea ce a istorisit mintea lui Poolo, acolo la redacția ZORILOR, atunci când îl aștepta pe Don, n-a fost nici pro-rocire, ci doar un calcul logic și șahist, o poziție prevă-zută cu trei mutări înainte, puțin diferită, e drept, de cea reală, dar asta numai pentru că partenerul n-a dat cele mai firești răspunsuri, dar atît conținutul poziției rezultate, cît și problemele pe care le ridică sînt cele anticipate. Poolo era convins că undeva o mașină condusă de un șofer în livrea era tocmai scoasă din garaj pentru a pleca după Șerban, așteptat să măsluiască o moarte, chiar dacă data calendaristică rămîne incertă pentru ziua cînd va urca Șerban de fapt în automobil, și era la fel de sigur că în seara aceea prodecanul trișase din nou cu gîndul la pot și că n-a mințit pur și simplu gratuit. Și-l imagina pe pro-decan stînd într-un WC, ascuns, ca elevii care au chiu-lit de la ora de latină, îl vedea citind inscripțiile mizera-

bile de pe pereți și uitându-se la ceas să vadă dacă poate ieși. Ar fi dat oricît, și ar fi plătit cu orice, să poată acum, aici, de față cu toată lumea, să-i arunce lui Șerban în față amănuntele șarlataniei, să-i poată smulge de după manșete cel de-al cincilea as și un popă uzurpator.

Dar nu putu face nimic din toate astea, momentul trecu și Șerban scăpă neatins, iar el, Poolo, se pomeni șezînd pe un scaun, deodată potolit, gîndindu-se aiurea, cu toate privirile ațintite dojenitor asupra sa. Ca întotdeauna, ticălosul nedemascat apăru în postura de erou, în timp ce demistificatorul ghinionist își aștepta resemnat consecințele înfrîngerii.

— Vă rog să mă credeți, am tîmplele cărunte, aș putea să-i fiu tată, vorbea Șerban în fața unei asistențe compătimitoare.

— Dar... dar... domnișoara Herega fierbea de indignare. „Pe asta cu ce-am mai atins-o?” se întrebă Poolo mîhnit, în timp ce se scula încet să plece.

Unele ore trec line, majoritatea lor nu lasă urme, iar altele ne îmbătrînesc; cu valoarea lor, nu cu mai mult, dar comparativ cu celelalte ne fac să simțim diferența; de obicei sînt suficiente cîteva asemenea ore: ele cresc copilul, îl duc la maturitate, îl fac bărbat, și-l înconvoaie apoi sub vîrstă. Sînt numai cîteva ore, adunate la un loc poate mai puține de o săptămîină, sau de o zi, dar fără ele n-ar fi vîrstă, pe cînd fără celelalte viața și-ar putea urma cursul fără bătrînețe.

S-a întors apoi să-i salute, dar nimeni nu-l observă, doar mititica doamnă drăguță, extaziindu-se în fața perciunilor lui Tomescu, îi făcu un mic semn (discret) cu mîna.

Portarul însă îl salută cu temenele în timp ce-i descuia poarta.

— Ce vreme rea, domnu' doctor!

El era doar în haină și o luă spre centru în căutarea unei birje. Ca de atîtea ori în situații asemănătoare, atunci cînd neșansa, sau prostia, sau răutatea îl împiedecau să meargă pe drumul obișnuit, atunci cînd remușcările, nemulțumirea sau plictiseala îl făceau să se cutremure de lehamite, cînd oboseala aceluiasi subiect tindea să-l ducă la saturație, Poolo încerca să se înfășoare în ideile lucrării

sale, în ultimă instanță ultimul său scut în fața lumii acesteia. Dar lucrarea îl ocrotea ca o femeie, doar dacă i se dăruia cu totul. Iar în ultimul timp el o neglija, și între ei s-au impus tot mai stăruitoare gândurile în legătură cu Marius. (Dimineața la spital l-a izbit în plin întrebarea sorei Livia : „De când nu v-ați mai ocupat de fișele dumneavoastră, domnu' doctor ?“). Acum, geloasă, lucrarea îl respingea, îi refuza sprijinul pe care i-l acordase întotdeauna de când o crease, se scuza, devenea un lucru cotidian, nu mai exista prin sentimentele trecute pe care le avuse față de ea. Așa că începu s-o evite și el. Dar nu conștient : e dureros să recunoști după mulți ani de pasiune înflăcărată, de entuziasm exclusivist, că ai greșit, că ai alergat după o himeră, că ți-ai pierdut în fond toți acei ani de viață. Și în nici un caz nu sîntem capabili de asemenea recunoașteri atunci când am suferit și o altă înfrîngere, atunci când fiecare iluzie atîrnă greu ca un pai de care sperăm totuși să ne putem agăța. Și de ce să nu recunoaștem că uneori reușim să ne sugerăm că paiul este acela de care ne susținem, și ne cresc din nou puteri, și mai ieșim o dată la liman ? Dar dacă și acel biet pai ne refuză ajutorul, atunci ce ne mai rămîne ? Iar „lucrarea“ se îndepărta indiferentă pe creasta unui val care o ducea, o ducea . . .

Un alt naufragiat se lupta de asemenea cu ploaia. Dar acela avea cel puțin un tren și era atît de absorbit de gândurile sale încît abia îl recunoscuse pe Poolo în strada pustie.

— Ce faci noaptea pe uliță ?

— Mai degrabă v-aș putea întreba eu acest lucru. Sînteți ud learcă. Începu să-și dezbumbe trenul.

— Ce faci ? Ți-e cald ?

— O să ni-l punem amîndoi pe cap.

— Fii serios, domnule ! Eu oricum sînt ud. Mai bine am găsi o birjă.

— Eu n-am ce face cu birja. Și pînă atunci o să prindă bine și asta.

Își țineau fiecare cu mîinile marginile impermeabilului deasupra capului pentru a putea vedea în fața picioarelor, dar trebuiau să meargă strîns lipiți unul de celălalt și din cînd în cînd, destul de des, li se împiedicau pașii, și atunci

Crângașu își cerea scuze, și vorbea mai departe, și din nou își întrerupea spusele pentru a mai rosti un „pardon!”.

— Eu mă plimb mereu noaptea mai ales cînd am un motiv să fiu furios.

Crângașu găsea întotdeauna un motiv pentru a fi furios.

— De data asta sînt și eu furios, dar nu acesta este motivul pentru care mă aflu pe stradă.

— Știu că sînt un caraghios că mă plimb noaptea în ploaie în loc să rîd, să rîd cu lacrimi, de proștii care reușesc să mă înfurie, și atunci mă înfurii, mă înfurii mai tare.

— Toți sîntem așa, spuse Poolo trist. Dacă am reuși să rîdem în loc să ne înfuriam n-am mai fi oameni. Și poate că e mai bine că ne înfuriam, pentru că dacă n-am mai face nici acest lucru prea am fi călcați pe coadă. Furia asta operează ca durerea, ca un răspuns și ca un semnal.

— N-aveți dreptate, domnule doctor : dacă n-ar vedea că ne doare ne-ar lăsa în pace. N-ar mai simți nici ei nici o plăcere și atunci de ce ne-ar mai înfuria ? Ne lovim fizic sau moral, rănilor se vindecă, dar pe măsură ce trece timpul rămînem un noian de urme, o crustă compactă de sînge închegat. Și măcar dacă ne-am lovi singuri, din nebăgare de seamă . . . Dar ne lovesc tot felul de canalii . . .

— Cîteodată ne mai lovim și singuri . . .

Tăcură o vreme și Poolo se miră că tace și Crângașu.

— Nu vă supărați, domnule doctor, dar fără să vreau am auzit și despre pățania dumneavoastră în legătură cu Gruia. Și am văzut atunci la cafenea, dacă vă mai amintiți, ce mult suferiți pentru treaba asta. Să știți că eu nu pot să am decît și mai multă stimă pentru un om care-și face atîtea scrupule pentru o asemenea treabă.

— De ce ? Dacă nici pentru așa ceva nu trebuie să-și facă omul scrupule, atunci mai există vreun motiv pentru conștiință ?

— Vai, nu . . . da de unde . . . nu m-ați înțeles bine ! Ar trebui să-și facă scrupule, dar alții, . . . nu dumneavoastră !

— Cum adică alții ?

— Cei care fac așa ceva din plăcere. Dumneavoastră trebuia să vă sacrificați într-un fel dacă ați fi procedat altfel.

— Și nu era normal ?
— Da, dar la alții !
— Ce-mi tot dai cu „alții“ ?
— Dumneavoastră vă sacrificați pentru lucrarea dumneavoastră !

— Ce mai e și asta ?
— Omul se poate sacrifica o singură dată. Dacă o face de mai multe ori sacrificiul său fie că nu este total, fie că este un obicei și atunci nu mai e sacrificiu. Sacrificiul total se poate face o singură dată. Ocaziile pentru aceasta sînt în număr infinit oferite unei singure vieți. Dificultatea înseamnă a alege, și mai ales a aștepta ocazia cea mai demnă de jertfa vieții. Te poți sacrifica pentru un om, pentru o cauză, pentru o idee, pentru o muncă . . . Ehe, pentru cîte nu te poți sacrifica ! Obiectul sacrificiului trebuie să înlăture toate celelalte ocazii.

Nu înțelegi ? Tocmai în aceasta constă sacrificiul ?
— În a nu te putea sacrifica pentru nimic altceva ? În cazul acesta fiecare „altceva“ este obiectul sacrificiului.
— Ce importanță au cuvintele ? Poți să te dăruiești unui singur obiectiv. Altfel nu dăruiești nimic.
— Și care ar fi obiectivul acela ?
— Păi lucrarea dumneavoastră !
— Da, desigur, „lucrarea“ . . . Ce știți voi despre lucrarea mea ? Astea ce le-ai spus sînt foarte frumoase, dar rămîn vorbe. Chiar dacă ai avea dreptate, nu poate să nu-ți pară rău de un lucru de dragul unei reguli care-ți recomandă contrariul . . .

— Bineînțeles, eu nici n-am pretins . . . sentimentele rămîn sentimente, dar rațional . . .

— Rațional ? ! Ceea ce face omul are la origine atîtea cauze subiective, încît de multe ori mă întreb care este latura rațională. Ceea ce spunea se opunea destul de pieziș, nu se încadra de loc în lucrare. Dar nu se mai miră. În ultimul timp găsi tot mai multe contradicții între lucruri pe care se obișnuise să le spună sau să le gîndească și cele susținute în lucrare. La fel ca într-o dragoste care începe să pălească, atît Poolo cît și „lucrarea“ își găseau reciproc tot mai multe „nepotriviri de caracter“ și descopereau mereu noi bănuieli de infidelitate reciprocă ; după ce prima

îndoială a încolțit în suflet, apar înlănțuite unul de celălalt noi gânduri, idei care pînă atunci n-aveau nici o valoare, dar care acum se încărcău cu gravitate.

Pămîntul era zdrențuit de bălțile care nu reflectau nimic. Mergeau legați ca doi frați siamezi de impermeabilul pe care și-l țineau deasupra capetelor, și atunci cînd unul dintre ei ocolea o baltă, celălalt era nevoit să treacă prin ea. Ajunși în piață nu găsiră nici o birjă și se aciuiră sub o poartă. Crîngașu termină tocmai de comentat problema raționalului, cum nu exclude subiectivul, despre raționalul uman și cel științific, despre modul în care se opune acesta din urmă raționalului artistic ș.a.m.d. Acum vorbea despre altceva, Poolo nu remarcase secvența de legătură, dar după modul în care arunca vorbele era de ghicit cum se apropie Crîngașu de subiectul pentru care fusese furios atunci cînd a decis să pornească noaptea în ploaie, la plimbare.

— Mă tot întreb pe ce bază reușesc unii să „ajungă ?“ N-ați observat, domnule doctor, că majoritatea celor care „ajung“ au fost repetenți în școală ? Nu mă mir că „ajung“ acești indivizi, ceea ce mă miră este faptul că unii dintre ei primesc ceea ce se numește „glorie efemeră“, adică cea mai sigură și unica chiverniseală existentă, în timp ce alții, la fel de incapabili ca ei, nu reușesc să se cațere nici pe cea mai umilă treaptă a ierarhiei noastre materiale ; de cea socială să nici nu mai vorbim. De ce treaba asta : de ce dintr-un lot de oameni la fel de puțin dotați se aleg întotdeauna acei care ne bat acum pe noi la cap, miliardarii, ginerii sau deputații, în timp ce ceilalți în mod cu totul contrar țăfnozității primilor, rămîn cele mai umile ființe, slujbași mărunți, stîlpi de cafenea sau vînzători de ziare ? Cu ce cărți se joacă la partida asta a vieții, la masa noastră verde, dacă pot cîștiga tot timpul cei care au cele mai puține atuuri în mîină și care nici să trișeze ca lumea nu sînt capabili ? Ce crezi că fac acești indivizi acum ? Stau beți prin cafenele sau bordeluri sau sforăie întinși pe spate lîngă soțiile lor grase. Adică exact același lucru ca și ceilalți muritori care însă în stare de veghe nu stîrnesc decît stima colegului de școală primară a odraslei celei mai mari.

— Și pentru asta nu poți să dormi ?

— Acești imbecili mai sînt și răi pe deasupra ! (Acum își dă drumul, ghici Poolo).

— Ce-ai pățit iarăși ?

— Nimic. Absolut nimic. Numai socrul meu a rămas fără rațe.

Lui Poolo îi veni să rîdă.

— Intru într-o zi să cumpăr un bilet de teatru. Nu mai știu ce era, au venit niște actori străini, în fine am uitat exact de ce, dar știu că erau mai mulți după bilete. Cînd să ajung, îmi pun servieta jos, pe lîngă picioare ca să pot să scot banii. În timp ce mă ridic mă simt apucat de guler și aruncat afară din rînd. Un individ îmi indică să trec la coadă. Adică... cum să trec la coadă ? Să trec la rînd ! Bine, dar eu am fost la rînd ! Individul rînjește și-mi face semn cu mîna să trec la rînd. Iau ceilalți oameni drept martori. Nimeni nimic. Mă înfurii rău de tot și mă uit la individ drept în ochi. Tipul rînjește și-mi repetă gestul cu degetul să trec la rînd. Îl dau dracului și plec, dar îl țin minte pe ticălos.

Deunăzi merg la tribunal cu socru-meu să văd ce-i cu procesul lui. Cu cine se judecă ? Bineînțeles cu ticălosul respectiv. De zece ani se judecă și abia acum am apucat să-i văd mutra. Mi-am adus imediat aminte de el. L-am rugat pe bătrîn să mă lase să mă ocup eu pe mai departe de toată afacerea, dar el e sătul, și, deși are dreptate, a cerut să se închidă dosarul. Zeci de mii i-a furat individul, bani buni, dar bătrînul nu mai e capabil să lupte. Pe deasupra îi e frică să nu piardă și ce mai are, de aia nu m-a mai lăsat pe mine să continui. Pe asta a și mizat ticălosul, pe măcinarea nervilor socrului meu. Ani de zile a tărăgănat procesul, deși n-avea în mod cinstit nici o șansă. Și pînă la urmă i-a reușit. Eu am făcut un circ !... Acum știu că ei mor de rîs.

— Bine, dar cu rațele ce-i ?

— Păi, le-a tot dat bătrînul la avocați. Trebuia să le dea mai bine la judecător. Acum nu mai are ce da.

— Nu e singurul, zise Poolo.

— E o porcărie fără seamăn ! Pînă și dreptatea este în funcție de rezistența celor care se judecă !

— Asta a fost întotdeauna așa. Poolo își aminti de copiii selectați parcă tot pe bază de rezistență . . .

— Atunci ar trebui să-i schimbăm numele de „tribunal“ în „stadion“.

— Nu numai numele . . . Mulțumesc că m-ai ajutat să ajung pînă aici. Nu mai plouă.

Nu-l mai interesa „cercul“ pe care l-a făcut Crîngașu. A făcut el însuși un „circ“ cu jumătate de oră înainte. Îi ajungea.

O luă agale spre casă. Nu mai simțea oboseala. Orașul tăcut se oglindea în băltoace nemișcate. Din cînd în cînd o boare zbuciuma apa și atunci casele tresăreau în somn.

Își aprinse pipa, dar era înfundată, renunță s-o mai curețe și o băgă înapoi în buzunar. Ieși în piață și o luă pe străduțele întunecoase care-l duceau spre casă. Cînd fusese copil dormise cu lampa aprinsă, se temea de întuneric și chiar mai mult de semiîntuneric, de lumina care nu mai e lumină, dar care permite mai degrabă ochilor să vadă cu mintea decît minții cu ochii. Apar tot felul de năluci, obiectele din cameră se transformă nu în dușmani, mai rău, în lucruri nemaivăzute și nemaiauzite. Stătea atunci întors pe o parte și nu îndrăznea să se miște, dar ceva se afla întotdeauna în spatele său și îi era frică groaznic. Știa că dacă se va întoarce se va convinge că nu e nimeni, dar îi era imposibil să-și răsucească fața. Și așa treceau orele. De cînd crescuse nu mai avea asemenea temeri, suporta în liniște întunericul și de multe ori îl și căuta. În seara aceea însă îi era urît de străzile a căror obscuritate o căutase de atîtea ori în timp ce-și curta lucrarea. Era parcă mai întuneric în seara aceea și era singur, nu mai era cu lucrarea, nu mai avea cu cine vorbi, iar frica îl sîcîia dintr-un ungher de mult uitat. Mergea tot mai repede, apoi își puse voința la încercare și pași încet, cu pași apăsați, bocănind și stropindu-se rău. Apoi simți iar că nu este singur, prezența permanentă a lui Marius se făcea din nou auzită. (Se întîlniră pentru prima oară la o vîrstă în care afectivitatea este încă stăpîna rațiunii. Mama îl dusesse la familia Gruia — cine să mai știe pentru ce? Poate pentru ca acum după mulți ani să aibe ce vorbi cu o nălucă — se afla în încăpere un țarc mare de copil

și una dintre primele amintiri ale lui Poolo erau cocoloașele de hîrtie și mormanele de monede vechi care se îngrămădeau pe scînduri în locul altor jucării. Pentru copilul Poolo acele lucruri rămîneau cocoloașe de hîrtie și monede — obiecte pe care în mod normal n-aveai voie să pui mîna pentru că sînt murdare și aduc boală, și nici în gură n-aveai voie să le bagi — dar, pentru Marius erau purtătoarele unor sensuri minunate, iar el, Marius, trona în mijlocul lor și le arunca încoace și încolo. Fusesse băgat și copilul Poolo între scîndurile țarcului, și în timp ce vorbeau mamele, încercase să facă și el contactul cu comorile de acolo. Dar cum s-a realizat acest proiect și mai ales cum s-a desfășurat prima întîlnire cu copilul Marius, Poolo a uitat de mult).

Mergînd, încerca să-i „explice“ doamnei Gruia, în timp ce-și sorbea ceaiul din „ceașca lui“, cum au decurs lucrurile, și încerca să trișeze puțin povestind totul în legătură cu un alt personaj, o altă persoană despre care a dat declarația. Și-o imagina pe doamna Gruia spunîndu-i că n-are nici un sens să-și facă asemenea remușcări, și chiar dacă tot timpul era pe jumătate conștient de jocul pe care-l realiza, era convins că dacă într-adevăr n-ar fi fost vorba despre Marius, doamna Gruia ar fi fost și pe mai departe convinsă de noblețea caracterului domnului doctor. Cu Marius însă se întîmpla altceva. Îi istorisea și lui toată povestea, îi spunea și lui că este vorba despre un cu totul alt acuzat, dar Marius nu-i răspundea decît un „Mda . . . , mda . . .“ și apoi dădea din cap, iar Poolo nu putea înțelege din toate astea decît că Marius regretă sincer întîmplarea lui Poolo, o regretă dar nu-l disculpă. Și totuși el a dorit atît de mult, imediat după ce a dat declarația, să-l întîlnească pe Marius și nu pe domna Gruia. Poolo încetă să bocăne prin bălți : și acum tot pe drumul acela lăturalnic mergea spre casă, de frică să nu trebuiască să treacă prin fața ferestrelor familiei Gruia. Dacă Marius ar fi eliberat mîine, ar mai dori să-l întîlnească ?

Nu mai încerca să ajungă cu ori ce chip la el. Dar încercase. Căutase să afle condițiile de la închisoare. Discutase cu soțul unei spălătorese de la spital, bărbat mai în vîrstă, trecut și el prin pușcăria politică. Omul îi povesti că lucrul

cel mai groaznic în spatele zidurilor este acela că te gîndești la ce ai putea face dacă n-ai fi acolo. Cît timp reușești să nu te gîndești afară mai e cum mai e. El făcuse la început greșeala să se concentreze asupra unor lucruri pe care le-ar fi putut face în timpul acela în libertate, să și le imagineze cît mai veridic. Îi reușea destul de bine și două-trei ore în fiecare dimineață evada cu gîndul și cu sufletul din închisoare. Dar mai mult decît atît nu-i reușea stratagema. Peste două-trei ceasuri privirea i se întorcea înapoi și totul părea mai trist și mai groaznic. Cu timpul înțelese că nu are rost ca pentru o jumătate de fericire să sufere apoi și mai mult toată ziua. Începu să facă chiar contrariul : să se concentreze numai asupra vieții de închisoare, ignorînd că ar mai exista ceva și în afara zidurilor. Apoi după un timp nu mai trebui să facă asemenea eforturi de imaginație. Viața îl învăța cum trebuie să se poarte un pușcăriaș, la ce să se gîndească. Dar alții, îi spuse bătrînul, nu învață acest lucru nici după multă vreme și se chinuie acolo și din vina lor.

Poolo nu îndrăzni să spună nimic. Apoi bătrînul îi povesti primele ceasuri de libertate și lucrul care-l bucură cel mai mult cînd părăsi închisoarea : haina. Avea acum iarăși o mulțime de buzunare : două interioare, două exterioare, unul mic pentru batistă, și unul și mai mic pentru cutia de chibrituri și în fiecare buzunar putea să țină nestingherit fel de fel de lucruri : portofelul, țigările, un bri-ceag, un ziar împăturit, un pieptene, trei bilete de tramvai . . .

Discutase și cu altcineva : un fost pușcăriaș de drept comun. Acesta îi povesti cum descoperise tot felul de îndeletniciri pentru a-și trece timpul, îi relatează despre relațiile sale cu ceilalți deținuți, despre lucrurile pe care și le-a propus să le facă atunci cînd va ieși din închisoare, și pe care le abandonează imediat după ce trecu pragul libertății și după ce constată că i-ar trebui cinci sau șase vieți pentru a putea pune în aplicare ceea ce își planificase pentru un an. Era altceva, omul făcea parte dintr-un alt strat al lumii interlope. Poolo îl ascultă, dar nu-l mai întrebă altă dată nimic.

Nici doamna Bunescu nu mai lucra împreună cu Poolo. Cînd se întoarse din concediu trebui să suplinească pe

cineva care lipsea la saloanele din grija doctorului Bonci. Apoi rămase acolo. Poolo o întâlnea rar, ea îl saluta prietenoasă, dar nu mai stăteau de vorbă. Poolo o evita conștient, făcea chiar adevărate planuri ca s-o poată ocoli, îi era mult mai frică de situațiile penibile ca de postura în care se erija, dar vremea explicațiilor trecuse, acum a intrat pe o pantă pe care aluneca fără a mai putea da înapoi. Nici pe doamna Gruia n-o mai vizita. La început ea plecase pentru câteva săptămîni la mama ei, bolnavă la țară. Apoi cînd se întoarse trăi în speranța că-l va vedea în curînd pe Marius. După ce apărură acuzația de crimă starea ei se agravă și doamna Bunescu se văzu nevoită s-o interneze la spital. Saloanele de femei nu cădeau în sarcina lui Poolo. O vizită totuși de două-trei ori în trecere, dar bolnava se afla sub influența tranchilizantelor, era mereu semiadormită, reacționa greu și o interesau doar lucrurile din jurul patului. Cîteodată întreba de Marius și atunci plîngea pînă ce adormea din nou. Primejdiile, lupta fiului ei, îi întrețineau boala, dar arestarea și acuzațiile grele care planau asupra lui Marius i-o agravau. La un deznodămînt nefericit al procesului... Poolo prefera să nici nu se gîndească.

Cerul se însenină și apărură luna. Începu să întâlnească din nou oameni : veneau de la gară, sosise un tren. Oboșiți, oamenii treceau în grabă, cu privirile în pămînt, ocolind cu grijă băltoacele. De un timp Poolo bocănea instinctiv din nou ; cînd dădu de lume pași mai departe „normal“.

Trecură și cîteva birje cu călători de la gară. Poolo era ud tot. Dîrdîia și spera să se întoarcă și alte birje goale. Ciulea mereu urechile în așteptarea tropăitului cailor. Într-adevăr, după puțin timp auzi în spate roți prăvălindu-se pe caldarîm. Urcă și se ascunse sub coviltir. Birjarul îi oferă o pătură și se înveli în ea. Pătura era țepoasă, umedă și mirosea a cal. Numai în haină și leorcă, Poolo nu mai semăna în nici un caz cu „domnu' doctor“. Birjarul se răsuși pe capră și-l întrebă încotro s-o ia. Poolo se săltă puțin și văzu cîteva case mai încolo o siluetă cunoscută care se lupta cu un pachetoi în dreptul unui felinar. Îl rugă pe birjar s-o ia înainte și să oprească în dreptul femeii. Apoi o pofti pe sora Livia în birjă.

Fusese la gară pentru că trecuse un unchi și-i aduse pachetul. Bine, dar de ce se întorcea la gară ? E tîrziu și

ea s-a tot gîndit să nu mai plece acasă să se culce, mai are doar cîteva ceasuri pînă să meargă la spital și n-ar vrea să trezească pe nimeni.

Era udă și era și pachetul ud, hîrtia de deasupra se muiase și prin sucul acela de apă colorată cu violet de creion chimic înotau cîteva litere caligrafice de pe adresa care s-a descompus. Pusese pachetul grijulie lîngă Poolo sub coviltir în timp ce ea stătea pe strapontină. Birja o sălta la fiecare pas și se ținea cu o mîină de marginea de fier în timp ce cu cealaltă căuta să-și prindă părul ud ce-i cădea pe frunte. Birjarul ceru din nou lămuriri încotro s-o apuce, și Poolo lăsă o scurtă pauză înainte de a răspunde, lăsînd-o pe ea să hotărască, dar ea tăcea, așa că spuse el drumul.

— Ești udă și ai să răcești, îi spuse Poolo invitînd-o lîngă el sub pătură, dar fata refuză, nu din falsă pudoare, ci de frică să nu se strice și mai tare pachetul.

— Pachetul e și așa ud și de plouat tot nu mai plouă, mai zise Poolo, iar ea veni și se așeză lîngă el și încercă să pună coletul pe strapontină, dar locul era îngust și birja îl scutura și atunci își așeză coletul în poală. Arăta de parcă încerca să-l încălzească și să se încălzească de la el, de la pachetul mare și ud.

Au ajuns repede, iar în cameră era dezordine, dar plăcut, și au aprins lampa din spatele dulapului, cea care arunca umbre stranii. Poolo își scoase haina și pantofii uzi și-i dădu fetei halatul său de casă care ei îi ajungea pînă la călcîie și se descălță și ea. Apoi făcură lumina mare pentru a putea fi admirat locul : încăperea lunguiață, cele două tablouri de pe pereți și press-papier-ul ciudat de pe masă.

De sub hîrtia udă a pachetului se iviră cîteva ouă, carne, doi castraveți, dar le lipsea pîinea ; lui Poolo nu-i era foame, era poate prea obosit, sau poate prea ud, sau poate că din altă pricină, dar pînă la urmă mîncă și el și băură din sticla de rom pe care o avea întotdeauna în dulap, printre lucruri.

Adunară apoi firimiturile și Poolo îi arătă fetei umbrele ciudate ale lămpii de după dulap. Au stat de vorbă în timp ce el s-a întins de-a curmezișul pe pat, iar ea ședea pe scaun înfășurată în halatul lui de casă.

Peste halatul de casă Poolo mai înfășură fata într-o pătură și, sătui și obosiți, povestiră alene. De fapt vorbea mai mult cea pe care Poolo o cunoștea mai mult din tăcerile de la spital, iar el, cu ochii închiși, se gîndea la ale lui ; gînduri fără gînduri, o asculta pe ea în timp ce frînturi de fraze auzite, gîndite sau simțite se învălmășeau asemenea umbrelor lăsate de fumul unei pipe pe un perete, umbre ce amestecă și desenul tapetului, fum impalpabil și real.

Apoi fata tăcu, și-l trezi, și o rugă să mai vorbească, dar ea își pierdu șirul cuvintelor și-l întrebă supusă ce să-i mai spună, doar că el tăcea și aștepta o continuare. Ea începu din nou să vorbească, și iar închise Poolo ochii lăsîndu-se legănat de fumul vorbelor, și ea-l simți, îi vorbi mai departe în versuri, și-i cîntă de leagăn. O ascultă, apoi se sculă brusc și luă cîteva cărți, le alese în grabă, erau tot versuri, desfăcu primul volum la întîmplare și-i citi următoarele rînduri tălmăcite din Esenin :

„A fost elegant, pe deasupra-poet,
Și așa a rămas viața-întreagă ;
Dragei lui, cam trecute, — i zicea el discret :
Răutate micuță, fetița mea dragă . . .
Ia ascultă-mi șopti el, cu ochi neguroși,
Aplecînd fruntea grea de beție ;
N-am văzut, de cînd sînt, ticăloși
Care suferă de insomnie“.

Se opri din citit și lăsă cărțile celelalte nedeschise. Ieși afară în întuneric, lăsînd-o să se dezbrace, să-și pună hainele școlărește — aranjate frumos pe speteaza scaunului — să se strecoare în așternut. El privea liniștea umedă și-și repeta versurile : „N-am văzut, de cînd sînt, ticăloși care suferă de insomnie“.

Apa se scurgea din streășină și-i amesteca lacrimile. Se sprijini de zid și-și mai aminti o dată versurile și plînse lung în tăcerea care se prelungea pînă departe în noapte.

Versurile din Esenin sînt preluate după tălmăcirea Tatianeii Nicolescu.

CAPITOLUL VI

Tribunalul continua să pătrundă tot mai mult și în pașnicul cabinet de spital. Începură să apară tot felul de oameni care aveau nevoie de certificate din care să rezulte că nu sînt normali. Cu o săptămîină în urmă fu rugat să facă o expertiză în legătură cu un arestat. Stachel era bolnav și, nu se știe cine, dădu ideea să se apeleze la doctorul Poolo într-o afacere care făcuse anecdotă în toate ziarele din țară : autoritățile urmăreau de un timp autorii unei emisii de bani falși, impecabil realizați. Era vorba de hîrtii de douăzeci de lei cărora doar experții puteau să le

depisteze lipsa de autenticitate. Au fost descoperite pentru început doar câteva exemplare, dar exista pericolul ca cei care le emiteau să arunce pe viitor cantități mai mari pe piață. Cercetările n-au reușit decât să limiteze zona de origine a acestei emisii ilicite. Partea anecdotică a afacerii o forma firul pe care-l găsiră autoritățile în urmărirea vinovaților, sau mai precis a unicului vinovat, cum avea să se dovedească în curînd. Dacă la început unui profan i-ar fi fost imposibil să descopere între două bancnote pe cea falsă, o emisie ulterioară simplifică lucrurile : „Douăzeci“ deveni „Două zeci“, iar înscricția „Falsificarea acestor hîrtii . . .“ deveni „Falsificarea acestor hîrti . . .“ La început se bănuie că banii ar fi avut o proveniență străină, dar se constată că nu era vorba decît de un cetățean care era certat nu numai cu legea, dar și cu gramatica și cu ortografia.

Poolo fu avertizat prin două căi de expertiza pe care avea s-o facă. Mai înainte fu înștiințat oficial și cam în același timp îl vizită la spital și Iuliu Pop, avocatul nefericitului falsificator. Acesta îi povestește că mandatarul său mai avea antecedente psihiatrice, adică mai fusese consultat cu o ocazie de către un psihiatru și că nu exista nici un motiv ca să nu fie din nou considerat iresponsabil.

Spre surpriza lui Poolo, arestatul îi era o veche cunoștință, aceeași persoană care nu cu mult timp în urmă reușise să mai alerteze odată ziarele printr-o ispravă și mai deșuchiată — omul nu era altul decît casierul Szewczykowsky.

Primul lucru pe care-l întrebă Szewczykowsky era dacă merită să fie declarat nebun, ținînd seama de faptul că își va pierde cu siguranță orice posibilitate de a mai practica vreodată o slujbă de casier. Poolo îl asigură că era în orice caz preferabil să se lipsească de o astfel de carieră în schimbul libertății, fără de care tot n-ar putea face nimic. Dar celălalt nu păru de loc convins.

Certificatul necesar lui Iuliu Pop pentru apărare nu era decît o simplă formalitate, și de altfel și nota oficială prin care i se cerea lui Poolo expertiza arăta că se aștepta o confirmare și nu o constatare.

Totuși Poolo mai stătu o vreme de vorbă cu Szewczykowsky, și, pe măsură ce discuția continua, tînărul se integra tot mai mult unui sistem logic pentru care trebuia să faci eforturi pentru a i te putea opune. Afirmațiile, deplasate la început, se lăsau angrenate într-o argumentare aparent logică și era destul de explicabil că cei ce-l cunoșteau de mai multă vreme să nu sesizeze bizareriile tînărului casier decît atunci cînd acesta depășise din cînd în cînd anumite limite, așa cum făcuse atunci cînd se suise pe statuie, sau acum cînd se lăsase prins.

Ceea ce-i povesti avea un aer aproape firesc, dar pe Poolo îl intriga mai mult de ce i se destăinuie tocmai lui. Szewczykowsky era fiu de țărani înstăriți și venise la oraș pentru a urma o școală de ofițeri. După ce-și termină studiile primare și în perioada în care trebuia să se prezinte la controlul medical pentru a fi admis la liceul militar îi muri tatăl, și la întoarcerea de la înmormîntare fu el însuși rănit într-un accident de cale ferată. Rănile i se vindecară, dar își pierduse un deget de la mina stîngă, defect mai mult estetic decît practic, deoarece nu-i impieta abilitatea, dar îi tăia drumul spre cariera ofițerească. Nici în sat nu voia să se întoarcă și se angajă pentru anumite munci, ajungînd pînă la urmă casier la un magazin de textile. Trăia destul de bine pentru că ajutorul pe care-l primea regulat de acasă îi rotunjea serios leafa și-l puneă la adăpost de nevoi. Dar se plictisea în slujba aceea și nu concepea ca un om care visase la onoruri militare să trebuiască să se mulțumească — EL ! — cu o viață oarecare. Se urcase pe statuie în primul rînd pentru a-și dovedi sieși curajul și că totul este posibil — e drept, și-a propus să stea douăzeci și patru de ore pe călărețul de bronz, — apoi se apucă să falsifice bani. Meseria îl ajuta să pună ușor în circulație aceste hîrtii o dată cu restul pe care-l înapoia clienților și cînd bancnotele false începură să se răspîndească, declară și el la fel ca atîția alții că i-au fost aduse de către clienți două trei sau zece asemenea hîrtii. Apoi după o vreme văzu că banii dau putere, dar că gustul puterii este foarte greu de sesizat din spatele unei tejghele de magazin de textile. Se împrieteni cu cîtiva tineri la fel de ambițioși, dar care-și înecau setea de glorie în

vin. După un timp această societate i se păru sterilă și hotărî să meargă pe drumul propriu. Gîndi mult și ajunse la concluzia că falsificarea de bani, chiar dacă îi putea aduce bogăție, nu reprezenta decît o treaptă intermediară. După un timp începu să distrugă banii buni pe care-i căpăta în locul celor „emiși“ de el, încercînd să-i facă pe aceștia unici BANI BUNI. În zelul lui exagerat a fost prins.

Nebun, dar nu atît cît se credea ; din spusele lui Szewczykowsky, Poolo putea deduce că tînărul casier și-a păstrat totuși o cantitate de bani, de bani veritabili și chiar și din cei falși, pe care după un timp îi va putea pune liniștit din nou în circulație.

— Dacă vei sta un timp la noi, vei putea eventual să te întorci printre oameni. Ce ai de gînd să faci ?

— Dacă voi fi achitat știu că vă voi fi îndatorat.

— Nu despre asta e vorba ! Ce-ai de gînd să faci cu dumneata ?

— Voi stăpîni orașul și poate și țara.

— De ce ?

— Pentru că voi fi cel mai tare.

— Da, dar de ce vrei să fii cel mai tare ? De ce vrei să stăpînești ?

— Mai înainte să ajung acolo !

„Și nu e singurul. Măcar ăsta e bolnav . . .“

În altă zi, îi fu anunțată o pereche împreună cu fiica lor în vîrstă de șaisprezece ani. Fata trebui să aștepte pe coridor pînă să-i explice părinții ce doresc de la el : tînăra, elevă de liceu — părinții au supravegheat-o întotdeauna, doar este unicul lor copil — a legat niște prietenii nepotrivite încît, influențată de acestea și de anumite lecturi dăunătoare, a ajuns să declare în public lucruri pe care este de neînțeles cum de le poate spune o fată inteligentă și de condiție bună. Pentru că domnu' doctor o să vadă că fata este realmente dotată, vorbește la perfecție limba franceză, cîntă la pian, are note bune la liceu. Mă rog, în privința asta părinții n-au de ce să se plîngă. Bine, și atunci ce doresc de la el, care nu-i decît medic psihiatru. Domnu' doctor n-a ascultat încă totul pînă la capăt : într-o oră de literatură — pare-se — fata s-a sculat de la locul ei și a ieșit fără să spună nici un cuvînt. Profesorul, mai

mult mirat decît jignit, imaginîndu-și că fata e suferindă, căutată-o în recreație cerîndu-i explicații. Dar în loc să se scuze, mucoasa i-a spus că nu-i plac orele de literatură pe care le va evita de-acum încolo. Acestea ajunse la urechile directorului, scandalul a luat amploare, fata fiind amenințată să rămînă în afara școlii. Partea neplăcută e că fiica lor vrea să meargă să lucreze undeva. Cu chiu cu vai au reușit să-i scoată ideea asta din cap, mai bine zis să-i amîne decizia, spunîndu-i că este mult mai indicat să-și termine mai întîi studiile, putînd fi apoi mai folositoare și munca pe care o va face. Este trist, observă tatăl că a trebuit să recurgă la astfel de argumente, dar altfel nu a putut. Da, dar el, Poolo, nu înțelege încă nici acum ce le poate fi de folos. Numai puțină răbdare dacă mai aștepta să aibe domnu' doctor : domnul director al liceului este foarte jignit, dar ei au făcut tot posibilul să-l mai abuneze, și acum s-ar arăta mulțumit cu un certificat medical pentru fetiță, certificat prin care să reiese că eleva suferă de un dezechilibru nervos pricinuit de surmenaj, la vîrsta dificilă în care se află, mă rog, asta nu conștientizează. Cu acest certificat și onoarea școlii va fi spălată și după două-trei săptămîni fata se va putea întoarce la ore.

— De ce nu o trimiteți la altă școală ?

— Ar trebui s-o trimitem în alt oraș, s-o lăsăm de lîngă noi . . . Nu, domnu' doctor . . . dacă domnu' doctor ar fi atît de bun . . .

— Ar trebui să văd fata.

— Fetița este afară. Așteaptă pe coridor. Dar esențialul este acesta pe care vi l-am spus noi.

— Nu vă supărați, dar totuși trebuie s-o văd !

— Domnul doctor poate fi liniștit că nu se va osteni de pomană !

În fine, fata fu chemată înăuntru și după o vreme părinții îi lăsară singuri, medic și „pacientă“.

— Cîți ani aveți, domnișoară ?

— Vi se pare important pentru a mă declara nebună ?

— Sînteți convinsă că am de gînd să fac așa ceva ?

— Știu că de asta am fost adusă aici.

— Puteam să le dau certificatul părinților fără a vă mai chema înăuntru.

- Și de ce m-ați chemat ?
- Ca să-mi răspunzi la întrebări. Câți ani ai ?
- 16.
- Unde locuiești ?

O mai întrebă cum o cheamă pe ea și pe părinți, de la câți ani a mers la școală, dacă are frați, dacă are prietene, cum le cheamă pe acestea, câți ani au, dacă are prieteni, ce-i place să facă mai mult, ce lucruri îi provoacă nemulțumire etc. Fata răspundea telegrafic, și după ce Poolo renunțase la prenumele de politețe, părea și mai puțin dispusă să colaboreze ca la început.

— Și de ce ai ieșit atunci de la ora aceea de literatură ? Nu mi-ai spus că te-ar deranja și literatura. Îți place să citești ?

- Nu, minți fata.
- Părinții tăi au spus că-ți place.
- Atunci scrieți acolo că-mi place.
- Ți-e indiferent ce notez aici ?
- Da.
- Ți-e indiferent și dacă te vei putea întoarce la liceu ?
- Nu.
- Și atunci de ce ai ieșit de la ora aceea ?
- ...
- Uite, dacă îmi spui îți dau certificatul de care ai nevoie și pe urmă te vei putea întoarce la cursuri.
- De aceea mă întrebați ?
- Da.
- Credeam că vreți să vedeți dacă sînt într-adevăr nebună.
- Știu că ești la fel de sănătoasă ca și mine.
- Și-mi dați totuși un certificat că nu sînt ?
- Dacă așa scrie în certificat că nu ești normală nu te-ai mai putea întoarce la liceu. Am să scriu că ai avut un simplu dezechilibru nervos.
- ...
- Ei, îmi spui sau nu ?
- Lăsați-mă în pace !

Acum Poolo știa că poate afla orice vrea de la fată, dar în fond aceasta avea dreptate : dacă tot a hotărît de la început să-i dea hîrtia de care are nevoie, de ce să mai

piardă și unul și celălalt timpul ? Se sculă și se îndreptă spre ușă. În drum aruncă în sobă hîrtia pe care își notase datele fetei.

— Ce vreți să faceți ?

— Să-ți chem părinții.

— Și ce-o să le spunei ?

— Am să le dau certificatul de care au nevoie. Dacă le convine mai mult să aibe o scriptă după care să rezulte că au o fată dezechilibrată în locul unei fiice sănătoase n-au decît !

Rămas singur își aminti și de Szewczykowsky și se întrebă de ce le-a dat certificatele. După un timp Szewczykowsky va fi lăsat liber. Mai mult ca sigur că va imagina o nouă faptă antisocială. Poate că viitoarea sa ispravă, chiar dăunătoare, se va încadra totuși în limitele legalității. Iar dacă nu, atîta pagubă, ex-casierul își va face de cap oricît va dori, știindu-se imun din spatele certificatului medical. Dar putea să nu i-l dea ?

În general toată povestea cu Szewczykowsky e o tîmpenie, dar măcar omul ține într-adevăr de patologic. În schimb fata aceasta a fost preferată ca nebună în toate regulile de către propriii ei părinți care ar fi fost de acord cu aproape orice hîrtie numai pentru a putea motiva un teribilism al unui copil prea emancipat. Sau poate că fata avea într-adevăr un motiv pentru a evita orele de literatură. Este sigur însă că directorul Vicaș nu și-a pierdut timpul pentru a verifica și această ipoteză. La fel cum convenția silea părinții să apeleze la un certificat medical pentru a nu se spune că fata lor este deosebită de celelalte eleve, așa și directorul s-a ferit să facă un lucru firesc pentru a nu întina poleiala liceului pe care-l conducea.

Dar acum ce importanță mai au toate astea ? O altă voce din el îi spunea că dacă va continua să-și facă probleme de conștiință pentru fiecare fleac, îl va urma în cel mai bun caz pe fostul magistrat Nae Bîrzu, și că, în fond, totuși cea mai cinstită alternativă este să stai la locul tău și să încerci să faci cît mai puțin rău posibil făcîndu-ți slujba pentru care te-ai pregătit.

Se afla cam în această stare cînd îl întîlni Iuliu Pop. Vorbiră la început despre Szewczykowsky. Poolo îi arătă

avocatului că dacă un psiholog își poate permite să facă un cât de vag pronostic, atunci lui Szewczykowsky îi este de prevăzut un viitor în care teribilismele n-ar fi exclus să-l ducă la acte mult mai grave chiar decât cele săvârșite. Ambiția bolnăvicioasă ! Ambiția bolnăvicioasă asociată unui asemenea temperament poate deveni cât se poate de periculoasă și cine știe cine se va nimeri să-i cadă victimă. Pop îl acuză de un „freudism feroce“, adăugînd că justiția nu poate condamna ceva ceea ce este de competența spitalului. Vorbiră apoi despre funcția preventivă a justiției care ar trebui să predomine funcției represive.

Claudia relevă spiritul de apostol al lui Poolo și flecăriră astfel mai departe pînă ce Pop își aminti de ceva și se bătu cu palma peste frunte.

— Apropo ! Dacă te mai interesează afacerea Gruia : în caz că se va dovedi că e vinovat de crimă, s-ar putea să fie condamnat la moarte.

Poolo simți fața începînd să-i ardă. Mici ace îl înțepau pornind din șira spinării.

— Pentru o crimă pasională se dă, după cîte știu, închisoare.

— Și pentru două ?

— Tot crimă pasională rămîne.

— Așa s-ar putea omorî un oraș întreg din pasiune !

— Nu vorbi prostii ! Și de altfel mi se pare cu totul improbabil să se dovedească vinovăția lui Gruia.

— Cazul Gruia este un caz mai deosebit. Este destul să se considere . . .

— Nu este destul ! După cîte știu vechiul „In dubio pro reo“ mai este încă în vigoare.

— M-ai înțeles greșit.

— Ce-i aia ce-ai spus ? se interesă Claudia.

— Un vechi principiu după care îndoiala hotărăște în favoarea acuzatului.

— M-ai înțeles greșit, repetă Pop. Se înțelege că nu va fi condamnat cu o lipsă totală de probe. Dar este posibil ca în valul de atentate care au avut loc în ultima vreme, aceste probe să fie considerate suficiente mai ușor ca în alte ocazii.

— Cum adică ?

— E ceva asemănător cu modul în care este judecat un trădător în timp de război și altul în timp de pace. Primul o va păți mult mai rău cu mult mai puține probe decât al doilea care va scăpa mai ieftin, chiar mai vinovat fiind.

— Asta pentru că legea operează în aceste cazuri altfel pe timpul războiului decât pe timpul de pace.

— Nu numai. Legea se interpretează. Și acest lucru se face în funcție de conjunctură, chiar dacă litera articolului respectiv nu s-ar schimba.

— Bine, bine, dar Marius va trebui să fie judecat totuși pe bază de probe.

— Așa se va întâmpla. Până acum, anul acesta s-au judecat mai multe crime decât în tot anul trecut. Este normal să apară concluzia că trebuie făcut ceva.

— Cu asta sper că nu vrei să spui că judecați pe bandă rulantă !

— Eu nu judec de loc. Sînt doar un apărător și de aceea pot să-ți spun mai „din afară“ cum decurg lucrurile decât un judecător. Ca avocat pot să-ți arăt cel puțin un lucru : astăzi aparențele cîntăresc de multe ori mai greu decât faptele înseși. Vorbeai despre „in dubio pro reo“. Am asistat la un proces în care un cerșetor era acuzat de furtul unei poșete. Am ieșit din sală în timpul dezbaterilor. Întîmplător am plecat la masă împreună cu judecătorul. L-am întrebat cum s-a soldat cazul. Mi-a răspuns că cerșetorul cu pricina a fost condamnat. L-am întrebat dacă s-a găsit poșeta. Mi-a răspuns că „se vede de la o poștă că individul e hoț“.

— Groaznic ! Și ce i-ai spus judecătorului ?

— Ce să-i spun ? Poate săptămîna viitoare o să judece trei afaceri pe care le voi apăra eu. Nu pot să-mi permit să mă cert cu el !

— Dar . . .

— Dacă aș fi procedat altfel, aș fi acționat împotriva intereselor clienților mei.

— Și despre Marius ce se aude ?

— Va fi judecat săptămîna viitoare.

— Asta înseamnă că ancheta s-a terminat ?

— Asta înseamnă că există suficiente probe pentru a fi judecat.

— Poți să-mi afli cine îl apără ?

— Niște prieteni i-au adus un avocat din București. Se va întoarce la proces.

— Dar cine-l judecă ?

— Nu știu.

— Tot mai crezi că-l poți scoate basma curată prin „relațiile“ tale ? îl întrebă Claudia.

— Nu vreau să-l scot basma curată. Ceea ce doresc este ca Marius să fie judecat după faptele pe care le-a săvârșit și numai dacă le-a săvârșit într-adevăr. Și mai vreau ca, dacă se dovedește că de fapt el este cel care i-a omorât pe Săvescu și pe sora aia, să i se acorde circumstanțele care se acordă într-un asemenea caz. Cred că sînteți de acord cu mine că Marius nu este omul care să ucidă pentru a jefui !

— Și ia spune, continuă să-l tachineze Claudia, cine sînt cei care reprezintă „relațiile“ care să-ți înlesnească să dispui de viața și de moartea unui biet infractor ?

— Nu știu încă. Cunosc destulă lume și sînt convins că acești oameni au la rîndul lor prieteni.

Se punea într-adevăr problema să-și găsească în sfîrșit vestitele „relații“. Își bătu capul cum să ajungă mai repede în miezul afacerii și văzu că în primul rînd ar trebui să afle cine va fi omul care va judeca acest caz. Lucru cît se poate de simplu fiind necesar un simplu drum pînă la tribunal. Așa cel puțin i-a spus Iuliu Pop. Poolo considera însă că era mai important să afle amănunte despre acest om decît un nume care să nu-i spună nimic. Îl trimise pe Janos bacsii la locuința din oraș a lui Florescu, cu rugămintea ca acesta să-i stabilească o oră cînd să-l poată primi. Directorul închisorii îl rugă să treacă în cursul după amiezii pe la apartamentul său din incinta penitenciarului.

Pe la cinci după-masă Poolo coborî dintr-o birjă în fața închisorii. Avea pregătit un discurs și o minciună mare, care împreună spera să-l facă pe Florescu să-l pună în legătură cu magistratul care-l va judeca pe Marius. Poolo află că pe judecător îl cheamă Pop (sau poate Pap sau Popa, nu mai era sigur de acest amănunt) și ticluse în legătură cu el o minciună atît de fantastică încît era con-

vins că Florescu nu va avea vreme să-l bănuiască de născocire. Era totuși puțin emoționat și nu-i făcu o impresie grozavă gardianului care-l primi și care dorind să afle „în ce chestiune dorește să-l deranjeze pe domnul director“ nu păru prea încântat de un răspuns ca „o problemă personală“. De aceea gardianul îi spuse că ar fi mai bine să vină altă dată pentru că domnul director este ocupat și îi mai servi și un banc idiot :

— Hotelul nostru este oricând gata să te primească.

— Ia ascultă ! Domnul director m-a invitat. Bancurile păstrează-le pentru dumneata !

— Ușurel, ușurel . . . Omul îl pofti să-l urmeze și-l lăsă într-un coridor curat care se deschidea în apropierea intrării. Alături un alt coridor era înfundat cu o poartă cu zăbrele.

— Pofțiți !

Camera în care intră nu semăna cîtuși de puțin cu încăperea în care-l primi Florescu în apartamentul său din centrul orașului. Era o odaie rece și oficială, pereții aproape goi, un birou încărcat cu dosare, două reproduceri impersonale, o chiuvetă într-un colț, și cîteva scaune risipite în camera pe care nu reușeau s-o mobileze. „Aici își rezolvă probabil treburile de serviciu“, intui Poolo.

O ușă masivă întredeschisă și după ea un zgomot ușor, îl făcură să se îndrepte într-acolo. Bătu și împinse ușa, dar nu intră, văzu o siluetă de femeie în furou, dar cu capul ascuns — niște văluri negre, parcă — așa că dădu ușa înapoi și reveni în prima încăpere. După un timp începu să nu se simtă bine nici acolo și ieși pe coridor pentru a fuma. De undeva apăru gardianul și-l întrebă ce s-a întîmplat.

— Puteai să-mi spui că domnul director nu e singur !

— Dar v-am anunțat la dînsul . . . De altfel, nu vă puteți plînge : v-am spus că domnul director este ocupat. Gardianul rînji, dădu din umeri și dispăru iar.

După un timp nu prea lung auzi un zgomot înfundat (ușa dinspre prima încăpere), un fișîit de mătase și apoi văzu ușa cealaltă deschizîndu-se înspre coridor. O femeie în negru și înfășurată în văluri întunecate venea spre ieșire. Cînd între ei n-au mai rămas decît cîteva pași, în

dreptul unui geam, o rază de lumină trecu prin țesătura care acoperea fața femeii.

— Luiza ! exclamă Poolo, amintindu-și în aceeași clipă numele de botez al doamnei Săvescu.

Femeia trecu pe lângă el fără să-l ia în seamă.

— Nu mă mai recunoști ? Sînt . . .

— Du-te dracului !

În buimăceala clipei Poolo își aduse aminte de tabloul cu doamna îndoliată, înfășurată în văluri negre, pe care-l văzuse în celălalt apartament al lui Florescu. Tabloul îi trezise din prima clipă suspiciuni, la fel ca și literatura pe care o văzuse acolo. Acum o bănuială i se întărea tot mai mult în minte. Era prea tulburat pentru a se întoarce în apartamentul directorului, mai avea nevoie de cîteva clipe pentru a-și reveni, dar Florescu îl invita din prag și trebui să intre. Vru să-și scuture pipa, dar Florescu îl poftea insistent :

— Intră ! Intră, te rog ! Aici se fumează.

Silueta neagră dispărea tocmai după colțul coridorului.

— Păcat că n-ai intrat . . . În calitate de specialist ai fi văzut lucruri interesante.

De obicei nu ești poftit în asemenea momente, mai apucă Poolo să gîndească. Își aminti de biblioteca din apartamentul central al directorului închisorii și nu mai zise nimic. Încăperea în care intrară semăna cu cea pe care și-o amintea Poolo.

— Fă-te comod, îi recomandă doctorul Florescu.

Odaia era numai canapele și scrinuri. Pe catifeaua canapelelor erau întinse broderii, iar vitrinele scrinurilor erau umplute cu tot felul de porțelanuri.

— Despre ce este vorba ?

Cele două ferestre erau păzite de draperii grele, pe jumătate trase. Lumina se strecura greu în încăpere spre pereții îndepărtați, de unde nu se mai putea întoarce.

— Nu, nu-mi spune nimic acest nume, îi răspunse Florescu în timp ce-i turna dintr-o sticlă pîntecoasă un lichid gălbui.

Lichiorul era dulce și aromat cu tot felul de mirodenii. Abia după ce-l înghiți îi simți Poolo tăria coborînd de-a lungul gîtlejului, fulgerînd în stomac. În paharul din cristal gros lichidul se îmbujora ca o mironosiță.

— A ! Exact . . . Cel care l-a ucis pe Săvescu și pe sora aia . . . da . . .

Florescu își aprinse o țigară. Bricheta roșie scotea flacăra prin gura unui dragon cu ochi de rubin. Limba perforată era prevăzută cu un tăiș pentru vârful țigărilor de foi.

— Da, e un obiect frumos, consimți Florescu. Cred că într-adevăr Gruia este cel care a comis dubla crimă. Ori-cum, cazul Săvescu își va găsi săptămîna viitoare rezolvarea definitivă.

Rostea numele Săvescu pe un ton degajat care excludea orice legătură cu persoana care tocmai îl vizitase. Poolo era convins că dacă i-ar fi spus că a recunoscut-o pe doamna Săvescu, directorul închisorii n-ar fi negat nimic. De altfel arătase că n-ar fi avut nimic împotriva să fie surprins cu ea. Pînă și faptul că se lăsase deranjat de gardianul care i-a anunțat vizita dovedea că nu făcea secrete în această privință.

— De altfel, chiar dacă nu este vinovat, protejatul duminiciale tot va fi condamnat. Martin nu iartă . . .

Iarăși Martin ! Mereu acest Martin care hotărăște totul după bunu-i plac și în funcție de propriile-i interese.

— Nu, nu cred că Martin să fi avut ceva personal cu acest . . . acest Gruia . . . Tînărul nu este decît un biet pion care trebuie sacrificat într-o combinație mult mai mare.

Florescu desfăcu draperiile. Geamurile dădeau spre stradă. Un copac stufos pe care nu-l remarcase niciodată din stradă aproape că-și întindea ramurile prin fereastra deschisă.

— Am să încerc, îi promise directorul închisorii. Cu toate că nu văd ce ai cîștiga dacă ai sta de vorbă cu dînsul. Martin nu este o persoană care să se lase înduioșată.

Acum Poolo putea să vadă mai bine încăperea și pe Florescu în haina-i orientală de casă. Odaia arăta mai degrabă a muzeu, iar Poolo se simțea acolo un vizitator în spatele șnururilor care poartă tăblița „Nu atingeți obiectele !“

— Bine, îți promit să fac tot ce voi putea. Da, am să încerc să te servesc încă săptămîna asta. Dar să știi că nu depinde numai de mine.

Florescu considera convorbirea încheiată. Îi reînnoi invitația de a vizita închisoarea — în interesul lucrării pe care domnul doctor o pune la punct — și îi mai spuse că este absolut necesar să vină o dată să vadă micile experiențe psihologice pe care le face el însuși. De altfel, dacă ar fi intrat cu câteva minute mai devreme ar fi putut asista la o astfel de experiență.

La plecare îi mai făgădui o dată lui Poolo că n-are să uite ceea ce i-a promis, adăugînd că după părerea lui ar fi mai bine dacă ar reuși să stabilească o întrevvedere undeva în afara biroului lui Martin, lucru pe care Poolo îl încuviință imediat.

În drum spre ieșire văzu că nu numai halatul directorului închisorii era din mătase orientală, dar și panica pe care o inspira supușilor săi ținea de basmele din o mie și una de nopți.

În stradă admiră pomul acela stufos pe lingă care trecuse de atîtea ori.

Într-adevăr peste câteva zile primi un mesaj la spital prin care directorul închisorii îl înștiința că a reușit să obțină întrevederea dorită, dar din păcate Martin este în această perioadă foarte ocupat și-l roagă de aceea pe domnul doctor să-l caute la birou în orice seară după ora șase.

Gîndindu-se că de atîtea ori și-a pregătit în minte cuvintele pe care să le spună și că aproape tot de atîtea ori acestea nu se lăsau rostite la momentul potrivit pentru că lucrurile se orînduiau altfel, plecă la întîlnirea cu temutul funcționar fără să știe exact ce are să-i spună. De altfel lui nu i se părea nici temutul Martin atît de temut și găsea de-a dreptul de neînțeleș spaima aceasta a celor ce-i vorbeau de „teribilul Martin“. De fapt „spaimă“ nu era cuvîntul potrivit — mai degrabă faptele lui Martin păreau implacabile și mai presus de orice discuție. El, Poolo, refuza să creadă că lucrurile stau chiar așa.

Și refuză să facă acest lucru și atunci cînd ședea într-un fotoliu adînc de piele în fața biroului domnului Martin.

— Vă ascult, îi spuse Martin cu un ton aproape amabil. Poolo începu să aibe remușcări pentru că nu și-a pregătit totuși mai bine această întâlnire. Martin făcea parte din categoria „oamenilor ocupați” și mai mult ca sigur că n-o să-i ofere decît cîteva minute, minute în care va trebui să expună tot ceea ce a dorit să-i vorbească de atîta vreme. Cînd îl primise, Martin nu era singur, dar îi spuse persoanei cu care se afla să-l aștepte afară. Cu atît mai mult va trebui să se grăbească. Îi vorbi de aceea precipitat, cu poticneli și reveniri, înșirînd vechea poveste cu fiul pacientei sale pe care o trata de atîta vreme. Martin îl asculta politicos, fără să-l întrerupă, dar și fără a-i veni în ajutor cu vreun cuvînt sau vreun gest. Pînă la urmă Poolo se înfundă în propriile-i vorbe și tăcu așteptînd zădarnic o întrebare sau un cuvînt din partea interlocutorului său. În loc de aceasta urmă o pauză lungă. Poolo se gîndea cu ciudă la clipele prețioase care se scurg, dar era incapabil să-și adune gîndurile.

Dar pînă la urmă tot el trebui să rupă tăcerea :

— Vreau să spun că Marius Gruia este incapabil să surprindă și să ucidă doi oameni.

În sfîrșit omul masiv, greoi, cu privirea aceea mereu politicoasă, aproape binevoitoare, se hotărî să deschidă gura :

— Se poate, dar nu înțeleg de ce ați venit să-mi spuneți mie acest lucru.

— Toată lumea cu care am vorbit mi-a spus că dumneavoastră sînteți cel care se ocupă cu această afacere.

— Cine v-a spus acest lucru ?

— Păi... în fine, n-are importanță... era de ajuns să pomenesc de acest caz pentru ca să-mi fie numit numele dumneavoastră.

— De acest dosar nu se mai ocupă decît tribunalul. Nu știu de ce nu vreți să spuneți cine a amintit mereu numele meu. În orice caz ați fost foarte rău informat.

Urmă o pauză care amenința să se transforme din nou într-o tăcere grea.

— Nu vă supărați, dar se pare că dumneavoastră i-ați trimis tribunalului acest caz.

— Da, și ?

— Înseamnă că dumneavoastră sînteți cel care a formulat acuzația împotriva lui Marius Gruia.

— Părerea mea este că Gruia i-a ucis pe Săvescu și pe Daia. De fapt nu este numai o părere, ci o certitudine...

— Pe ce vă bazați cînd faceți o afirmație atît de gravă despre un om pe care nici nu-l cunoașteți ?

— În meseria noastră nu poți să cunoști toți oamenii cu care intri în legături profesionale. Iar pe ce mă bazez cînd fac această afirmație nu este momentul să discutăm acum și aici. Pofțiți la proces și vă veți convinge de trăinicia argumentelor mele. Dacă aveți dubii sau dovezi după care Gruia nu ar fi săvîrșit crimele de care este acuzat, n-aveți decît să mergeți la tribunal și să depuneți mărturie în favoarea lui. Martin chicoti neplăcut : cu toate că, după cîte știu, ați depus o dată mărturie împotriva personajului pentru care — nu știu de ce — vă zbateți acum.

— Nu l-am acuzat niciodată de crimă.

— Nu, dar i-ați creat un portret nu tocmai favorabil codului nostru penal. Sper că nu aveți nimic împotriva codului nostru penal !

„Of doamne, toate relațiile acestea întîmplătoare, rapide, mereu cu grija să nu depășești cele cîteva minute care-ți sînt acordate pentru a sta față în față ! Dacă oamenii s-ar cunoaște bine nu și-ar face atît rău... Poate că nici chiar acest Martin nu l-ar ataca pe Marius dacă ar fi fost colegi de clasă sau vecini de apartament. Și atunci ar ataca pe altcineva... Și am fi tot acolo !“ Da, dar acum trebuie să lupte pentru Marius și nu pentru altcineva. Pentru altcineva, atunci cînd va fi cazul“.

— Mi s-a spus că declarația aceea a mea nu mai are nici o importanță acum cînd Gruia a fost pus sub o altă acuzație.

— Nu știu cine vă poate da asemenea informații... În primul rînd că acest Gruia nu a fost pus sub o altă acuzație decît cea pentru care a fost arestat inițial. În al doilea rînd să nu mai credeți tot ceea ce vi se spune !

— Dacă a fost de la început vorba despre o acuzație de crimă ce nevoie a mai fost să-mi ia Siguranța declarația aceea ?

— Probabil că a avut un rost ! Dumneavoastră sînteți parcă medic, dacă am înțeles bine din ceea ce mi-a spus Florescu. Ah ! Florescu a fost cel care v-a povestit că eu aș fi cel care vrea să-l spînzure pe Gruia ?

— Nu, nu el. Sînt medic, dar ce importanță are asta în legătură cu Gruia, în afară de faptul că o tratez pe maică-sa.

— De ce suferă maică-sa?

— De nervi. Sînt psihiatru și pot să vă spun că acest proces nu este în măsură să-i ajute vindecarea.

— Îmi pare rău pentru ea, dar la acest lucru trebuia să se gîndească în primul rînd fiul ei. Dar dumneavoastră dacă mai sînteți și psihiatru pe deasupra, ar trebui să știți chiar mai bine decît mine că un om cu un caracter ca cel pe care l-ați descris chiar dumneavoastră, are toate șansele să ajungă criminal.

— Nu sînt de acord cu acest lucru nici în calitate de psihiatru și nici în calitate de om. Dar în afară de aceasta, declarația respectivă mi-a fost luată... mă rog, vreau să spun că am fost înhățat ca din oală, și mi s-a promis că voi avea prilejul să aduc rectificări, dacă voi considera necesar s-o mai fac. Am dat o nouă declarație după care nu s-ar putea deduce în nici un caz concluziile pe care le-ați tras.

— În dosar se află o singură declarație de-a dumneavoastră.

— Dar am făcut încă una în prezența judecătorului de instrucție.

— Poate. Nu țin minte ca la dosar să se mai afle și un alt act semnat de dumneavoastră.

— Dar în cabinetul judecătorului Perța...

— Vă spun că poate n-am ținut eu minte. Dar văd că cel puțin atunci ați urmat calea care se impunea. Apoi Martin îl sfătui să mai meargă la judecătorul de instrucție dacă mai dorește să primească sau să dea informații.

În facultate Poolo avuse un profesor care folosea hipnoza în scopuri terapeutice. Putea vindeca o bîlbîială, o erupție sau o nevroză. Se bucura de mare popularitate și printre studenți și aceștia atrași de insolitul metodei îl solicitau să-i introducă în tehnica hipnozei. Profesorul însă

prefera să-și păstreze meșteșugul pentru el. Fiecare trebuie să învețe singur această meserie, să citească literatură de specialitate, să se autoantreneze. Hipnoza este o armă cu două tăișuri, spunea, și fiecare o face pe răspunderea sa. În vremea aceea Poolo era ocupat cu „lucrarea“ sa și nu se interesa în prea mare măsură de altceva. De altfel cărți de specialitate erau greu de procurat, aproape imposibil. Există o singură carte la îndemână, veche, ruptă, pe jumătate știință, pe jumătate poveste, carte care a trecut din mână în mână printre generații întregi de studenți. A citit-o și Poolo, a făcut și el antrenament exact o săptămână, rezultatele i se păreau și lui promițătoare, și apoi lăsase totul baltă. Șezînd în fotoliul de piele din biroul lui Martin, îi păru rău că n-a învățat să hipnotizeze. Dacă ar fi putut, l-ar fi vrăjit pe Martin, nu pentru a-i impune ceva, ci pentru a-l dispune la o discuție sinceră.

— Domnule Martin, dumneavoastră credeți sincer că cel pe care l-ați trimis în fața instanței este și cel care a ucis ?

— Da... și pe urmă ce importanță are ce cred eu ? Tribunalul este cel care va decide vinovăția sau onestitatea aceluia om. Sper că nu vă îndoiiți și de buna credință a tribunalului ?

— Au mai existat erori judiciare.

— Și vor mai exista. Nu sintem noi cei care vom schimba lumea.

„Tu în nici un caz !“ gîndi Poolo.

— Da, dar datoria noastră este să prevenim aceste erori care pot distruge viața atitor oameni.

— Și ce-ați vrea ? Să nu mai intentăm nici o acțiune numai pentru că există riscul de a putea greși ? Noi trebuie să ne facem datoria. De aceea ne plătește statul !

— Știu. Vedeți, mi-ați explicat că nu era cazul să mă adresez dumneavoastră oficial. Să admitem că aveți dreptate. Dar, în afara datoriei, în afara slujbei dumneavoastră, ca între doi oameni particulari care însă întîmplător cunosc o serie de date ale problemei, spuneți-mi, și în aceste condiții îl credeți vinovat pe Gruia ?

— Domnule, eu nu pot să fiu cinci minute slujbaş al statului și alte cinci minute nu. Și asta cu atât mai puțin când este vorba despre o problemă de serviciu. Despre vreme putem să vorbim în particular, dar despre un dosar nu.

„Cum aș putea să-l facă să aibe un interes să fie sincer? Ce să-i ofer pentru aceasta?”

— De altfel, credeți că eu am avut ceva cu acest Gruia? Poate că nici nu l-am cunoscut înainte. Ca persoană particulară ar trebui să-mi fie absolut indiferent dacă el sau altcineva a ucis un medic și o infirmieră pe care nici nu i-am văzut la față pînă atunci. De aceea dacă cred ceva despre el, aceasta nu poate fi decît strict profesional.

„Dacă l-aș invita la un pahar de țuică, dacă l-aș îmbăta...” Zăpăceala din mintea lui Poolo începea să se așeze. Acum încerca să-și pună ideile în ordine. Și să găsească ceva. Știa că întrevederea s-a terminat, dar se așeză mai comod și ceru permisiunea să își aprindă pipa.

— Dacă, să presupunem, că aș avea un indiciu pe care nu-l cunoașteți...

— V-am spus că nu mie trebuie să vă adresați!

— ... și care ar arăta fără dubii că într-adevăr Marius este cel care a comis omorul...

— Ce indiciu?

Poolo tăcu. Știa că poate fi dat afară în orice clipă: fie direct, fie printr-un „Nu vă supărați, am atîta de lucru!” Pe urmă mai știa că Martin era totuși „teribilul Martin” cu care nu e bine să te pui rău. Dar totodată prea i se făcu lehamite de cei care refuză cu orice chip să-și scoată masca, pînă ce aceasta le concrește în dermă. Oare nici noaptea nu și-o scot?

— Dacă aveți un asemenea indiciu sînteți obligat să-l divulgați. V-o cere legea!

— În aceeași măsură în care-mi cere să aduc și circumstanțele atenuante.

— În fond ce dorești de la mine? Sînt foarte ocupat și, crede-mă fiecare minut mă costă.

— Aș...

— Chiar dacă mi-ai dovedi negru pe alb că omul duminical nu este vinovat, eu tot n-aș mai putea opri cursul

lucrurilor. Adresează-te celor care se ocupă de procesul propriu-zis și dacă-i convingi, felicitări ! Eu, și dacă aș vrea, n-aș mai putea să-ți fiu de folos.

Poolo continua să șadă în fotoliu și să fumeze. Martin se sculă și-l întrebă dacă-i mai poate fi cu ceva de folos.

— Luiza Săvescu mi-a spus cine este adevăratul asasin.

— Foarte bine ! S-o spună și la proces !

— După câte știu, acuzația împotriva lui Marius a pornit din clipa în care ați afirmat că sora Daia v-ar fi spus . . .

— Acuzația împotriva lui Gruia a fost formulată înainte de a fi fost arestat.

— Dar de ce ați declarat că sora Daia l-ar fi numit pe Gruia ?

— Era de datoria mea s-o fac.

— Nici un medic nu a fost de față.

— Nici nu era necesar.

— Oamenii mor numai în filme spunându-și ultimul păs. E foarte greu de crezut că cineva care se află de atîta timp în comă să-și mai revină cu cîteva clipe înainte de a muri.

— Ce vreți să spuneți cu asta ?

— Părerea mea de medic.

— Domnule, am de lucru !

— Știu că există zeci de medici care vor fi încîntați să depună așa cum doriți dumneavoastră. Cunosoc și eu cîteva care se bucură și de o foarte bună reputație pe deasupra. Dar din punct de vedere medical se vor pune și alte probleme : de exemplu autopsia acelei nenorocite. După câte mi s-a spus, ea s-a făcut de către oamenii dumneavoastră. Nu este leal.

— Domnule, nu mă obliga să te dau afară ! Autopsia s-a făcut după toate prevederile legii.

— Mă gîndesc că sora Daia ar fi putut să moară fără să fi scos nici un cuvînt. Mă mai gîndesc că sora Daia a fost ajutată să moară pentru a nu putea vorbi ceea ce nu v-ar fi convenit. Cu toate că acest lucru tot nu mai era probabil să se întîmple. Dumneavoastră știți — minți Poolo — că centrul vorbirii i-a fost distrus bieteii femeii atunci cînd ați pretins că v-ar fi vorbit ? . . . Știți și cît de ușor se poate aduce dovada în acest sens ?

Dacă Martin l-ar fi dat afară și s-ar fi interesat în legătură cu cele ce le-a aflat ar fi primit ușor desmințirea afirmațiilor lui Poolo. Dar Poolo spera să-l poată determina să continue discuția.

— Așa cum v-am spus, cunosc o serie de profesori universitari care vor aduce cazuri din literatura de specialitate, după care vor dovedi că unii oameni și-au revenit chiar și după o comă atât de lungă și că pe deasupra au și murit imediat după aceea. Dacă vreți vă pot și numi câțiva specialiști care ar fi imediat dispuși să jure acest lucru. Dar oricât mi-aș bate capul, nici unul nu va afirma că această femeie a putut vorbi cu centrul vorbirii distrus. Și nu uitați că ați dat o descriere foarte amănunțită a felului cum a decurs această mărturie, cum v-ați aplecat asupra muribundeii ca să auziți mai bine, cum i-ați cerut să mai repete o dată numele la urechea omului care mai era cu dumneavoastră, cum a încercat muribunda să mai vorbească, și cum a murit. Deci nu veți putea în nici un caz spune că v-a scris numele fatal pe o hîrtie, sau altceva asemănător.

— Nu există o asemenea hîrtie.

— Acesta ar fi ultimul impediment.

Urmă o scurtă tăcere.

— Domnule Martin, puteți să-mi explicați în numele căror principii n-ați chemat medicul nici atunci cînd ați văzut că femeia vă moare aproape în brațe ?

— Doctorul Sorin a mai găsit-o în viață.

— Doctorul Sorin a găsit-o într-o stare care excludea categoric ca pacienta să mai fi vorbit cu cîteva secunde înainte. Dar să presupunem că a mai vorbit în prezența dumneavoastră. Cînd ați văzut că-și pierde din nou cunoștința, de ce n-ați chemat imediat medicul care aștepta afară pe coridor ? Că fără cunoștință tot nu vă mai putea fi de folos.

— Dumneata știi unde te afli ? Știi cu cine vorbești ? Știi că te-aș putea aresta ?

Martin se așeză la loc în spatele biroului.

— Acum ai să-mi spui ce dorești de la mine ?

— Pur și simplu să stăm de vorbă.

— Uite ce este : sper că nu-ți imaginezi că am să-ți plătesc tăcerea.

— Categoric, nu. De altfel, ceea ce am spus eu acum ar putea spune și altul în timpul procesului.

— Vă rog să plecați ! Să știți că ați jignit un funcționar în timpul serviciului. Aș putea să vă rețin.

„Oare de ce n-o face ?“

Poolo ieși, dar abia făcu câțiva pași pe stradă că fu ajuns de o mașină. Martin îl pofti să urce.

(Imediat după ce i-a părăsit Poolo cabinetul, Martin a cerut un număr la telefon. Convorbirea a fost scurtă. Martin a întrebat dacă există un centru al vorbirii. De la capătul celălalt al firului i s-a răspuns afirmativ. La întrebarea dacă sora Daia ar fi putut avea acest centru distrus, vocea de la capătul celălalt al firului a răspuns că nu este în cunoștință de cauză și că ar trebui mai înainte să se documenteze. Martin ceru să se facă acest lucru cât mai urgent, apoi își aruncă haina pe umăr și coborî în goană scările. Nu era încă decis în intențiile sale în legătură cu Poolo atunci când l-a ajuns cu mașina).

Poolo urcă fără să spună nici un cuvânt. Tăcea și Martin. Șoferul se uita drept înainte fără a porni mașina.

— Ia-o spre centru !

Priveau pe geamurile laterale. Se însera și era ora când toată lumea se afla pe stradă. Peste foarte puține minute șoferul întrebă unde să oprească. Martin oftă.

— Oprește în fața Continentalului !

Coborîră. În local nu mai erau mese libere, dar fură primiți cu temenele și conduși într-un separeu. Martin îl lăsă pe Poolo singur câteva clipe, apoi reveni împreună cu un chelner care-și descărcă tava și dispăru. Poolo continua să tacă și să-și privească interlocutorul.

— Vedeți, eu sînt ceva mai în vîrstă decît dumneavoastră, și mai trecut prin sită, cum se zice... și în fond nu știu de ce vă agitați atîta pentru un om care, în sfîrșit... De altfel și alții care s-au băgat în treburi din astea... nu v-o spun ca să vă sperii... Eu nu pot decît să respect bunele dumneavoastră intenții...

Martin își căuta timbrul așa cum un viorist își acordează vioara înainte de a o folosi. Dar Poolo pur și simplu nu reacționa, neoferindu-i astfel lui Martin instrumentul pe care să cînte.

— Noroc ! zise Martin ridicînd paharul.

„Ce-ar fi să nu beau? Ar trebui să-mi fie rușine că beau cu el, dar în fond ar fi o și mai mare tîmpenie să refuz. Nu în asta constă... și apoi eu am vrut să-l aduc aici...”

— Acum că nu mai sîntem în birou, spune-mi cînit ce vrei.

— Domnule... iertați-mă, nu știu cum trebuie să vi se adreseze omul...

— Ei, nu-ți cere nimeni să-mi spui excelență!

— Bine. Domnule Martin, familia asta, familia Gruia este o familie profund cumsecade. Eu îi cunosc de mult. Nu vreau să cred că acest tînăr a comis crimele de care este făcut vinovat, iar argumentele care însoțesc aceste acuzații nu pot convinge.

— Asta o să hotărească tribunalul.

— Dumneavoastră vă plac romanele polițiste? Dacă ați citit numai cîteva vă veți de seama cît de vulnerabile sînt acuzațiile.

— Dragul meu, toată meseria mea nu este altceva decît un roman polițist. Dar un roman pe care nu-l citesc, ci-l scriu.

— Foarte bine. Haideți să reducem pentru cîteva clipe toată afacerea la un subiect de roman, la o simplă ficțiune, pe care s-o creăm noi acum.

— Numai că nu este ficțiune ceva care se soldează cu două cadavre palpabile. Și pe de altă parte nu noi sîntem cei care am scris acest roman: autorul este omul pe care dumneavoastră încercați să-l apărați.

— Să admitem pentru o clipă că n-ar fi așa. Dacă ați scrie un roman polițist ați concepe cazul așa cum ne este înfățișat din dosar? Ați pune vina de la începutul începutului pe criminal?

— Cum adică?

— Marius Gruia a fost arestat aproape imediat după ce a avut loc asasinatul, și în orice caz cu multă vreme înainte de a fi apucat sora aia să-și depună depozitia. Este adevărat că a fost arestat din alte considerente...

— V-am mai spus că acest Gruia a fost arestat de la început pentru motivul pentru care va fi judecat.

— Pute-ți să-mi spuneți și mie, aici în afara biroului dumneavoastră, cum l-ați descoperit?

— Nu putem discuta acest lucru decît după proces.

— De ce ? E un secret cum l-ați descoperit ? Sau sînt atît de fragile piste pe care ați mers încît ar putea fi dărîmate dacă un nespecialist ca mine s-ar apleca asupra lor ?

Poolo nu putea pricepe cum de a ajuns să stea de vorbă cu „temutul“ Martin în asemenea condiții ca cele în care se aflau, și încă se mai temea că i se va răspunde cu tonul de la birou. Auzise de prea multe ori — și avuse și el prilejul să se convingă — de faptul că „ăștia nu prea stau de vorbă“. Dar pe undeva și aroganța poate fi atacată. Pînă una alta, atît timp cît celălalt mai accepta să stea de vorbă n-avea decît să încerce să obțină ceea ce dorise de la această convorbire. Numai că acest „ceva“ pe care-l urmărise atunci cînd a vrut să stea de vorbă cu Martin acum nu i se mai părea la fel de precis.

— Noi avem metodele noastre de a descoperi ceea ce dorim, răspunse în sfîrșit Martin. Este aproape același lucru ca și cu vameșul care merge cu destulă certitudine la un anumit călător pe care-l bănuiește că ar transporta mărfuri prohibite.

— Vameșul suspectează pe toată lumea care-i trece prin față.

— Același lucru trebuie să-l facem și noi.

— Și l-ați arestat pe Gruia dintr-o simplă bănuială ?

— Nu l-am arestat eu. În timpul acela nici nu mă aflam aici, ci eram plecat în interes de serviciu.

— Și cei care l-au arestat l-au luat pur și simplu consultînd lista cetățenilor din oraș ?

— Domnule, te-am mai rugat să... Bine, treaba dumitale, dar te sfătuiesc să nu te mai amesteci în această poveste !

— Cum aș putea să mă amestec ?

— De unde știi dumneata că sora aceea muribundă ar fi fost aceea care mi-a divulgat numele asasinului ?

— Asta scrie în ziar.

— În ziar scrie că femeia aceea a CONFIRMAT numele asasinului și nu că ea l-ar fi divulgat.

Brusc lui Poolo îi veni o altă idee : Luiza Săvescu era narcomană ; o asemenea persoană are momente cînd spune

tot, mai ales atunci cînd este ademenită cu drog. Va trebui să-i zmulgă ei mărturisirea. Martin nu-l mai interesa.

Chelnerul le schimbă paharele și-i aduse lui Martin un bilețel.

— Mai aveți nevoie de mine ? Eu aş pleca.

— Nu mai vrei să continuăm jocul dumitale de-a romanul polițist ?

— Nu pot să mă joc singur. Dumneavoastră nu vreți să colaborați.

— Ba vreau. Uite, am primit tocmai confirmarea că sora aceea putea să aibe centrul vorbirii distrus la fel de bine cum putea și să nu-l aibe distrus.

Poolo zîmbi : „Ai avut deci nevoie de această confirmare pentru ca s-o știi !“

— Și ce vă convine mai mult ?

— Mi s-a mai spus că femeia aceea putea să-și revină pentru cîteva minute și să moară apoi, pierzîndu-și graiul pentru totdeauna.

— Și evident că vă convine și acest lucru.

— Evident.

Poolo sorbi din pahar : cîștigase o bătălie inutilă și total nesperată : Martin a consimțit să-și scoată masca în fața lui.

— Aș mai vrea să știu un lucru.

— Ce ai mai vrea să știi ?

— Aș mai vrea să știu de ce preferați să fie găsit Gruia vinovat în locul altcuiva, să zicem de exemplu în locul nevestei lui Săvescu.

— Pentru că Gruia a fost cel care a comis crima.

— Asta pentru că există posibilitatea teoretică după care sora Daia a mai putut vorbi înainte de a muri.

— Tinere, noi avem martori care sînt capabili să distrugă orice alibi pentru acel Gruia, pentru că ei l-au văzut la timpul crimei în apropierea locului respectiv.

— Nu mă îndoiesc că există posibilitatea să găsiți și astfel de martori. Și dacă există posibilitatea . . .

— Adică după părerea dumitale eu mint, minte și celălalt martor care a auzit din gura muribundeii declarația zdrobitoare, mint și martorii care l-au văzut pe Gruia la locul crimei.

— Nu fac decît să continui jocul.

— Dumneata nu ești uimit că noi stăm aici de vorbă . . . în felul acesta ? Și în primul rînd nu te miră că-ți ascult toate insultele ?

— Ba mă miră. Dar nu știam că și pe dumneavoastră vă intrigă același lucru. Credeam că o faceți cu un anumit scop.

— Nu eu te-am chemat la mine.

— Cu atît mai mult am de ce mă mira . . . cu toate că în meseria mea . . .

Tonul lui Poolo era blînd, nu mai avea nimic agresiv în el.

— Ei, nu-ți continui jocul de-a detectivul ?

Poolo tresări.

— Am vorbit cu portăreasa. Luiza Săvescu n-a fost la ea atunci cînd s-au auzit împușcăturile.

— Știm, dar știm și unde a fost.

— Unde ?

— La un bărbat.

— La un . . . ? ! Și atunci de ce a spus la început . . .

— Pentru că nu i-a convenit să se afle de legătura ei și nu-și dorea nici să-l compromită pe el.

— Și amprente ?

— Ce amprente ? ! De cîte ori n-a fost soția în cabinetul soțului ei ?

— Și pistolul ?

— Cealaltă soră, infirmiera soției, a declarat că l-a văzut și în perioada în care lucra în cabinetul lui Săvescu.

Poolo tăcu sfărîmîndu-și creierii pentru a găsi ceva ce să nu poată fi parat imediat de către Martin. Brusc văzu cît e de caraghios și că celălalt se distrează de minune.

— Mulțumit ?

„Și dacă Marius a ucis într-adevăr ? Desigur, toate par cusute cu ață albă, dar dacă a ucis într-adevăr ?“ Dar Martin îl privea mulțumit și arogant, iar Poolo își aminti de clipa aceea cînd i se păruse că zărise o fisură în masca celuilalt și își dădu seama că procedase greșit atunci cînd nu și-a vîrît mîinile în această fisură pentru a o lărgi, pentru a vedea omul din spatele ei. Erau la al treilea sau al patrulea rînd de pahare și Poolo îl dădu cu plăcere peste cap, pentru că deși îi producea greață, bînd se răzbuna. Și obrazul lui Martin era mai îmbujorat, se vedea că se simte

bine, că va mai rămîne, că într-adevăr masa de local și băutura erau calea prin care puteai obține să stea de vorbă, nu sincer, dar să stea totuși de vorbă.

— Ei vezi, doctore, că lucrurile nu sînt atît de simple ? Că nu tot ce zboară se mănîncă ?

Doctorul se gîndea tocmai la faptul că ultima speranță pentru a găsi adevărul se numea Luiza Săvescu. Nu știa de ce, dar avea convingerea că femeia era vulnerabilă, iar faptul că era dispusă să-i satisfacă anumite capricii lui Florescu nu făcea decît să-i întărească această convingere. Cînd îi veni această idee, Poolo dori să plece imediat să i-o spună și lui Don, ziaristul care se ocupase de cazul Gruia.

— Noi, doctore, spunea Martin în timp ce privea lichidul din pahar de parcă lui i-ar fi vorbit, noi sîntem de meserie și nu putem să lăsăm lucrurile la voia întîmplării. Noi nu scriem romane de 5 lei sau de 15 lei în care cititorul își bate capul cu tot felul de prezumții și abia la sfîrșit primește datele scoase din buzunarul secret al autorului. Cu toate că avem și noi „buzunarele noastre secrete...” Noi, doctore, avem cîte o injecție pentru fiecare.

— Chiar și dacă-i nevinovat ?

— Cine-i nevinovat ? Dumneata ești nevinovat ? Sau chiar eu ? Chiar dacă Gruia n-ar fi ucis, tot trebuia să plătească. Toți sîntem vinovați.

Au băut destul de mult și Martin părea că începe să se cherchelească. Poolo spera să rămînă încă suficient timp lucid pentru a putea profita de situație. Dar și mintea sa începea să se învîlmășească.

— Și de ce trebuie să plătească tocmai Gruia ?

— Păi vezi, asta-i șmecheria : toți sîntem vinovați, dar există o categorie de funcționari care trebuie să scoată bilețelul din căciulă. Înțelegi ? Pe noi ne plătesc să scoatem bilețelul din căciulă, iar pe judecător pentru ca să citească ce scrie pe bilețel. Dar pînă atunci mai tragem și noi o privire ce scrie acolo. Martin îl bătu peste mîină : Fii mulțumit, tinere, de data asta nu scrie numele dumitale pe bilețel !

— Și nu vă e milă de cei pe care îi scoateți din căciulă ?

— De ce să-mi fie milă ? Ți-am spus că toți sînt vinovați.

— Nu vi s-a întîmplat să puneți mîna pe un bilet pe care n-ați fi vrut să-l scoateți ?

Martin chicoti :

— Îl scot pe care vreau !

— Dar totuși judecătorii mai achită pe cîte unul.

— Dă-i dracului ! Le mai rămîn destui . . .

— Și dacă-l achită și pe Gruia ?

— Atunci te scot pe dumneata !

— Pe mine ? !

— Doctore, am vorbit cu cineva care te-a văzut intrînd în cabinetul lui Săvescu. Știu că îți furase o lucrare și că . . . și că trăiai cu infirmiera aia . . . și că îi datorai bani . . . și că v-ați bătut cu o zi înainte . . . înainte de a-l fi ucis . . . că v-ați bătut într-un restaurant . . . uite, la masa asta, tocmai la masa asta ședeți cînd ați început să vă bateți . . . și că . . .

Chelnerul veni și le mai schimbă o dată paharele.

— Nu-i așa că l-ai văzut pe doctorul ăsta cînd s-a bătut aici cu unul pe care p-ormă l-a ucis ?

Chelnerul îi zîmbi lui Poolo și-i răspunse lui Martin.

— Da, să trăiți, domnu' !

— Lasă, lasă . . . Martin chemă chelnerul înapoi : Să nu spui la nimeni că doctorul ăsta l-a ucis pe celălalt !

— Da, domnu' !

— Ai înțeles ?

— Da, să trăiți, domnu' !

— Că dacă scoți un cuvînt, te scot și pe tine din căciulă . . . Să nu crezi că tu ești nevinovat !

Chelnerul se înclină și ieși.

Martin dădu paharul peste cap și văzu că Poolo ezită să mai bea :

— Trage tinere, trage din pahar, că nu plătești dumneata !

— Vai, dar se poate . . .

— Statul plătește ! Că acuma se cheamă că-ți fac nițică anchetă !

— Da ?

— N-ai știut ? Știi ce fac eu acum ? Tocmai mă aflu cu mîna în căciulă și sînt pe cale de-a scoate un nou biletel. Dar mai înainte mă uit ce scrie pe el.

— Să nu-l desfaci !

— De ce să nu-l desfac ? Îl scot numai dacă-mi convine !

— Și pe bilețelul lui Gruia cum de l-ai nimerit ?

— Am căutat pînă am dat de el.

— Și cîte bilete ai desfăcut pînă l-ai găsit ?

— L-am găsit repede. Martin chicoti din nou. Chelnerul le schimbă paharele, dar de acum vorbeau și în prezența lui. Nici nu-l mai vedeau. Pe Gruia îl cunosc dintr-o mie ! Are un bilet roșu.

— Și de aia l-ai scos pentru că are un bilet roșu ?

— Pe toți ăștia cu bilete roșii am să-i scot.

— Și cum le potrivești ?

— Foarte simplu : se ia o crimă și se ia unul cu bilet roșu și se amestecă bine. Iese de la douăzeci de ani în sus.

— Și dacă nu se găsește nici o crimă ?

— Dacă nu este, o faci ! Bagi mîna și scoți două bilete : pe unu-l omori și pe ălălalt îl judeci pentru că l-a omorît pe primul. Asta-i secretul ! Secret de stat ! Dacă-l spui la cineva te-ai ars ! Te mănîncă ocna !

— Lasă-mă să bag și eu mîna în căciula aia !

— Țț !

— Vreau să scot și eu cîteva bilețele !

— Nu se poate ! Le scoatem noi.

— Dar am și eu oameni de care m-am săturat ! Hai fii băiat bun și dă-mi și mie căciula !

— Nu se poate, datoria e datorie.

— Tu nu-i scoți pe ce-i pe care-i urăști ? Lasă-mă și pe mine !

— Eu îi scot numai pe cei pe care trebuie ! Eu nu urăsc pe nimeni.

— Minți !

Poolo se ridică și încercă să ia o pălărie din cuier, dar Martin fu mai repede.

— Nu te supăra, dar nu pot să ți-o dau !

— Ba mă supăr !

— Jos laba !

Apoi veni parcă șoferul și cu chelnerul, sau poate că nici nu erau ei, în orice caz doi indivizi l-au luat pe Martin și l-au scos afară, și apoi a venit chelnerul înapoi și l-a scos și pe Poolo, și l-a urcat într-o birjă. A durat un timp

pînă să-și amintească Poolo unde locuiește, bombănea într-una ceva despre o căciulă și pe urmă adormi în birjă. Nu mai știa a doua zi nici cum a ajuns acasă și nici cum s-a dezbrăcat, dar hainele îi erau aranjate ca întotdeauna pe speteaza scaului. Toată ziua următoare încercă să-și aducă aminte ce a vorbit cu Martin, dar în loc de aceasta, îi reveneau mereu imaginea unei pălării de care trăgeau amîndoi.

La spital se așeză la birou, luă o foaie de hîrtie și notă pe ea tot ceea ce-și amintea. Apoi încercă să umple lacunele. Se chinui în felul acesta pînă după masă.

Seara plecă la ZORILE pentru a-i povesti lui Don, pentru a-i spune totul ; dar nu-l găsi la redacție. Își aminti cum stătuse data trecută acolo, ca o salcie între brazi sau ca un brad între sălcii, îi era groază să se zgîiască din nou toată lumea la el, așa că ceru o foaie de hîrtie să-i lase ziaristului un bilețel : îi scrise că trebuie să-l vadă neapărat, că a obținut mărturisirea cea mai completă cum că Gruia ar fi nevinovat, dar apoi îndoii bilețelul și-l făcu bucăți-bucăți, pentru că de fapt nu dispunea de nici o mărturisire, și cu creionul în mîină văzu că în realitate nici nu are ce scrie.

Plecă în grabă zicînd că va reveni și se îndepărtă cît mai iute de clădirea redacției. Dacă l-ar fi întîlnit pe Don n-ar fi avut ce să-i spună.

Era o seară care predispucea la gînduri mari și Poolo își făgădui să nu apară la proces, nu dorea să-l vadă pe Marius, dar să-l ajute din umbră, să strîngă dovezi peste dovezi pînă ce-l va elibera. După declarația pe care o dădu, știa că prietenia nu se va putea reînnoa, dar odată, la bătrînețe, se vor întîlni din nou, și Marius va fi aflat totul și se vor îmbrățișa în tăcere.

Se așeză pe o bancă. Își aminti că și-a propus s-o caute pe Luiza Săvescu. Dar cum ar putea s-o determine să-și mărturisească vina ? Făcu tot felul de planuri, se gîndi s-o ademenească oferindu-i droguri, dar femeia părea că se descurcă binișor și fără ajutorul lui interesat. Știa că e inutil să-i vorbească despre morală sau conștiință, și-și bătea capul să găsească altceva. Se întuneca lin. Cercul își deschise un ochi cu care-l privea fascinat. Poolo nu-și putea desprinde privirea de la stea și-și aminti din nou

de hipnoză. Se gîndise tot mai mult ultimele săptămîni la ea, ceru cărți de la Stachel și încercă timid în cadrul unor ședințe de psihoterapie să adoarmă bolnavii. Nu reuși de prima oară pentru că fusese prea timid, dar gîndul îl stăpînea tot mai mult. Planuri himerice îl înfiorau mai des. Se scutură, desprinzîndu-și cu greu ochii de la steaua care clipea imperturbabilă. Plecă s-o caute pe doctorița Săvescu.

Pe drum își reveni. Oamenii grăbiți, felinarele, copiii cu ziarele, birjele și bicicletele l-au readus pe pămînt. Nu va exista ziua în care să afle Marius cum l-a „salvat”. Singurul mod în care l-ar putea ajuta cu adevărat ar fi să lupte pe față pentru el. Să meargă la Săveasca, dar să nu-l mulțumească eșecul atît de probabil. S-o observe, s-o vadă cum va reacționa. S-o facă să se dea cumva de gol. Dar să nu meargă singur, să-și mai ia un martor. Dar cu încă cineva de față parcă ar fi și mai puțin probabil să obțină o mărturisire.

Sună la ușa apartamentului. Îi veni să fugă în jos pe palier ca micii derbedei care apasă pe buton și dispar. Auzi pași ușori și pe cineva aprinzînd lumina în hol. Era prea tîrziu s-o șteargă și știa că dacă va da greș de prima oară nu va mai avea nici o șansă nici altă dată. Mai apucă să se blesteme pentru felu-i repezit de a fi, pentru că nu șezuse încă o jumătate de oră pe banca aceea pînă să-i vină o idee, sau încă o oră sau o zi. Ușa apartamentului era prevăzută cu două geamuri ascunse după cîte un grilaj de fier forjat. De după unul dintre aceste geamuri se ivi un cap zburlit. Nu era cel al Luizei Săvescu.

— Pe cine căutați ?

— Pe doamna doctor.

— Doamna doctor s-a culcat.

Poolo se uită la ceas.

— Nu se simte bine, explică fata.

— Cu atît mai mult aș vrea să intru. Sînt medic.

— Veniți mîine ! Fata trînti geamul. Poolo ciocăni în ușă, dar văzu prin sticla mată lumina stingîndu-se.

„Poate că deocamdată-i mai bine așa. Voi reveni într-adevăr, dar pregătit cu minciuna și cu alte argumente“.

Dar va trebui să facă mai mult decît atît. Va trebui să mai tragă un chef cu Martin, dar de față fiind și martori. Cu toate că cele spuse în stare de ebrietate . . .

Va trebui să afle mai multe despre judecător și să-i vorbească în particular, ca de la om la om.

Va trebui să meargă la proces, să depună mărturie . . . dar ce să spună ?

Apoi îl apucă din nou sentimentalismul și începu să viseze. Ce ar fi dacă ar declara că el este cel care a comis dubla crimă ? Își imagina ziarele cu titluri de o șchioapă, cunoscuții uimiți, stupefiați sau revoltați, își imagina zîmbetul atotștiutor al profesorului-prodecan Șerban („Am bănuit din prima clipă“), mîhnirea lui Stanchel („Un tînăl atît de capabil . . .“) și furia lui Gabi că nu și-a văzut de treabă măcar acum, cînd s-a găsit de bine de rău un vinovat. Nici domnul Aurel nu va fi de acord : mai bine să fi plecat undeva în străinătate și să fi scris apoi de acolo adevărul. În felul acesta nici Marius n-ar fi pățit nimic și s-ar fi aflat și el în siguranță. Într-adevăr : de ce nu ? Ce-ar fi să plece în America și să trimită de acolo o scrisoare că a fugit de frica legii și a remușcărilor, că Marius nu e vinovat etc., etc. Partea neplăcută ar fi că Marius ar crede totdeauna că el, Poolo, este adevăratul criminal și nu se va împăca niciodată cu gîndul că l-a lăsat să se perpelească atîtea luni în închisoare sub amenințarea pedepsei cu moartea.

Apoi își imagina cum îi va scrie o scrisoare și lui Marius sau doamnei Bunescu, cum le va spune tot, pentru ca măcar ei să nu-și schimbe părerea despre el.

Stinse lumina și se întinse pe pat. Printre jaluzelele ferestrei intra lumina de afară. Doamna Șenghea asculta radioul.

Cit de simplu proceda doctorul Mabuse, sau alt personaj diabolic : într-o lume în care nu poți să fii decît agresor sau victimă nu este greu de înțeles că anumite personaje preferă cu orice mijloace prima postură. Citise o cărticică de cincisprezece lei în care un medic pe post de Mabuse sau Caligari obținuse tot ceea ce dorise prin hipnoză. Autorul pentru a putea conduce intriga — și evident de aceea — îi creează cumplitului personaj (îndrăgostit de o ingenuă) remușcări îngrozitoare și întorcîndu-și arma cu 180 de grade, înfricoșătorul medic devine un fel de Rocambolle, un cavalier interlop al dreptății. Deznodămîntul este firește stupid, dar cărticica avuse darul de a-i trezi

imaginația lui Poolo, care visa cu ochii deschiși la erori judiciare împiedicate în ultima clipă, nu prin lămurirea rațională a judecătorilor, ci prin hipnotizarea lor.

La spital se apucase de hipnoză asigurându-se că o face indiferent de orice alte referințe decît cele pur medicale. Stachel, care-i cunoștea seriozitatea în meserie, îi încuraja și de astă dată eforturile. Dar Poolo nu se putea împiedica să viseze.

Marius Gruia i-a dezvăluit pentru prima oară ipoteza închisorilor, iar Martin i-a dovedit cît de întîmplătoare este judecata care poate arunca un nevinovat în temniță și elibera un asasin. Faptele care de obicei se aruncă în balanța dreptății, fapte care din punctul de vedere al delictului nu au nici o legătură cu cele întîplute, dar care de mai multe ori hotărăsc ele în mai mare măsură verdictul decît cele de care este strict răspunzător acuzatul, îl îngrozeau pe Poolo, care în ultimul timp gîndise deosebit de mult la viața din penitenciar, așa cum și-o imagina din auzite sau din filme. Nu găsisese alt punct de reper decît paralela cu viața cazonă pe care o îndurase timp de un an. Își zicea că „acolo“ este încă mult mai groaznic decît în cazarma pe care o îndurase el și i se zbîrlea părul la gîndul că în anul de grație 193... mai existau oameni care fără a fi furat sau ucis își petreceau totuși zilele după gratii. Și nu se putea obișnui nici cu soarta celor a căror vinovăție fusese într-adevăr dovedită. Kraepelin în spiritul ideilor marii revoluții burgheze din Franța le-a scos bolnavilor mintali lanțurile și le-a căutat paturi de spital. Cîți delicvenți n-ar trebui să facă și ei drumul de la penitenciar la casa de sănătate. Poolo visa din vremea în care se apucase de „lucrarea“ sa la ziua în care așa-numitele delictе vor fi tratate de către medici. Așa chiar și neînțelegerea ar avea efecte mai blînde și ar exclude ruguri pentru noi Giordano Bruno.

Inchisoarea i se părea ca o intervenție chirurgicală fără anestezic; detențiunea ca o moarte provizorie în care individul este făcut tot timpul atent de situația în care se află. Și starea e generalizată și asupra familiei care se poate resemna cu un mort, dar nu și cu situația celui care se va întoarce. De multe ori stigmatul este atît de adînc încît rămîne vizibil pentru totdeauna în înfățișare, în psihic,

în modul de a privi și de a fi privit. Poolo își amintea de o spălătoareasă din casa în care copilărise, o femeie cunoscută de toată lumea ca „Maria pușcăriașului“ pentru a fi deosebită de o altă Mărie, portăreasa imobilului. Nimeni nu i-o spunea în nume de rău și ea se obișnuise de mult cu numele la care continua să răspundă și atunci când bărbatul i-a ieșit de mult din închisoare. La alții stigmatul pătrunde mai adânc.

Procesul Gruia i-a deschis lui Poolo nu numai imaginea unei tragedii personale și a unei eventuale amenințări — pentru că Martin putea avea perfectă dreptate când spunea că toată lumea are un bilețel în pălăria cu care câțiva funcționari se distrează să-și „facă datoria“ — a început să intuiască un lucru chiar mai groaznic decât drama câtorva oameni, a familiilor lor, decât amenințarea care în anii aceea plana asupra altor oameni, a înțeles ce înseamnă că societatea din care făcea parte s-a împărțit în vînat și vînători, că prea mulți oameni nu își dădeau seama de situația aceasta de vînat în care se aflau, că mulți se plimbau prin fața puștilor îndreptate spre ei, rămînînd orbi la ceea ce credeau că nu-i poate atinge. Auzise vag despre lagăre, rezervații, pogromuri, citise și el ca atîția alții „Amintiri din casa morților“ și imaginase că dacă există într-adevăr asemenea locuri acolo se află izolați doar asasinii gata oricînd să ucidă. Trebui ca acest flagel să se apropie mai mult de el ca să înceapă să gîndească, să-l intuiască la fel ca pe oricare dintre marile probleme ale omenirii : viața, dragostea, războiul, moartea. Ajuns pînă la acest punct al înțelegerii, omul și medicul din el simțea că nu are dreptul să stea la o parte, că trebuie să împiedice vînătoarea care se înțesea mereu ; dar modul empiric în care se apropia de această problemă îl împiedica să observe că sclavajul nu s-a putut curma decît o dată cu orînduirea care l-a creat, că a trebuit să fie neutralizată clasa care a dat naștere închiziției pentru ca rugurile să poată dispărea. Poolo încerca să îndrepte justiția anilor lui, fără a privi îndărătul acestei instituții. El stătea întins pe patu-i nedesfăcut și făcea planuri himerice, în timp ce doamna Șenghea asculta liniștită radioul în camera ei. Pe calea undelor veneau zilnic discursuri autohtone sau străine, se striga în nemțește, în italiană, se

măimutărea în diferite limbi și unii ascultau cu teamă, alții cu încredere, în timp ce oamenii de felul lui Poolo considerau că un balon nu se poate umfla la infinit. Dar ei nu știau că pînă să pocnească balonul, acesta înghite fericirea unei mulțimi de oameni pentru ca el să se poată dilata. Și atunci cînd face în sfîrșit „bum“, totul se cutremură și nu se mai păstrează nimic din care să poți recupera anii pierduți pentru totdeauna. Rămîne doar un gust amar, amintirile și de multe ori rușinea. Istoria a demonstrat că luîndu-i unei orînduiri bazate pe închisoare temnița, se prăbușește și ea. Dar pentru fiecare, pentru toată lumea „cazul meu“ pare întotdeauna „altfel“.

Pe de altă parte Poolo se lovea de atîta răutate, abjecție, încît de undeva o justiție era încă mai mult decît necesară. Firea lui de visător, de „idealist“ cum i se spunea în familie îl făcea să caute soluția tot în fișele sale, cu care mai credea că va pune bazele unei științe ce va schimba lumea. Dar procesul lui Marius i-a produs mutații adînci și în toate planurile. Lipsa unor rezultate, munca fără nimic spectaculos, la care se adăuga criza sufletească prin care trecea îl făceau nu numai să neglijeze lucrarea, dar să se și îndoiască de valoarea ei în cazul improbabil că ar ajunge la rezultate certe. Cîteodată cînd își amintea că încearcă să-și explice comportamentul cutărui sau cutărui om după argumente neurofiziologice se cutremura la inumanitatea acestei întreprinderi. Și dacă rămînea discutabil pînă unde POȚI să pătrunzi în tainele semenilor, discutabil pînă unde AI DREPTUL să cobori, este în orice caz cu totul condamnable chiar și numai să încerci să CONTROLEZI aceste taine intime. Dar una decurge din alta, și urmări nedorite ale lucrării sale duse pînă la ultimele limite ar putea atrage consecințe de ordinul literaturii științifico-fantastice.

În noaptea aceea a stat multă vreme întins pe patul nedesfăcut. Doamna Șenghea și-a stins radioul, de sub ușa mascată care despărțea camera ei de cea a lui Poolo nu mai pătrundea nici firul acela de lumină. Poolo își simțea gura rea după atîta fumat. Stătea îmbrăcat, întins pe pat și gîndea.

Dacă nu există legi imuabile, dacă totul se poate interpreta, dacă nu există garanții, dacă sînt oameni capabili

să tragă foloase din orice pe seama altor oameni, atunci taina care ascunde comportamentul uman în cele mai mici manifestări rămîne un mijloc de autoapărare a speciei, și o binecuvîntare faptul că rezolvarea problemelor pe care și le-a pus Poolo se aflau atît de incerte. Realitatea de care s-a izbit odată cu procesul lui Marius Gruia îl obligau să ia o hotărîre. Dar, fantezist pînă la capăt, în noaptea aceea își propuse doar să lucreze mai departe și să nu publice nimic decît atunci cînd omenirea își va fi dat deja examenul de maturitate. Dar acest examen nu și-l putea imagina nicicum.

În zori se clarificase într-o singură privință : va trebui să meargă la procesul lui Marius, oricît de neplăcut i-ar fi acest lucru, va trebui să vadă acolo, la fața locului, cu ce-l poate ajuta.

Dimineața se trezi greu și tîndăli indispus prin saloane, se înfurie pe infirmiere, pe geamul din cabinet care nu se putea închide și pe care-l trînti de-l făcu țandări. Gîndurile din cursul nopții i se păreau stupide, îi era penibil pînă și să și le amintească, era saturat de „lucrare“ care i se părea o tîmpenie, de Martin, de Marius Gruia și de Luiza Săvescu. Cu numai cîteva ore înainte își propuse să mai încerce o dată la Săveasca ; acum nu putea pricepe cum de-și imaginase că ar putea scoate ceva de la femeia aceea, care nu era încă atît de nebună încît să-și pună singură lațul de gît. Chiar și în starea asta trebui să admită că Marius n-a făcut nimic, dar era descurajat, nu vedea cum l-ar putea ajuta să iasă din belea. Mormăi întreaga dimineață și toată lumea fu bucuroasă cînd îl văzu că pleacă să mănînce.

Și iarăși dădu la masă de inginerul Savu.

— Dumneata ce crezi despre desenatorul acela, Gruia ?

— Eu ? Ce să cred ?

În timp ce mîncău, Savu îi făcu o savantă istorie a nodurilor de cravată. Cînd abordă diferențele specifice dintre cele trei tipuri de papioane : cele care se leagă, cele care sînt gata legate, dar se prind la ceafă cu un nasture sau un patent și cele care sînt prevăzute cu un elastic prin

care se trece capul, Poolo hotărî să-l lase să-și lămurească singur misterul. Îl mai auzi spunînd :

— Primul tip este pentru cocheți : Cu un astfel de pampion se poate sta în fața oglinzii potrivindu-ți după preferință mărimea fundei. Al doilea fel este pentru ultracocheti : „fluturașul“ pentru ei este o lege care nu se poate schimba în fiecare dimineață după o simplă inspirație de moment. Dar al treilea tip este făcut special pentru firile dure : n-ai văzut că toți gangsterii poartă funde cu elastic ? Dimineața se uită extaziați de plăcere în timp ce trec lațul în jurul scăfirlei tipului din oglindă. Cîteodată, cînd sînt în formă, încearcă să-l mai strîngă nițel și de gît. Ascultă-mă pe mine : ăsta e momentul cel mai prielnic pentru prins bandiții — cînd se strîng de gît în oglindă.

Dar Poolo era de acum pe trotuar.

Lăsat singur, Savu se răzbună :

— Treaba ta, dar n-ai să prinzi niciodată bandiți !

Întors la spital, Poolo îl înjură bine în gînd pe Savu pentru nelipsitele-i „savisme“, pentru că dă din umeri cînd îl întrebi ceva important. Cu toate că în clipa aceea Poolo n-ar mai fi știut să răspundă cu certitudine ce este cu adevărat important. Se încuie în cabinet și se culcă pe sofa. Cineva bătu la ușă, apoi după o vreme altcineva. Poolo încerca să aplice vechiul său remediu : „Cînd te sature de toate, culcă-te și dormi !“ Se zvîrcoli un timp, dar noaptea nedormită îl învinse. Apoi se bătu din nou în ușă, mai tare ca înainte, și trebui să deschidă.

— Domnul coleg e foarte greu de găsit în ultimul timp, îi zise Stachel.

Poolo se frecă la ochi și-i făcu loc să intre.

— Am auzit că ai avut un mic difelendum cu Șelban.

— A venit deja să raporteze ?

— Nu, dal eu am aflat. Șelban nu lapoltează, el denunță. Nu tlebuia să te celți cu el ! Avem și așa destule ne-cazuli . . .

— Dracu să-l ia !

— Numai că n-o să-l ia ! El ale timp să se celte. Dumneata tlebuie să te ocupi de alte lucluli. Dal nu pentlu asta am venit.

Îi întinse o publicație cu un articol însemnat cu creion roșu. Între o reclamă pentru QUADRONAL („Mijlocul cel

mai eficace împotriva tuturor durerilor“) și o altă reclamă care indica QUADRONOX drept soluția sigură pentru insomnie, un anunț care ocupa aproape toată pagina făcea publicitate pentru congresul de medicină care urma să aibe loc peste câteva zile la Viena. Își confirmară participarea savanți de renume, numeroși laureați ai premiului Nobel, și nume ca Julius Wagner-Jauregg, Chr. Eijkman, Barany Robert, E. D. Adrian, Koranyi, Billigheimer erau trecute cu majuscule. Se mai aștepta și o replică a psihanaliștilor, dar reprezentanții probabili ai acestora erau notați cu caractere obișnuite. Poolo îl întrebă pe Stachel motivul pentru care celorlalți li se face o publicitate cu atît mai mare, și asta chiar la Viena.

— Du-te și vezi !

Apoi Stachel îi vorbi părintește, șezînd la biroul din cabinet, în timp ce Poolo se întinse apatic înapoi pe sofa.

Îi spuse că vede că domnul coleg trece printr-o criză, că el, Stachel, nu vrea să se erijeze în moralist, dar cu experiența sa de psihiatru și mai ales de om, îl sfătuiește pe „tînălul său coleg“ să schimbe aerul, să-și scoată nasul în lume, să vadă ce mai cred alții, cum arată „somitățile“ și cît sînt și ele de necăjite — adevăratele somități deoarece ceilalți nu se pot necăji decît pentru un eșec de carieră — îl sfătuiește pe domnul coleg să facă referințe și comparații față de propriul drum.

— Acum că ne cunoaștem de atîta vreme cled că pot spune ceva cu certitudine : dumneata faci palte dintle oamenii cale dacă se satulă de ceva, o fac atît de bine încît de multe ori își pield capul. Nu știu ce s-a întîmplat cu luclalea dumitale, dal se vede că ceva nu melge : sau o pui la o palte pentlu un timp sau vezi ce nu-i în legulă.

— Mai am și alte necazuri.

Stachel se sculă și o luă spre ușă.

— Du-te la Viena ! Ascultă-mă pe mine : du-te la Viena ! Mai schimbi și dumneata aelul.

Poolo îl petrecu cu privirea și rămase întins pe canapea. Un lucru era indiscutabil : era într-adevăr sătul. Atît de sătul încît îi era greață numai să-și amintească toate problemele care nu l-au lăsat noaptea să doarmă.

Apoi intră sora Livia.

— Dacă plecați o să aibe domnul doctor Bonci grijă de saloanele dumneavoastră.

Poolo o privi lung :

— Unde să plec ?

— La Viena.

— De unde știi ?

— Dar . . . toată lumea știe că plecați !

— Uite că numai eu nu știam !

— Nu vă supărați !

Se ridică. Își schimbă halatul cu haina.

— Mă duc acasă. Dacă plec într-adevăr la Viena . . . Își lăsă vorba neterminată, o mîngîie pe sora Lîvia pe păr și ieși.

La început nu voise să plece pentru că nu vedea ce-ar căuta el la un asemenea congres. Acum plecarea nu ar însemna pentru el decît o diversiune. Dacă i s-ar fi propus să plece undeva la o vînătoare de șerpi boa, în India sau aiurea, ar fi primit invitația cu aceleași sentimente. Numai că acum i se părea că plecarea asta seamănă mai mult ca oricînd cu o fugă. I se părea că-l privește numai pe el dacă vrea să fugă de sine, dar congresul coincidea în timp cu procesul lui Marius.

Intră într-o librărie, apoi într-un cinematograf.

La ieșire începu să gîndească din nou, să se socotească dacă are dreptul să plece, dacă are rost s-o facă, ce-ar putea întreprinde dacă ar rămîne. Apoi se înjură că întotdeauna gîndește prea mult și acționează prea puțin, că-și programează mereu totul de-a fir a păr pentru ca la momentul potrivit să lase lucrurile la voia întîmplării. Nici măcar dacă va pleca la Viena nu va putea spune că el ar fi hotărît singur acest lucru — adică mai precis — el n-a hotărît nimic. Absolut nimic. Ca de obicei.

Acasă, așezat la masa încărcată ca întotdeauna cu hîrtii, luă o foaie albă și încercă să-și ordoneze gîndurile după exemplul marilor detectivi : pe puncte, trecînd toate „circumstanțele pro“ într-o coloană, iar cele „contra“ în altă coloană. Mototoli mai multe coli fără să ajungă la nici o concluzie. Făcuse loc pentru o rubrică în care intenționase să treacă ceea ce spera să poată face practic pentru Marius. Mușcă un timp capătul creionului, apoi îi făcu un vîrf mai

ascuțit, dar nu găsi nimic de scris. Într-o altă rubrică se gândise să treacă rațiunile pentru care ar pleca la Viena. Nu reuși să găsească nici una. Întins după obicei pe pat se compară fără să vrea cu Oblomov. Hotărî să nu gîndească la nimic și să acționeze. Dar după ce stinse lumina nu putu mult timp să adoarmă.

Zilele următoare văzu că nu numai în cercurile de strictă specialitate se vorbește despre congresul medicilor care urma să aibe loc în capitala austriacă. Și alți intelectuali mai vorbeau încă despre o luptă a psihanalizei cu alte căi de cercetare. Se zvonea că paralel cu acel congres va avea loc și un altul organizat de Societatea Internațională pentru Psihanaliză. Pînă și unele ziare de bulevard începură să se preocupe de cancanurile pe care le prevesteau întîlnirile medicilor la Viena.

Poolo hotărî să lase totul pe seama întîmplării, dar încercă să fie cît mai cinstit. Hoinărea în aceeași măsură pe coridoarele tribunalului, în jurul locuinței doamnei Săvescu, ca și în orașul indiferent la soarta unui oarecare Marius Gruia. Mai avu și o convorbire cu Don, dar aceasta nu-i putu spune nimic nou. Lui Poolo îi fu rușine să-l întrebare dacă ar fi mai bine să rămînă la proces sau să plece la Viena. Încearcă — stîngaci — să-l provoace pe ziarist să-i spună că prezența sa, a lui Poolo, va fi dacă nu hotărîtoare — cel puțin folositoare la proces. Dar Don nu-i ceru nici să rămînă, nici să nu rămînă. În schimb Iuliu Pop îl sfătui categoric să plece.

Cele cîteva zile trecură foarte repede și se pomeni — aproape fără să știe cum — într-un compartiment de tren.

Privea apatic pe geam și încerca să-și devieze gîndurile. Discuțiile din compartiment îl enervau și ieși pe culoar. Acum că tot a plecat, se străduia să se gîndească numai la „lucrare“. Își amintea că toți celor cărora le-o expunea făceau imediat relația cu psihologia somatică, față de care tot ceea ce gîndea n-avea nici o afinitate. Pentru el totul era clar, se străduia acum să vadă de ce fac ceilalți o asemenea asociație. Se uita pe geamul vagonului și căuta argumente diferențiatore. Apoi reveni în compartiment și încercînd să facă abstracție de flecăreala din jur, își notă în caiet cele gîndite.

La Viena coborî un om absorbit de problemele lui, puțin ursuz, puțin șocant. Zilele care urmară îi dădură prea puțin timp de a rămîne singur. Noutățile îl absorbiră și el se lăsă cu voluptate cuprins de agitația marelui oraș.

Într-o noapte sosi tîrziu la hotel. Cu toată ora înaintată în hol era rumoare. Nu se știa încă exact ce se petrecuse și oamenii întrețineau panica. Cineva se tînguia că nu mai vin pompierii. În schimb veni poliția. După un timp află toată lumea motivul agitației. O doamnă fusese prinsă în flagrant delict de către soțul ei care își făcuse dreptate cu un pistol. Lumea începu să se mai împrăștie în timp ce pe scara mare de marmură coborî un domn elegant încadrat de doi polițiști. Omul recunoscu printre cei de față o cunoștință, o salută și-i spuse să fie liniștită : „Pentru două lichele nu se face pușcărie într-un stat liber !“ Apărură și cîțiva jurnaliști.

Poolo urcă spre camera sa. Își aminti figura arogantă a asasinului. Încercă să și-l amintească pe Marius. Apoi se gîndi și la Luiza Săvescu și își zise că în fond asasinii nu seamănă între ei. Cuvîntul „asasin“ nu-i plăcu nici în gînd. Nu toți cei ce omoară sînt asasini.

A doua zi dimineață citi în ziare că se poate că domnul care-și ucise soția și rivalul nu încercase decît să aibe o explicație cu cei doi, că există temeieri să se creadă că celălalt (care se știe că fusese o fire impulsivă) ar fi încercat să tragă primul, și în fine că se pare că domnul nu fusese decît în legitimă apărare. Soția ar fi murit încercînd să-și salveze soțul. Omul fusese pus în libertate provizorie. În ediția de seară un ziar independent se întreba de ce și-o fi numit soția „lichea“ un om căruia aceasta i-a salvat viața. Peste încă o zi primul jurnal preciza pe baza declarațiilor unor martori că inculpatul a spus : „Pentru O LICHEA nu se face pușcărie într-un stat liber !“ De altfel, precizia ziarul, orice om de onoare ar putea scăpa invective la adresa unei soții pe care cu cîteva minute înainte a prins-o în flagrant delict.

Între timp lucrările congresului se apropiau de sfîrșit. Poolo nu le urmări pînă la capăt. Făcu o excursie la Salzburg și reveni în țară. O revistă îi luă un amplu interviu în care ideile sale au fost numite „deosebit de interesante

și îndrăznețe“. Concluziile articolului dovedeau o totală neînțelegere a celor pe care le declarase Poolo. De aceea și aprecierile i se păreau străine.

Înainte de a reveni la viața de zi de zi petrecu o săptămână la părinți. Mîncă mult și dormi mult. Toate cunoștințele îl descoseau în legătură cu importanta lui călătorie. Se plictisi și reveni la camera sa mobilată. Dar nu se îndură să meargă la spital. Stătu două zile închis în odaia sa, asculta prin pereți radioul doamnei Șenghea și făcea planuri să cumpere o casă undeva la țară, să plece în Africa sau să se angajeze medic pe un vapor de cursă lungă.

Pînă la urmă, trebui să plece totuși la slujbă, își întîlni bolnavii, îl găsi pe inginerul Savu prînzind la cîrciuma lui Palfalvy, pe Thor Jock în noua ipostază de reporter și pe Iuliu Pop care se grăbea să înștiințeze pe cineva că „nu va putea veni“ pentru că trebuie să meargă în celălalt capăt al orașului să se scuze că n-a fost săptămîna trecută la onomastica la care a fost invitat.

Îl regăsi pe Don, văzu trecînd în goană mașina lui Martin.

Încercă să se regăsească și pe sine.

CAPITOLUL VII

Reluându-și viața cotidiană, Poolo reveni în realitatea cazului Gruia. Mai înainte făcu timide încercări de a întâlni oameni de la care să afle ce s-a întâmplat, apoi se apucă să se intereseze direct asupra procesului care a avut loc în lipsa sa, terminând prin a scotoci cu insistență fiecare sursă din care spera să obțină un amănunt în plus.

Află bineînțeles la început deznodământul procesului, îi fu puțin mai greu să afle descrierea dezbaterilor și trebui să depună multă stăruință pînă să afle amănuntele, care toate îl interesau.

După saturarea pe care o simțise față de acest subiect înaintea plecării sale la Viena, acum acuza o senzație de vinovăție pentru faptul că n-a rămas totuși la dezbateri, cu toate că pe măsură ce afla noi amănunte asupra modului cum s-au desfășurat acestea, devenea tot mai limpede că o eventuală intervenție a sa nu putea avea decât un rol simbolic, putea — dar nici asta nu era sigur — normaliza relațiile sale cu familia Gruia, și cu sine însuși.

Îi trebuiră destule zile pînă să reușească să obțină toate datele despre proces. După primul șoc, toate amănunțele începură să i se amestece în minte, sentința umbrea totul la fel ca un cataclism care face cel puțin pentru un timp imposibilă imaginarea locului pe care-l cunoșteam înainte atât de bine.

Își petrecu o vreme hoinărind prin oraș și acostînd cunoscuții pentru ca să aducă vorba asupra procesului, nu pentru că mai spera să obțină date noi, ci pentru că trebuia să vorbească despre proces, sîcîia pe toată lumea cu întrebări și soluții ideale ale unui drept utopic, se înflăcăra în tirade în care încurca șirul ideilor și accentua renumele de aiurit pe care și-l consolidase în ultima vreme.

Apoi cu timpul începu să se mai liniștească, începu să-și petreacă timpul în camera lui de la doamna Șenghea și aștepta să i se mai așeze ideile pentru a putea judeca.

Procesul avuse loc la 17 iulie și Poolo își făcu următoarea imagine în legătură cu modul în care au decurs dezbaterile :

(Pe lîngă informațiile pe care le-a luat de la cei care au participat direct la proces, precum și de la Thor Jock și Claudia, care se găseau în sală, Poolo îl obligă pe Iuliu Pop să-i povestească de-a fir a păr întreaga procedură, îl rugă să mai repete apoi încă o dată și chiar și pentru a treia oară cum a decurs totul. Apoi mai avu o discuție lungă cu Don. Și în sfîrșit, mai răsfoi toate ziarele din perioada aceea : cele două cotidiene anunțară într-o notiță de fapt divers sentința, iar ZORILE publicară două comentarii în care se discutau mai mult cîteva chestiuni de procedură, care în mod evident fuseseră viciate. De asemenea ZORILE se îndoiau de temeinicia probelor acuzării, declarîndu-l de altfel pe Marius Gruia victima unei însce-

nări. Dar perioada în care lipsise Poolo din țară fusese încărcată de evenimente : fusese asasinat un prim-ministru, izbucniră scandaluri de proporții naționale, în parlament se discutau reforme. Așa că Marius nu avu prea mult spațiu în presă.

În discuția cu Don, Poolo spuse la un moment dat că-și face remușcări de conștiință că n-a apărut la proces ca medic, amintind că acordase tot felul de certificate medicale altor persoane și că, dat fiind faptul că o trata pe doamna Gruia și că-l cunoștea de atîta vreme pe Marius, nu ar fi fost prea dificil să dovedească într-un fel că și acesta suferă de o afecțiune care să-i micșoreze responsabilitatea în fața instanței. Don îi răspunse că Marius nu ar fi acceptat nici un certificat de acest gen care tot n-ar fi avut cine știe ce eficiență. Dacă apărarea ar fi fost de acord să recurgă la un asemenea act, ea n-ar fi făcut decît să recunoască crima).

Iată desfășurarea procesului așa cum a reușit Poolo să și-o reconstituie :

Așadar la apelul judecătorului s-au prezentat părțile, martorii, plus doi avocați care apărau interesele rudelor infirmierei Daia și respectiv ale Luizei Săvescu în calitatea acestora de părți păgubite. Apoi părțile păgubite s-au constituit parte civilă emițînd pretenții pentru daunele materiale și morale pricinuite lor prin moartea victimelor.

(Mai tîrziu Poolo căută rudele infirmierei. Dădu de trei bătrîni — părinții și o mătușă. Locuiau în două încăperi și după toate aparențele fuseseră în mare parte întreținuți de fiica și respectiv nepoata lor. Cu toate acestea, impresia pe care și-o făcea căminul lor dovedea mai mult modestie decît mizerie. Peste tot domnea o curățenie lucie, fiecare obiect era așezat pe locul său, în încăperi nu se intra decît în ciorapi sau vara desculț. Lucrurile își aveau atît de statornic locul lor în gospodărie încît nici după mai multe luni de la moartea tinerei femei, capotul, papucii și trusa medicală nu-i erau puse la o parte. Sub un portret îndoliat se aflau flori proaspete. La început Poolo se simți stînjinit în această atmosferă, apoi însă după ce trîncăniră un timp despre răposată, bătrîni devin prietenoși și dispuși la vorbă. Astfel îi fu destul de ușor să afle că de

cîtiva ani defuncta cîştigase mai bine, că erau foarte mulțumiți de slujba de la răposatul domn doctor Săvescu, dar că orele de serviciu erau multe și că deseori fata nu se întorcea decît tîrziu acasă, uneori rămînînd, chiar să doarmă la cabinet. — Locuința era într-adevăr departe, aproape de marginea orașului. — Pentru aceste ore suplimentare, e adevărat, răposatu' domn doctor o plătea separat, și astfel a reușit fata să fie întotdeauna elegantă, mă rog, bine îmbrăcată, dar să și dea bani în casă. Dar domnu' să nu-și închipuie cumva că fiica lor — Dumnezeu s-o ierte! — ar fi avut ceva necinstit cu domnu' doctor — Dumnezeu să-l ierte și pe el! — cu toate că amîndoi erau tineri.

Dar Poolo simțea că bătrînii vorbeau din obișnuință, fără să fie convinși și fără să încerce să convingă, ci numai pentru că așa se cuvenea. Pe cît era posibil, încerca să treacă peste acest subiect penibil — deși pentru bătrîni nu exista un subiect penibil în legătură cu răposata lor fiică, deoarece era singura viață pe care i-o mai puteau da — și îi întrebă cum de le-a venit ideea să se constituie parte civilă în procesul lui Marius Gruia. Ei îi explicară la început ceva în legătură cu dreptatea care trebuie să existe pînă la urmă, îi explicară că toată lumea trebuie să-și primească pedeapsa, și dură pînă să-și amintească de o vizită pe care au primit-o un timp după moartea fetei: venise un domn care le-a explicat că ei au dreptul la anumite despăgubiri, că și ei pot să ceară satisfacție omului care le-a ucis singurul sprijin al bătrîneților. Domnul acela a fost foarte cumsecade, el a spus că a cunoscut-o bine pe fata lor și că ea l-a îngrijit odată cînd a suferit el o operație de hernie, și că de aceea este dispus să-i împrumute să-și ia și ei un avocat, ba mai mult, chiar să contribuie la onorariul acestuia. Poolo i-a rugat să-i descrie omul care a fost la ei, dar portretul pe care i l-au înfățișat nu corespundea în nici un caz cu cel al lui Martin. După aceea totul a mers de la sine. Li s-a spus cărui avocat trebuie să se adreseze, acesta preluă totul asupra lui, se purtă omenește, nu-i jecmăni cum au auzit ei că fac mai toți avocații).

Apoi martorii au fost scoși din sală. Poolo se întreba ce sentiment trebuia să fi trăit Marius văzînd toate acele

persoane defilînd prin fața sa în calitate de martori. Pe unul dintre ei, portăreasa imobilului în care-și avuse Săvescu cabinetul, Poolo o întrebă cum a reacționat Marius relativ la martori. Femeia i-a spus că în primul rînd a fost ea însăși atît de tulburată încît abia își putea stăpîni propriile sentimente, dar că din cîte își amintea, Gruia nu privi niciodată spre sală, cel puțin niciodată în direcția în care șezură martorii la început, înainte de a fi scoși din încăpere, dar că urmărea foarte atent ceea ce spunea fiecare atunci cînd se afla la bară, că în acele momente, cînd se spunea ceva mai grav, pe fața lui se putea citi mai mult uimire decît orice alt sentiment. Ea îl privea atunci cînd l-au introdus în sală, dar apoi, așa cum a mai spus, trebui să-și adune toate puterile pentru a nu se face de rîs, apoi cînd a fost chemată să depună mărturia și cînd i s-au pus toate acele întrebări n-a mai apucat să se mai uite la Gruia, dar după aceea, în timp ce au fost audiați alți martori, avuse prilejul să-l privească și pe el. O apucase atunci o mare oboseală, poate să spună că aproape nu-i mai păsa de nimic, și în starea aceea îl privi mai tot timpul pe domnul Gruia, putînd fi aproape liniștită că el nu se va întoarce spre ea.

Poolo ar mai fi vrut s-o întrebe și în legătură cu doamna Bunescu, cum se comportase ea în timpul procesului, doamna Gruia n-a fost de față, dar nu îndrăzni să pună această întrebare nimănui.

PRIMELE FORMALITĂȚI ÎNDEPLINITE, ÎNCEPU LUNGA DEFILARE A MARTORILOR.

Fără să fi aflat ordinea exactă a audierii martorilor, Poolo putu să obțină cel puțin lista completă a tuturor celor care au fost chemați să depună mărturie, iar în unele cazuri să intre și în posesia unor amănunte. Aceste informații venite din cele mai diferite surse, multe dintre ele fiind colorate de temperamentul și imaginația celui care-i relatase întîmplarea și toate la un loc pe fundalul propriei imaginații a lui Poolo dădură un tablou viu și foarte colorat afectiv, tablou care chiar dacă poate nu co-

respundea din toate amănuntele cu cel real nu se situa totuși mult în afara adevărului.

Primul martor — în ordinea în care surveni imaginea dezbaterilor pînă la Poolo — se numea Ernovan și era funcționarul care-l însoțise pe Martin la ultimul interogatoriu al infermierei Daia. El arată împrejurările în care s-a deplasat la spital împreună cu Martin, situația în care a găsit-o pe sora Daia, declarația pe care a făcut-o aceasta. Judecătorul i-a cerut să repete întocmai cuvintele muribundeii, fapt pe care omul îl făcu îndată, confirmînd silabă cu silabă cele cîteva vorbe care au putut fi citite cu cîteva săptămîni înainte și în ziar. Ernovan confirmă și faptul că sora Daia a mai încercat să spună ceva după ce a șoptit pentru a doua oară numele asasinului la urechea sa, (Prima dată a făcut-o la urechea lui Martin), dar că și-a pierdut șirul cuvintelor și apoi și conștiința. El a arătat că au chemat de urgență medicul, dar că muribunda pierduse deja contactul cu lumea din afară.

Procurorul ceru să se precizeze dacă sora Daia a înțeles clar întrebarea și Ernovan arată că muribunda fusese surprinzător de receptivă și că de altfel chiar și prin cele pe care le-a spus a cuprins și întrebarea în răspuns.

Apărarea ceru ca martorul să reconstituie încă o dată împrejurările în care s-a obținut declarația muribundeii. În acest sens avocatul a întrebat dacă în rezerva în care se afla sora Daia nu se mai afla nici un alt bolnav. Răspunsul veni firesc : „nu“. Sora Daia fusese internată într-o rezervă de o singură persoană. În continuare dialogul fusese cam acesta :

Apărarea : Din coridor se intră mai înainte într-un mic antreu și abia apoi în rezerva propriu-zisă. E adevărat ?

Ernovan : Da.

Apărarea : S-a aflat martorul în tot timpul, după ce a intrat la bolnavă, în încăperea în care se afla patul muribundeii ?

Ernovan : Am intrat împreună cu domnul Martin în camera respectivă și am părăsit-o odată cu dînsul, atunci cînd ne-am grăbit să chemăm medicul.

Apărarea : Poate să ne precizeze mai amănunțit martorul unde se afla cît timp a stat în încăperea aceea ?

Ernovan : Cînd ?

Apărarea : Să zicem din clipa în care ați închis ușa între cele două încăperi.

Judecătorul : Nu s-a precizat că ușa aceea ar fi fost închisă.

Apărarea : Poate martorul își amintește acest amănunt.

Ernovan : Ușa respectivă a fost într-adevăr închisă după ce am intrat în urma domnului Martin în încăperea bolnavei.

Judecătorul : Formulați-vă încă o dată întrebarea !

Apărarea : Dacă martorul își amintește exact locul în care se afla în timp ce se găsea în această încăpere ?

Ernovan : În încăpere se afla patul bolnavei, o noptieră și două scaune. Și o măsuță. Domnul Martin și-a tras un scaun lângă pat, iar eu m-am instalat pe celălalt scaun, cel de lângă măsuță.

Apărarea : Când și-a revenit bolnava vă aflați deci lângă măsuță ?

Ernovan : Da. Mi-am pregătit pe măsuță hîrtie și unelte de scris pentru orice eventualitate.

Apărarea : Își amintește martorul cum a reacționat atunci când a văzut că bolnava își revine ?

Ernovan : Am rămas mai departe pe scaunul meu, așteptînd ca domnul Martin să decidă cele ce vor urma.

Apărarea : Ar putea să ne descrie martorul cum și-a revenit bolnava ?

Judecătorul : Dacă mai aveți și alte întrebări ?

Apărarea : Da. Am vrea să știm dacă atunci când auzea șoaptele muribundeii, domnul Martin se mai afla în încăpere.

Ernovan : Da.

Judecătorul : Dacă mai sînt întrebări . . .

Apărarea : Încă o ultimă întrebare : dacă martorul își amintește că a stat împreună cu domnul Martin de la intrarea lor în rezervă și pînă ce au ieșit să anunțe medicul, numai și numai în încăperea în care se afla bolnava ?

Ernovan : Dacă domnul avocat ar dori să mai repete o dată . . .

Judecătorul : Mai formulați o dată întrebarea !

Apărarea : Am dori să știm dacă martorul și domnul Martin au stat toată perioada de la intrarea lor pînă la ieșirea pe coridor numai în încăperea în care se afla bolnava, sau a mai ieșit între timp cel puțin unul dintre ei în antreul de care s-a vorbit ?

Ernovan : Am spus că am stat toată această perioadă împreună cu bolnava.

Apărarea : Mențineți că ușa dintre cele două încăperi a fost tot timpul închisă ?

Ernovan : Da, cel puțin cred că da . . .

Apărarea : Pînă acum martorul a arătat că ușa dintre cele două încăperi a fost închisă tot timpul !

Judecătorul : Nu vedem importanța acestui amănunt.

Apărarea : Dar cel puțin își amintește martorul . . . cel puțin își menține depozitia că n-a ieșit în antreu nici el și nici cealaltă persoană cu care . . .

Ernovan : Am spus „Da“. N-am ieșit !

Judecătorul : Ajunge !

Apoi președintele atrase atenția asupra faptului că nici nu era necesar ca cei doi oameni ai legii care s-au deplasat la spital să fi auzit amîndoi declarația sorei Daia.

Mai tîrziu s-a dovedit că apărarea urmărea cu totul altceva : sora care o asistase pe Daia la spital, arătă în fața instanței că la un moment dat, atunci cînd a vrut să intre în rezervă, abia apăsînd clanța cineva împinse cu putere ușa înapoi, înainte ca ea să apuce să pătrundă măcar în antreul rezervei. Rezultă deci că unul dintre cei doi oameni ai legii se afla, în clipa aceea cel puțin, în antreul rezervei și nu în rezerva propriu-zisă, așa cum afirmase Ernovan. Mai mult, apărarea încercă să dovedească faptul că unul dintre cei doi funcționari *a trebuit* să stea tot timpul în prima încăpere pentru *a-l păzi* pe celălalt. Judecătorul nu permise avocatului apărării să-și ducă raționamentul mai departe, dar ipoteza pe care o lăsase de întrezărit apărarea devenise clară, și Poolo își aminti că pentru o clipă își pusese și el întrebarea dacă nu apare destul de logic ca un om de la care ai nevoie de o *anumită* mărturie să trebuiască să amuțească pentru totdeauna o dată ce a lăsat posibilitatea de a fi declarat cele necesare.

Scrupulele oamenilor chemați să apere legea, o anumită lege, îi erau cunoscute lui Poolo ca oricărui alt cetățean, iar discuția cu Martin n-avuse în nici un caz darul să-i schimbe părerile în această privință.

Oricum, ceea ce s-a petrecut în spatele celor două uși care despărțeau camera în care zăcea muribunda și coridorul în care așteptau surorile, medicii, rudele, va rămâne pentru totdeauna un mister. Trebuia crezut ceea ce au declarat cei doi funcționari datorită calității pe care o aveau. Dar apărarea găsi cel puțin ciudat încă un punct : de ce nu s-a formalizat partea păgubită în legătură cu faptul că n-au fost anunțați imediat medicii în clipa în care în starea bolnavei a intervenit o modificare ?

(Totuși trebuie precizat că vorbele avocatului erau insinuante, dar nu acuzatoare. Așa ceva ar fi fost în afara uzanțelor pe care avocatul lui Marius ținea să le respecte).

Dar lui Poolo îi trebui mult timp pînă să înțeleagă tot mecanismul de apărare în cazul Gruia. Există un suspect evident, scos nu se știe cum din cauză — Luiza Săvescu. De ce nu încerca măcar apărarea să dovedească vinovăția acestui suspect, anulînd astfel bănuielile care cădeau asupra lui Marius Gruia ? Iuliu Pop îi explică de mai multe ori că se judeca procesul lui Marius Gruia, că trebuia să se stabilească dacă acesta este sau nu vinovat, că în acest proces nu se stabilește culpabilitatea unei alte persoane. Dar Poolo nu pricepu nici atunci :

„În cazul acela ar putea să mă judece și pe mine“.

„Da, dacă ar exista bănuieli suficiente pentru acest lucru“.

„Bine, dar nici împotriva lui Marius nu există asemenea bănuieli !“

„Bănuieli existau și există. Rămînea de văzut dacă se vor putea dovedi, dacă se vor confirma“.

Poolo asculta, judeca și-o lua de la capăt :

„Da, dar așa oricine ar putea fi bănuît !“

„Nu oricine“.

„Și Săveasca de ce nu este bănuîtă ?“

„A fost și arestată, după cîte știu“.

„Și de ce n-o judecă și pe ea ?“

„Pentru că s-a considerat că nu există probe împotriva ei“.

„Dar împotriva lui Marius există ?“

O lua în felul acesta mereu și mereu de la început. Până la urmă Poolo se lăsă convins mai mult de argumentul că procedura cere să fie judecat Marius și nu altcineva în unul și același proces, decât de justetea faptului.

Dar temperamentul lui Poolo nu se împăca nici măcar cu modul diplomatic în care trebuia să-și susțină apărarea cauza. Avocatul venit special de la București se strădui să dovedească într-un mod cât mai convingător anumite nepotriviri în descrierea faptelor de către martori, încerca să strecoare bănuiele în legătură cu buna credință a martorilor, să scoată în evidență inocența lui Gruia. Dar apărarea nu acuza în nici o clipă pe nimeni. Poolo dimpotrivă, dorea să se arate clar că cele ce s-au petrecut în camera în care a murit sora Daia puteau să fi fost cu totul altfel, că totul nu era decât o înscenare, că exista chiar posibilitatea ca acolo să se fi comis o altă crimă. Poolo nu reuși să învețe în câteva zile o diplomație aparte, care prin desfășurarea procesului nici n-avea de ce să-l încinte. Procesul acesta nu avea decât să-l deruteze și mai mult.

E adevărat însă că nici alții nu s-au arătat prea mulțumiți de apărare. Don, de exemplu, se arătă decepționat, arătând că apărarea trebuie să pună punctul pe i dovedind caracterul de diversiune al întregului proces, să-i demaște intențiile politice.

Într-adevăr după declarațiile pe care le-a dat el însuși, puțin timp după arestarea lui Marius, Poolo se aștepta la altceva, în timp ce dezbaterile se refereau la un proces de omor.

Cu toate acestea Iuliu Pop considera absolut justificată tactica adoptată de avocatul lui Marius. Principalul pentru un avocat este să obțină pentru clientul său minimum de pedeapsă, spunea Pop, iar apărătorul lui Marius se străduia să facă acest lucru, încercând să nu ridice împotriva clientului său resentimente inutile. Poolo nu era convins de justetea celor exprimate de Pop, dar nici nu avea ce să le opună. De altfel procesul se judecase.

Poolo mai vru să cunoască și părerea lui Gruia despre modul în care fusese apărat, dar nu reușise să afle decît că Marius refuzase la început orice avocat, dar că mai tîrziu după ce primise expertul din București, deși colaborase corect cu el, rămăsese decepționat de faptul că nu se putuse apăra singur, că vorbise altul pentru el, că acesta — deși și-a dat toată silința — nu rostise cea ce ar fi vrut el să spună.

URMARĂ MARTORII CARE SUSTINEAU CĂ L-AR FI VĂZUT PE GRUIA INTRÎND ÎNAINTE DE ORA CRIMEI ÎN IMOBILUL ÎN CARE-ȘI AVUSE SĂVESCU CABINETUL. Erau trei : un gunoier și doi indivizi care susțineau unul că e funcționar și altul că ar fi „publițist“. În realitate, Don îl lămuri pe Poolo că amîndoi nu erau decît informatori cunoscuți. Mai era apoi o cucoană care pretindea că l-a văzut ieșind în fugă din imobil. Mai mult chiar, cucoana pretindea că l-a văzut de mai multe ori pe Gruia așteptînd-o pe sora Daia după ce-și termina lucrul la cabinetul lui Săvescu și plecînd apoi cu ea. Toți acești martori și-au învățat bine lecțiile, răspundeau precis la întrebări, relatau aproape identic. Unul își amintea că l-a văzut pe Gruia pentru că acesta avea un palton la fel cu cel pe care dorea să și-l cumpere și el ; al doilea îl cunoștea din văzute pe Gruia ; gunoierului i-au sărit în ochi pantofii aceea plini de nămol într-o zi uscată ; iar cucoana... cucoana era întotdeauna la postul ei din stradă, postul ei de observație din colțul străzii, geamul acela lat din care se putea vedea pînă departe de-a lungul a două străzi.

La întrebările apărării martorii răspundeau precis după ce se gîndeau ceva mai mult înainte de a vorbi.

Apărarea reuși să obțină doar două lucruri :

1. Avocatul lui Gruia ceru fiecărui martor să-i repete pe cît posibil drumul pe care-l făcuse Gruia de la colțul străzii și pînă la casa cu pricina. Doi nu-și aminteau exact pe care parte a străzii venise inculpatul, gunoierul își aminti că Marius trecuse prin fața sa și deoarece el își

plasează de obicei căruciorul pe partea dreaptă a străzii, pe trotuarul din această parte trebuia să fi venit și Gruia. Dar în cazul acesta inculpatul nu putu fi văzut de către cucoana al cărui geam nu viza în adâncimea străzii decât trotuarul stîng. Era însă un amănunt absolut lipsit de importanță pentru că gunoierul se putea înșela, sau tomberonul lui se putea afla mai la începutul străzii în care caz putea să-l fi văzut și cucoana, sau Gruia putea să fi venit pe trotuarul drept, să fi trecut prin fața gunoierului să fi traversat strada și să fie văzut astfel și de la geamul cucoanei, și să se întoarcă din nou mai tîrziu pe trotuarul opus. (Cu toate că acest lucru era împotriva logicii deoarece și casa crimei se afla tot pe partea dreaptă a străzii și Gruia nu avea de ce să se întoarcă în prealabil pe partea opusă).

2. Al doilea argument, de data asta mai important, anula mărturia unui martor și punea sub semnul întrebării cele spuse de al doilea. „Publiștistul“ pretinse că venise pe strada cu pricina mergînd spre cinematograf, unde voia să prindă spectacolul de ora șase. El arătase că a ajuns cu cîteva clipe după începerea filmului, putînd astfel arăta aproape cu exactitate momentul în care l-a întîlnit pe Gruia. Apărarea dovedi însă că în seara respectivă sala cinematografului fusese închiriată unei societăți de muzică de cameră. (A fost probabil cea mai mare gafă a întregului proces faptul că „martorul“ nu s-a interesat măcar ce film a rulat în ziua respectivă, în care caz n-ar fi făcut o asemenea greșeală). Iar partea din mărturia cucoanei de la geamul din colțul străzii, parte în care martora a trebuit să răspundă la întrebările apărării a decurs cam așa :

Apărarea : Ar putea martora să precizeze cîteva dintre împrejurările în care i-a văzut pe Gruia și pe Daia împreună ?

Martora : Gruia obișnuia să aștepte infirmiera pe la șase, cînd știa că-și termină doctorul consultațiile.

Apărarea : Unde o aștepta Gruia ?

Martora : Obișnuia să se plimbe de-a lungul străzii.

Apărarea : Din fereastra martorei se poate vedea toată strada ?

Martora : Deoarece strada nu este chiar așa de dreaptă, ea mai cotește nițel, nu se pot vedea de la geam chiar toate casele de pe partea aceea.

Judecătorul : De pe care parte ?

Martora : De pe partea dreaptă, cum o iei pe stradă în jos.

Judecătorul : Partea pe care locuiți dumneavoastră ?

Martora : Da, dar strada, adică drumul mașinilor se poate vedea pînă la capăt.

Apărarea : Din fereastra martorei se poate vedea poarta imobilului în care lucra sora Daia ?

Martora : Nu chiar așa de bine.

Apărarea : Dacă martora admite că nu putea vedea casa crimei pe ce se bazează cînd afirmă că a văzut inculpatul întrînd la ora fatală în casa respectivă ?

Martora : Pentru că dacă n-ar fi intrat, atunci s-ar fi plimbat ca și altă dată pe partea cealaltă a străzii.

Apărarea : Nu crede martora că inculpatul putea să treacă prin fața casei și să plece mai departe, întorcîndu-se după un timp, dar fără să fi pătruns nici o clipă în clădirea respectivă ?

Martora : Păi, ce ? Eu nu văd ?

Judecătorul : Dacă apărarea mai are și alte întrebări . . .

Devenise evident că ceva nu era în regulă cu mărturia aceasta, chiar dacă judecătorul nu părea să dea o prea mare importanță faptului. „Și atunci“, îl întrebă Poolo pe Iuliu Pop, „ce importanță mai are dacă apărarea dovedește sau nu ceva ?“ Avocatul îi explică răbdător că pe măsură ce apărarea reușește să adune mai multe dovezi împotriva acuzațiilor cu atît are mai multe șanse să-și rezolve cu mai mult succes atribuțiile.

Chiar dacă judecătorul pare să aibe idei preconcepute, avocatul trebuie să lupte pentru a i le risipi la fel ca și medicul care trebuie să acționeze și împotriva a nouăzeci și nouă de procente pentru unicul procent de vindecare, dacă mai există și acesta. Și dacă n-a mai rămas nici un procent, medicul trebuie să lupte împotriva celor o sută de procente potrivnice.

„Mă întreb“, spune atunci Poolo, dacă oameni inteligenți n-ar fi mai folositori pe un front unde au mai multe șanse de izbândă. Cîte lucruri nu se duc de rîpă cu toate că acolo șansele sînt invers repartizate, dar nu este nimeni care să fructifice cele nouăzeci și nouă de șanse prielnice? ... Nu mai rămîne nimeni s-o facă...“

„Cînd tratezi un bolnav în stare disperată, îl părăsești pentru altul în stare mai bună?“

„Cîndva, cineva, mi-a mai pus întrebarea aceasta.“ Poolo renunță să mai comenteze. Altădată și-ar fi impus să nu lucreze mai departe pînă ce nu se oprește să vadă ce e bine și ce e rău, pînă să ajungă la o minimă clarificare. Își zise că nu hotărăște niciodată pentru el însuși pentru simplul motiv că neavînd un program moral definit, de fapt nici nu abdică de la nimic. Își mai zise că majoritatea oamenilor sînt în aceeași situație și că el este cel mai mare găgăuță dintre toți pentru că știe acest lucru și totuși nu este în stare să ia o hotărîre.

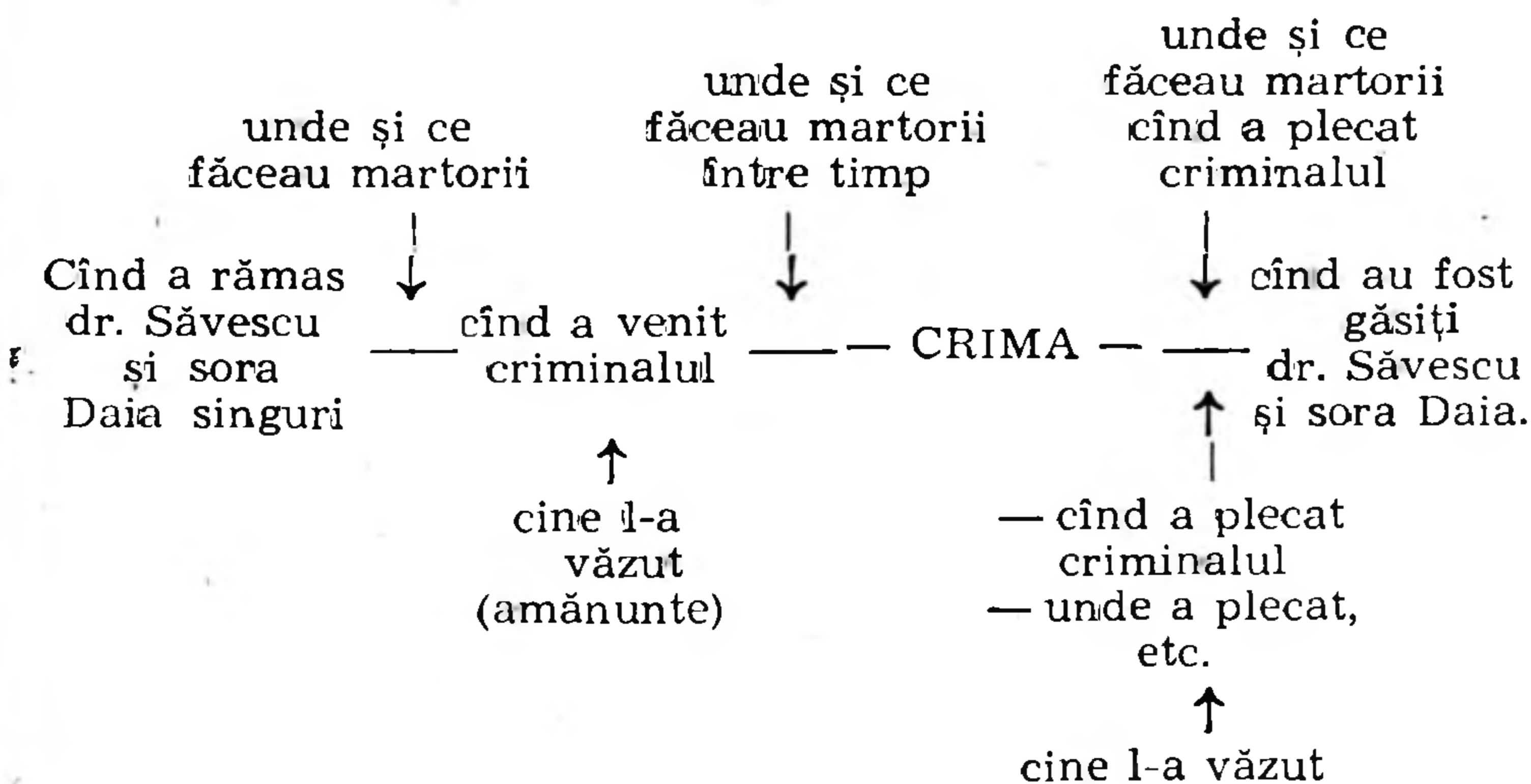
Dar mai existau doi „martori“ care „l-au văzut“ pe Gruia ieșind din imobil. Mărturiile lor coincideau de-a fir a păr și apărarea nu reuși să provoace nici o deosebire între ele. Ceea ce nu era învățat, martorii pur și simplu „n-au văzut“ sau „nu-și aminteau“.

La toate acestea Marius nu putea aduce nici un alibi eficace pentru timpul crimei. În timpul instrucției fusese întrebat ce făcuse în după masă respectivă. Mai înainte nu-și aminti, apoi se gîndi mult, și la următorul interogatoriu declară că a stat acasă și a lucrat la un proiect. Nimeni însă nu-i putea confirma spusesele. Imprudent, afirmase că fusese toată după amiaza singur. Astfel încît toți martorii rămîneau din partea acuzării.

— Cînd vin atîția indivizi și-ți aduc tot felul de argumente, nu știu dacă nu reușesc să te convingă și pe tine că ai săvîrșit tot ceea ce au spus ei. Dar' mi-te un judecător dispus mai degrabă să te condamne decît să-ți găsească un alibi.

— Nu-i chiar așa, îl asigură Don, lui Gruia nu-i trece nici un moment prin cap că a ucis, orice ar spune ei.

Poolo își făcu o schemă și i-o arătă lui Don și lui Iuliu Pop :

Schema aceasta i se părea lui Poolo perfect logică și începu să-i descoase pe cei care au fost la proces ghidîndu-se după ea. Era încredințat că doar dacă totul va primi răspuns pe hîrtia sa, doar atunci va putea fi condamnat Gruia.

Don se uită o clipă la hîrtie, apoi fără să-l mai lase să-i spună ceva îi dădu foaia înapoi.

— Domnule, ăștia' dacă au chef inventează o întregă biografie ! Și atunci crezi că ai să-i convingi dumneata cu cîteva minute din viața unor oameni ? Nu vezi că i-au schimbat și logodnica lui Gruia ? Dacă li se părea necesar dovedeau cu acte că Gruia e fratele dumitale mai mic sau maică-mea ...

Pop îl lăsă să-i explice și Poolo vorbi repetînd mai mult cele scrise pe hîrtie. („Adică unde au fost ei între timp, mă înțelegi ?“), accentuînd mereu că principalul este să le scoți în evidență martorilor nepotriviri în cele văzute, ceva în genul că Marius era îmbrăcat într-un fel sau în alt fel, că avea sau nu ceva pe cap, că venea dinspre oraș sau dinspre periferie. Scoțînd în evidență faptul că martorii se contrazic poți să-i anihilezi. Ceea ce-l neliniști pe Poolo era dacă un asemenea caz se judecă numai după mărturii sau se iau în considerare și alte investigații ale criminalistici.

Pop îl ascultă cît îl ascultă, apoi îl sfătui să scrie un roman polițist. La tribunal lucrurile se petrec altfel, acolo predomină chestiuni de procedură. Bineînțeles că se pot face erori, dar nu se întîmplă ca o parte să aducă martori vorbiți dinainte care să nu se trădeze în vreun fel. În fond, e adevărat, cam acestea sînt și punctele pe care le-au vizat întrebările din cadrul procesului. Dar să urmeze întrebările o asemenea schemă este absurd. De exemplu în legătură cu ce făceau și unde erau martorii după ce ar fi venit Gruia și pînă la plecarea sa, întrebarea n-avea sens la majoritatea celor întrebați, pentru simplul motiv că numai cucoana pretindea că l-ar fi văzut pe Gruia atît intrînd cît și ieșind din imobil. Ceilalți l-au văzut fie la intrare, fie la ieșire.

(Cînd i-a spus mai tîrziu lui Don că pînă și un prieten — vorbea de Iuliu Pop — se îndoiește după dezbaterile procesului de nevinovăția lui Marius, Don nu se miră. După părerea sa, aceasta era una dintre caracteristicile întregii clase sociale din care făcea parte avocatul : aceea de a ceda în fața aparențelor, de a abandona lupta. Evident, Poolo nu mai putea mărturisi că erau clipe în care și el se îndoia de nevinovăția lui Marius. Dar răspunsul lui Don nu-i plăcu prea mult. Îi spuse că mai există excepții și că nu vede de unde este Don atît de sigur că totul nu este decît o înscenare. Ziaristul îi spuse că-l cunoștea de mult pe Gruia și că asta îi ajunge. Plus că a mai văzut și cum a pornit procesul. Poolo trebui să-și recunoască adevărul că martorii nu erau persoane care să-ți inspire o deosebită simpatie).

În loc să folosească schema lui Poolo, avocatul lui Marius se mulțumi să întrebe martorii dacă au văzut pe cineva (și dacă da : pe cine ?) intrînd în imobilul crimei după Gruia și înaintea ieșirii acestuia. Deși majoritatea martorilor n-au pretins să fi supravegheat clădirea tot timpul în care a fost Marius înăuntru, nici unul nu-și „amintea“ să mai fi văzut și pe altcineva intrînd sau ieșind pe poartă în intervalul respectiv de timp.

Mărturia portăresei n-a adus indicii prea importante, dar un lucru deveni evident : biata femeie nu era o „martoră de profesie“, chiar dimpotrivă. Buna doamnă se pierdu complet, tremura și cerea să i se repete fiecare întrebare.

De aceea interogatoriul ei fu dificil : declarația pe care o făcu trebui să fie reformulată de judecător, deoarece ceea ce afirma ea nu reprezenta decât un șir de cuvinte disparate. Se putea deduce totuși că n-a auzit și n-a văzut pe nimeni intrând în casă după ora cinci și jumătate — se spăla tocmai — și că doar împușcăturile și bătăile în ușă ale doamnei doctor Săvescu au adus-o pe palier.

Răspunsurile la întrebările reprezentanților părților au fost total confuze, (portăreasa începu să plîngă), iar judecătorul n-a depus nici un efort pentru a ordona afirmațiile haotice pe care le cuprindeau.

Ultimii doi martori erau cunoștințe mai vechi de-ale lui Poolo :

Alături de cucoana care l-ar fi văzut pe Marius plecând din casa crimei, alt martor care susținea că l-ar fi întâlnit pe stradă venind grăbit din direcția respectivă era aceeași persoană cu tînărul arogant pe care-l întâlnise Poolo la familia Cărăbaș. Omul declară că-l cunoaște de mult pe Gruia, că au lucrat un timp împreună — lucru care de altfel se dovede a fi adevărat — că-l salutase pe inculpat, dar că acesta nici nu-l văzu, trecînd în grabă mai departe. Ca veche cunoștință de a lui Gruia, tînărul pretindea că-i cunoaște și modul de viață, convingerile antistatale, ideile anarhiste și comuniste, predilecția pentru denigrarea conștiinței naționale în folosul unor influențe străine, de preferință evreești. Mai declară că l-a întâlnit de nenumărate ori împreună cu sora Daia, căreia îi făcea curte, dar care și ea începuse să se sature de ideile dușmănoase ale inculpatului care îi vorbea mereu despre o așa numită dragoste liberă, împotriva familiilor, despre faptul că femeia ar trebui să fie a tuturor împotriva тайnei conjugale.

Și acest martor își învățase foarte bine lecția. Toate întrebările apărării se izbeau de o identitate în amănunte aproape suspectă cu descrierea pe care o făcuse și ceilalți martori referitoare la îmbrăcămintea lui Gruia, la modul în care părăsise clădirea. (Martorii folosiră descrierea îmbrăcăminții hainelor pe care le avuse Gruia pe el cînd fusese arestat. Poolo încercă să afle dacă paltonul respectiv nu fusese cumpărat cumva între cele două evenimente — data crimei și arestarea lui Gruia — dacă pă-

lăria care fusese descrisă nu fusese dată tocmai la curăţat. Dar asemenea lucruri se întâmplă mai ales în romanele poliţiste, bineînţeles).

Dar şi Poolo avea prejudecăţi : faptul că individul de la petrecerea familiei Cărăbaş a depus mărturie împotriva lui Marius, îl făcea să fie şi mai convins de nevinovăţia prietenului său. Aroganţa şi aerele de lichea ale acestui martor nu făcură de altfel o impresie prea favorabilă nici restului asistenţei la proces. Doar avocatul care reprezenta interesele familiei Daia încercă să tragă foloase din mărturia aceasta, scoţînd în evidenţă loviturile psihice pe care le-a dat inculpatul victimei, încă mult înaintea crimei, atunci cînd îi insufla ideile sale profund dăunătoare, mai ales dacă ne gîndim că era vorba de o femeie, şi încă de una angajată pe nobilul front al salvării de vieţi omenesti. Cum mai putea această femeie să-şi ducă mai departe dificila misiune, influenţată fiind de asemenea idei ?

Cu totul altfel se prezenta situaţia în legătură cu celălalt martor : acesta era un om cunoscut, o personalitate, era profesor universitar şi medic îndeobşte apreciat. Profesorul Lamenski fusese rugat să depună ca expert în acest proces.

Cu toate străduinţele sale, Poolo nu reuşi să-şi facă o imagine clară asupra intenţiilor care au dus la chemarea acestui savant în instanţă. Îl cunoştea pe Lamenski, îi fusese student, avuse prilejul să-l întâlnească şi în afara catedrei, nu-i era străină faima de excentric de care se bucura profesorul. Om ursuz, spurcat la gură, absolut indiferent la tot ceea ce ieşea dincolo de sfera microscopului său, nepăsător faţă de onoruri şi avantaje materiale, acceptîndu-le deci fără a le căuta, dar ignorîndu-le cu desăvîrşire, omul Lamenski era tipul cu care n-aveai ce face în afara domeniului său. Ce căuta atunci acest om în acest proces ? Poolo află doar că ţinuse ceva în genul unui referat ştiinţific, mărturia lui fiind ascultată cu respectul pe care-l trezesc termenii de specialitate celor care n-au avut acces la ei. Nu i s-au pus întrebări — ca într-un consens dinainte stabilit — de către nici una dintre părţi. O clipă Poolo îşi imagină că poate Martin a cerut să fie chemat un specialist în urma discuţiei pe care au avut-o în legătură cu centrul vorbirii, şi se miră că acest

teren destul de nesigur n-a fost exploatat în nici un fel de către nici una dintre părți.

Gruia ascultase toate aceste mărturii atent și uimit. Deși inculpatul trebuia să se aștepte la toate astea încă dinaintea începerii dezbaterilor, Poolo admitea că în asemenea cazuri nu este ușor să te obișnuiești cu ideea de a auzi despre tine lucruri pe care tu însuși nu le cunoșteai, lucruri care știi că nu sînt adevărate, despre care nu ești convins că nu știi și judecătorii că sînt false, dar în fața cărora adevărul, cel pe care l-ai simțit și pipăit, nu mai valorează pentru ei doi bani. Nu este ușor — chiar dacă ești pregătit pentru asta — să auzi cum în numele unor principii de justiție și echitate se falsifică adevărul și se spulberă justiția însăși. Circulă o vorbă : „Adevărul supără pe om !“. Depinde de om . . . De cele mai multe ori însă neadevărul supără mai mult și dacă acel care a emis proverbul nu știa acest lucru înseamnă că pe EL adevărul avea de ce să-l supere. Reacția normală la cel prins cu mîța-n sac este să plece capul, iar cel nevinovat să protesteze. Cînd se întîmplă invers și dacă situația persistă, de vină este doar un temperament excesiv al celui în cauză.

Poolo întrebă de ce n-a adus și apărarea matori. Dar ce martori ar fi putut să aducă ? Este mult mai ușor să dovedești că s-a întîmplat ceva, decît că *nu s-a întîmplat* acel lucru. La ora crimei Marius nu putea ști că va avea nevoie de martori pentru acel timp, a și declarat de altfel că a stat singur în casă și a lucrat. Că se întîlnea cu sora Daia au putut declara cîțiva indivizi, dar că nu se întîlnea cu ea n-ar fi putut dovedi decît cineva care ar fi fost mereu și fără întrerupere împreună cu Marius. Or, așa ceva nu se putea susține. Martorii care ar fi putut să dea relații bune despre Marius sau n-au făcut-o, sau puteau spera prin intervenția lor că vor aduce circumstanțe atenuante inculpatului, și nicidecum să-l ajute să-și dovedească nevinovăția în procesul care se judeca. Singurii martori într-adevăr folositori ar fi fost aceia care ar fi putut aduce dovezile necesare încriminării Luizei Săvescu. Dar aceasta nu se afla în boxă, iar procesul — în mod paradoxal — își avea scopul, după spusele judecătorului însuși, în a afla vinovăția sau nevinovăția inculpatului

Gruia, în a-l achita sau condamna pe acesta. De parcă nu se judeca moartea a doi oameni . . .

Ce posibilități îi mai rămâneau atunci lui Marius să se apere ? Scrupulele unor oameni lipsiți de scrupule ? Doar perspicacitatea apărării de a găsi nepotriviri în declarațiile martorilor acuzării, minciuni dovedibile, imposibilități în cele afirmate. Și ce simte un om care trebuie să aștepte cu sufletul la gură ca un altul să dovedească ceea ce n-ar mai trebui să fie dovedit ?

Marius Gruia era o fire impulsivă — în proces s-a accentuat suficient acest lucru — dar în timpul dezbaterilor cei care s-ar fi așteptat să se manifeste dramatic au fost dezamăgiți : asculta atent la tot ceea ce se spunea și exterioriza prin întreaga sa mimică procesul lui și al judecătorilor săi.

După lunga peregrinare a martorilor s-a dat **CUVÎNTUL ÎN FOND PĂRȚILOR PENTRU A-ȘI SUSȚINE CONCLUZIILE.**

Primul vorbi avocatul Luizei Săvescu. Pe micuțul avocat Radu, Poolo îl cunoștea din văzute. În acest proces Radu știa că joacă un rol cu totul secundar, că partitura sa nu-i cerea decât să adâncească vina inculpatului, și abia în al doilea rînd să obțină foloase pentru clienta sa. Intrat cu acest scop în joc, micuțul avocat vorbi bazîndu-se pe citate din literatura de specialitate referitoare la cazuri pe care încerca să le demonstreze ca similare, făcu trimiteri la o mulțime de foi pe care avuse grijă să le anexeze din timp la dosar — e drept că unele dintre aceste acte au dispărut, au apărut, au dispărut și au apărut apoi din nou în mod miraculos — vorbi mult fără să spună nimic, știind că ceea ce ar trebui să le dovedească judecătorilor le era acestora clar cu mult înaintea începerii dezbaterilor, că nu acum se hotărăște soarta inculpatului, că judecătorilor a avut cine să le spună din vreme cum **VA TREBUI** să se termine totul. În orice caz, Radu vorbi în așa fel de parcă Marius Gruia ar fi fost deja de mult condamnat, de parcă vinovăția lui ar fi fost de mult dovedită, de parcă singurul lucru care îi mai făcea strădania necesară era cuantumul despăgubirilor pe care le datora inculpatul clientei sale. Radu se legă mult de probleme de procedură și nimeni nu-l prea ascultă. Cînd termină, își șterse cu

batista chelia, privi cu mîndrie în jur, și după ce tăcu așezîndu-se la locul lui păru că se spulberă dispărînd cu totul în afară de chelia care mai putea fi văzută mișcîndu-se din cînd în cînd.

Celălalt avocat al părții păgubite, cel care reprezenta familia Daia, vorbi cu totul alături de proces. El nu aminti nici articole, nici paragrafe, nu făcu trimiteri la literatura de specialitate, nu se referi nici măcar la crimă. Era un bătrînel scund și spătos, roșcovan și șters, tipul șobolanului de tribunal — și în privința aceasta cu toate că era altfel proporționat putea fi totuși destul de ușor confundat cu antevorbitorul său — categoria de avocați care nu se amestecă în politică, nu visează o altă viață decît aceea din întunecoasele coridoare ale tribunalului, acolo unde apar și dispar băgați de seamă doar de cei cîțiva năcăjiți care au în clipa aceea nevoie de ei, dar care, odată trecuți de proces, caută să-i uite și ei cît mai repede. Asta nu vrea să însemne că avocații părților păgubite ar fi fost sărmani conțopiști, din contră : era avocați căutați, o duceau bine, erau salutați cu multă stimă de bărbier cînd îi treceau prin fața dughenii. Doar că de data asta aveau un rol mai mic, erau simpli figuranți, și chiar dacă se străduiau să-și spună cît mai sîrguincioși cele cîteva replici, timpul în care o făceau nu slujea decît ca un moment de respiro pentru ceilalți actori mult mai importanți. Totuși avocatul familiei Daia vorbi mult, cu gesturi largi, impresionînd pe acea parte din asistență care intrase la proces pentru a avea unde să-și piardă cîteva ore. El povesti ceva în genul unui roman sentimental în care o eroină plină de intenții bune, gata să se jertfească pentru folosul general — visînd chiar o ocazie care să-i permită aceasta jertfă —, provenind dintr-un mediu modest, dar cinstit, este sedusă de un tînăr lipsit de scrupule și superficial. Apoi începu să trîncănească despre tineret în general și despre „tineretul zilelor noastre“ în special, se contrazise de mai multe ori pe el însuși și pe un interlocutor imaginar pe care-l beșteli în fel și chip, apoi începu să converseze amical în legătură cu așa-zisa emancipare a „tineretului zilelor noastre“, reuși să-l atragă și pe judecător în această conversație cu sine însuși, atacă

arta modernă pe care o socoti de asemenea vinovată de pervertirea și autoperversiunea „tineretului zilelor noastre“. Pînă la urmă însă, judecătorul consideră că acest intermezzo putea să ia sfîrșit, că pauza pe care o umplu avocatul refăcu forțele protagoniștilor. Așa că-l întrebă pe avocat asupra pretențiilor pe care le au clienții săi. Avocatul păru copleșit de misiunea sa, desfăcu brațele într-un gest larg de neputință, oftă de cîteva ori adînc, își suflă nasul, răsfoi cîteva hîrtii, își curăță ochelarii cu o batistă murdară, strănută, se apucă să privească lung la inculpat, la judecător, la martori, se scărpină în ureche. Pînă la urmă dădu drumul la ceva patetic care lăsa de înțeles întregii asistențe că de fapt familia Daia va rămîne oricum pe veci neconsolată, că oricît i s-ar impune inculpatului, Anastasia Daia nu va putea fi înviată din morți. Dar — și din clipa aceea avocatul lăsă patetismul la o parte vorbind foarte clar și precis — dar, familia răposatei are dreptul la despăgubiri materiale pentru faptul că trei oameni în vîrstă și-au pierdut unicul toiag al bătrîneților și la o satisfacție morală care să atenueze cît de cît durerea care le-a produs-o rana ce nu se va mai vindeca niciodată. La aceste cuvinte familia Daia începu să plîngă, iar judecătorul ceru avocatului să-și formuleze pretențiile mai precis, lucru pe care acesta îl făcu de îndată.

Cînd se așeză la locul lui, avocatul regretă că nu se mai judecă în fața jurilor, fiind convins că prin discursul pe care l-a ținut ar fi obținut mai mult — adăugînd și lacrimile bătrînilor — decît domnii colegi care veniră înarmați cu tot felul de articole și paragrafe. (Bătrînul practician regreta prin eliminarea juraților introducerea mai severă a specialistului în proces în dauna omului de pe stradă. El n-avuse încă timpul necesar pentru a-și da seama că de fapt nu s-a schimbat nimic).

Urmă apoi marea tiradă a unui personaj mult mai important: PROCURORULUI ÎI VENISE VREMEA SĂ-ȘI ȚINĂ RECHIZITORIUL. Modul în care s-a achitat de sarcina sa îi spulberă lui Poolo și ultimul dubiu asupra pregătirii întregului proces. Procurorul vorbi palid, neinteresant, neconvingător, conștiincios, dar lipsit de argumente se lansă într-o lungă considerare a fenomenului criminalității în general și în special despre statistica îngrijorătoare a ace-

stui flagel în ultimul timp, vorbi despre datoria justiției de a interveni cât mai drastic, cât mai rapid, pentru a preîntîmpina răspîndirea tumorii în tot organismul, care după convingerea domnului procuror nu era încă infectat și mai putea fi deci salvat, făcîndu-se însă amputările de rigoare. Adîncind problema, magistratul arată factorii favorizanți pentru răspîndirea criminalității, cerînd o amplă campanie preventivă, prin stîrpirea acestor factori.

Cînd începu să vorbească în sfîrșit despre cazul care se judeca, asemenea reprezentanților părților păgubite, și procurorul vorbi de parcă inculpatul ar fi de acum găsit cu probe zdrobitoare vinovat, iar procesul nu ar fi avut alt scop decît să-i stabilească lui Gruia pedeapsa. „Conside-rînd suficiente probele pentru stabilirea fără nici un risc de a greși vinovăția inculpatului...” a fost singura dată cînd a mai amintit procurorul despre probe, despre stabilirea adevărului.

În continuare vorbi despre omul Gruia Marius care se afla în boxă. Se folosi pentru aceasta de întregul dosar și îl cită de cîteva ori și pe Poolo, „un medic, un savant, un vechi cunoscut și sprijin al familiei“, comentă date consemnate în declarația respectivă și în alte cîteva asemănătoare (de unde putu Poolo afla că și inginerul Savu fusese întrebat în legătură cu Marius — probabil tot puțin după arestarea acestuia. Se pare însă că fusese mult mai isteț decît Poolo, deoarece din declarația sa procurorul nu cită decît o singură dată, Savu reușind probabil să nege orice relații în afară de serviciu cu subalternul său). Din toate aceste declarații procurorul trase concluzia că Gruia Marius nu are nici măcar dreptul la circumstanțele atenuante de care pot dispune doar cei care se încadrează în condițiile subiective generatoare de violențe pe care le-a enumerat la începutul rechizitoriului ; inculpatul dispunea de o situație materială satisfăcătoare, avusese parte de o educație îngrijită — deși procurorul n-o absolvea nici pe mama inculpatului de orice vină — era știutor de carte și prin instrucția primită scutit de ignoranța care scoate de atîtea ori la iveală instincte primare. Chiar din contră, inculpatul este victima propriei sale slăbiciuni, a unor to-vărășii dăunătoare și a unor lecturi primejdioase. Se poate dovedi că inculpatul frecventa cercuri dubioase, ostile

ordinii, ostile legilor statului, cercuri provocatoare, comuniste și altele asemănătoare. Gruia Marius se află pentru a doua oară în fața instanței — lucru pe care Poolo de asemenea nu-l știuse, — iar prima sa condamnare, foarte ușoară, era o răsplată blîndă pentru activitățile sale subversive. Procurorul afirmă că încă atunci, cu ocazia primului proces al lui Gruia, trebuia să se ia în considerare că activitatea sa dușmănoasă statului era organizată, premeditată și nu doar o simplă răspîndire de manifeste, așa cum se consemnase în sentință. Din păcate însă această condamnare nu i-a servit inculpatului în nici un fel, deoarece în afara dublei crime, Gruia nu și-a schimbat nici atitudinea politică, existînd numeroase declarații consemnate la dosar de la diferite persoane, care toate atestă că inculpatul și-a păstrat convingerile, că el continuă să facă aceeași propagandă ca înainte.

Părăsind acest domeniu procurorul trecu la descrierea detaliată a caracterului inculpatului. El vorbi despre lipsă de fidelitate (amintind că deși era logodit prefera să continue totuși o altă legătură), despre faptul că prin modul său de viață a contribuit hotărîtor la ruina sănătății mamei sale ca o răsplată la felul în care s-a jertfit aceasta pentru a-l crește și a-i da posibilitatea de a merge la școală ; despre caracterul violent, firea explozivă, necontrolată, care l-a făcut să atace cele două persoane găsite în cabinetul doctorului Săvescu, pentru că este neîndoios că a venit cel puțin pentru a face scandal, pentru a cere socoteală femeii care sătulă de firea lui impulsivă începea să-l respingă. Ce alt motiv ar fi avut să năvălească în cabinetul doctorului Săvescu ? De aceea inculpatul nu poate fi absolvit de premeditare. Procurorul mai aminti în treacăt că există mărturii după care caracterul brutal al inculpatului a mai răbufnit de cîteva ori, atunci cînd s-a amestecat în bătăi de stradă. (De data aceasta procurorul nu mai găsi necesar să facă precizarea că respectivele „bătăi de stradă“ trebuiau puse de asemenea în legătură cu activitatea politică a inculpatului).

Toate împreună, conchise procurorul, nu vin acum decît să se întoarcă asemenea unui bumerag împotriva celui care le-a comis.

Apoi magistratul ceru conform articolelor amintite din codul penal ca justiția să-și facă datoria împotriva unui individ care nu-și are locul în cadrul societății.

Totuși, toți cei care au ascultat acest rechizitoriu au rămas cu aceeași părere puțin entuziastă despre modul în care și-a făcut procurorul datoria. Prost orator, mai mult citind, făcând lungi pauze atunci când după ce vorbise câteva cuvinte liber nu reușea să găsească la repezeală rîndul la care și-a ridicat ochii de pe hîrtii, încît abia reușea să se facă înțeles, dar mai ales prin modul aproape școlăresc în care prezentase cazul îl făcură să treacă aproape neobservat.

Dacă avocații părților păgubite au cam fost pe rolul de figuranți, dacă procurorul n-a reușit să impresioneze, cine a dat aerul de vînătoare procesului? întrebă Poolo pe toți cei care au fost de față. Pentru că toată lumea plecase din sala de dezbateri cu sentimentul amar că Gruia A FOST VÎNAT, după toate regulile prea puțin cavalierești ale acestei îndeletniciri.

Fiindcă oricît de abil ar fi jucate cîteva păpuși de sfo-
rile de care atîrnă, dacă una dintre ele nu are o înfățișare
înspăimîntătoare, nimeni nu va putea fi înfricoșat. Cine
era atunci acest personaj, cel care să creeze impresia, cel
care să facă atmosfera?

În mod firesc, de obicei orice președinte al unei instanțe,
prin faptul că are soarta acuzaților în mîinile sale, le in-
suflă acestora o teamă care depășește cu mult relațiile între
oameni. Dar judecătorul de care avuse parte Gruia făcea
parte dintr-o categorie aparte de magistrați. Fusesse cel mai
bun elev din școala primară pînă la bacalaureat. Terminase
dreptul cu Magna cum laude, fusesse numit judecător și
dispunea de soarta unor oameni de mulți ani, de atîția ani
încît începu să se creadă judecător și în relațiile cotidiene
cu ceilalți semeni. Fusesse orfan de tată la o vîrstă fra-
gedă și, deși lipsit de orice griji materiale, luase locul
capului familiei, devenindu-i sprijinul moral, dar și auto-
ritate supremă, încă din școală. Și pentru că nu trebuise
niciodată să asculte ci întotdeauna să pretindă el ascultare,
i se dezvoltă în mod firesc o fire tiranică — spre care
avuse de mic destule înclinații — care împletindu-se cu
inteligenta dădură un amestec în mod obișnuit cunoscut

sub denumirea „deșteptului periculos“ De altfel portretul fizic îi trăda destul de fidel caracterul : un nas drept cu muchia ascuțită ca pentru a tăia, buze subțiri, o bărbie hotărâtă. Dar totul pălea în fața ochilor care anunțau imediat inteligența, ironia — nu în cel mai bun sens al cuvântului — și câteodată orgoliul dus pînă la răutate. În timpul dezbaterilor nu se obosi să ascundă faptul că inculpatul este dinainte condamnat, că părerea sa este că omul din boxă NU TREBUIE ACHITAT, că se poate da o aparență de judecată la orice și mai ales că EL este cel care le poate face toate acestea. De aceea felul în care a condus procesul arătase că personalitatea sa nu se împacă niciodată cu un rol de manechin, că dacă n-ar fi crezut și el în necesitatea condamnării inculpatului, acesta poate că ar fi fost achitat. Cinic, dar nu peste orgoliul său, nu permitea ca cineva să-i impună ceva. Asculta cu atenție tot ceea ce se vorbea și prin intervențiile sale dovedea că alegea numai acele fraze care îi slujeau drept confirmare propriei sale idei. A întrerupt apărarea ori de câte ori a încercat să obțină o afirmație dubioasă din partea vreunui martor cu un gest care spunea clar : „Chiar dacă ți-ar spune ce vrei, și așa e zadarnic !“

Poolo se întrebă ce s-ar fi întîmplat dacă acest judecător atît de încăpăținat ar fi venit la proces cu o altă idee preconcepută, dacă de exemplu ar fi fost convins că Marius nu este vinovat, sau mai precis, că nu trebuie condamnat. Probabil că nu i s-ar fi predat dosarul. Sau poate că l-ar fi achitat pe Gruia, dar acesta ar fi fost condamnat la altă instanță. Sau, și acest lucru era cel mai probabil, omul care vine cu o idee atît de adînc înrădăcinată are motive mai puternice decît i le-ar putea furniza un singur caz. Poate că nici în sinea sa nu-l condamnase judecătorul pentru crimă pe Marius ci pentru altceva, și probabil că acesta este și motivul pentru care i s-a încredințat acest caz.

VENI APOI RÎNDUL APĂRĂRII SĂ-ȘI SUSTÎNĂ
CONCLUZIILE.

Don îi spuse mai tîrziu lui Poolo că dacă-i poate reproșa ceva la acest punct avocatului pe care l-au adus special de la București atunci aceasta ar fi în primul rînd faptul

că n-a insistat suficient asupra caracterului de înscenare, asupra substratului politic al acestei farse, și în al doilea rând că a apărut descurajat pe măsură ce dezbaterile continuau, nefiind admisibil ca un om de meserie cu experiență să-și piardă curajul în fața unei situații asupra căreia trebuia să fie avizat din clipa în care a preluat afacerea.

În schimb, Iuliu Pop considera în continuare că avocatul a făcut tot posibilul și că a acționat în cel mai corect fel pentru clientul său. Iuliu Pop era avocat, el nu credea în luptă, ci în deviza : „Să salvezi cât se mai poate salva !“.

Apărătorul lui Marius era un om între două vârste. Se vedea în fiecare mișcare că este foarte metodic, poate chiar pedant. Înainte de a începe să vorbească își aranjă cu grijă hîrțile, se adresa calm, dar grav, curții, dînd tot timpul aspectul unui om care știe unde se află și pentru ce este acolo. Recepționă totuși vizibil deranjat admonestarea judecătorului care-l preveni, încă înainte de a începe să vorbească, spunînd că ora este înaintată și că avocatul este rugat să-și restrîngă cele pe care le are de spus. (Era pentru prima oară că și-a amintit judecătorul că se făcuse tîrziu).

Avocatul începu prin a recapitula acuzațiile ridicate împotriva clientului său, argumentele care au fost aduse în sprijinul acestor învinuiri și concluziile acuzării.

Apărarea arătă că este cu totul de acord cu pedeapsa propusă de domnul procuror, dar că pentru aceasta ar trebui în prealabil să se dovedească fără nici un fel de dubii dacă inculpatul este una și aceeași persoană cu cea care a comis dubla crimă din cabinetul doctorului Săvescu. De aceea își va permite să analizeze dovezile de care dispune acuzarea.

— Numai succint, numai succint, ceru judecătorul.

Avocatul se înclină în semn că a luat la cunoștință.

— Acuzația, continuă el, se bazează pe două categorii de probe, declarațiile unor martori și deducții făcute în special tot pe baza unor mărturii.

În ceea ce privește martorii, ce ne-au spus ei de fapt ? Cea mai gravă acuzație provine din partea celor doi funcționari ai organelor de urmărire care pretind că au auzit din partea uneia dintre victime rostindu-se numele lui Gruia ca fiind cel al făptașului. De ce este această declarație atît de zdrobitoare ? De ce este atît de importantă ?

În primul și în primul rînd pentru că provine din gura singurei persoane dintre martori care a fost neîndoios de față la săvîrșirea atentatului.

— Dar în legătură cu această declarație parvenită indirect Tribunalului . . .

— Cum adică indirect ? Ea a fost adusă la cunoștința Tribunalului de către organe de urmărire, așa cum ați afirmat și dumneavoastră !

— În legătură cu aceasta am putea arăta că declarațiile respectivelor organe se contrazic în anumite privințe . . .

— Dacă vreți să vă referiți din nou la faptul dacă ușa aceea a fost sau nu închisă, considerați că Tribunalul a luat act de această chestiune.

— Aș vrea să adaug tot aici declarațiile unor somități în medicină . . .

— Treceți și peste asta. Chiar aici, la această bară, ați putut auzi astăzi opinia uneia dintre aceste somități.

— În cazul acesta mi-aș permite să trag concluziile celor spuse chiar de către profesorul Lamenski deoarece opoziției mele nu s-au referit de loc la . . .

— Nu este nevoie, Tribunalul va trage aceste concluzii !

— Atunci . . . aș vrea totuși să mai revin cu un ultim amendament la declarația victimei Daia Anastasia. Considerînd că ea a făcut într-adevăr această mărturisire . . .

— În sfîrșit . . .

—

— Da, continuați, vă rog !

— Ziceam că dacă acceptăm această mărturisire sub forma în care se află la dosar trebuie să facem totuși o precizare care se impune în mod imperios. Avocatul arată spre judecător un volum. În această carte se află date care atestă că declarațiile muribunzilor aflați după un puternic șoc (și în special în legătură cu cei care au pierdut mult sînge sau care au rămas pentru o vreme fără cunoștință), nu trebuie considerate ad litteram. Modul în care își reprezintă ei realitatea apare de multe ori deformat . . .

— Nu uitați că în cazul nostru nu ne interesează cum și-a reprezentat muribunda realitatea atunci cînd a rostit numele asasinului, ci ne referim la amintirile ei !

— Tocmai. Nu trebuie să uităm că în asemenea cazuri bolnavii pot avea halucinații, pot delira, mai mult chiar, pot avea amintiri false.

— Ciudat că aceste amintiri false s-au integrat totuși perfect cu declarațiile celorlalți martori.

— În continuare aș vrea să arăt tocmai temeinicia care se poate pune pe aceste declarații. Mai mult, aș vrea să rog Tribunalul să analizeze și separat toate aceste declarații, după care va vedea că, luate fiecare în parte, nici una nu rezistă. Doar atunci când sînt alăturate — mai mult sau mai puțin arbitrar — vor realiza un eșafodaj cît de cît, cu multă bunăvoință, acceptabil.

Unul dintre martori pretinde că-și amintește exact ora cînd l-a văzut pe inculpat grație faptului că mergea la un cinematograful care-și are spectacolele astfel puse încît unul dintre ele să înceapă la ora șase, adică ora la care se presupune că a fost comisă crima. Întîmplarea face ca în ziua respectivă spectacolul cu pricina să nu fi avut loc. Mai putem pune bază pe o asemenea mărturie? Nu pot să nu amintesc că este în joc viața unui om! Alt martor pretinde că l-a văzut pe inculpat, intrînd și ieșind din casa crimei în jurul orei fatale, din fereastra apartamentului în care locuiește. Tot întîmplarea face ca strada să fie strîmtă și de la fereastra respectivă să nu se poată vedea intrarea în imobilul în care s-a comis omorul. Veți pune întrebarea: dacă n-a intrat în casa respectivă unde a dispărut inculpatul cînd a ieșit din cîmpul de vedere al martorei? Mai trebuie precizat că martora nu putea urmări tot trotuarul drept de la fereastra ei — considerînd trotuarul drept din această direcție de observare. Inculpatul putea deci foarte bine să treacă de casa crimei și după un timp, întorcîndu-se din cu totul alt loc, să intre din nou în cîmpul vizual al martorei. Mai putem crede atunci afirmația inițială — declarație ce se află în această formă la dosar — cum că martora L-AR FI VĂZUT pe inculpat intrînd și ieșind din casa crimei?

Din declarația portăresei s-a reținut doar faptul că ne-auzind-o pe Luiza Săvescu intrînd în clădire, putea la fel de bine să nu-l audă nici pe inculpat venind sau plecînd. De aici s-a tras concluzia că inculpatul a putut să intre și să iese din casă nebăgat de seamă. Dar de ce nu putea

să facă același lucru și altă persoană ? Cît despre inculpat, dacă ar fi să credem toate celelalte mărturii, el n-a încercat cîtuși de puțin să se furișeze nici la venire și nici la plecare. Pentru orice minte sănătoasă un asemenea raționament — cum că tocmai inculpatul a trebuit să fie cel care a intrat în imobil — pare cel puțin tras de păr.

— Ar fi bine dacă apărarea s-ar abține de la asemenea aprecieri !

Avocatul mormăi ceva ca pentru o scuză.

— Continuați.

— Apărarea a cerut ca audierea martorei... am cerut să fie audiată ca martoră soția doctorului Săvescu...

— Martora este bolnavă în urma șocului suferit. Există certificatul anexat la dosar.

— Martora Săvescu a fost văzută în oraș.

— De altfel declarația numitei se găsește la dosar. Dacă mai aveți ceva de adăugat !...

— În legătură cu mărturia gunoierului...

— Tribunalul va decide și în legătură cu această mărturie. Timpul este înaintat. Continuați, vă rog !

— În cazul acesta... În vocea apărătorului începu să apară îndoiala generată de conștiința inutilității efortului său. Voi încerca atunci să analizez motivele pe care le-ar fi putut avea inculpatul pentru a săvîrși crima, motive invocate de către acuzare. S-a spus aici că inculpatul ar fi avut o legătură cu victima Daia. O legătură care duce la crimă trebuie să fie mai mult decît ceva întîmplător. Cum se face atunci că nimeni, niciuna dintre cunoștințele respectivei femei nu l-au cunoscut pe cel care-i făcea curte atît de înfocat ? Fără a mai pune la socoteală rudele victimei, o prietenă mai intimă etc.

— Nu uitați că inculpatul mai avea o logodnică... să zicem oficială.

— Exact. Înseamnă deci că el și-a ascuns această a doua legătură. Și atunci își omoară amanta și pe cel cu care o găsește ? În felul acesta se ascunde o aventură ?

Dar să trecem mai departe. Încă n-am găsit motivul pe care l-ar fi avut inculpatul pentru a comite o dublă crimă. S-a spus aici că inculpatul ar avea o fire explozivă, un temperament coleric, un caracter nestăpînit și s-a încercat să se demonstreze că o bănuială de infidelitate l-ar fi dus

la acel gest extrem. Un acces de gelozie ar explica astfel totul. S-a mai dat de înțeles că divergențele matrimoniale ale soților Săvescu ar fi creat un real teren inculpatului pentru supoziții favorabile geloziei. Domnul avocat al familiei Daia a descris cu multă imaginație chiar o ceartă între inculpat și victima Daia, care l-ar fi dat drept exemplu pe doctorul Săvescu individului insistent și instinctual care ar fi fost, după opinia domnului coleg, inculpatul. Repet, este vorba despre viața unui om, trebuiesc dovezi și nu descrieri romantice.

Se știe că doctorul Săvescu a fost o fire nervoasă...

— Treceți, vă rog, la subiect! Am mai precizat că în boxă se află inculpatul și numai inculpatul.

— Acțiunile inculpatului au fost în interdependență cu alți oameni. Nu putem judeca un om fără a-l încadra în contextul social în care...

— Mai succint! Mai succint, vă rog!

— Să trecem atunci și peste asta...

S-a tot vorbit despre temperamentul inculpatului încercînd să se explice prin acesta faptele sale, să se descrie chiar modul în care au decurs ele. S-a tras astfel concluzia că inculpatul a venit la cabinetul lui Săvescu pentru a-și face dreptate.

Dar să analizăm puțin arma, corpul delict care a fost găsit la locul crimei, instrumentul cu care s-a înlăptuit aceasta. Din declarațiile sorei care lucra în cabinetul doctoriței Săvescu rezultă că pistolul respectiv aparține Luizei Săvescu, dar, se arată în continuare în același act, în timpul în care această infirmieră... sau soră... a lucrat cu doctorul Săvescu, ar fi văzut pistolul într-un sertar din cabinetul acestuia. Lucru care ar explica modul în care a ajuns arma la locul crimei fără ca Luiza Săvescu să fie amestecată în această afacere. De altfel, cele arătate de infirmieră... sau soră, ce-o fi... sînt confirmate de o declarație asemănătoare.

— Mai succint, vă rog, mai succint!

— Dacă admitem acest lucru, trebuie să admitem și că inculpatul a venit la locul crimei fără a avea o armă la dînsul, deci fără intenția premeditată la crimă, cum a încercat să susțină domnul procuror. De asemenea, trebuie să admitem în acest caz că cel care a încercat să facă pri-

mul uz de armă a fost amfitrionul, cel care știa unde este pistolul, posesorul revolverului. Pentru că nimeni nu poate susține că inculpatul putea ști unde se află acest pistol, că există acest pistol. Decît doar dacă i-ar fi spus presupusa amantă. În acest caz ei ar fi fost complici și ce sens ar fi avut s-o ucidă inculpatul și pe ea ? Dacă excludem această alternativă ca total lipsită de . . . ca neplauzibilă, atunci nu putem face altceva decît să recunoaștem că Săvescu a fost acel care a scos pistolul — armat — în care caz inculpatul se afla în legitimă apărare.

— În casa altuia ? ! În afară de aceasta de ce să nu admitem și faptul că s-a produs o încăierare din vina inculpatului ? De ce să nu admitem că acesta a fost agresorul și că Săvescu ar fi scos pistolul în legitimă apărare ?

— Și atunci de ce a ezitat să tragă ? Era atacat în casa lui și avea un pistol armat în mînă.

— În calitate sa de medic Săvescu, cred, era mai obișnuit să salveze vieți decît să ucidă. Nu sînteți de aceeași părere ?

— Și atunci ce nevoie avea de pistol ?

— Dacă mai aveți ceva de spus, vă rog să rezumați și să încheiați. Orele sînt mult înaintate.

— Da. Aș mai avea de scos în evidență cîteva fapte care de asemenea se bat cap în cap.

— Mai aveți la dispoziție cinci minute ! Judecătorul își puse ceasul pe masă.

— În cazul acesta . . . Avocatul frunzări mai multe notițe pînă să se decidă. Am să renunț la mai multe lucruri pentru a scoate în evidență un ultim fapt care mi se pare elocvent. Am în față două numere de ziar. Într-unul dintre aceste numere, la rubrica magazin este inserat și un interviu în care domnul Ernovan, cel care a depus și aici ca martor, răspunde unui reporter la unele întrebări privind modul în care se depistează criminalii, cum se prind ei. Domnul Ernovan spune la un moment dat, vrînd să dea un exemplu din cariera Domniei Sale : (Citez din articol) :

„Am să dau un exemplu recent, aș putea spune chiar foarte recent, în care întîmplarea a jucat un rol hotărîtor. Într-una din zile se produce o crimă în cabinetul unui medic, fiind împușcat acesta și sora care lucra cu el. Organele noastre sosind la fața locului constată că după toate

aparențele soția victimei, a medicului, și-ar fi ucis bărbatul din motive de gelozie. Respectiva aflându-se la fața locului și neputînd da nici un fel de explicații plauzibile în legătură cu prezența ei acolo, este arestată sub acuzație de crimă. Iată însă că după un oarecare timp, înainte de a muri, cealaltă victimă declară numele adevăratului asasin. Acesta este arestat. Se constată că soția medicului a atras bănuielile asupra ei din cauza zăpăcelii care a survenit după descoperirea celor întîmplate, motiv pentru care n-a putut da răspunsurile care ar fi discolpat-o de la început, în timp ce adevăratul asasin CARE REUȘISE GRATIE ACELEIAȘI ZĂPĂCELI SĂ DISPARĂ, ESTE DEPISTAT DATORITĂ ACESTEI DECLARAȚII A UNEI VICTIME CARE PUTEA LA FEL DE BINE SĂ MOARĂ ÎNAINTE DE A APUCA SĂ-ȘI DIVULGE ASASINUL. IATĂ DECI CĂ ÎNTÎMPLAREA CĂ O VICTIMĂ A MAI APUCAT SĂ ROSTEASCĂ UN NUME A ELUCIDAT ÎN EXTREMIS ACEST CAZ“. (Închei citatul).

Voi cita acum din alt articol al aceluiași ziar, dar dintr-un număr mai vechi. Un alt funcționar a fost întrebat asupra cazului Săvescu. Acest funcționar, domnul Cornel Martin, a răspuns mai succint. Iată pasajul respectiv — de fapt o simplă notiță : „Se poate afirma că afacerea dublei crime din cabinetul dr. Săvescu este pe punctul de a fi soluționată. DECLARAȚIA UNEIA DINTRE VICTIME A CONFIRMAT FLERUL PROFESIONAL AL DOMNULUI MARTIN, STABILIND ÎN GRUIA MARIUS, 28 ANI, ASASINUL. De menționat că vinovatul a fost arestat înaintea acestei dovezi zdrobitoare, aceasta la rîndul ei nefăcînd, după expresia domnului Martin «decît să pună punct unei anchete banale, dar de la început fructuoase»“.

În puținul timp care-mi mai rămîne la dipoziție ...

— Un minut și jumătate, preciză judecătorul.

— ... voi încerca să scot în evidență cel puțin două discrepanțe flagrante între două declarații ale unor reprezentanți ai organelor de urmărire, discrepanțe care pun sub semnul întrebării însuși felul în care s-a procedat în cazul arestării clientului meu.

Întîi : în prima declarație se afirmă că asasinul ar fi dispărut de la locul crimei, profitînd de zăpăceala care s-a produs la descoperirea incidentului. Acest lucru ar fi pre-

supus cel puțin agitație la intrarea imobilului. Interesant este însă că martorii care pretind că l-au văzut pe inculpat intrând și ieșind din casă, nu au mai văzut alte persoane făcând același lucru, deci n-au văzut nici o agitație, deci inculpatul n-a putut profita de nici o aglomerație prin care să dispară neluat în seamă. De altfel martorii pretind că l-au văzut chiar și în lipsa acestei agitații.

Un alt amănunt — care nu mai este amănunt — și care ar trebui foarte serios analizat — este faptul că o declarație menționează faptul că cele spuse de muribundă ar fi elucidat cazul. Este într-adevăr un lucru pe care în practica mea nu l-am întâlnit încă : cineva să fie arestat cu câteva săptămîni înainte ca să se poată ști că este vinovat. Domnul Martin, dîndu-și seama că ceva „nu merge“, arată că a știut de la început că Gruia este cel care a omorît. Cum de n-a știut atunci acest lucru și domnul Ernovan, unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai domnului Martin ? Mai mult chiar, din informațiile noastre reiese că domnul Martin nici n-a fost în localitate în perioada în care a fost arestat inculpatul. Veți spune că nici nu era nevoie ; dar domnul Martin lipsea de mai mult timp, lipsea încă din timpul... încă dinaintea săvîrșirii crimei... Nici măcar domnul Martin nu poate pretinde că a știut cine este asasinul înainte încă de comiterea crimei. Dar să admitem că...

— Timpul dumneavoastră a expirat !

— Aș mai vrea doar...

— Vă rog ! Nu sîntem în piață și nu ne tîrguim. Veți depune concluziile dumneavoastră la dosar.

Avocatul tăcu, se așeză la locul lui, doar mîinile îi tremurau. Luptase cinstit, dar încercase să lovească un elefant cu un cuțit de tăiat hîrtie. Poolo se întreba dacă avocatul suferea mai mult pentru înfrîngerea sa, pentru efortul său zadarnic, sau pentru omul pe care încercase să-l apere.

ULTIMUL PRIMI CUVÎNTUL INCULPATUL.

Marius — i se povesti lui Poolo — fusese demn. (Acest lucru l-a subliniat absolut toată lumea). Vorbi curgător, cu fraze bine încheigate, cu idei clare. Doar din cînd în

cînd vocea nu-l asculta și atunci era obligat să se întreprună, să facă o scurtă pauză.

Chiar și în aceste condiții i se putea citi pe față unda aceea de melancolie fără de care Poolo nici nu și-l putea imagina, astfel încît datorită ei, datorită acestei priviri și triste, și visătoare, și duioase era imposibil să-l uiți pe Marius.

După felul în care a vorbit se vedea că își pregătise temeinic și din timp tot ce avuse de spus, că în săptămînilor de detenție preventivă își schițase aproape și modulația vocii pentru această ocazie. Vorbi tot timpul uitîndu-se țintă la judecător în timp ce acesta reuși să-i susțină privirea.

De la început Marius își declină orice responsabilitate față de faptele de care era învinuit, declară că n-a apucat să afle de crima din cabinetul doctorului Săvescu nici măcar din ziare, pentru că în perioada aceea avea destule alte probleme, iar ceva mai tîrziu arestarea sa l-a împiedicat să se mai intereseze și de diferitele fapte diverse.

Cu toate acestea, afirmă Marius, n-a fost prea uimit cînd a aflat de învinuirea care i s-a adus, la fel cum nu i s-ar fi părut extraordinar nici dacă ar fi fost acuzat de orice alt delict. Momentul istoric este prielnic pentru asemenea acuze, declară el, amintind că și în alte țări au fost tîrîți la tribunale oameni socotiți pentru un motiv sau altul incomozi, creîndu-se astfel o diversiune în viața politică. Pentru că în mod normal, el, Marius Gruia, se aștepta la un proces politic. „Spune-mi cu cine te împrietenești ca să-ți spun cine ești!” spune un vechi proverb. Din păcate „prieteni” care ni se bagă pe gît aduc cu ei și metodele lor.

— Mă simt obligat să vă aduc aminte unde vă aflați : într-un tribunal. Și mă simt obligat să vă aduc aminte și de ce vă aflați aici : pentru acuzație de dublu omor. Cred că nu este momentul să țineți acest gen de discurs.

Dar Marius reluă șirul întrerupt al cuvintelor de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic.

El arată că a avut odată un schimb mai violent de cuvinte cu Martin și că deci tot ceea ce a declarat acesta împotriva sa ar putea fi considerat viciat de ură perso-

nală. Dar realitatea nu este aceasta, Martin l-ar fi atacat independent de acel incident, pentru motive mult mai adânci.

(Poolo își aminti că Martin îi dădu de înțeles că nu-l cunoscuse pe Marius înainte de a fi avut loc crima din cabinetul lui Săvescu).

Întîmplător, continuă Marius, este doar faptul că se află el în boxă, la fel de bine putea să se afle un muncitor de la căile ferate sau un profesor care . . .

— Vă mai atrag o dată atenția, de altfel pentru ultima oară, dacă aveți ceva de spus în apărarea dumneavoastră, cu tot timpul înaintat, vă ascultăm. Pentru orice altceva vă expiră cuvîntul. Dealtfel, ceea ce faceți nu este în interesul dumneavoastră.

— În apărarea mea ? . . . Mult mai important mi se pare faptul că depun un efort undeva la locul meu de muncă, mai important mi se pare că acest efort va fi curînd necesar țării la fel ca și munca altor oameni obligați să stea pentru tot felul de motive în spatele gratiilor. Aceasta este important. Important mai este că un asemenea proces, că o asemenea înscenare poate avea loc. Cu toate că pentru mine și viața mea este importantă. Cred, domnule președinte, că puteți înțelege ce se petrece în sufletul unui om cînd știe că va fi privat de libertate și de tot ceea ce comportă acest lucru. Poate că vă puteți imagina și ce simte atunci cînd, nevinovat, se vede silit să asiste la furtuna care-l lovește din toate părțile. Și în caz că poate înțelege aceste lucruri, conștiința dumneavoastră va decide restul. În măsura în care mai are și ea puterea s-o facă.

(Poolo își aminti că din totdeauna pe fața lui Marius se putea citi o dezamăgire candidă, aproape de copil, atunci cînd era pus în fața celei mai mici minciuni sau nedreptăți. Și Poolo și-l imagină pe Marius cu marginile buzelor coborîte, la fel de neîntinat în fața marii minciuni care i se aruncase în față).

Cu aceasta dezbaterile au fost suspendate, iar peste cîteva zile a fost pronunțată sentința de condamnare împotriva lui Gruia Marius găsit vinovat de dublă crimă.

Aceasta este imaginea — pe care Poolo și-o dorea cît mai fidelă — a procesului Gruia. Atît a reușit el să afle.

Pe Poolo îl anunță Iuliu Pop :

— I-au dat douăzeci de ani lui Gruia.

— Și acum ?

— Poate să facă apel. De altfel, se poate plînge și de vicii de formă. Ar putea să meargă la Curtea de Casație.

Poolo simți cum îl cuprinde din nou jalea, la fel ca atunci cînd s-a certat cu Gabi în cafenea și cînd a suferit pentru un muzicant bătrîn, pentru un vechi mușteriu, pentru el însuși, sentimentul care-l arde ori de cîte ori vede un geamgiu cîrîndu-și povara de sticlă pe spate și strîgîndu-și meseria. De multe ori a fost martor cînd cîte un gospodar sătul îl gonea pe meseriaș ca pe un cerșetor. Poolo se consola zicîndu-și că dacă geamgiului nu i s-ar renta meseria, s-ar lăsa de ea. Dar ori de cîte ori dădea din nou de un geamgiu îl cuprindea același sentiment.

Față de Gruia jalea i se deosebea totuși : pe Marius nu-l putea compătimi ca pe orice nenorocit, de fapt nu-l putea compătimi deloc. În legătură cu Gruia nu se compătinea decît pe el însuși și față de Marius nu simțea decît o groaznică neputință, lehamite și rușine, un sentiment atît de puternic încît de la o vreme îi venea tot mai greu chiar și numai să se gîndească la fostul său prieten. Și totuși nu se putea împiedica să n-o facă. Gruia nu-i inspira milă, toată povestea îl revolta, și totuși prefera să nu se mai gîndească. Și se gîndea tot timpul.

În schimb i se povesti că doamna Gruia plînge toată ziua — deși nu i s-a comunicat, bineînțeles, sentința — că refuză orice contact cu cei din jur și că doctorului Bonci nu-i povestește decît întîmplări din copilăria lui Marius. Iar Marius îi zîmbea încrezător de pe o fotografie de adolescent.

Se apucă — aproape fără să-și dea seama — să scrie o poezie :

*„Mila de anii bătrîni,
Mila de boală și de frica de moarte,
Mila de veșnica teamă,
Mila de cei-fericiți-pentru-că-s-săraci-cu-duhul,
Mila de dureroasele clipe de duioșie,
Mila de milă.*

*Un țigan — țiganul — trece cu securea,
Doi copii de după ușa încuiată — ușile încuiate —
Strigă după el și-njură aiurea.
Revoltat te uiți la ei și taci — tăcerea —.
„Săracii !“, spune bătrînul și merge mai departe
Aruncîndu-le înapoi durerea.*

*Doar eu rămîn undeva între ei :
Între micii golani și vorbele lor azvîrlite,
Între bătrîn și cuvintele lui neprimite,
Între gard și tăcerile potolite,
Între răutăți și răspunsuri senine,
Între mine și mila ce iese din mine.*

Apoi intră în cabinet un bolnav să se plîngă, să-i reproșeze medicului că se reinternează pentru a patra oară la spital și că mereu boala-i revine și Poolo asculta vorbele aproape revoltate ale omului, acceptînd totul de parcă ar fi fost vina lui că omul bolnav nu va mai fi niciodată ca înainte de a se fi declanșat boala și se mira doar de faptul că într-o lume în care se fac atîtea nedreptăți, într-o lume atît de sigură, poate să existe un cineva care să se plîngă de micile-i mizerii, ca de unicele mizerii, revoltîndu-se împotriva tuturor pentru că el este bolnav și pentru acest unic scop, refuzînd să accepte că dintre atîți oameni sănătoși, sau pe care-i crede el sănătoși, tocmai pe el a trebuit să cadă beleaua. (Odată Poolo se întrebuse de ce între atîția oameni lăsați încă liberi a trebuit tocmai Marius să plătească). Medicul din el ascultă atent și grav tot ceea ce-i spunea bolnavul și-i recomandă puțin mai mult optimism, puțin mai mică aplecare asupra bolii.

— Da ! Ușor de spus ! Cînd te învîrte și te răsînvîrte aici pe dinăuntru cum să mai stai și să zîmbești ? !

— Și crezi că-ți face bine dacă te gîndești toată ziua la boala dumitale ?

— Dacă n-aș avea-o, nu m-aș mai gîndi la ea !

— Toți o să murim odată. Dacă toată ziua nu ne-am gîndi decît la moarte am mai putea trăi ?

— Cînd oi muri, oi muri, dar pînă atunci mai sînt aici și aș vrea să mai trăiesc și eu cît de cît omenește.

— Asta vreau și eu.

Pentru că omul nu l-a înțeles pe Poolo, acesta renunță să mai discute cu el, preferînd să-i servească stereotip replicile care mulțumesc întotdeauna bolnavii.

Apoi îl întâlnește întâmplător pe stradă pe Nae Bârzu. Poolo îl acostă solicitîndu-i o convorbire. Vru să se prezinte, dar se dovedește că bătrînul îl cunoștea.

Fostul magistrat refuză categoric invitația la restaurant și pînă la urmă Poolo îl cîră în camera sa mobilată. La început Bârzu nu se lăsă servit decît cu un pahar cu apă rece, dar mai tîrziu, după ce se mai încălziră, acceptă o cafea și cîteva felioare de prăjitură aproape uscată pe care Poolo le primise cu vreo săptămînă în urmă de acasă.

Discutară — firește — despre cazul Gruia. Bătrînul cunoștea destul de bine afacerea, dar Poolo îi completează aceste cunoștințe cu ceea ce mai știa în plus, cu supozițiile sale, cu o descriere a personalității prietenului său și cu propria-i vină, declarația pe care o dase într-una dintre primele faze ale cercetărilor.

Bârzu îi spuse că, într-adevăr, cu atît de puține probe nu trebuia în nici un caz condamnat inculpatul, și mai ales la o pedeapsă atît de grea, dar — potrivit tezei sale după care nimeni nu poate fi acuzat sută la sută — bătrînul nu-i făcu imputări prea aspre nici președintelui, pentru că dacă acesta și-a asumat răspunderea unei condamnări de douăzeci de ani, probabil că avea motive pe care cel puțin el le considera temeinice.

— Bine, dar n-ați văzut erori judiciare ?

— Și încă multe ! Majoritatea sentințelor pe care le cunosc conțin chiar mai mult : adevărate crime împotriva umanității ! Dar, domnule doctor, credeți că un președinte de complet de judecată poate fi acuzat de aceste crime ?

— Dar cine altul ?

— Asta-i întrebarea.

— Inculpații sînt trași la răspundere pentru vina pe care o poartă. Judecătorii de ce să fie absolviți de vina lor ?

— De cele mai multe ori cu inculpații se săvîrșește o mare greșeală ; nu știu ce s-ar cîștiga dacă judecătorii deveniți inculpați ar avea aceeași soartă.

— Vedeți dumneavoastră, zise Poolo exprimându-și o convingere, pentru mine nu există delict mai mare decât o sentință strîmbă dată cu premeditate, cu deplina conștiință a nevinovăției pe care o mînjești.

— Sînt de acord cu dumneavoastră, dar cu ce se deosebește așa ceva de exemplu de o crimă săvîrșită cu sînge rece și pentru scopuri meschine ?

— Întocmai. Dar judecătorul acționează în numele justiției. Știți că în actul de condamnare al lui Gruia scrie că s-au luat în considerare nu știu ce circumstanțe atenuante ? Adică Gruia trebuie să le mai fie și recunoscător pentru cei douăzeci de ani care i se fură !

— Asupra judecătorului apasă o mare răspundere. Am văzut ca cineva să primească pedepse destul de grele și la o altă instanță — în numele acelorași legi — să fie achitat. Sau invers. Judecătorul de la instanța inferioară n-a pățit bineînțeles nimic, așa cum văd că ați fi dorit dumneavoastră să se întîmple. Dacă s-ar fi produs acest lucru, să spunem de exemplu că s-ar introduce o practică după care cel ce a dat sentința prea aspră să trebuiască să preia pe proprie piele diferența de pedeapsă care i-a scăzut-o instanța superioară inculpatului, atunci nu știu zău dacă ar mai exista cineva — chiar de cea mai bună credință — care să se mai încumete să judece.

— Foarte rău ! Inginerul care greșește un pod răspunde pentru eroarea sa, care în cel puțin 99,99% din cazuri nu este intenționată.

— Da, este și asta o problemă. De obicei după o asemenea greșeală inginerilor li se ia posibilitatea de a mai realiza alte construcții pe care probabil nu le-ar greși. Dar dacă nu am face acest lucru ce garanție am mai avea . . .

— Și atunci cu judecătorii de ce se procedează altfel ?

— Domnule doctor . . . și cu medicii se procedează cam la fel ca și cu judecătorii . . . Pe vremuri vraciului lipsit de șansă i se tăia brațul drept . . . Dar ne-am îndepărtat cam binișor de la subiect !

— Dar dacă judecătorul nu poate fi tras la răspundere ce e de făcut ?

— Eu mă gîndesc de o viață întreagă la acest lucru. Justiția, un cod de legi, ar trebui să fie singura și suficienta piedică împotriva infracțiunii. Ea ar trebui să se opună suferinței și creează ea însăși de prea multe ori suferințe gratuite.

— Eu m-am gîndit că n-ar mai trebui să hotărască oameni ci mașini. Acestea cel puțin nu sînt influențabile.

— Dar au numai idei preconcepute. Ideile celor care le construiesc. De altfel mie mi se pare toată procedura actuală puțin cam prea mecanicistă, prea inflexibilă. Nu știu de ce ar fi necesară dezumanizarea completă a judecării.

— Poate dacă s-ar democratiza hotărîrea, dacă s-ar consulta o opinie mai largă . . .

Bârzu frunzărea distrat dosarul cu lucrarea de seminar pe care o avea la el pentru a o duce unui domn student căruia i-a făcut-o.

— Sentințele sînt expresia vremurilor. De aceea dacă un individ sau mai mulți le hotărăsc este același lucru, deoarece fiecare dintre acești oameni reflectă epoca în care trăiește. Renunțarea la curtea cu juri are cel puțin avantajul că elimină verdictul unor oameni lipsiți de o pregătire de specialitate, supuși poate mai mult ca alții prejudecăților. Heliastii Atenei antice, cetățenii celei mai perfecte democrații pe care o permitea orînduirea sclavagistă nu erau decît un grup de oameni — majoritatea bine intenționați — incapabili de a face altceva decît să-și ridice o diurnă, de cele mai multe ori prea puțin muncită.

Vedeți dumneavoastră, în afară de caracterul lor de clasă, cele mai multe legi sînt bine intenționate la elaborare pentru toată lumea, fără să se fi găsit pînă acum o punere umană în aplicare a acestor legi. Gîndiți-vă puțin la erorile proceselor vrăjitoarelor. Tortura, delațiunea și prostia este imaginea pe care ne-au lăsat-o. Dar trebuie să vă gîndiți și la faptul că inițial cineva a vrut să oprească practicile oculte cu toate consecințele lor. Și iată ce urmări a putut avea o necesitate altfel reală.

— De ce n-au luminat mai bine oamenii să nu creadă în prostii ?

— Tribunalul ecleziastic nu poate nega ceea ce dogma afirmă. Și de altfel eu v-am vorbit numai despre prima intenție.

Au aprins doar lampa mică din spatele dulapului și în încăperea era aproape întuneric. Bârză îi povestea despre aberațiile proceselor vrăjitoarelor, despre prostia organizată care a molipsit mii de persoane, despre mărturiile cu valoare de probe care nu reprezentau decât purulența ignoranței și a răzbunării, despre modul în care trăiau alături operele marilor artiști ai renașterii și acest flagel dement.

Poolo asculta și bătrînul povestea și povestea — avea darul evocării — despre o lume absurdă, cruzime și prostie, o organizare riguroasă a unei ideții reduse, argumente fantastice cu putere incriminatorie, „mărturisiri“ zmulse prin intimidări și torturi — torturile erau de mai multe grade —, protocoale riguroase ale unor întrebări imbecile, încurajări ale credinței în eresuri, coduri de legi, articole, paragrafe, tratate, proceduri, organizări, studii și pregătiri universitare subordonate unor minți rătăcite, răstălmăciri și minunate prilejuri de „a-ți face dreptate“, de a te scăpa de un rival sau de un concurent, mulțimi în delir increzătoare în fața unor ruguri pe care le CREDEAU purificatoare, oameni îndobitociți de frică și ignoranță, câțiva proști puternici și un mic număr de criminali lucizi și interesați. Fapte în general cunoscute, dar foarte bine redade de către bătrînul care le-a studiat o viață întreagă.

Poolo îl asculta și nu-l asculta. Voise să-l întrebe pe Nae Bârză lucruri precise, voise să se convingă de fapte pe care nimeni nu i le-ar fi putut confirma la fel ca acesta. Dar convorbirea lua mereu alt făgaș și pînă la urmă uită ceea ce voise să-l întrebe pe cel care cu un deosebit spirit al evocării îi exemplifica de fapt ceea ce-l durea mai mult.

Asculta vrăjit de vorbe, iar lampa din spatele dulapului îi arăta cînd un bătrîn cu tichie, cînd un cap de călugăr, cînd un chip de gînditor.

Pe dinainte îi treceau oameni și timpuri, și avînd mereu în față figura lui Marius, totul i se părea cunoscut.

Credea — cel puțin în ceea ce-l privea — că începe să întrevadă urmarea.

Se întâmplă ca Poolo să dea peste un mic rezumat al procesului lui Socrate. Era doar epitoma unei cărți pierdute a unui scriitor necunoscut :

EPITOMA CĂRTII a III-a

„Cu o zi înaintea plecării vasului sacru spre Delos pentru sărbătorile zilei de naștere a lui Apollon avu loc la Atena procesul lui Socrate. Învinuit că nu crede în zeii cetății, introducând în schimb divinități străine și pervertind tineretul, Socrate mai era acuzat că vîntură printre oameni idei cu care încearcă să înlocuiască munca, în ultimă instanță pîinea de care avea nevoie în acele timpuri grele poporul.

Vreme de o zi bătrînul maestru le-a explicat oamenilor că tocmai în asemenea situații grele este mai necesar ca oricînd ca perceptele morale să fie traduse în viață, că morala care este ultima expresie a OMULUI trebuie să triumfe în orice condiții și că ea rămîne întotdeauna hotărîtoare în păstrarea demnității la care s-a ridicat cu atîta trudă OMUL, că ea sălășluiește chiar și în această copilărie a umanității pe care o străbătea pe atunci poporul Atenei. Le vorbi ca unor copii și le dăruî acestor copii un dascăl : pe sine însuși.

Atenienii au părut o clipă rușinați. Apoi într-un moment de furie l-au condamnat pe Socrate la moarte.

După un timp le-a părut rău de ce au făcut și au vrut să-l salveze. Dar Socrate i-a pedepsit bînd cupa cu cucută.

Apoi au părăsit Atena și discipolii săi“.

Aceștia n-ar fi trebuit să plece, gîndi Poolo. Dar îi înțelegea.

CAPITOLUL VIII

Oameni de toate vîrstele, de toate profesiile, și mai ales indivizi cu cele mai diferite înfățișări lincezeau în camera de așteptare formînd o adunare destul de ciudată. Odaia nu era deosebit de mare și nici grozav de arătoasă nu părea, mai ales că modul în care era aranjată dădea impresia că stăpînul ei tocmai intenționează să se mute.

După ce se apucase de hipnoză, dr. Poolo își făcuse în foarte scurt timp o asemenea faimă încît deveni imposibilă rămînerea sa pe mai departe la spital. O lungă procesiune se peregrina zilnic — spre disperarea lui Janos

bacsi — spre porțile spitalului, încercînd (sau reușind chiar) să obțină „minunea“ de la noul sfînt care se pogorîse din senin.

La început Poolo nu-și mărturisi nici în cele mai grave clipe scopul pentru care s-a apucat de hipnoză. O himeră îl făcea să persevereze și pretextîndu-și motive umanitare de ordin general, pe măsură ce obținea succese în noua sa activitate, începea să țese vise, numai noaptea cînd întins pe patul său, frînt de oboseală, auzea totuși oră de oră bătaia ceasului doamnei Șenghea.

Vindecase paralizii isterice, dureri de cap, nevralgii, dureri reumatice, tulburări de vorbire, unele erupții, narcomanii. Totul se petrecu prea repede, el era aproape indiferent la rezultatele pe care le obținea — în clipa succesului uita realizarea, nu-l interesa decît tehnica, nu era niciodată mulțumit de aceasta, începuse să facă la un moment dat exhibiții, și pînă la urmă Stachel îl invită la o discuție „selioasă“. Îl întrebă ce are de gînd să facă, îi vorbi părintește reproșîndu-i că s-a schimbat, îl întrebă ce s-a mai întîmplat cu „lucrarea“. Poolo incapabil să fie cursiv, nu reuși nici măcar să fie inteligibil, se jură că nu vrea să facă nimănui nici un rău, că „lucrarea“ nu o mai poate cel puțin deocamdată continua, că nu s-a schimbat. Apoi recunoscu totuși că s-a schimbat, dar că nu are încotro, că „și-a ales o cale“ ... sau că aceasta l-a ales pe el ... Apoi veni cineva să-l cheme și pînă la urmă Stachel îi spuse că spitalul a devenit un fel de tarabă de circ, un fel de Maglavit, un nou Lourdes, că deși nu-i contestă — nu are puterea s-o facă — în întregime bunele intenții, nu-l mai poate tolera pe Poolo în felul acesta la spital, acolo unde este nevoie de un medic și nu de o vedetă de bîlci.

Faima lui Poolo contiuna să crească și o dată cu ea medicul începea să cîștige cît n-ar fi visat altădată ; rudele și prietenii îl presau să-și deschidă în sfîrșit un cabinet, „ să se pună pe picioarele sale“ ; Stachel îl amenința mai în glumă, mai în serios că-l dă afară, și pînă la urmă Poolo cedă și-l rugă pe domnul Aurel să-i caute un cabinet, cabinet ce fusese „ochit“ de mult, iar acum închiriat și mobilat, încît Poolo nu trebui decît să vină să-și preia imperiul. Inițial toți binevoitorii îl sfătuiră să

renunțe și la postura de chiriaș, de subchiriaș, și să se mute într-o locuință ca lumea, mai ales că acum devenise și celebru. Toate insistențele fuseseră zadarnice, Poolo nu putea fi hotărît să se apuce să-și mobileze un apartament, să angajeze pe cineva care să-i deretice. Se obișnuise cu ceea ce avea la doamna Șenghea și îl speria orice modificare a tabieturilor ; să-și schimbe locuința ar fi însemnat să-și modifice întreaga viață. Din motive asemănătoare interveniră câteva dificultăți și cu noul cabinet : acesta aparținuse unui dentist care se mutase din localitate și camera de consultații precum și sala de așteptare nu reprezentau decît anexele locuinței. Domnul Aurel ținea foarte mult la poziția centrală a clădirii, și pînă la urmă totul se rezolvă și Poolo se putu instala. Atunci însă începură alte neplăceri : Poolo se încapățîna să mobileze totul altfel decît cum a găsit, aruncă tablourile convenționale de pe pereții sălii de așteptare, dădu jos tapetul, schimbă mobila : totul trebuia să dea confort, sau cel puțin cît mai puțin conventionalism ; ideile în această privință curgeau gîrlă — toate absolut irealizabile — și pînă la urmă în odaie au rămas câteva scaune, iar pereții nevăruiți. Pe cît de repede i-a venit febra transformărilor, pe atît de repede l-a și părăsit, dar Poolo nu lăsa nici pe un altul să-și mobileze sala de așteptare pentru că el voia s-o împartă în două — jumătate pentru fumători și jumătate pentru nefumători (oamenii trebuiau să fie pe cît posibil de puțin constrînși), dar prin dispoziția și dimensiunile ei odaia era de nedivizat, lucru pe care Poolo nu reușea să-l înțeleagă nicicum. Pînă una alta tot „imperiul“ semăna cu o gară pustie, tocmai contrar confortului pe care-l imaginase Poolo. Ceea ce nu-l împiedică nici atunci, ca și în alte zile, să găsească sala de așteptare gemînd de lume ; mulți oameni erau obligați să vină de două trei ori pînă să ajungă domnul doctor să-i vadă, „pentru că și el e om, nu ?“, „Da, dar ce om !“

Poolo angajase o asistentă curajoasă — mai precis tot domnul Aurel i-a angajat-o — și femeia încercase un timp să mai pună nițică ordine în tot haosul acela, dar în două minute medicul reușea să strice totul, făcînd inutilă strădania ei de o zi. După un timp renunțase să mai spere că o să dea vreodată o înfățișare cît de cît decentă

încăperilor. Toate intențiile ei se loveau de o încăpăținare de bună credință, dar inutilă. De exemplu: infirmiera propuse cumpărarea unui covor pentru sala de așteptare. Poolo fu de acord, dar cu condiția ca respectivul covor să fie neapărat persan, să aibe culori liniștitoare, să fie foarte flocos pentru a crea anumite senzații tihnite. S-a găsit pînă la urmă și un asemenea covor. Dar bineînțeles că nu a putut fi cumpărat: Poolo continua să facă planuri și schițe pentru împărțirea sălii de așteptare, așa că dimensiunile necesare ipoteticului covor deveniră imposibil de precizat.

Atunci buna femeie încercă să reglementeze într-o oarecare măsură invazia pacienților. Făcu un stoc de numere, stabilind ca într-o zi să vină doar atîția pacienți cîți reușeau să ajungă la cele cîteva numere. Desigur că mai veneau și alții cu speranța ca unul dintre cei programați să lipsească, și astfel să poată intra ei în locul respectivului. Dar Poolo își făcu obiceiul să dea cîte o raită prin sala de așteptare, să-i întrebe pe toți pe rînd ce-l supără și să-i primească după cum avea tocmai chef. Spre surprinderea asistentei nimeni nu protesta vreodată chiar dacă era luat înainte cineva care venise de cinci minute, iar alții care așteptară zadarnic multe după amieze erau din nou amînați. Bineînțeles, sistemul cu numere fusese abandonat.

Fără să fi avut vreo intenție în acest scop, prin dezordinea camerei sale de așteptare, Poolo îi creă ambianța gălăgioasă, hărmălaia specifică marilor locuri de pelerinaj; oameni de diferite vârste și categorii sociale se învâlmășeau într-o conciliere voită și nu de prea bună calitate, își spuneau păsurile, se încurajau reciproc și măreau faima tămăduitoare a medicului, acum un fel de făcător de minuni. Apoi cînd li se permitea să pătrundă în cabinet, contrastul era în măsură să-i buimăcească și mai mult. În sala de așteptare era un anunț pe care nu-l respecta nimeni: **PĂSTRĂȚI LINIȘTEA!** În cabinet nu era nici un anunț, dar nimeni nu îndrăznea să se manifeste zgomotos odată intrat acolo. Pe lîngă faptul că te afli deodată singur, fără cei cu care pălăvrăgeai afară, era acolo o ambianță foarte bine orînduită. Un patefon emana în surdină muzică de Bach și una din sarcinile de căpe-

tenie ale infirmierei era să întoarcă mereu discurile, să schimbe acele. Camera avea perdele colorate palid, lăsînd lumina să pătrundă puțin ireal. Ușa masivă, dublă și dublu capitonată nu permitea zarvei din camera de așteptare să pătrundă în cabinet. În încăpere plutea un miros — mereu altul, Poolo experimenta izurile —, iar pe jos călcai peste piei flocoase puse unele alături de celelalte.

Pe ușa cabinetului era prinsă, gravată în metal, cartea de vizită a medicului și specialitatea sa de psihiatru, dar Poolo nu se mai ocupa de altceva decît de sugestie sau de hipnoză, iar oamenii nu veneau decît pentru asta. Și pe nesimțite doctorul se transformase într-un fel de vraci, într-o icoană de pelerinaj, într-un subiect la modă, într-un spectacol de circ — pînă la intrarea propriu-zisă în cabinet —, într-un prilej de pariuri, într-un prilej de îngrijorare pentru confrăți, în dezaprobarea acestora, într-un mister, aproape într-o psihoză colectivă. Veneau oameni din depărtări, cete întregi de țărani, bolnavi de sifilis pînă la surzi și infirmi, toți îi cereau vrăjitorului să-i vindece. Și dacă acesta nu se oferea s-o facă, dacă nu-i lăsa pe schilozi sau pe cardiaci să-i treacă pragul, asta nu-i strica renumele în ochii nimănui, pentru că medicul n-a greșit ci pur și simplu nu i-a „consultat“, nu „le-a vorbit“ — și asta este cu totul altceva și nu reprezintă decît ghinionul pacientului respectiv. Nimeni nu se întreba de ce nu se ocupa Poolo de o seamă întreagă de pacienți, toți erau unanimi că dacă el nu se atinge de ei, atunci boala este incurabilă și nimeni nu le mai poate face nimic. Iar cei care au fost în camera de consultații nu se putea plînge de noroc pentru că aproape toți terminau prin a se vindeca de răul care-i aduse la Poolo.

În ceea ce-l privește pe Poolo, el se întreba de multe ori de ce munca sa la „lucrare“ nu l-a dus înainte cu nici un pas după foarte mulți ani de efort susținut, iar o jumătate de an de hipnoză îi perfecționase într-o asemenea măsură tehnica încît să reușească performanțele pe care le obținea. Muncea cu disperarea de care se ocupase și de „lucrare“, și cu toate că munca pe care o făcea ar fi dat gata în puțin timp oameni mai robuști decît el, lucra cît simțea că mai poate da randament, iar seara drumul pînă acasă i se părea nesfîrșit — deși îi făcea plăcere. De obi-

cei era prea istovit ca să mai poată mânca, se culca, se zvîrcolea în pat, apoi oboseala îl lăsa și putea să gîndească. Stătea ore în șir în felul acesta, apoi adormea, se scula mai tîrziu și mânca mult. Era gata de o nouă zi de muncă. Și nu de orice muncă.

În ziua aceea doctorul nu-și vîrîse nasul în sala de așteptare, ca de obicei, pentru a-i desemna pe fericiții de care era dispus să se ocupe. De dincolo nu răzbătea nici un zgomot — ca de altfel întotdeauna — și pentru că nimeni nu-i anunțase că medicul nu va consulta, toată lumea contiuna să rămînă, să se văicărească de răul de care suferă, să se minuneze de boala interlocutorului, să asculte sau să povestească minunatele isprăvi de necrezut pe care reușise să le înfăptuiască acest medic vrăjit. Vorbele întreceau de obicei faptele, zvonurile depășeau plauzibilul, iar toate la un loc formau legenda.

În timpul acesta în cabinet sora ședea cu o mutră plouată, iar Poolo stătea întins pe pat și se uita la tavan. De un timp începuse să se sature de faima pe care și-o crease. Invidioșii — dar nu numai aceștia — îl acuzau pe față de șarlatanism, și singura armă cu care se putea apăra — e drept cu multă eficacitate — era constituită din succesele sale, realități pe care nici cea mai răuvoitoare pană nu i le putea tăgădui. Dar în afară de acest aparat de hipnotizare în care se transformase pe nesimțite, Poolo încetase să mai fie medic. O foarte densă corespondență și cîteva articole elogioase în diferite ziare atestau că-i creștea mereu cota, dar poziția în societate îi era situată într-un loc cu totul și cu totul aparte. Foarte multă lume îl stima, mulți îl admirau, alții îl urau, cei mai mulți simțeau un fel de teamă religioasă în fața sa. Devenise o apariție spectaculoasă atunci cînd ieșea pe stradă, era salutat cu tot respectul de o grămadă de oameni de care habar n-avea, dar nimeni nu-l mai trata ca înainte, pînă și prietenii îi vorbeau altfel; iar el nu simțea într-însul nici o schimbare: lumea parcă nu mai era în jurul său aceeași.

El visase altceva, se apucase cu alt scop de hipnoză. Activitatea sa științifică dispăruse și cu toate scrisorile pe care le primea de la diferite personalități care îi apreciau rezultatele terapeutice și tehnice, Poolo rămase destul de conștient pentru a nu se lăsa amăgit.

Ultima noapte o petrecuse făcându-și tot felul de procese de conștiință, dar dimineața ca întotdeauna sosise la ora obișnuită la cabinet și se pregăti tocmai să dea raita zilnică printre cei ce așteptau afară când sosi sora Livia de la spital cu o scrisoare de la Stachel.

Stachel îl indispunea mereu. De imaginea acestui cumsecade medic Poolo lega mereu „lucrarea“ sa sucombată în sertare. Se miră că veni sora Livia și nu Janos bacsii, dar i se spuse că plicul adus era de cea mai mare importanță și absolut confidențial. La plecare sora Livia îl întreabă de „lucrarea“ și domnul doctor bîigui ceva, dar după plecarea fetei lăsă plicul nedesfăcut și se culcă pe pat. Doamna Comșa, sora de cabinet, îl privi un timp, suspină de câteva ori și apoi izbucni :

— Așteaptă foarte multă lume afară, domnu' doctor !

— Și ieri au așteptat !

(Pauză)

— Nu pot lucra nici eu ca o mașină ! Și nici n-am chef ! !

Sora mai tăcu un timp, apoi îndrăzni iar :

— Să le spun atunci că azi nu vă simțiți bine și că ar fi mai bine să vină mâine sau că . . .

— Să nu le spui nimic !

După o altă jumătate de oră doamna Comșa îl mai întreabă :

— Mai aveți nevoie de mine pentru azi ?

— Da !

Mai trecu o vreme, apoi Poolo se sculă în sfârșit și luă de pe birou plicul doctorului Stachel. Îl desfăcu meticuloș cu un cuțit pentru tăiat hîrtie, scoase conținutul și se întoarse cu el pe sofa. Ceea ce citi îl făcu să sară din nou în picioare, să se așeze la birou și să mai parcurgă încă o dată cele câteva rînduri prin care doctorul Stachel îi aducea la cunoștință că întîmplări tragice îl fac să apeleze la domnul coleg : soția unui medic decedat, ea însăși făcînd parte din comunitatea medicilor, după câteva întîmplări dramatice, toxicomană, nu mai este în stare să profeseze, dar nici în posibilitatea financiară să se trateze într-un sanatoriu, de exemplu în Elveția. Împotriva

acestei patime — morfină — singurul lucru uman care s-ar putea interpreta ar fi ca domnul coleg să încerce să folosească puterea sa de sugestie pe care o folosește în ultimul timp cu atîta succes. Pacienta se numește Luiza Săvescu și doctorul Stachel este încredințat că dr. Poolo va depune tot efortul pentru a o ajuta. Într-un post scriptum mai era notat că pacienta a fost adusă la spital și că domnul doctor Poolo este așteptat să treacă pe acolo.

Pentru moment Poolo rămase năucit. Era prea frumos ca să fie adevărat. Se întinse înapoi pe pat. Dacă Săveasca era în halul descris de Stachel exista posibilitatea să accepte asistența lui Poolo, chiar și a lui Poolo, în caz că de la altcineva nu mai existau speranțe să-și primească morfina. Pe de altă parte era imposibil ca din tot avutul a doi medici să nu mai fi rămas măcar atît cît să-i permită să vîndă treptat pentru o rație de drog care să-i ajungă cel puțin încă pentru un timp considerabil.

În afară de aceasta conștiința nu-l lăsa pe Poolo să pună în aplicare ceea ce a visat de atîta vreme și ceea ce i se oferea acum miraculos pe tavă. Dar, își zise tot el, dacă va smulge de la Săveasca taina uciderii soțului ei, exista măcar posibilitatea să-i ofere un preț — vindecarea.

— Doamnă Comșa, avem alcoolici, morfinomani sau alții de alde ăștia pe afară ?

— Nu știu. Probabil că avem, dar pe ăștia i-ați luat și pînă acum înainte.

Cînd ieși în sala de așteptare se făcu liniște. Bărbații se descoperiră, iar majoritatea celor capabili s-o facă se sculară în picioare. Priviri pline de speranță și admirație. Răsufări ținute. Rugi șoptite (nu pentru vindecare ci pentru a fi primiți de medic).

— V-am cam făcut să așteptați astăzi . . .

— Nu-i nimic !

— Nu face nimic !

— Că noi de aia am venit . . . (Cei mai mulți pentru a cîta oară ?)

Apoi începu plimbarea printre oameni. Fiecare era fericit că i-a venit vremea ca măcar să-i explice marelui vraci motivul pentru care se află acolo, fiecare aștepta

cel puțin un cuvânt, un gest, o privire care apoi toate erau prelucrate și însușite drept sentințe. Pe unii Poolo îi cunoștea pentru că veneau pentru a patra sau a cincea oară. Aceștia își spuneau cumiști pentru tot atîta oară lecția, așteptînd ca și prima dată ca bunăvoința medicului să se pogoare și asupra lor. (După amiezile erau altfel : atunci veneau doar cei cu care Poolo mai lucrase, „fericiții“. Dar și atunci mai puteai găsi mulți veniți în speranța că doctorul va avea cîteva minute libere și pentru ei).

Înainte de a lua o hotărîre în ceea ce o privea pe Luiza Săvescu, Poolo simți nevoia unei repetiții generale.

— Spuneți-mi vă rog, dar cinstit : este cineva dintre dumneavoastră care a venit aici deși nu are încredere în mine, vreau să zic în metodele pe care le aplic eu ?

Lumea din jur protestă politicos.

— Vorbesc foarte serios ! Sugestia și hipnoza au nevoie de colaborarea pacientului. Aș dori să știu dacă este cineva dintre dumneavoastră care a venit aici . . . să spunem pentru a mă pune la încercare.

Rumoarea crescuse, dar era de același gen. Oamenii au înțeles nu ceea ce voia el de la ei ; vocea îi sunase parcă puțin prea oficial, chiar puțin arogant.

— Nu m-ați înțeles ! Vru să le explice, nu găsi cuvintele necesare, renunță : trecu mai departe printre oameni pentru a le asculta păsurile ; apoi întrerupîndu-l pe unul dintre pacienții care suferea de vărsături repetate („Dau totul afară din mine, domnu' doctor ! Totul“), reveni la ceea ce a vrut să le spună :

— Ascultați-mă bine ! Nu sînt supărat pe nimeni dacă se îndoiește de știința mea. Nu pot să nu cred că există destui sceptici, . . . destulă lume care se întrebă cum de vindec eu oamenii fără să le dau medicamente sau injecții . . . mă rog, dacă . . . sînt convinși că există destui care sînt siguri că EI n-ar putea să fie hipnotizați de mine, că ei fac parte din altă categorie . . . sau oameni care cred că nu-i mai vindecă nimeni . . . în sfîrșit, dacă există cineva dintre dumneavoastră care . . . care a venit să mă încerce . . .

Oamenii se trăgeau înapoi ca în fața unui sacrilegiu.

„Stachel are dreptate“ își zise Poolo pentru a o suta oară. „Aici nu mai e cabinet medical ci bîlci. Aproape că nici nu trebuia să-mi mai iau diplomă pentru ceea ce fac“.

Dar seara, în cabinetul lui Stachel, Poolo începu din nou să argumenteze :

— Cred că nu fac nici o crimă vindecînd mai lesnicios niște pacienți pe care alții i-au îndopat de pomană cu tot felul de medicamente.

— Nu te-am chemat aici să te justifici. Te-am lugat să vii pentlu că am clezut că i-ai putea ajuta femeii aceleia.

— Da, dar știți... cu femeia asta e ceva la mijloc...

— Este o pacientă și tlebuie s-o ajutăm ! Nu ?

— I-ați vorbit de mine ?

— Bineînțeles că nu. De altfel se află într-o asemenea stare încît înțelege numai ce vede.

— Nu știu dacă o să se bucure teribil cînd o să mă vadă pe mine. Cu atît mai mult că se află în halul acesta, prezența mea i-ar putea aminti lucruri care să-i trezească bănuieli mai serioase, mai adînci ca la oricare altul.

Stachel tăcea.

— Țineți mînte povestea aceea cu moartea lui bărbatu-su ?

— Olicum este un om. Tlebuie s-o ajutăm !

— Știți că am fost într-o oarecare măsură implicat și eu în toată povestea aceea ? Poolo ridicase vocea enervat că Stachel nu înțelegea reticiențele sale. Dar Stachel continua să tacă. Adică nu chiar în crima aceea, contiună Poolo, dar procesul a trecut destul de aproape de mine. Știu că s-a făcut atunci o porcărie uriașă din cauza căreia zace acum în pușcărie un om. Pacienta, morfinomana dumneavoastră, știe că am fost tot timpul la curent cu porcăria care s-a făcut. Ea mai știe și că am cunoștință de adevăratul asasin. Și mai știe și că dacă mi se va ivi un prilej, n-am să-mi țin gura.

Stachel o ținea pe a lui :

— Astea sînt toate aspecte julidice. Dumneata știi că un condamnat la moarte nu este în unele loculi executat dacă este bolnav, pînă se vindecă ? Adică medicul înglijește un om pentlu ca acesta să fie spînzulat sănătos.

— Domnule doctor, dar înțelegeți-mă ! Nu eu sînt cel care nu vrea să se ocupe de această pacientă. Ea este cea care nu cred să fie de acord să mă accepte pe mine. Iar eu nu pot să mă lipsesc de asentimentul ei, dacă vreau s-o iau în observație !

— Dlagul meu, dumneata ai meleu în față persoana aceea cale . . . cale te-a dezamăgit . . .

— Ehe ! Dacă m-ar fi dezamăgit numai . . . cîți oameni nu ne dezamăgesc ? Toți dezamăgim.

— Da, dal tlebuie să ai în față pacienta ! Femeia aceea nu este tot aia cu cea cale ai cunoscut-o acum un an.

— N-a trecut un an. Nici jumătate.

— Dal pentlu ea a tlecut un secol. De cînd n-ai mai văzut-o ?

— Propriu-zis n-am mai văzut-o decît de două ori, foarte fugar în perioada aceea. Dar am fost colegi de facultate.

— Da ? N-am știut. Cu atît mai mult ! Cu atît mai mult ! Dal du-te s-o vezi ! Volbim după aceea.

Cînd o văzu își dădu seama că de fapt el a fost cel care a vorbit alături : Stachel era cel care avea dreptate. Femeia murdară din față sa nu mai era nici umbra Luizei Săvescu pe care o cunoscuse. Era o pacientă pe care parcă n-o mai întîlnise niciodată înainte, un caz de morfinomanie ca oricare altul, o ființă slabă care-și arăta doar fața suptă, o mîină subțire și picioarele ieșite de sub pătură, totul decăzut, mizer, indiferent. Cînd simți că intră cineva în încăpere, femeia tresări trădînd prin mimică un spasm aproape dureros. Poolo se opri în prag și se priviră cîteva clipe scurte, după care ea-și întoarse fața de la cel care nu mai reprezenta pentru ea mult mai mult ca orice obiect din încăpere. El rămase cîteva clipe nemîșcat, privind-o, gîndind, apoi deschise din nou ușa pentru a ieși din odaie. ea se speria iar, privi neliniștită după el.

— Ei ? Pleiei acest caz ?

— Ce doză obișnuia să ia ?

— Palcă poți să fii sigul ? ! Cînd am plimit-o noi aici am găsit . . . nici nu mai știu exact cîte ace pe cale a uitat să și le scoată după injecție. Palcă poți să știi de cîte oli se înțepa zilnic ? !

— Un lucru e sigur : n-a făcut economie — a mers foarte repede și pot să vă spun că am cunoscut oameni care se drogau de douăzeci de ani și nu arătau mai rău.

— Zău ? !

Poolo roși pomenindu-se că ține conferințe în fața bătrînului practician.

— Ei atunci pot s-o tlimit acasă ?

— Acasă ? !

— Că doal n-o s-o țin aici !

— Mai are servitoare ?

— Nu mai ale nimic.

— Domnule doctor, nu vă supărați, dar nu găsiți că ceva nu e în regulă în povestea asta ?

— De ce nu stai jos ? Ești dumneata fiul nostlu lisipitol, dal de aceea tot poți sta jos ! Dacă elau toate în legulă, nu te mai lugam să vii aici.

— Ce s-a întîmplat ?

— Nu vezi ? Nu-ți imaginezi ce s-a putut întîmpla ?

Poolo își aminti de scena pe care a surprins-o la Florescu, de seara în care Săveasca a refuzat să-l primească, de privirea pe care o văzuse o clipă ascunsă sub văluri. Dar toate astea erau fapte disparate și Poolo dorea să afle cît mai multe pentru a-și putea imagina întregul.

— Aș vrea să știu mai mult decît simple supoziții... simplele supoziții pe care mi le pot imagina și așa.

— Știi că lua deja de mult molfină ? Deși tlăia așa cum tlăia cu Săvescu, totuși acesta îi făcea lost de molfină...

— De ce nu-și procura singură ? Nu cred că i-ar fi venit prea greu...

— Poate că-și făcea și singulă lost... poate că el încelca să-i contoleze pe cît posibil dozele... poate că încelca s-o dlogheze conștient de toate ulmălile și că o făcea tocmai pentlu aceasta... De altfel aceste amănunte le veți afla și singul.

— Ce porcărie !

— Ial te plipești, domnule doctol ! ! Eu nu știu, dal pot să fac și eu cîteodată pe Sherlock Holmes.

— Bine, și mai departe... ?

— Mai depalte a fost clima. Ea a fost alestată, dal pe ulmă palcă i-au dat dlumul, nu ?

— Da.

— Nu i-al fi dat dlumul de pomană.

— Trebuiau să-i dea drumul ca să pună la cale mîrșăvia cu Gruia.

— Da, dal de pe asta se mai poate cîștiga un ban.

— De unde știți? Vreau să spun, de unde cunoașteți atît de bine procesul lui Gruia?

— Gluia? Dumneata tot vorbești despre Gluia! Eu vorbesc despre fosta doctoliță Săvescu.

— Și după ce a ieșit a început să-și mărească nebu-nește dozele...

— Plobabil. Cinstit să fiu avea nevoie de un mic stimulent și dacă i-au dat dlmul vinovată și dacă nu ela decît biata văduvă...

— S-au mai folosit și alții de ea...

— Asta nu știu, dar că făcea mai greu lost de molfină știu. Dumneata nu mai ești un novice: știi ce se întîmplă cu un om cale se dă în vînt — cum ziceți voi — după lucluli din astea. Pot să-mi închipui că nici selvitoalea nu mai pleca acasă cu mîna goală. Stăpîna în nici un caz n-o mai putea suplaveghea.

— Dar parcă chiar și așa a mers totul prea repede.

— Dumneata i-ai văzut celceii din ulechi? Sînt ultimul luclu cale i-a mai lămas. Știi că mi i-a ofelit pentlu o injecție? Și știi cît valolează? Sînt diamante acolo... Am fost la locuința ei: mobila e aploape goală.

— Bine că mai are mobila cel puțin.

Poolo s-a întors din drum să-l întrebe pe Stachel ce se va alege din Săveasca odată ajunsă din nou acasă. În privința aceasta însă medicul șef al spitalului rămase ferm pe poziție: dacă se va ocupa doctorul Poolo prin metodele sale de o bolnavă spitalizată — oricare ar fi ea — aceasta va trebui să părăsească de îndată instituția. Lui Stachel îi era frică mai ales că dacă s-ar afla că noua minune de la Maglavit oficiază și în spital în curînd toate coridoarele vor fi ticsite de sollicitanții care vor da buzna într-un loc în care trebuie să domnească liniștea și calmul. Nu acceptă nici un fel de argument și nici un angajament din partea lui Poolo că vizitele sale la spital vor fi confidențiale. El, Stachel, îl roagă pe doctorul Poolo să

preia acest caz și dacă domnul coleg este de acord, atunci bolnava va trebui să părăsească de mâine dimineața spitalul.

Peste câteva zile doctorul Poolo însoțit de sora Livia suna la apartamentul pe ușa căruia mai era fixată tăblița de metal galben gravată cu numele decedatului Săvescu. Poolo insistase ca sora Livia să-l asiste la vizitele pe care le va face Luizei Săvescu, pentru că doamna Comșa refuzase categoric să-și depășească orele — și așa foarte încărcate — ale slujbei pe care o îndeplinea la cabinetul lui Poolo.

— De ce mă luați cu dumneavoastră la doamna doctor Săvescu? Eu tot nu mă pricep de loc în ceea ce faceți dumneavoastră mai nou, îi spuse sora Livia pe drum.

— Trebuie să iau pe cineva cu mine din foarte multe motive. Nu crezi că am și eu nevoie din când în când de un martor?

Adevărul era că Poolo se hotărîse destul de greu în legătură cu modul în care să procedeze cu Luiza Săvescu. Era ocazia care trebuia să-i răsplătească tot noul său mod de viață, scopul pentru care se apucase de o treabă care-l depărta tot mai mult de „lucrare“. Cîntări cu migală totul și persoana care trebuia să-l asiste nu era amănuntul cel mai lipsit de importanță. Avea nevoie de cineva pentru motivele generale care-l obligau să nu facă hipnoză singur cu pacientul. (Există întotdeauna posibilitatea ca subiectul să învinovățească experimentatorul de intenții antisociale. În afară de asta, de nenumărate ori femei isterice se ofereau înainte sau după ședință medicului și la refuzul acestuia, nu o dată îl reclamau că ar fi încercat să le violeze. Toate acestea făceau ca în practică să se uzeze de asistența unei a treia persoane, și existau chiar voci care cereau o reglementare juridică în această direcție). Dar în acest caz lui Poolo nu-i era totuna cine-l va asista. Statistic morfinomanii „înrașiți“ prezentau un prognostic descurajant față de orice tratament. Spre deosebire de alcoolici, de exemplu, morfinomanii revin și mai repede la drog. Așa că succesul lui Poolo era greu de prevăzut. (Mai ales că pacienta își mărise dozele într-un ritm puțin obișnuit, iar degenerările îi erau avansate pe toate planurile).

Dar tocmai pentru că urmărirea și alt scop decât cel pur terapeutic îl obliga și mai mult să aibe pe cineva care să-l asiste fără a-l stingheri în nici un fel, un om care să aibe o asemenea încredere în el încît să nu-i pună niciodată nici un fel de întrebări, o persoană de care să nu trebuiască să se ascundă. Pentru că nu era el atît de convins ca altădată de cele pe care intenționa să le facă și nu știa dacă un reproș sau o privire cu subînțeles îi va mai permite să continue sau va da totul dracului. Succesele pe care le obținuse la cabinet, faima care-i creștea mereu, norul de admirație și teamă de care se înconjurase îl scutiră de cele mai multe reproșuri și șovăieli, iar îndoielilor care răzbăteau totuși pînă la el, le putea arunca în față vindecările pe care le reușise, adică aproape tot pe ceea ce pusese ochii. Dar Poolo era conștient că la cabinet își alesese singur cazurile, că refuzase ceea ce nu credea că va putea rezolva. De aceea pornise întotdeauna cu certitudinea că bolnavul se va vindeca și de aceea se afla în clipa aceea într-o situație specială.

Acum se afla în fața unui tablou pe care nu și l-a ales singur și în fața unui pacient care era condamnat de către confrății de meserie. În afară de aceasta, pentru întâia oară Poolo vedea un pacient pe care NU-L PUTEA PRIVI DOAR CA PE UN BOLNAV. Gîndise multe nopți la cele plănuite, gîndise dacă are dreptul să le facă. Rațional era pe deplin liniștit cu sine, dar sentimentul mai avea dubii. De aceea se îndoia că ar îndrăzni să-și pună ideea în aplicare de față cu orice persoană. Fusesse bucuros că atît de calculata doamnă Comșa refuzase să-l însoțească la locuința Luizei Săvescu și o alese fără alte deliberări pe sora Livia.

Dar cum să-i explice toate astea fetei? Îi povesti simplu că doamna Comșa n-a vrut să vină și că ea, sora Livia, este singura ființă la care poate în clipa aceea apela. În felul acesta îi făcu și fetei o plăcere (ea se îmbujoră protestînd că orice soră ar fi încîntată să lucreze cu domnul doctor, mai ales de cînd a devenit acesta atît de celebru). Și așa au ajuns amîndoi mulțumiți în apartamentul Luizei Săvescu.

Locuința arăta într-adevăr groaznic: din coridor te întîmpina un miros greu de neaerisit, de murdărie și de

urină. Apartamentul „domnesc“ era subînchiriat astfel încît să-i asigure doamnei doctor un minim de subzistență. De aceea Luiza Săvescu își păstrase doar două încăperi, dintre care una fosta cameră de serviciu în care stăpîna de ieri își înjghebase o bucătărie, dar pe care cu vremea n-o mai folosea decît ca ladă de gunoi. Cealaltă încăpere era spațioasă, de o formă neregulată, cu două ieșinduri simetrice prevăzute cu cîte o fereastră semicirculară spre stradă, cu dulapuri în ziduri și cu un candelabru imens cu ciucuri de cristal. Jur-împrejur încăperea era căptușită cu lambriuri de brad sculptat, dar sus pe pereți atîrnau oribile tablouri în rame groase, tablouri înfățișînd veșnicele țigănci ce-și arată sîinii dezgoliți.

De barele de metal de deasupra ferestrelor mai atîrnau doar fișiile de postav care nu cu multă vreme în urmă mai reprezentau partea de sus a draperiilor care acum lipseau. Mobila, mult prea multă pentru o singură încăpere, era literalmente depozitată astupînd geamuri și uși și lăsînd doar înguste culoare de trecere. Un pat conjugal lățit de o canapea pusă alături forma partea efectiv locuită a încăperii. După toate aparențele, cea care a fost încă nu cu mult timp în urmă doamna doctor Luiza Săvescu își petrecea acum timpul pe acest spațiu restrîns, loc în care mîncea, își injecta drogul și dormea. După ce le descuia ușa, pacienta reveni lacomă în acest mic univers tapițat, ghemuindu-se într-un colț al canapelei și privindu-și vizitatorii cînd lingușitor, cînd neliniștit, cînd cu o lămurită spaimă în ochi. Doctorul Stachel îi spuse că nu va mai primi pe viitor drog decît de la doctorul Poolo și numai în funcție de felul în care se va purta cu acesta, iar ea care ducea tratative plictisitoare prin mai mulți intermediari pentru a-și transforma mobila în morfină, îl privea pe Poolo cînd ca pe un salvator, cînd ca pe un călău.

Poolo nu mai era de mult un novice în relațiile cu narcomanii. Fără să fi fost prea dese, cîteva cazuri de morfomanie trecuseră prin secția sa încă pe cînd mai lucrase la spital. Știa la ce se poate aștepta de la acești pacienți și era destul de obișnuit cu șiretlicurile lor. Ceea ce-l speria la Luiza Săvescu era ritmul galopant în care s-au produs degradările psihicului, deteriorări atît de adînci încît au

permis ca o gospodărie prosperă a doi doctori să se ducă de ripă într-o asemenea viteză. Poolo cunoscuse persoane aparținând celor mai selecte cercuri, care drogându-se, reușeau să-și păstreze taina ani și ani de zile. Ceea ce se petrecuse cu Luiza Săvescu i se părea nefiresc de adânc și de rapid.

Era ușor de ghicit că vizita medicului fusese așteptată cu nerăbdare și cu multe speranțe, că amfitrioana se pregătise meticulos, sau credea cel puțin că s-a pregătit meticulos, pentru această întrevedere. Se gătise — pe cât se mai pricepea s-o facă — și jucă un timp rolul de mare doamnă, așteptând ca oaspetele să-i ofere singur drogul. Dar Poolo o luă în serios, se purtă foarte politicos și o lăsă să se perpelească, să-și părăsească atitudinea studiată pentru cerșeala vulgară. N-o făcu din răutate, ci pentru că așa trebuia să procedeze dacă voia ca pacienta să accepte jocul pentru care a venit. Transformarea fu bruscă și fără echivoc, iar cerșeala plîngăreață o făcu pe sora Livia să-i fie milă de bolnavă.

După ce vorbiră de toate, Poolo simți că a venit momentul să treacă la acțiune, o căuta pe sora Livia între mobilele printre care a dispărut și o găsi pe coridor cu o mătură în mână.

— Să-i fac nițică curățenie la săraca doamnă doctor, că văd că nimeni nu se mai îngrijește de ea.

— Hai fată, că nu de aia te-am adus aici! Hai, că am nevoie de tine!

— Nu de aia m-ați adus, dar cineva trebuie să și derectice... că văd că altcineva nu se mai îndură...

Bombănind intrară înapoi în încăpere.

Pacienta s-a supus ușor sugestiei și sora Livia privea înfricoșată la medicul care vorbea asemănător cu vrăcii barbari de care nu știa nimic, dar față de care simțea că trebuie să se teamă.

(Mai târziu Poolo o auzi într-o zi pe sora Livia minunându-se: „Poolo?! Ce nume mai e și ăsta?! Sfântul Poolo nu se poate, dar Poolo în loc de Belzebut sau de Satana parcă-parcă ar mai merge. Are nume de diavol!“). Ceea ce n-o împiedica să-l privească și mai departe cu aceeași admirație. Cu o uitătură care trăda mai mult decît admirație).

În prima ședință Poolo nu forță mai mult decât și-a propus, o făcu pe bolnavă să aibe încredere în el, mai mult discutară, ea tolănită în domeniul ei tapițat, el instalat pe un fotoliu pe care-l coborî de pe dulapul pe care fusese depozitat. Vorbiră despre viață în general, despre plictis, despre datoriile care se opun tendinței față de plictis, o lăsă mai mult pe ea să bată cîmpii, după care o sfătui să se odihnească, să se relaxeze ; intervențiile sale erau tot mai dese și în curînd sugestia se transformă în comandă, fără ca niciunul dintre ei să-și schimbe poziția, doar vocea lui Poolo căpăta inflexiuni mai grave, iar rezistența ei se topea ; și după ce ea a adormit, el continuă să vorbească asigurînd-o că se simte bine, că n-o deranjează nimic, că somnul o odihnește, că somnul acesta este mult mai pur decât cel de după drog, că injecțiile cu morfină nu sînt plăcute, că nu mai dorește morfina ; din cînd în cînd îi cerea să ridice puțin mîna — ca să se convingă de continuitatea contactului, — apoi îi vorbea mai departe, mereu aceleași lucruri, insistent și serios, grav și simplu, așa cum auzise sora Livia că vorbesc oamenii doar cu copiii sau cu Dumnezeu ; ei veniră spre seară, după orele obișnuite de program ale lui Poolo și trecuse timpul, iar afară începuse să se întunece ; îi spuse apoi că se va trezi liniștită, fără s-o doară capul, fără să simtă alte neplăceri și ea se trezi atunci cînd îi ceru el. Poolo se temea să nu fi fost tăiată și lumina electrică în această cameră a umbrelor, dar cînd răsuci comutatorul, lumina învadă totul de după cristallul candelabrelor. Bolnava acuza lumina prea puternică și a aprins un beculeț al cărui comutator era prelungit cu un șnur pînă la canapea. Au stins apoi lumina mare și Poolo îi oferi femeii pliculețul cu otravă, aproape că aruncă morfina și părăsi împreună cu sora Livia încăperea.

Pe drum nu discutară aproape deloc, Poolo era groaznic de obosit, ca de altfel după fiecare zi de lucru, iar sora Livia era încă prea sub influența celor trăite pentru a putea scoate un cuvînt. Cu toată istoveala, Poolo intui ceea ce se petrecea în sufletul fetei, dar îi era greu să înceapă acum o discuție. O întrebă doar dacă la spital n-a asistat la o ședință de hipnoză și primi un răspuns înfricoșat, acel „nu“ pe care-l exclamă și codana de 16 ani atunci cînd e întrebată de primul flăcău dacă a făcut deja vreodată pă-

catul cel groaznic. Cînd se despărțiră era deja întuneric și fata plecă cu pași șovăitori : îi era frică de străzile prin care trebuia să treacă.

A doua vizită a decurs asemănător cu prima și a treia aproape la fel cu a doua. Noaptea Poolo își puna tot felul de întrebări, dar atunci cînd se afla în ciudata reședință a pacientei lucra cu încăpăținarea cu care făcea totul, de multe ori chiar fără a judeca pe parcurs ceea ce a deliberat înainte. După ce a fost de mai multe ori în camera Luizei Săvescu, Poolo începu să se obișnuiască și cu mirsurile, iar toată dezordinea aceea să i se pară romantică. Se simțea bine pe fotoliul pe care și-l trăgea mereu de pe dulap la venire și pe care și-l puneă înapoi pentru a avea un culuar la plecare. Nu mai vedea picturile oribile de pe pereți, nu-l mai deranjau nici măcar bibelourile de prost gust răspîndite peste tot. Pacienta era la fel de șleampătă, la fel de sîcîitoare, mimica îi rămase aceeași. Dar de multe ori, pînă să-și înceapă jocul, Poolo n-o mai vedea nici pe cea pentru care se deplasase acolo. De mic copil îi plăcuse să scotocească prin poduri sau prin pivnițe, să cotrobăie printre vechituri, să caute ceea ce altul arunca. Totuși și în acele locuri avea un anumit gust, dacă se poate vorbi de gust în alegerea boarfelor găsite în asemenea condiții. Ceea ce-l înconjura în încăperea în care zăcea Luiza Săvescu, luat totul obiect cu obiect, nu-i putea inspira prea multă încredere „gustului“ său. Dar toate la un loc, harababura care crease un tunel constituit din pereți de mobilă și un acoperiș format dintr-o dormeză, scaunele ale căror spătare atîrnau de pe dulapuri asemenea unor stalactite, cele mai neașteptate lucruri apărînd din locurile cele mai neașteptate, straniul în mijlocul căruia zăcea o epavă umană — pe care el era chemat s-o „recondiționeze“ —, totul la un loc crease ceva de un îndoielnic romantism, dar ceva mult mai real, mai concret, ceva care aprindea imaginația, o structură care incita înclinația spre joacă, spre o puerilă căutare, spre aventuri cu soldați de plumb, înclinație pe care medicul de succes nu și-o putea și nici nu voia să și-o înfrîneze.

Nu reușea să vină întotdeauna atunci cînd își programa, dar, cu grija de a nu forța nota, revenea cît putea mai punctual împreună cu sora Livia care-l urma credincioasă

imediat ce era anunțată că domnul doctor Poolo are nevoie de ea. Cu timpul, încetul cu încetul, Poolo menținea bolnava mai mult timp în transă, sugestia și comenzile erau alternate cu elemente de discuție în care Poolo vorbea mult și primea răspunsuri formate din câteva cuvinte. Apoi și replicile bolnavei deveniră mai consistente și sfera discuțiilor se lărgi. Totul însă firesc, fără ca Poolo să încerce vreodată să forțeze, atât de încet încît Stachel se arătă nedumerit de numeroasele vizite pentru care o solicita Poolo pe sora Livia.

Dar Poolo nu și-a atins încă nici unul dintre cele două scopuri pentru care se deplasa în camera aceea alambicată. Luiza Săvescu era încă morfinomană — primea la plecarea medicului de fiecare dată porția de drog —, iar împrejurările asasinatului din cabinetul soțului ei nu fuseseră încă atinse. Cu toate acestea, starea pacientei dacă nu se îmbunătățise simțitor, cel puțin nici nu se mai agravase. Nu protesta la faptul că porția de drog era mereu mai mică, iar semnele exterioare ale bolii parcă se mai estompau.

Într-una din zile, sora Livia ședea pe un taburet de pian și privea pe geam ploaia care cădea necontenit. Poolo instalat în fotoliul său lăsa bolnava să pălăvrăgească. Brusca aceasta îl întrebă dacă moartea din punct de vedere medical echivalează cu cea filozofică, după care își aminti de experiențele pe care le făcuseră amîndoi, studenți fiind, în sălile de fiziologie, își aminti de senzația pe care o simțea ea ori de câte ori era pusă să lucreze pe broaște nu distrugîndu-le bulbul, ci tăindu-le capul: o senzație care pornea din animal prin foarfecă pînă în creierii ei, senzație pe care o simțea atunci cînd trebuia să încordeze degetele pentru ca foarfeca să aibe puterea să rupă; nu era ceva izvorît din milă sau repulsie, era ca un oftat, (Luiza Săvescu își căuta cuvintele pentru a putea exprima cît mai fidel ceea ce dorea să transmită), ca pe o izbăvire dureroasă care vine însă într-un moment de mult așteptat. (Bolnava se juca cu întrerupătorul aprinzînd și stingînd micuța lampă al cărei șnur se obișnuise să-l țină mereu în mînă). Era o durere care nu ustură ci arde, continuă ea, precizînd că după atîția ani i se mai întîmplă de multe ori să i se întoarcă acea senzație. De aceea, cînd se

gîndește la moarte, la propria-i moarte, și îi revine senzația aceea acum depărtată, de multe ori cum stă așa nefăcînd nimic, îi reapare dorul după ceea ce simțea ea atunci cînd își încorda degetele pentru a tăia capul broaștei.

Poolo își dădu seama că nu mai trebuie să amîne, că discuția alunecă pe o pantă nedorită și începu să-i vorbească făcînd trecerea la jocul lor. O adormi repede și îi repetă de mai multe ori comanda de a nu se sinucide niciodată și în nici o împrejurare, îi interzise categoric acest lucru atît direct, nedîndu-i voie să-l facă, cît și indirect, slăbindu-i voința în acel moment decisiv, slăbind-o fizic și psihic pentru clipa aceea, paralizînd-o pentru atunci, împiedicînd-o motric chiar. Poolo voia s-o vindece pe Luiza Săvescu de patima drogului și de pericolul sinuciderii, dar avea totodată și alte intenții cu ea, motivele care l-au determinat să se apuce de hipnoză. De aceea nu-i era suficient să-și „recondiționeze” pacienta din punct de vedere medical ; pentru a o putea apoi folosi în himerale sale avea nevoie ca Luiza Săvescu să redevină și din punct de vedere social și în primul rînd juridic persoana de dinainte de a deveni morfinomană. Și în primul rînd avea nevoie s-o mențină în viață. Și în această privință atît ca medic cît și ca jucător n-avea voie să riște nimic.

Poolo îi arată că nu există nici o senzație deosebită în apăsarea foarfecei pornind din gura unei broaște ; mai mult neplăcută și scîrboasă este mișcarea aceea care reduce viața unui animal la un ghemotoc de răspunsuri difuze. După care discutară în felul care o făcea mereu pe biata soră Livia să se cutremure în locul de unde privea întregul spectacol : Poolo în fotoliu, dar cu vocea aceea puțin cîntată, puțin alungită, în orice caz stranie, pacienta întinsă la orizontală, dar cu un ton parcă mai firesc. Poolo era mereu ascuns de un dulap unghiului de vedere al sorei Livia și ea mulțumea cerului că se întîmplase pentru prima oară să se nimerească așa și se așeză de atunci încolo mereu în același loc, fascinată de vocea medicului pe care nu îndrăznea să-l descopere cu privirea. Îi era atunci groaznic de frică de Poolo, dar era și legată invizibil de el — impresie pe deplin subiectivă la care Poolo n-a contribuit nici o cîlpă conștient —, iar în seara aceea cînd începură să

vorbească despre moarte și despre boli, despre tot felul de grozăvii, fetei îi era teamă și să răsufle și o asculta pe Luiza Săvescu descriind în transă un tablou în care un trup se afla căzut în genunchi și se pendula, se pendula încet-încet pînă să se hotărască în care direcție să se prăbușească, în vreme ce alt trup răsturnat pe spate dezvelea un picior ce nu înceta să se biție. Luiza Săvescu insistă mult asupra tremuratului acestui picior și descrie cu lux de amănunte ciorapul de mătase și pantoful negru, puțin umblat, cu talpa încă aproape lucioasă. Poolo o îndemna să povestească, să spună mai departe atunci cînd ea se oprea, repeta ultimele cuvinte ale bolnavei încercînd parcă să repună în mișcare mecanismul care se înțepenea mereu, iar inflexiunile vocii sale deveneau și mai stranii, dar bolnava după ce repetă de cîteva ori aceleași amănunte, începu să plîngă amintindu-și o scenă petrecută în intimitate cu răposatul ei soț. Poolo o mai întrebă doar dacă era mult alb acolo unde tremura piciorul acela, și femeia îi răspunse că era alb, alb mult, alb și o diră subțire de sînge. Apoi urmară preparativele pentru trezirea bolnavei și peste cîteva minute Poolo și sora Livia se aflau în stradă.

Pe jos era zăpadă, dar cerul era senin și plin de stele, iar aerul curat li se părea ca un cadou miraculos venit să-i răsplătească după timpul pe care și l-au petrecut în camera care sorei Livia i s-a părut un sumbru castel vrăjit din basme, în care personajele o dată intrate sînt și ele transformate de farmec. Pe Poolo cel pe care-l știuse, îl recunoștea întotdeauna abia după ce părăseau casa și cînd, tîrziu fiind, luau o birjă și Poolo o petrecea mai înainte pe ea, și apoi se întoarcea și el acasă, secătuit, fără idei și fără voință, înfășurat în pături, dormitînd cu capul înfundat în burduf.

În seara aceea o luară pe jos și Poolo se purtă vorbăreț, de fapt mai mult gîndea cu voce tare, iar cînd se despărțiră din toate cele pe care le auzise, sora Livia n-a înțeles decît un singur lucru cu precizie și anume că doamna doctor Săvescu se va lăsa foarte în curînd de drog, că Poolo este convins de acest lucru, dar că ei vor continua s-o mai viziteze un timp și că celălalt scop pentru care s-a

pregătit Poolo va trebui apoi să stea în centrul atenției viitoarelor întrevederi.

Și de fapt, aflându-se din nou la doamna Săvescu, sora Livia îl putut auzi pe medic interzicându-i pentru prima oară explicit bolnavei morfina — ultimele doze scăzuseră după părerea lui Poolo într-atît încît să-i permită să le supprime total — dar discuțiile continuau și piciorul acela care survenise la ultima ședință fusese pus din nou pe tapet, iar sfera amintirilor bolnavei se lărgea. Luiza Săvescu descrise cu amănunte decorul în care se desfășurase scena, culoarea căpătă mai multe nuanțe, albul acela mult prinse contur mulîndu-se în jurul unor mobile din metal și sticlă, în jurul unor halate și a unor pereți albi. Amintirile reluau din nou exact aceleași scene, mereu același unghi, dar cu obiectivul tot mai clar, încît din desenul șters apărură un cabinet medical și două cadavre, pe fondul unor împușcături.

Apoi vorbi Poolo : îi spuse cu totul alte lucruri pacienței, îi arătă cum trebuie să se poarte o doamnă, cum trebuie să apară între oameni, într-un cuvînt un întreg cod al bunelor maniere.

Iar peste cîteva zile discutară aceleași lucruri fără să mai folosească hipnoza. Poolo preciză că nu mai vine în calitate de medic, ci ca simplu vizitator, îi recapitulă Luizei Săvescu subiectele pe care le discutară pînă atunci în celelalte întrevederi pe care le avuseră și în care gazda fusese adormită. Dar fosta pacientă se împotrivi :

— Dacă voiai să afli tot felul de lucruri de la mine pe care știai că nu prea sînt dispusă să le spun, de ce nu te-ai folosit pînă la capăt de starea în care mă puteai pune ? De ce ai mai folosit ciroul acesta pentru a-mi smulge treptat un adevăr pe care l-ai fi putut obține direct ?

— Ce adevăr, doamnă ? Eu nu smulg mărturii ! Eu nu încerc decît să vă ajut pe dumneavoastră să vă urmați conștiința. Extrag și eu conștiința, cum ar fi spus cineva.

Dar Poolo știa că face paradă de vorbe. Dacă n-ar fi reușit altfel, ar fi folosit pînă la capăt hipnoza sau ori ce altă metodă, ca de altfel ori ce posibilitate care i-ar fi trecut prin gînd. De aceea mințise cînd spuse că nu smulge mărturii. Dar de ce a ales calea pe care a urmat-o nu era

numai obiectul mirării doamnei Săvescu, dar și al său personal. N-au discutat mai departe în ziua aceea pentru că pacienta nu era încă în stare să urmărească prea mult timp același subiect, și pentru că Poolo hotărîse să se lase mai mult în seama intuiției într-o întreprindere pe care orice rațiune ar nega-o.

Dar trebuia să ia o hotărîre pentru că scopul vizitelor la apartamentul Săvescu devenise nebulos, iar gazda începea să prezinte semne că n-ar mai dori o prelungire a acestor întrevederi.

Și tot desfășurarea evenimentelor fu aceea care-l făcu pe Poolo să se decidă. Se aflau din nou toți trei — Poolo, sora Livia și Luiza Săvescu — în încăperea ticsită cu mobilă, cînd pentru prima oară gazda nu-și mai primi oaspeții instalată în micul ei domeniu tapițat, ci șezînd protocolară pe scaun. Inițial, în ușă, Săveasca avusese un moment de ezitare pînă să le deschidă, iar o dată ajunși în încăpere, îl întrebă pe Poolo ce rost mai are prezența fetișcanei care și înainte venise degeaba, dar care acum începea să deranjeze. Poolo încercă s-o convingă de faptul că sora Livia își avusese atribuțiunile ei precise, în perioada în care s-a procedat la tratamentul împotriva drogului, și că acum prezența ei este la fel de necesară ca și prezența lui Poolo însuși.

— Nici măcar noi doi nu știu ce mai avem de discutat, dar o a treia persoană începe de-a dreptul să mă enerveze. Și mai ales o anumită persoană !

Roșie, sora Livia îngîină cîteva cuvinte, dar Poolo îi porunci să rămîină.

— Ai putea să-l aștepti pe domnul doctor de exemplu jos în cofetărie, continuă Luiza Săvescu imperturbabilă, scotocind în portofel. Pentru osteneala dumitale și pentru ca să te consideri invitata mea la cofetărie . . .

Automat, Poolo îi acoperi mîinile cu palma sa, iar Săveasca renunță instantaneu să-și mai facă de lucru în pungă.

— Hai, du-te ! Du-te, fetiço !

Ușa camerei era prevăzută cu un cîrlig de siguranță. Poolo își făcu loc pînă acolo și fixă cîrligul.

— Sora nu va pleca niciunde !

Poolo se miră că observă tocmai atunci că fusese măturat culoarul dintre dulapuri.

— Asta este... pot să chem poliția!... Așa ceva!... se agita gazda.

În timp ce reveni la locul său, lui Poolo îi trecură prin minte o mulțime de frânturi de gânduri, toate disparate, nimic în legătură cu situația prin care treceau. Ideile i se agățau de obiectele pe care le vedeau tocmai ochii, se amestecau cu vorbele care ajungeau pînă la el. Se așeză înapoi pe fotoliu, fără a gândi la nimic, într-o dulce nepăsare, conștient că ceva va trebui să se întîmple, dar prea leneș ca acel ceva să pornească de la el.

— Ei, și acum ai putea să-mi spui cu ce drept, ... continua Săveasca pe același ton indignat, dar vizibil descourajată de efectul nul al protestelor ei.

Poolo își amintea de Luiza Săvescu, colega sa de an, își amintea de întîlnirile întîmplătoare cu bărbatul ei, de cele cîteva cuvinte pe care le-au schimbat în decursul anilor. Își aminti apoi că îl lăsase destul de rece vestea asasinării doctorului Săvescu, că exclamase ca toți ceilalți: „Formidabil! Dar cum s-a putut întîmpla una ca asta?”. Își aminti apoi preparativele pe care le încercase pentru a-i vorbi femeii care — era convins — și-a ucis soțul. Își aminti și de eleganta doamnă în mare doliu pe care o întîlnise plecînd de la Florescu, precum și de tabloul cu femeia voalată pe care o remarcase în apartamentul acestuia.

„Ce te privește pe tine ce-am făcut eu la domnul Florescu? Dacă vreau pot să merg și la...”

Își zise că și în privința aceasta s-a pripit poate cu deducțiile. Dar nu, nici măcar asta nu era... el căuta, căuta...

— Ascultă Luiza, știi bine că dacă aveam ceva de gînd puteam să...

Femeia începu să urle isteric:

— Crezi că nu știu de ce ai venit aici? Crezi că e cinstit ce ai făcut? Ai merita să ți se retragă dreptul...

— Taci din gură!

Un timp nu se mai auzi decît zgomotul sobei. Apoi Luiza Săvescu începu să plîngă gemînd încetișor.

Poolo încerca să se concentreze, dar probabil că oboseala ultimelor luni începea să-și spună cuvântul. Se simțea bine în fotoliul său și o dulce somnolență îi ascuți gândurile fără a le lăsa să se orienteze. Căldura îl moleșea și mai mult și atunci când percepu un șir de cuvinte plângărețe („Întotdeauna se întâmplă așa cu o femeie singură . . . Toți își imaginează că-și pot bate joc de ea după bunul lor plac . . .“) nu le mai pricepu înțelesul ci le resimți dureros ca pe o lumină prea mare pentru niște ochi bolnavi. Și faptul că gazda — care reveni la poziția ei obișnuită de pe pat — se juca cu întrerupătorul îl deranja, chiar și după ce a închis ochii.

— Tu mi-ai fost pacientă și nu uita că vindecându-vă pe voi mă vindec și pe mine.

— M-ai vindecat ? !

— Începuseși să te cam depărtezi de starea de om . . .

— Și crezi că la închisoare aș fi om ?

Tăcură din nou cu toții. Poolo nu simți nici o satisfacție pentru că Luiza Săvescu și-a mărturisit în sfârșit vina.

„Nu, nu asta este important acum ! Dar ce este important acum ? Ce este important în general ?“

— Luiza, tu crezi în justiție ?

— Justiția și-a urmat cursul ! Ce vrei de la mine ? Știu . . . te doare că stă cineva în locul meu la pușcărie ! Suflet nobil ce ești ! Nu te gîndești că cel ce stă acolo trebuie să plătească și el pentru ceva !

— Pentru ce ?

Poolo își dădea seama mai mult ca altădată că toată discuția era falsă, că vorbea cu o isterică, cu o iresponsabilă care servea argumente iresponsabile, că el este vinovat că mai stă s-o asculte, sau poate că și asta este fals. Pentru ce să plătească ? Pentru tine ? Fiecare trebuie să plătească pentru sine !

— Of, doamne ! De cîte ori am mai auzit fraza asta ?

Poolo se sculă de la locul său și, cățărăt pe o măsuță, se aplecă foarte aproape de gazdă :

— Totul, orice acțiune este mecanică din momentul în care s-a terminat cu luatul deciziei. Dacă am judeca mereu nu am mai putea trece la executare niciodată ! Mai înainte judeci, apoi faci, sau mai înainte faci și apoi judeci, sau judeci între timp și te oprești, dar atunci când

execuți nu te concentrezi decît asupra modului de a executa, nu mai judeci premisele și motivele.

După atîtea ședințe de hipnoză, femeia cedă aproape instantaneu, fără să mai aibe timpul să se împotrivească. Adormi în poziția în care o surprinse, ghemuită pe canapea, ajungînd pentru aceasta tonul schimbat al vocii lui Poolo. Sora Livia se sculă de pe scaunul ei din fața ferestrei, ieși dintre mobile și-l privi pentru prima oară pe Poolo în timp ce „oficia“. Vru să spună ceva, dar buzele i se mișcau fără ca dindărătul lor să poată ieși vreun sunet. Privea cînd la Poolo, aplecat de data asta mult peste femeia adormită, cînd la Săveasca în timp ce dormea liniștită și doar sîinii i se ridicau regulat la fiecare respirație. Ceea ce se întîmpla i se părea sorei Livia la fel de ireal ca și decorul înconjurător luminat slab de către lampa mică astfel încît de peste tot se iveau colțuri de obiecte care apăreau din umbră. Iar Poolo, cu vocea schimbată, aplecat peste femeia adormită, îi vorbea totuși ca unui public intim de la care parcă mai mult cerea înțelegere decît supunere.

— Niciodată n-am vrut să judec pe nimeni, pentru că nu există un om care să aibe un asemenea drept. O singură dată, fără să am intenția, am contribuit la incriminarea cuiva. Actul meu n-a avut importanță pentru că respectivul a fost condamnat pentru cu totul altceva. De atunci încerc să-mi răscumpăr vina apărîndu-l de delicatul față de care nu am fost întrebant în nici un fel. Ceea ce mă contrazice pentru că astfel totuși judec un om. N-o fac cu inima ușoară nefiind sigur că nu greșesc. Lucrurile se compensează întotdeauna chiar dacă verigile care unesc mai multe elemente ale acestei relații nu sînt decît anevoie depistabile.

N-am avut niciodată nimic cu tine, Luiza. Mi-ai fost total indiferentă atît ca și colegă cît și ca medic. Nu ne-am vorbit niciodată cu adevărat și poate că nici n-am fi apucat s-o facem. De aceea nici nu te-am cunoscut prea bine. Mai bine zis, nu te-am cunoscut aproape deloc. A trebuit să se întîmple ca altcineva să fie pus să ispășească o crimă pe care ai comis-o tu, pentru ca să încerc să te cunosc. Cu atît mai mult nu pot să te judec. Dacă ai ajuns să ucizi două vieți, tu care ai depus jurămîntul să te dedici

salvării oamenilor, înseamnă că ai avut un motiv temeinic s-o faci. Cel puțin pentru tine motivul trebuia să pară temeinic. Altfel te opreai înainte de a ucide.

Nu l-am cunoscut nici pe Săvescu mai bine decât pe tine. Nu știu de ce mi-a fost antipatic. Pe sora Daia n-am cunoscut-o nici atât. Nu știu exact pe cine ai omorât. Motivele tale în ciuda oricărei evidențe pot fi grave și după cîtă experiență am reușit să obțin în contactul meu cu justiția, poate că actul tău a fost mai drept decât multe hotărîri judecătorești. Nu sînt eu care să decidă acest lucru.

Dar interferența de care ți-am vorbit, faptul că în locul tău stă altcineva la pușcărie și mai ales întîmplarea care m-a adus în cunoștință de cauză de acest lucru, mă obligă să iau o hotărîre. Fie acționînd, fie trecînd mai departe, oricum se cheamă că am decis într-un fel.

Eu am convingerea că nimeni nu poate fi condamnat sută la sută, că întotdeauna există o serie de factori care conlucrează la acțiunile oamenilor, iar dacă acești factori nu sînt depistabili cu ochiul liber, dacă oamenii fac lucruri nebunești, atunci poate că există greșeli în educație, poate că există erori patologice individuale, cine știe cîte alte lucruri... Asta bineînțeles că teoretic. Practic nu se poate să nu-l condamni pe unul pentru ca ceilalți să se simtă mai liniștiți, cu mai puține amenințări, mai puțin frustrați. Și pe urmă nici măcar eu, care gîndesc în felul acesta, nu-mi pot stăpîni sentimentele și de multe ori urăsc.

Dacă greșesc, vina să fie în întregime a mea.

Dacă aș crede în altă viață, aș spune că judecata de apoi va stabili și înclinarea cîntarului meu. Dar deoarece nu cred în asemenea lucruri ezit și mai mult, pentru că nu-mi rămîne certitudinea pentru a mai afla vreodată dacă am greșit sau nu. De un singur lucru poți fi sigură : am ezitat atât cît s-a putut să iau o hotărîre, și fiindcă, așa cum ți-am spus, să nu iei o hotărîre înseamnă de fapt să decizi într-un fel, m-am văzut obligat să te condamnez pe tine pentru fapta ta în locul cuiva care ispășește o vină străină și cel puțin în privința aceasta sînt sigur că nu greșesc. Impresia mea personală este că și altfel între cel condamnat și tine este mai necesară prezența lui printre

oameni. Eu nu te condamn, sentința îți va fi stabilită de aceiași oameni care l-au condamnat și pe Gruia. Eu nu am trufia să te judec. Astăzi pedepsele justiției sînt încă arbitrare și nu există un echivalent care să măsoare anii de detenție. Numai ideea de a socoti pe cineva vindecat pentru două vieți luate printr-o sentință de douăzeci de ani, nici mai mult nici mai puțin, adică zece ani fac o viață, ca la prăvălie — atîția lei o stofă, este o glumă de cel mai sinistru gust. Iar celelalte învinuiri pentru care se condamnă sînt răsplătite într-un mod la fel de arbitrar și de absurd. De exemplu nici o dată să zicem un an și zece luni, ci doi ani — pentru că așa este mai rotund, un fel de bacșiș oferit unor magistrați puși — ce ironie ! — să cultive crima conștient și de aceea mai odioși azi în 193... decît toți ignoranții lor predecesori.

Dorindu-ți deci să plătești doar în măsura în care ești vinovată, sînt obligat să te condamn să te prezinți în fața judecătorilor.

Apoi urmară comenzile exacte în legătură cu cele pe care va trebui să le execute, iar la sfîrșit Poolo îi interzise amintirea acestei ultime discuții între ei, îi interzise chiar și amintirea acestei vizite din urmă și o lăsă dormind, cu indicația de a se trezi dimineața odihnită, liniștită și vioaie, dar cu lipsa oricărei amintiri în legătură cu cele întîmplate.

În timpul acesta avu loc un incident. În vreme ce Poolo își rostea ultimele cuvinte, un scurt-circuit lăsă casa în întuneric. Cînd termină, Poolo aprinse un chibrit ca să se convingă dacă mai există contactul cu mediul și după ce acesta ridică docil mîna, o chemă pe sora Livia și se pregăti să plece. Dar nu primi nici un răspuns. Trebui să folosească mai multe bețe pînă s-o găsească leșinată lîngă fotoliul pe care ședea el de obicei.

Aerul rece al nopții le făcu bine la amîndoi, dar sora Livia nu reuși să mai scoată nici un cuvînt. Poolo încercă să glumească pentru a o mai destinde, dar nu reuși să obțină nici un fel de răspuns. Într-un tîrziu, după ce insistă și o rugă să mai vorbească și ea, Livia nu reuși decît să îngîne : „Dumneavoastră, domnule doctor, cu doamna parcă ați fi preot și nu medic !“ El se opri în drum și se uită lung la ea — se oprise și ea — și după aceea se mai

gîndi multă vreme la cuvintele fetei căutîndu-le un sens deosebit, dar nu găsi nici unul, și pînă la urmă trebui să-și recunoască realitatea că vorbele l-au amăgit din nou.

N-au mai revenit în camera Luizei Săvescu. Poolo era pregătit să afle noutăți despre fosta sa bolnavă, dar lucrurile au fost aranjate în așa fel încît să se păstreze un timp în care ea să se poată readapta la societate, sau mai bine zis, societatea s-o accepte din nou pe ea. Următoarele acte ale Luizei Săvescu trebuiau să vină de la cineva care să nu prezinte alternativa că totul ar porni din mintea rătăcită a unui om bolnav. În această privință lucrul cel mai greu de aranjat era ca fosta morfinomană să poată profesa din nou. Au fost destule cazuri de narcomani care au știut să-și păstreze foarte multă vreme secretă patima, lucrînd mai departe. Dar despre doamna doctor Săvescu știa tot cartierul că a fost bolnavă și cei mai mulți știau și de ce a suferit. Pe de altă parte, nu exista nici o hotărîre oficială prin care să i se fi retras dreptul de a profesa. Dar cu cine s-ar mai fi populat sala ei de așteptare ?

Poolo își întrebuse bolnava asupra relațiilor cu rudele. Cumnații și socrii, din partea soțului fără să i-o fi spus, o suspectau de crimă. Legăturile ei cu acești oameni n-au fost bune nici înainte. Ea era singură la părinți, iar tatăl îi murise. Mama n-ar fi putut s-o ajute cu cine știe ce pentru a se putea pune pe picioare. Iar ca să-ți faci o clientelă nouă dura ani de zile, ani în care trebuia să dispui de un minim de capital pentru a putea rezista. Iar în oraș mediul medical îi cunoștea situația și nu erau indicii să fie de acrod cineva s-o angajeze la un spital sau la o clinică.

„Se spune de multe ori că pentru a salva pe cineva ești pus în situația de a omori“ gîndi Poolo. În legătură cu Luiza Săvescu raportul său era invers, pentru a o distruge trebuia să se străduiască în prealabil s-o salveze. Deși îi ceruse lui Stachel să nu-i popularizeze vizitele în apartamentul fostei sale paciente, lucrul se aflase. Primind felicitările colegilor, Poolo găsi prilejul de a interveni pentru cea pe care a vindecat-o, dar toate argumentele sale au rămas zadarnice : nimeni nu-i oferea altceva decît promisiuni vagi sau refuzuri politicoase. Luiza Săvescu era mai compromisă decît se părea și nimeni nu risca s-o ajute,

mai ales că printre confrăți exista părerea că nu mai poți fi complet redresat din starea gravă în care se aflase pacienta doctorului Poolo și că vindecarea nu este decît o perioadă mai scurtă sau mai lungă de abstenență, după care totul va porni inevitabil de la început.

Și totuși Poolo era convins că Luiza Săvescu, pentru a fi crezută, va trebui să-și redobîndească poziția de dinaintea morții soțului ei, pentru că — gîndea el — una este să te afli în fața mărturiei unei persoane onorabile, un medic, și alta este ca această mărturie să vină de la o deklasată, de la o persoană considerată iresponsabilă. Mai poate avea o astfel de declarație o valoare juridică?

Era clar că reabilitarea socială nu putea veni decît o dată cu schimbarea decorului. Poolo o mai întîlni de cîteva ori — nu acasă la ea ci în localurile în care-și dădeau întîlnire — și o sfătui să vîndă tot și să se mute, de preferiță într-un oraș cît mai mare, dacă se poate chiar la București. Ea se crampona de piedici materiale și emitea pretenții fanteziste pentru noua ei viață, uitînd că pînă una-alta mijloacele ei se reduceau la minimum.

Lui Poolo ultimele luni îi ridicaseră considerabil posibilitățile financiare și el se oferi bucuros să-i pună la dispoziție o sumă pentru început, dar iluziile ei nemăsurate și o încăpăținare al cărui suport Poolo nu-l putea pricepe o făceau să refuze ori ce ajutor material, chiar sub formă de împrumut, cum încercase el s-o convingă.

Pe zi ce trecea situația ei devenea tot mai încurcată; timpul vindecă întotdeauna, arma sa cea mai eficace fiind uitarea și de cele mai multe ori distrugerea pînă la dispariție. Vremea construiește arareori și de și mai puține ori în limite acceptabile pentru subiectul pe care acționează. Deocamdată, zilele treceau în defavoarea Luizei Săvescu și a proiectului lui Poolo, iar acesta reveni la vechiul său obicei nu numai de a visa castele de nisip, dar și de a încerca să le construiască. Prin cap îi mișunau planuri absurde și în zelul său nu pregetă să încerce să și le pună în aplicare.

Poolo știa că Luiza Săvescu a fost scoasă cu bună știință din afacerea morții soțului ei și avea naivitatea să-și imagineze că cei care au făcut această manevră sînt interesați de continuarea afacerii, în măsura în care ea ar putea să

reapară pe tapet. Își mai închipuia că nu le era indiferentă soarta Luizei Săvescu celor care au avut grijă să fie menajată această femeie și că, cel puțin în măsura în care ea reprezenta un pion în combinație, cei interesați se vor îngriji de ea. Situația mai mult decît absurdă se dezlănțui atunci cînd Poolo îi ceru o audiență lui Martin, cu rugămintea de a obține din partea acestui personaj o înlesnire la reabilitarea socială a Luizei Săvescu, situație o dată absurdă deoarece Poolo îl ura pe Martin — unul dintre foarte puținele personaje față de care resimțea Poolo un asemenea sentiment — și încă o dată absurdă pentru că încerca să restabilească vina celei pentru care cerea protecție. Predispus spre comparații simpliste, el își imagina că va ajunge la ceea ce încerca să obțină asemenea unui drum de cale ferată care pentru a atinge o anumită stație situată la nord de locul de pornire, este obligată să se îndrepte la început chiar în direcție contrară pentru a putea ocoli astfel un munte sau un teren mlăștinos. Și asemenea călătorului din vagon, Poolo se străduia să știe mereu cu exactitate cînd stă cu fața și cînd cu spatele spre ținta spre care se îndreaptă trenul. În realitate, lucrurile se dovediră cu mult mai simple. Cînd reuși, în sfîrșit, să dea cu ochii de Martin, Poolo își dădu seama că cererile sale nu au nici un contur exact, că influența lui Martin nu se canalizează decît în direcția dorită de aceasta. Martin îl primi fără plăcere și-i spuse pe șleau că vindecarea Luizei Săvescu nu aduce foloase nimănui, și după cum se pare nici măcar fostei doctorițe. Apoi își puse masca. Îi spuse că îi este peste putință să înțeleagă de ce i se adresează Poolo tocmai lui în încercarea de a se găsi un aranjament pentru femeia aceea și cu niște răspunsuri politicoase, dar reci, termină discuția care nici nu avuse timp să înceapă.

Bineînțeles că Poolo venise ca de obicei înarmat cu o poveste, își zise că va relua discuția din restaurant în care Martin parcă vorbise despre niște bilețele, nu-și amintea prea bine despre ce vorbiră atunci, dar știa că la Continental, individul din fața sa parcă își lepădase masca.

Se afla acum în fața biroului înaintea căruia mai șezuse cu cîteva luni în urmă și-și aminti că și atunci se așteptase ca pauza să ia sfîrșit printr-un politicos picior în dos pe

care îl va primi cadou de la importantul funcționar, dar își mai aducea la fel de bine aminte că acest lucru nu s-a întâmplat.

— Acum, nu vă supărați, domnule doctor, am foarte mult de lucru, îl trezi Martin la realitate, voind parcă să-i dovedească un aspect al zicalei după care nu toată ziua-i duminică.

Lui Poolo îi deveni clar în răstimp de o secundă ceea ce nu a reușit să înțeleagă atîta timp; pentru Martin el nu reprezenta decît un Naiv cu „n“ mare — ca să nu spun „prost“ — și că îl trata ca atare fără să-și piardă prea multă vreme cu el. (De altfel, pentru indivizi de teapa lui Martin convingerea fermă este că nu există decît un șir lung de proști și că sarcina lor este să-i extragă pe cei cu care să-și facă interesele). În situații asemănătoare în nouăzeci și nouă la sută din cazuri Poolo era cuprins de o descurajare care-l paraliza. Se întîmplă ca excepția să se producă tocmai atunci și bineînțeles că sub forma unui protest gălăgios și inutil :

— Noi doi am vorbit odată ceva la Continental, dacă vă aduceți cumva aminte.

Probabil că Poolo ridicase vocea, pentru că Martin îi atrase atenția să vorbească civilizat.

— Înțeleg că ați avut nevoie de o victimă, dar de ce mai distrugeți acum și un alt om, și încă pe degeaba ?

— Domnule, spune-mi odată clar ce vrei ? Și explică-mi pe cine distrug eu acum ?

— Dacă vă e totuna ce se întîmplă cu această femeie, de ce nu-l scoateți pe Gruia de la închisoare, băgînd-o pe ea în locul lui ? Dacă tot vă e indiferent . . .

Pînă și Poolo își dădea seama de stupizenia celor pe care le debita, el venise înarmat cu totul alte intenții în biroul în care se afla, dar gura și sentimentele i-o luară înainte și-l făcură să vorbească razna. Era conștient de tot, dar pur și simplu nu se putea opri. Cînd termină, în sfîrșit, și se așternu din nou tăcerea aceea „polițienească“, atît de specifică biroului lui Martin, Poolo dorea pentru prima dată să fie dat afară, să se afle pe stradă sau oriunde altundeva, să nu-l fi întîlnit niciodată pe Martin, sau să fie cu trei ani mai bătrîn sau mai tînăr.

Cînd se văzu în sfîrșit afară — după cîteva minute se sculase, bolborosise cîteva cuvinte fără înțeles și ieși — lui Poolo îi veni s-o ia la goană, să fugă cît îl țin picioarele pînă ce va cădea jos. Nu-i mai ardea nici de Luiza Săvescu, nici de Martin, nici de nimic și timp de cîteva zile simpla amintire a acestor personaje îl făcea să i se zgribulească pielea.

Apoi își reveni ; primul pe care-l lăsă să-i reintre în intimitate fu Marius, apoi și pe ceilalți în măsura în care simțea că o prezență se leagă de alta.

Așteaptă o vreme ca lucrurile să se aranjeze de la sine și într-adevăr Săveasca își găsi o slujbă într-un laborator de la Institut. Poolo nu reuși să afle ce face fosta sa bolnavă în acel laborator și nici cine a vîrît-o acolo, dar erau amănunte care îl interesau în prea puțină măsură.

După succesul cu Luiza Săvescu rațiunea cabinetului său i se părea tot mai nebuloasă, continua să lucreze pentru că nu știa de ce altceva să se apuce ; fișele sale reluate după atîta vreme se dovedeau sterile, lipsite de orice fundamentare, (el se consola că n-a venit încă vremea unor cercetări fundamentale de genul celor pe care le-a încercat, pînă ce științele limitrofe nu vor furniza materialul strict necesar).

Apoi așteptă cu sufletul la gură să vadă ce se va întîmpla mai departe în legătură cu afacerea Gruia. Era într-o situație asemănătoare cu cea în care se găsește un genist atunci cînd, lungit pe burtă în iarba udă, așteaptă ca podul minat să sară în aer înainte ca dușmanul să fi apucat să-l treacă. Îi dăduse răgaz patru luni Luizei Săvescu pînă să se reclame și fixase data pentru un mijloc de lună de care nu-l mai despărțeau decît două luni, o lună, o săptămînă, o zi... Apoi mai trecură alte cîteva zile fără ca Poolo să afle nimic. Pînă la urmă nu mai răbdă și trecu pe la biroul lui Perța, locul în care o trimise pe criminală să se denunțe.

De data asta Perța se găsea singur în cabinet, îl primi pe Poolo cu cafea, era seară și amîndoi erau obosiți, iar judecătorul era bucuros că a intervenit ceva care să-l sustragă de la muncă, o discuție de orice fel.

Poolo îi spuse că a fost cel care a vindecat-o pe Luiza Săvescu și că fosta sa pacientă i-a mărturisit că...

— A, v-a spus și dumneavoastră povestea aceea?...
intră în vorbă judecătorul de instrucție.

— Se pare că este adevărat.

— Poate, dar pentru că declară că a făcut o crimă...
fără să o poată dovedi...

— ?!

— Păi, da, nu știu dacă știți, femeia aceea se spune că
a fost... adică dumneavoastră ați tratat-o...

— Și nici nu se va cerceta?

— Ce să se mai cerceteze? De altfel toată povestea
asta nu mai intră de mult în atribuțiunile mele. De fapt
eu mă ocup mai nou de delicvența juvenilă.

— Bine, dar un om putrezește în închisoare în timp ce
adevăratul asasin, deși își mărturisește vina, se plimbă
mai departe pe stradă!

— Domnule doctor, eu vă admir entuziasmul, dar vă
sfătuiesc să nu vă mai interesați de afacerea asta!

— M-au mai sfătuit și alții și o s-o mai facă mulți!

— Vedeți dumneavoastră, ca să obțineți repunerea pe
rol a procesului este necesar să treceți printr-o anumită
filieră... să-i zicem birocratică. Eu nu mă mai ocup de
asemenea probleme, iar cel de care veți da, sau poate că
vor fi mai mulți, se vor întreba din prima clipă ce inte-
res aveți dumneavoastră să dezgropați morții.

— N-au decît să se întrebe!

— Și printre alte întrebări o să-și amintească și de
cabinetul doctorului Poolo și își vor imagina un fel de
doctor Caligari, un individ care folosește metodele sale
nu numai pentru vindecarea pacienților care i se încre-
dintează ci și pentru... alte lucruri...

— Și ce importanță au toate astea dacă se va afla pînă
la urmă că tot eu am avut dreptate și că Gruia e nevinovat?

— Tocmai că nu cred că se va afla așa ceva... Impo-
triva lui Gruia au depus numeroși martori, iar împotriva
doctoriței aceleia nu există decît propria ei acuzare, care
nu poate fi luată nici ea sută la sută în considerație.

— Dar dumneavoastră . . . dumneavoastră nu credeți că Marius . . . vreau să spun Gruia, e nevinovat ?

— N-are importanță ce cred eu ! De altfel dacă pot să afirm ceva, atunci acest lucru ar fi acela că argumentele pe care le strîngeți dumneavoastră pentru eliberarea lui Gruia . . . sînt, hai să le spunem atacabile.

— Dar pot fi susținute !

— De către ce ? Și de către cine ? Dar nu m-ați înțeles : ceea ce vreau eu să vă spun este că protejatul dumneavoastră nu cred să scape într-un asemenea mod . . .

— Sînt dator să încerc !

— Și nici că este cuminte ceea ce faceți . . .

— Asta este altă poveste !

— . . . și că dacă mi-ați permite să vă dau un sfat, acesta ar fi să vă lăsați păgubaș. Poate că o amnistie o să-i mai ușureze și lui Gruia soarta.

— Cred că nici dacă ar apare doctorul Săvescu însuși nu l-ați crede că Gruia este nevinovat ! Și nici dacă sora Daia ar fi capabilă să iasă din mormînt și să jure la bară n-ați lua-o în seamă !

— De ce nu vreți să mă înțelegeți ? V-am mai spus că acum nu mai are nici o importanță ceea ce cred eu ! Cu atît mai mult ar trebui să mă ascultați, ca pe un sfătuitor dezinteresat.

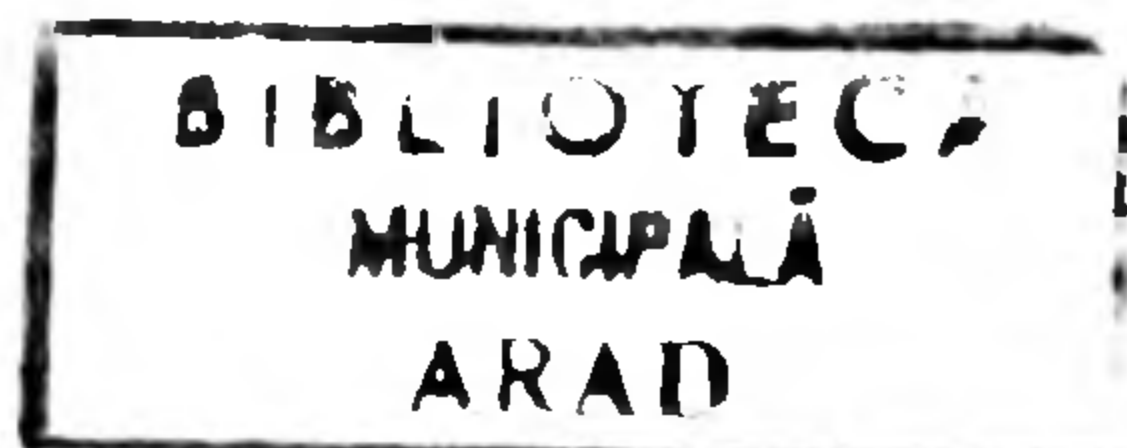
Fără să mai spună ceva, Poolo se sculă și ieși. Pe coridor își aduse aminte de ceva și mai intră odată să-l întrebe pe Perța :

— Și după părerea dumneavoastră cine ar trebui să fie convins că Gruia nu este vinovat și că Luiza Săvescu este adevărata asasină pentru ca să se facă dreptate ?

— Domnule Poolo, dumneavoastră sînteți singurul în măsură să judecați asupra acțiunilor pe care le veți întreprinde. În ceea ce mă privește, aș risca să afirm că nu numai afacerea Săvescu este singura culpă a lui Gruia. Asta bineînțeles între noi fie vorba.

— Da, și ?

— Și atît . . . În rest, trageți dumneavoastră singur concluziile . . .

Apoi vru să se consulte cu Don. Îl căută la ZORILE, dar ziarul fusese suspendat.

Într-una din zilele următoare Poolo o întâlnește întâmplător pe Luiza Săvescu. O întreabă dacă e adevărat că s-a autodenunțat în afacerea morții soțului ei.

Ea dădu afirmativ din cap.

— Și de ce ai făcu-o ?

— ? !

— De ce te-ai dus să te acuzi, acum când nimeni nu te mai sîcîie cu întrebări ?

— ? !

— Nu înțelegi ce te întreb ?

— Tot nu m-a crezut . . .

— Dar eu te întreb . . .

— Nu înțelegi că nu m-au crezut ?

— Și acum ce ai de gînd să faci ?

— Nimic. Ce-ai vrea să fac ?

Într-altă zi începu să nu mai aibă rezultate la cabinetul său. Doamna Comșa îl sfătui să plece undeva să se odihnească și Poolo își dădu seama că dacă și o femeie atît de practică îl îndeamnă să-și întrerupă „exploatarea minei de aur“, cum îi numea pe ascuns doamna Comșa cabinetul, atunci într-adevăr munca sa nu mai are nici un randament.

Altă dată Iuliu Pop îi povesti că Don se află în anchetă la Martin.

Apoi se întîmplă s-o vadă de departe pe doamna Gruia pe stradă, iar în altă zi să se întâlnească nas în nas cu doamna Bunescu, astfel încît să n-o mai poată ocoli, și atunci își aminti din nou prea dureros de fostul său prieten și amînă plecarea hotărîtă pentru a mai scormoni nișel în vechile-i castele de nisip.

La început își făcuse tot felul de scrupule în legătură cu hipnoza, în legătură cu dreptul pe care și-l asuma atunci cînd sugera altei persoane anumite idei. Dar pe neașteptate își dădu seama că scrupulele-i sînt ridicole, că el nu face decît o sugestie individuală, că nu cuprinde

decît un număr limitat de indivizi, în vreme ce din tribunele oficiale, de la radio, din ziare se exercita sistematic o hipnoză mult mai penetrantă contaminînd mii și mii de oameni cu beția șovinismului, a brutalității, cu o filozofie a terorii. Așa că Poolo, de la un timp — cel puțin în această privință — încetase să-și mai facă scrupule.

Iar lunile treceau și amintirea ultimei întrevederi cu Martin se mai estompă, se mai modifică, și alături de strîngerea de inimă pe care o resimțea ori de cîte ori se gîndea la ea și vechea ură renăscu, încet, pe furiș, umilă, nechemată și nesimțită la început, plină de sine, sîcîitoare și despotică odată ce și-a dat arama pe față. Și înghițindu-l cu totul, se născu noua himeră, cea destinată lui Martin.

CAPITOLUL IX

Grădina era despărțită de curte printr-un șir de tufe cu fructe mici, roșii. În urma acestora veneau câteva straturi de legume, iar în fund cotețele de păsări și un loc al nimănui sub câțiva pomi cu nuci mari și grele. Acum nucile abia se nășteau printre frunze, dar atunci când începeau să cadă, gardul devenea un obstacol neînsemnat pentru copiii din curțile alăturate, logodite cu locul de baștină al bătrânilor nuci prin crengile care au refuzat să respecte arbitrariul unor ziduri, aruncându-și parte din umbră și povară la vecini. Dar deoarece nucii nu-și arătau încă tentațiile, locul era liniștit, iar de pe banca pri-

mitivă și roasă de ploi, șchioapă și sprijinită de un pom, Poolo nu era deranjat decât de larma orătăniilor, ținute și ele la distanță de Lord, cîinele lup al gazdei.

Poolo stătea cu o carte în mîină, dar nu citea ci mîngîia animalul culcat între picioarele sale. Lord era un cîine mare și foarte rău; pe cei care-i cunoștea, un număr mic de privilegiați, îi lăsa să-l dezmierde în fel și chip și nu protesta nici la un tratament aspru, ci din contră, primea orice lovitură cu umilință. Pe oricine altcineva era mereu gata să-l sfîșie. Această răutate selectivă îl făcea pe Poolo să filozofeze și să stabilească tot felul de asemănări și deosebiri între firea omului și cea a cîinelui. Omul este o ființă mai complicată, totuși, așa că dacă animalului i se pot ușor aduce o serie de justificări, ființa umană își motivează mai nebulos deprinderea de a mușca.

Deodată Lord se smuci, ciuli urechile și o zbughi direct printre tufe spre poartă. După un timp se auzi vocea gazdei și apoi poarta închizîndu-se. Acum Poolo știa că se află singur în toată casa. Lăsă cartea, își scoase cămașa, aruncă papucii și se culcă în iarbă. De mic aceasta era activitatea sa preferată: să se uite cu ochii mijiți întîi la cer, să vadă norii albi apărînd și dispărînd pe după frunze, fîșii mititele de culoare cernute prin sita genelor; apoi cînd se satură de atîta frumusețe, să se rostogolească pe burtă, să ochească un smoc mai mare de iarbă, să-și culce un obraz pe pămînt și să privească vegetația de la înălțimea furnicilor: păduri nesfîrșite, liane, și cel mai frumos păpădiile: păpădiile își arată adevărata vrajă doar dacă sînt privite de jos.

Apoi sări în picioare și se cățăără într-un nuc: urcă sus, cît putu mai sus, pînă ce simți crengile îndoindu-se sub greutatea lui. Atunci își căuta un loc mai sigur, se instală călare pe o ramură groasă și își propti spatele cu alta. Își roti privirea și văzu curțile alăturate și un bătrîn săpînd într-o grădină. Îl urmări mult și nu gîndi la nimic, mulțumit că poate privi, iar după o vreme îi păru rău că nu și-a adus și cartea sus, sau măcar pipa, și privi banca pe care le lăsase — îl văzu doar pe Lord fixîndu-l cu o uitătură mirată. Se strîmbă la cîine și acesta dădu mulțumit din coadă, apoi mai stătu un timp, dar nu-și

mai simțea inima chiar atît de ușoară ca înainte. Se scotoci prin buzunare după ceas, coborî din nuc, se îmbracă și intră în casă. Lord se ținea smerit după el umblînd pe cărare pentru că și-a adus aminte că i s-a interzis să dea iama printre straturi. Și în fața ușii camerei lui Poolo se opri cîinele pentru că nici acolo nu-i dădea voie stăpîna să intre. Dar, cînd îl chemă Poolo, se furișă fericit înăuntru, întinzîndu-se lîngă canapea. Poolo aruncă pe un scaun volumul pe care-l citise și cînd fu gata de plecare, Lord tocmai cerceta coperta de la cartea lui V. Ventivegni, „Hipnoza și implicațiile ei civile“. Apoi îl petrecu pe Poolo pînă la poartă și-l urmări printre zăbrele cum se depărtează. Rămînea singur acasă și nu mai era nimeni pe care să-l iubească. Poarta nu era încuiată. Dar să poftească un străin să intre !

Orașul era luminos și gol. Lumea se afla la muncă sau stătea acasă, căuta umbra undeva pe malul rîului sau își ușura digestia prin somn. Pe stradă se aflau doar copiii și cei care erau obligați să facă drumuri atunci cînd soarele de după masă este mai cald. Deocamdată zăpușeala nu speria încă mai pe nimeni, era abia începutul verii, iar anotimpul visat de atîtea luni nu apucase încă să dezamăgească, să plictisească și să enerveze. Totuși, străzile la ora aceea erau mai mult pustii.

Poolo mergea fără să se grăbească — întotdeauna se grăbea, graba îi intrase în sînge — dar acum mergea încet, admira apa și transpira. Brațul mort al rîului era aproape sec și cîtorva ținci care se bălăceau în el, apa cu greu putea să le ducă bărcuțele de hîrtie.

Soarele reușea să se facă ghicit și prin perdelele grele. Dar prezența sa nu mai era cea predominantă ca cea de afară : acolo, în camera aceea parfumată, pînă și soarele nu era decît un element de decor. Cînd intrase ardea un bec, dar după ce l-au stins („Cred că pe căldura asta e mai indicat să discutăm pe întuneric“), lumina de afară deveni cea care dădea odată cu obișnuința ochilor contur lucrurilor.

— Sper că nu am întîrziat, spuse Poolo în timp ce intra. Camera era aceeași cu cea pe care o văzuse cu un an în urmă, dar vremea îi dădea alte reflexe de culoare. Interiorul era format din elementele încăperilor respecta-

bile și burgheze pe care Poolo le vizitase de atâtea ori, dar aranjarea acestor elemente era alta. Existau husele de pe tapițerii, existau bibelourile, exista abajurul mare de la lampă și mobila din lemn sculptat, și diferite lucruri de mână împrăștiate peste tot. Și mirosul era același. Și totuși era altfel. Exista o anumită ordine dictată nu de tradiția decorării, ci de reflectarea unui caracter complicat și plin de surprize. Că s-au păstrat piesele convenționale dovedea nu că stăpînul casei ar fi un original, ci doar că firea îi era deosebită. Inevitabila masă cu cele șase scaune care să ocupe centrul camerei lipseau. Exista în schimb o măsuță rotundă cu trei fotolii, și se afla de față și clasicul serviciu de lichior. Dar acesta nu în vitrină ci la îndemînă, mereu gata de a fi folosit.

— Nu, n-ați întîrziat, dar mă bucur că ați venit mai repede. Prietenul nostru m-a anunțat că va fi obligat să întîrzie.

Gazda manevra un uriaș samovar din argint. Vasul se afla pe un suport împreună cu cîteva cești și o zaharniță, iar totul era fixat pe patru picioare înalte și subțiri. Mica mobilă era prevăzută cu roți și cu un mîner cu care putea fi manevrată cu ușurință printre invitați fără ca cineva să fie obligat să se scoale în picioare pentru a se servi. Lucrătura de argint a farfurioarelor prezenta scene mitologice. Cea care se nimeri la Poolo o reprezenta pe Medeea ucigînd-o pe Glauce. Pe zaharniță era gravată Hero aruncîndu-se din turn, în timp ce lingurițele avea mînererele formate din cariatide. Dacă nu le priveai cu atenție, piesele serviciului nu se deosebeau prea mult de atîtea și atîtea cești de argint care tixeau casele avute. Zahărul avea un gust ușor acrișor.

— Chiar pe vremea aceasta este indicat ceaiul. Mulți preferă pe timp de vară apa rece sau înghețata și peste un timp se miră că transpiră. Cu ceaiul este exact invers.

Dar nu era articolul obișnuit de băcănie, ci un produs al unor plante din care puțină lume știe că se poate face ceai. Amestecat cu zahărul acela acrișor, cu esență de rom și mirodenii, conținutul ceștilor devenea albăstrui roșcat din roșul aprins pe care-l arunca în timp ce se scurgea din samovar. Din ceașca largă aburii se amestecau cu fumul alb al țigărilor lungi cu filtru din carton galben.

Fotoliul în care se așezase făcea la prima vedere impresia unui scaun tapițat, dar perna era moale și adîncă și Poolo se afundă cu tot corpul, lăsîndu-se învăluit de mireșme. Printre genele mijite avea cu totul altă privilegiate ca atunci cînd cu cîteva minute în urmă se afla călare pe o creangă a unui pom înalt: lumina era roșie, roșu închis, și se pierdea prin aerul greu de miros și fum.

— Încetul cu încetul a ajuns mai cuminte să ascund prietenia pe care mi-o purtați: celebritatea dumneavoastră produce obligații — prea multă lume mă roagă să încerc să obțin o oră de consultații.

Vorbele veneau încet, ocolind obiectele din încăpere, furișîndu-se prudent. Sensul lor i se părea lui Poolo mai puțin interesant decît sunetele înseși, cele care în atmosfera încăperii primeau o consistență aproape materială.

— Asta probabil pentru că obișnuiți de atîtea ori să vorbiți cu pacienții dumneavoastră fără a folosi cuvintele ca simplii cărauși de sens, dîndu-le un rol prin ele însele.

Poolo trebui doar să întindă mîna pentru a putea lua de pe birou cele două volume groase legate în pînză roșie. Erau tot Istoria obscenă a războiului mondial, aceleași două cărți pe care le văzuse acolo și cu luni în urmă. Și totuși ambianța nu părea un simplu decor, poate cel mult în măsura în care cel care o regizase făcea el însuși parte din acest decor. Desenele din carte reproduceau cele mai ordinare fițuici, desene pornografice și fotografii necuvincioase. Primele rînduri peste care-și aruncă Poolo ochii comentau un citat dintr-o revistă a vremii și introduceau cele extrase într-o statistică.

— Lumina și-a făcut o impresie deosebit de ... de fantastică despre dumneavoastră.

Terminologia cărții îi era prea bine cunoscută. Totul era logic, exact, cu iz științific. Doar premiza era discutabilă. Dar în asemenea domenii cîte premize fundamentale certe cunoștea Poolo? Lăudabil cel puțin eșafodajul. Privea totuși fără plăcere cartea.

— Nu trebuie să vă apărați! Toți sîntem ciudați. Cu ceea ce vă îndeletniciți vă cam obligă să păreți deosebit.

— Dumneavoastră m-ați cunoscut și înainte de ...

— Ne cunoaștem atît de puțin ...

De după sticla bibliotecii îl priveau tăcute cotoarele cărților. Printre ele, mai la o parte și aproape ascunse cu totul de perdeaua de postav verde, câteva volume mici, îndesate, lunguiețe, asemănătoare formatelor albumelor de familie. Cu un efort minim, săltându-se doar puțin în fotoliu, putu să se convingă de paginile groase de album. Pozele probabil că nu reprezintă amintiri de familie, gândi Poolo, dar nu dorea să le cunoască conținutul.

— Și e firesc să vă privească oamenii mai mult decât ca pe un simplu medic. Mai degrabă ca la un vraci se uită pentru că sînt obișnuiți de mii de generații să se teamă. Se sculă și luă un volum din bibliotecă. Între două pagini o vedere veche ținea loc de semn de carte. Florescu frunzări tomul : Uite ! Pe vremuri Sebastian apăra oamenii de ciumă, Athanasie vindeca durerile de cap, lui Bernardin trebuia să i te adresezi dacă erai răgușit, iar lui Kilian în caz de paralizie ; Valentin era cel ce vindeca epilepsia, Laurențiu arsurile și Apollonia durerile de măsele ; Benedikt oferea antidotul la otrăvire, iar Adalgunda la cancer. La ei te duceai, îi implorai și așteptai apoi verdictul, adică vindecarea sau persistarea răului. Îi puteai ruga, dar nu te puteai tocmai pentru că discuțiile aveau loc unilateral. De aceea oamenilor le era frică de ei. Cu dumneavoastră lucrurile stau și mai aparte. Mi s-a spus că în sala dumneavoastră de așteptare lumea nu discută decât despre minunatele fapte ale vraciului, astfel încît ceremonialul invocării și elogierii respectivului patron — adică a dumneavoastră — are loc acolo și se petrece tot în lipsă. Doar altar și fetiș mai lipsesc în acea vestită sală de așteptare pentru a pregăti spiritele pentru extazul dinaintea Întîmplării. Dar ca și în fața vechilor zei antici sau a sfinților care le-au luat locul cu câteva mii de ani mai tîrziu, teama izvorăște din măreția obiectului invocat și din incertitudinea că ruga va fi luată în seamă. Problema constă doar în a fi ales pentru vrajă.

Florescu vorbea pe un ton egal, fără a încerca să-și complimenteze sau să-și ironizeze oaspetele. În cuvintele sale, Poolo nu reprezenta decât un subiect, cel despre care tocmai povestea, și care doar întîmplător se afla în încăpere.

Ochii lui Poolo căutau printre cotoarele aflate mai aproape privirii. „Rasputin“ era titlul unei cărțului groase în ediție populară. Volumul ieșea puțin din șirul cărților din raft. Dacă n-ar fi fost sticla, l-ar fi scos de acolo, sau măcar l-ar fi aranjat la loc. Sticla era rece și mîna lăsă un semn acolo unde a atins-o.

— Cred că prin faptul că Poolo nu vindecă numai răgușeala ca Bernardin sau oprește doar contaminarea ca veșnic tînărul Apollon, ci poate fi solicitat pentru ori ce rău, face să-i crească nimbul. Ba da, ba da, pentru ori ce te poți adresa lui Poolo, chiar dacă el nu se apleacă asupra tuturor. Selectivitatea sa este de altă natură : pe unii îi vindecă de paralizie, pe alți paralitici nici nu-i privește. Da, dar asta . . . cauza și natura bolii nu-l interesează pe bolnav. Faptul că pe unii îi tratează și pe alții nu, îl impresionează pe solicitant, dîndu-i incertitudinea aceea care îi absoarbe toate celelalte gînduri.

Sticla bibliotecii era întreruptă de fișii de lemn. Aspectul era banal, dar privit foarte atent, chenarul care împodobește aceste fișii era înzestrat la colțuri cu capete de meduză cu ochi de sticlă roșie care te urmăreau pretutindeni și care se rostogoleau atunci cînd apucaii de mînerul de metal al ușii dulapului, mîner născut din împreunarea a două palme înmănușate ce se strîng, degete lungi prevăzute peste mănuși cu inele cu pietre cu sigil.

— Iar dacă patronii medicinei medievale nu răspundeau decît la o singură întrebare, la o singură solicitare strict specializată — sau nu se sinchiseau nici de aceasta — astfel încît nu te puteai aștepta (dar nici teme) de nimic altceva, cu cineva de la care poți cere atîtea, trebuie să te și aștepti la un număr infinit de răspunsuri. Și cine le poate cunoaște pe toate ?

Poolo se sculă și examinează de aproape efigiile de pe mîner. Lucrătura atît de fină își dezvăluia doar unei priviri atente înfățișarea. Dar își dezvăluia oare și tainele ? Sau poate că nici nu avea taine de dezvăluit. Dulapul, banal în aparență, fusese meșterit pentru cunoscători rafinați. Asemenea bibliotecilor de duzină, vitrina era prevăzută cu un mîner din metal galben patinat de vreme ; trebuia să te apleci asupra lui pentru a-i deosebi desenul : un profil bărbos pe un inel, o figură tratată aproape

caricatural, o căciulă țuguiată sau poate o scufie de noapte ; o față de femeie cu obraji umflați și sugîndu-și degetul mare, pe cealaltă mînușă ; prin strîgerea mîinilor cele două inele s-au apropiat, caricatura strîmbîndu-se aplecată peste femeia îmbufnată.

— Se povestește că ați preparat droguri minunate cu izuri ciudate și că pacienții nici nu știu cînd le primesc, dar le țin minte multă vreme mirosul. De altfel nimeni nu poate spune nimic despre tratamentul prin care l-ați vindecat și nici nu știe de ce a fost tocmai el ales pentru a fi tratat. Da, da... Se poate că pentru dumneavoastră... se poate că pentru dumneavoastră să fie simplu de ce l-ați ales pe unul și nu pe altul. Știu că nu orice se pretează la hipnoză. Dar bolnavul nu va înțelege astfel de ce el a fost vindecat de paralizie în timp ce pe altul l-ați lăsat olog. Iar celălalt nu vă impută nimic ci doar își face lui însuși remușcări.

Poolo dă drumul cataramii și se așează înapoi în fotoliu. „Sînt multe lucruri de văzut aici și probabil că și mai multe lucruri interesante rămîn dosite în unghere ferecate“. Își imaginează că Florescu a murit și că el, Poolo, a fost numit executorul testamentar. Își savură gîndul umflînd cu imaginația lucrurile printre care ar scotoci cu mîinile. Ridică ochii și privi cu atenție doamna înfășurată în văluri negre. Încercă să străpungă straturile de vopsea și să descopere sub ele o pictură celebră.

— Un om cu care nu te poți tocmi și care dispune de atîta putere împrăstie în jurul său inevitabil și teamă. Dar cînd forța acelui om se traduce sub înfățișări nebănuite și atît de neclare mai avem de-a face numai cu teamă ?

Pe Poolo începea să-l plictisească pălăvrăgeala lui Florescu. Dar cum cel pentru care venise întîrzia, era obligat să etaleze o mutră politicoasă și să participe cît de cît la discuție.

— De obicei sîntem înclinați să judecăm anumite lucruri deși nu avem o imagine întregă asupra lor, asemenea unui chibiț care urmărește o foarte disputată partidă de șah și care din cauza aglomerației curioșilor din jurul mesei de joc nu vede decît un mic număr de pătrățele albe și negre, capetele celorlalți curioși împiedicîndu-l să

vadă toată tabla ; și totuși omul nostru nu poate să nu facă pe sfătuitorul cerînd capturarea unei piese, fără să vadă că aceasta este apărată de la distanță de un nebun ascuns în colțul tablei de borul unei pălării care se interpune privirii chibițului nostru. Fără să cunosc întreaga situație existentă, patima jucătorului mă împiedică și pe mine să fiu un chibiț bun, adică să-mi țin gura.

Am văzut desigur doar o parte a tablei. Iar comentariul nu-l fac decît cu mine însumi, fără a-mi permite să-i dau vreun sfat jucătorului cu care țin. Din capul locului trebuie să precizez că la fel ca orice chibiț am trecut într-o „tabără“ și socotesc în gîndul meu combinațiile din punctul de vedere al acestei tabere. De ce am ales acest jucător ? Pentru că mi se pare că joacă mai altfel decît ceilalți pe care i-am văzut pînă acum și pentru că acest „altfel“ mă face curios. De partea cealaltă a mesei se află un jucător tradițional deosebit de puternic, un om care a dat numeroase simultane fără să cunoască înfrîngerea. Acesta așteaptă greșala adversarului, iar cînd se află în impas propune remiza care datorită renumelui său este acceptată numadecît. Dar jucătorul meu preferat nu joacă la remiză. Nu este un profesionist ca celălalt, a nimerit nici el nu știe cum în joc, și pentru că nu posedă suficiente cunoștințe teoretice, se folosește de restul învățămîntelor pe care le-a putut lua din viață și cu care încearcă să se ajute.

Am venit puțin după începerea jocului — dacă veneam la timp sînt sigur că aș fi obținut un loc mai bun lîngă masă și aș fi putut urmări în bune condiții întreaga suprafață a tablei — și de aceea mult timp nu am fost în măsură să-mi reproduc amănuntele care au dus la declanșarea ostilităților între doi parteneri atît de diferiți și doar desfășurarea ulterioară a luptei mi-a înlesnit o explicație personală asupra circumstanțelor care au făcut posibilă această partidă. Chiar dacă fabula nu corespunde întrutotul realității, explicația mea mi s-a părut și mi se pare suficientă și nu voi insista asupra ei, cu atît mai mult cu cît ea nu reprezintă decît o unealtă necesară mie, adică a chibițului.

După ce am intrat în sală, am început să mă plimb ca de obicei printre mese, aruncînd o privire ici, alta la altă

masă, furînd de pretutindeni cîte o mutare, dar fără a găsi încă jocul lîngă care să mă aciuez. În jurul unei partide era înghesuială mai mare ca pe lîngă celelalte și potrivit vechiului obicei de chibiț m-am înghesuit și eu acolo unde mulțimea era mai deasă. În fața profesionistului era așezat cineva pe care nu-l văzusem încă jucînd, unul dintre cei pe care i-am mai întîlnit prin sală, cu care am schimbat o dată cîteva impresii asupra unei partide la care s-a nimerit să asistăm amîndoi. M-am interesat cum de a îndrăznit să înceapă un astfel de necunoscut o partidă cu marele maestru, știind pe ce mize mari obișnuiește să joace acesta. Mi s-a spus că de fapt partida fusese începută de altcineva, dar că la un moment dat primul adversar al profesionistului a reclamat o neregulă în jocul maestrului, că s-a ajuns la ceartă și că s-a oferit tînărul acela, care se afla tocmai de față, să continue partida. Poziția fusese deranjată și refacerea ei a iscat discuții. M-am mirat că la nivelul maestrului mai încăpeau controverse în reconstituirea unei poziții, dar mi-am amintit că nu de puține ori gurile rele au mai pomenit de cazuri asemănătoare la masa profesionistului. Dar ca de obicei faima a învins și cel îndepărtat a fost... adversarul.

Bineînțeles, cei de față s-au simțit obligați să-i amintească tînărului miza mare pe care se juca — profesionistul n-a schițat nici o mișcare atunci cînd i s-au înlocuit parteneri — dar totul a fost în zadar și partida a continuat în această alcătuire.

Atunci cînd am apucat să văd și eu jocul, situația de pe tablă era tentantă privirii spectatorilor. Convins de superioritatea sa, profesionistul sacrificase cîteva pioni și ataca vehement regele advers. Era știut însă că stilul de joc al maestrului nu excela prin spectaculozitate, el preferînd să-și incolțească metodic adversarul, să-l oblige să greșească, să profite apoi de cea mai mică inexactitate pentru a-și transforma avantajul pozițional într-unul material. Dacă i se ivea însă prilejul, profesionistul folosea combinații devenite clasice prin care își permitea sacrificii atunci cînd știa că practica de ani justifica acest lucru. Combinațiile sale nu erau riscante, și chiar și acum, cu cîteva pioni — doi, după cîte îmi puteam da seama din

locul în care mă aflam — în minus, poziția sa era atât de amenințătoare încît sfîrșitul părea implacabil, chiar dacă tînărul său adversar se apăra cu multă îndîrjire.

Stilul acestuia trăda lesne unui chibiț cu oarecare experiență că în fața maestrului se află un amator și că deznodămîntul nu este decît o chestiune de timp. Mutările sale însă nu numai că nu erau cele așteptate, dar de multe ori aparent atît de lipsite de logică încît de fiecare dată spectatorii nu se putea abține să nu scoată exclamații mirate — și mai degrabă reprobative — atunci cînd tînărul își ridica mîna de pe piesa mutată. Cu toate că nu erau mutările socotite „normale“ de cei mai mulți, totuși situația nu se înrăutățea în defavoarea amatorului, echilibrul acela fragil se menținea chiar dacă rămînea evident de partea profesionistului.

Jucați șah, domnule doctor ? Atunci trebuie să vă fi dat seama că atunci cînd atacul uneia dintre părți nu duce la rezultate concrete, nu se poate păstra prea mult timp presiunea în același loc și cu aceleași mijloace. După o vreme poziția fie că se blochează, fie că posibilitățile inițiale se irosesc. Știind acest lucru, majoritatea celor nevoiți să se apere caută mutări unice și tărăgănînd lucrurile sau simplificîndu-le prin schimburi speră ca adversarul să-și epuizeze atacul. E un obicei preluat probabil din viața reală a oamenilor și a animalelor. Ca și micuța vietate care se face una cu pămîntul pînă ce trece fiara. Mă rog, poate că nu este cea mai potrivită comparație, dar ori de cîte ori văd un jucător apărîndu-se cu unica speranță să vadă furtuna trecînd, doar la acel mic animal speriat mă pot gîndi. Jucătorii mai puternici, fără a ignora cu totul această metodă, sînt mereu gata ca din spatele meterezelor să arunce cîte o săgeată sau chiar să pornească la contraatac. Alții în timp ce se apără, și dacă mai au timpul necesar, caută contrașanse în altă parte a tablei.

Ceea ce făcea tînărul adversar al vestitului profesionist diferea cu totul de aceste metode tradiționale. Mutările sale nici nu stînjeneau atacul advers, nici nu apărau regele amenințat. Erau mutări care pur și simplu cereau să li se răspundă într-un fel, iar aceste răspunsuri făceau inevitabil ca poziția să devină din ce în ce mai ascuțită. Or, așa cum v-am spus de la început, profesionistul nos-

tru nu era de soiul celor care să caute încurcături cu orice preț, mai ales atunci când juca împotriva unor adversari mai slabi, pe care logica arăta că-i va bate și fără să-și asume riscuri inutile. Tînărul oferea șanse care la prima vedere păreau mai mult decît tentante, dar care atunci cînd profesionistul se pregătea să facă mutarea pe care toată lumea o aștepta, se dovedeau a îngloba în ele și o mică doză de neprevăzut, o mică contrașansă. Și atunci maestrul se grăbea să-și îndepărteze mîna de piesa pe care aproape că a atins-o, să mai gîndească puțin și să ajungă la concluzia că se poate menține presiunea și fără hazard. S-a ajuns astfel ca acest statu-quo să se mențină prin străduințele atacatorului, mai mult decît din grija celui care se apăra.

Trebuie să fac o mică paranteză, pentru ca să nu vă faceți o imagine greșită în legătură cu profesionistul despre care vă povestesc. Nu aș vrea să credeți că este vorba despre un jucător fricos. Nu, omul era numai cumpănit și, profesionist fiind, dispunea de o vastă experiență care îi modelase jocul. Atunci cînd juca împotriva unor jucători puternici, împotriva altor profesioniști, sau chiar împotriva unor campioni — ceea ce e drept se întîmpla destul de rar — își asuma și el riscuri pentru că știa că simplul fapt de a fi acceptat să joace împotriva unor asemenea adversari comporta în sine un risc, ceva imprevizibil, lupta rămînînd deschisă. Atunci da, atunci sacrifica și el, juca spectaculos ori de cîte ori poziția i-o cerea, nu-i plăcea să „stea la cutie“, cum se spune la noi la club. Dar altfel era și un jucător norocos și hazardul îi oferea mereu posibilități care cu greu se puteau calcula cu mutări înainte. Și mai erau cazuri cînd complica el însuși cu bună știință situația de pe tablă : atunci cînd se afla în inferioritate, cînd simțea că o desfășurare lină a luptei se va întoarce împotriva sa. Era greu să-l învingi pentru că era un maestru al combinațiilor ingenioase de pat sau șah etern. Dar ce rost are să provoci imprevizibilul atunci cînd ostilitățile decurg în favoarea ta, și cînd totul pare să ducă la un deznodămînt care ți se arată bun ?

Țin minte o partidă pe care o jucase împotriva unui alt jucător de talia sa. Întotdeauna aceste partide erau deosebit de crîncene pentru că luptele dintre maeștrii nu con-

tează numai pentru un orgoliu steril, dar pot de multe ori să modifice ierarhii care atrag după ele o serie întreagă de urmări. Toată lumea era convinsă că de data asta profesionistul nostru va fi înfrînt și, deoarece era o partidă foarte importantă, cu toții credeam că își va pierde locul pe care-l ocupa în club. Dar un sacrificiu deosebit de ingenios l-a salvat și de data aceea de înfrîngere, asigurîndu-i remiza care i-a păstrat faima intactă.

Adăugînd încă faptul că partida de față nu prezenta pentru maestru decît o importanță absolut minoră, atît despre caracterul acestui jucător deosebit de tenace.

În seara despre care vă povestesc era lume foarte multă la club și ca de obicei înghesuială în jurul mesei la care își măcelărea cotidian profesionistul adversarii. Partida își urma cursul, maestrul continua să-și păstreze poziția dominantă, dar avantajul său refuza să se materializeze în victorie.

În ceea ce mă privea îl urmăream mai mult pe tînărul necunoscut. Poziția sa la masă era cea a unui jucător adevărat : își ținea picioarele încîrligate în jurul picioarelor scaunului, mîinile îi erau încleștate de tăblia mesei, din cînd în cînd își mușca buzele. Doar jocul îi era diferit : plin de neprăvăzut, deși consecvent și încăpăținat. Și totuși... Atunci cînd se concentra asupra mutării pe care avea s-o facă, fața îi trăda hotărîre, cînd prindea piesa o făcea cu gesturi sigure, dar mîna îi întîrzia de multe ori pe figura de lemn, iar atunci cînd pasul a fost efectuat, cînd gîndul se împlinise și nu mai era loc de îndoieli, pe fața sa se ștergea siguranța și o șovăială, o nedumerire și un surîs obosit a deșertăciune îi lua locul, de parcă odată cu fiecare mișcare i se terminau „rezervele de energie“. Dar în clipa cînd pe cele șaiszeci și patru de pătrățele apărea schimbarea provenită din răspunsurile maestrului, figura tînărului se contracta din nou, picioarele strîngeau iar scaunul și gesturile îi trădau ca înainte hotărîre și siguranță.

Și mai era ceva. În jurul mesei se aflau mulți chibiți de rînd, pensionarii obișnuiți ai clubului, gata mereu să asiste la joc, să comenteze în fel și chip fiecare mutare, să dea sfaturi, ei înșiși fiind însă jucători modești o dată aflați în postură de combatanți. În afara acestora se mai

aflau de față bineînțeleș și cîțiva jucători tenace, unii dintre ei veniți prea tîrziu pentru a mai angaja un joc, alții obosiți sau fără chef de luptă, și în sfîrșit cîțiva care nu și-au găsit în seara aceea partenerii potriviți cu care obișnuiau să joace mereu. Un club de șah este o comunitate eterogenă care are însă regulile sale scrise și nescrise respectate cu sfințenie. Jucătorii se împart după temperamente și mai ales după forța de joc, și rar se întîmplă ca aceste granițe să fie călcate. Dacă se întîmpla totuși acest lucru, atunci de cele mai multe ori intrusul era sancționat fără milă, și deoarece tînarul se afla cam în această situație, lumea — fără ca neapărat să i-o dorească, ci pentru că se întîmpla de prea multă vreme așa — aștepta corecția care i se va aplica neapărat.

Și acum despre acel ceva despre care am pomenit adineauri : mulțimea de spectatori asista la joc și considera lupta prin prisma celor pe care le putea vedea (așa cum am mai spus nu toți aveam vizibilitate directă asupra întregii mese) și prin posibilitățile interne fiecăruia, posibilități provenite din propria putere de joc, experiență și fler. Pentru că există și un fler al chibițului, fler care anticipă lupta nu ghicind cele mai bune mutări ce se pot face în poziția respectivă, ci mutările pe care le vor realiza efectiv cei doi stăpîni ai destinelor partidei. Se poate astfel spune că fiecare chibiț participă și el direct la un joc al lui, el efectuînd mutări — în minte bineînțeleș — iar mișcările care se fac de facto la tablă constituie răspunsul, partea „adversă” din jocul său. Toți spectatorii, deci, asistam la partidă, dar jucîndu-și fiecare „propriul joc” și fiind fiecare influențat — inevitabil — de tradiția unor astfel de partide, pot să afirm fără prea mari riscuri de a greși că lupta propriu-zisă, adevăratele evenimente de pe tablă, rămîneau pentru noi necunoscute. Noi vedeam că profesionistul continuă să domine, mai vedeam încă poziția nesigură a regelui tînarului amator, apreciam ascendentul moral al celui cu care ne obișnuisem de atîta vreme să cîștige, dar deși calculam fiecare după puterile sale combinațiile ce deveneau posibile, nu ne dădeau totuși seama de atmosfera aceea intimă, de elementele ascunse ale echilibrului de pe cîmpul de luptă. Poate că și diferența de clasă dintre noi și profesionist să fi fost de vină,

dar fapt este că nu ne puteam da seama de cursele pe care le conțineau mutările tînărului, curse care de altfel nu-l deranjau în prea mare măsură nici pe maestrul care pur și simplu continua să le ignoreze, așteptînd ca tînărul să-și epuizeze imaginația, să mai cedeze un tempo, să greșească. Multe elemente ne-au rămas însă de-a dreptul nebănuite. Noi sesizam doar faptul că deznodămîntul întîrzia să vină, iar maestrul simțea o oarecare ciudă. Atît.

Partida continua și după fiecare mutare sfîrșitul ei — care după părerea tuturor celor care asistam nu putea să fie decît unul — apărea tot mai îndepărtat. La un moment-dat, după ce mută, maestrul se sculă și ieși în bufetul clubului pentru a-și cumpăra un sandvici. După ce-și efectuează mutarea, tînărul făcu același lucru. Astfel că am rămas numai cîțiva chibiți în jurul mesei pe care piesele se aflau într-un scurt armistițiu.

La întoarcerea maestrului avu loc primul incident. Cu sandviciul în mînă profesionistul studie cîteva clipe poziția, se așeză la masă și mută — poate chiar mai repede decît altădată. Apoi continuă să muște din pîine. (Pe noi nu ne-a mirat decizia rapidă a maestrului pentru că jucătorii cu experiență nu de puține ori, chiar cînd se scoală de la masă, păstrează o tablă imaginară în fața ochilor și analizează poziția în continuare pînă și atunci cînd se ocupă aparent cu totul de altceva : stau de exemplu de vorbă sau se servesc cu cafea). Dar cînd apăru și celălalt jucător la masă, acesta privi piesele, se așeză pe scaun, le mai studie un timp tot mai uimit, și pînă la urmă declară că un pion fusese mutat din loc. Profesionistul răspunse politicos că tînărul adversar se înșală, dar acesta insista să se rejoace ultimele mutări. Prin aceasta făcu o impresie neplăcută și publicului care îl asigură că tabla și piesele sînt în regulă. Eu mă mulțumii să-l observ foarte atent pe amator. Pe fața lui, expresia aceea de uimire se transformă foarte repede în furie și curînd și gesturile începeau să arate că-și pierduse controlul. Spuse că nu numai acum s-a făcut o înșelătorie, dar că și atunci cînd în fața profesionistului șezuse primul adversar avuse loc o manevră asemănătoare. Lumea începea să discute tot mai agitat și toți afirmau același lucru, că dacă o piesă ar fi fost deplasată în mod necinstit marea masă

de martori ar fi observat imediat acest lucru. I s-a mai spus tînărului cu un vădit ton protector că la un anumit nivel de joc șmecherii cu piesele devin excluse, că un jucător cu experiență, chiar legat la ochi fiind, cunoaște în fiecare clipă poziția oricărui pion și că un maestru cu atît mai mult nu poate recurge la asemenea exhibiții. Tînărul însă o ținea pe a lui. Spuse că martorii unei partide de multe ori sînt prea atenți la joc pentru a pune posibilitatea unei excrocherii și că atunci cînd aceasta se întîmplă, neobservînd-o, rămîn tentați să creadă că de fapt ei s-au înșelat pentru că nu sînt chiar atît de atenți ca protagoniștii, și-și invocă și alte zeci de argumente printre care nu cel mai puțin important ar fi acela că „Dacă n-au observat atîția, poate că m-am înșelat eu!” În privința aceasta nu puteam să nu-i dau o oarecare dreptate pentru că, așa cum v-am mai spus, noi toți cei de față ne jucam „jocul nostru”, iar ei pe al lor, astfel încît o mulțime de elemente de maximă importanță pentru lupta însăși, nouă ne rămîneau ascunse. N-am luat totuși nici o atitudine și am rămas să văd cum se vor decide în continuare lucrurile.

Cineva îl întrebă pe tînăr cum se face, dacă afirmă că ar fi observat că s-ar fi trișat în această partidă chiar și înainte de a lua el activ parte la ea, cum se face atunci că n-a denunțat imediat acest lucru și a lăsat ca totul să se mușamalizeze. Tînărul privi fix la tabla din fața sa și răspunse că doar faptul că a observat înșelătoria și nu a luat imediat atitudine ci a tăcut, devenind în felul acesta și el complice, l-a determinat să-și asume riscurile unei partide cu un profesionist la o miză atît de mare. Spuse că se simțea dator să încerce, cu mijloacele de care dispunea, să repare răul pe care l-a făcut, și de care se simțea și el în oarecare măsură vinovat, și în eventualitatea în care ar cîștiga să-i restituie celui înșelat pierderea pe care acesta a suferit-o pe nedrept.

Nimeni nu-l luă prea în serios deoarece simplul fapt că a declarat că s-a așezat la masă cu gîndul de a vinde pielea ursului din pădure — adică de a face planuri pentru după ce va fi obținut un cîștig atît de puțin probabil — îi făcea pe cei din jur să zîmbească cu grimasa aceea nesuferită de superioritate amestecată cu un aer protector.

Tînărul continua să insiste să se rejoace partida și pentru că toată lumea era prea sigură de eșecul pe care-l va avea amatorul, pînă la urmă la o masă alăturată a fost reluată întreaga partidă. Amatorul nostru dovedi o bună memorie și reconstitui cu ușurință primele mutări. Cel care intervenea ca să mai încurce lucrurile era profesionistul. O făcea în treacăt — de parcă ar fi fost sub demnitatea sa să se amestece în asemenea verificări stupide — și punea întrebări de la masa sa de unde nu s-a sculat atunci cînd atenția noastră a tuturor era concentrată pe tabla vecină, întrebări puse parcă nimănui, dar care aveau darul de a ne distrage mereu atenția și de a trăgăna rejucarea partidei. (De altfel la un moment dat reuși chiar să-l încurce pe tînăr care în dorința de a răspunde la una dintre aceste întrebări se zăpăci în demonstrarea mai departe a partidei și trebui să reia totul de la început, sub murmurul ironic al celor din jur).

Pînă la urmă s-a ajuns totuși la poziția în care a preluat tînărul partida. Acum trebuia dovedit dacă de fapt aceasta era situația de pe tablă în acel moment, sau dacă nu cumva cîmpul litigios fusese totuși ocupat printr-o intervertire de mutări de pionul buclucaș.

Dar tînărul obținuse o primă victorie : aceea că dacă pînă atunci strădaniile sale erau a priori negate, acum lumea începea măcar să-l contrazică, să caute argumente undeva pe tabla de joc și nu îndărătul prejudecăților. Se formară astfel încetul cu încetul două tabere : una care se hlizea mai departe și alta care continua să caute mutările care să infirme acuzațiile aduse de tînăr.

Se stirni o agitație puțin obișnuită pentru sala în general liniștită a clubului. (În această încăpere se jucau de obicei partidele de concurs sau cele cu miză mare, și mai existau alte camere mai lăturalnice în care aveau loc disputele între amatorii de distracții, cei care jucau șah turuind mereu tot felul de elemente din jargonul atît de colorat al jucătorilor). Situației confuze care se formă îi puse capăt intervenția unui funcționar din conducerea clubului. Acesta anunță — după ce ceru să se facă liniște — că cele întîmplate au ajuns la urechile domnului președinte și că ar fi de dorit ca domnii să reînceapă partida din poziția existentă pe tablă, deoarece — și aici func-

ționarul citi din regulamentul clubului (o cărțuție care conținea un număr de reguli ce adaptau la plan local legile federației internaționale) un pasaj după care o partidă nu poate fi contestată decât de cel care se crede personal lezat, adică nu poate interveni în acest sens nici arbitru (dacă există), nici chibiții și nici chiar cineva din conducerea clubului, cu anumite excepții care însă nu se pretează la cazul în speță. Or, comenta funcționarul, deoarece tînărul adversar al domnului profesionist nu se afla în calitate de jucător atunci cînd a avut loc mutarea contestată, reclamația sa este nulă. Se poate considera că tînărul a preluat partida de la o anumită poziție, asemănător pozițiilor avansate tip cu care începeau partidele în evul mediu. Și dat fiind faptul că nimeni nu l-a obligat să preia această poziție, că din contră, el s-a oferit în mod necondiționat să continue partida cu toate obligațiile care provin din aceasta, nu se poate nicidecum plînge de situația pe care a găsit-o la masă și pe care a acceptat-o în clipa în care s-a așezat să joace.

Funcționarul i-a spus amatorului toate aceste lucruri pe un ton scăzut, vorbindu-i foarte de aproape, astfel că pentru majoritatea celor de față cuvintele au rămas neînțelese, iar impresia era că funcționarul îl pune la punct pe tînărul care nu a învățat să piardă. Cu atît mai mult cu cît acesta s-a întors fără un cuvînt la scaunul său din fața profesionistului — argumentele funcționarului, trebuie s-o recunoaștem, erau într-adevăr zdrobitoare — iar mulțimea de chibiți nu putea să vadă în aceasta decât o recunoaștere a înfrîngerii.

Vă amintiți că atunci cînd s-a întrerupt partida era tînărul la mutare ? Acum așteptam cu toții să-și efectueze mișcarea, cînd el se sculă din nou de la masă replicînd că dacă prima poziție litigioasă nu era în drept s-o conteste pentru că nu a jucat-o el efectiv, acum, cînd acuză o nouă neregulă, același regulament îi permite să ceară rejucarea partidei, fie chiar și de la prima poziție dubioasă.

Îi urmăream fața : și acum în afară de hotărîrea pe care i-o mai văzusem, încăpățînarea de care am mai vorbit, tînărul părea cuprins de furie, și atît prin vocea pe care căuta inutil să și-o stăpînească (glasul i se sugrumă), cît

și prin cele pe care le spunea, enervarea sa se propagă și în jur unde neîncrederea începea să se transforme în ostilitate.

Cu un gest suveran, profesionistul se ridică de la masă. Nu mai era de acord să se compromită într-o partidă pe care de fapt nici n-ar fi trebuit s-o accepte. Își pierduse atîta vreme de pomană și era dispus să uite de cîștigul care i se cuvenea de pe urma poziției cîștigate de pe tabla de joc.

Lumea îl asculta aprobatoare, dar tînărul spuse că timpul pierdut de pomană este și timpul său, că și lui i se cuvine miza în cazul unei victorii. Privind țintă piesele, le mai aminti celor din jur că această partidă se joacă în trei, că dacă profesionistul renunță la cîștigul care i-ar putea reveni după o victorie împotriva sa, a tînărului, acesta în schimb nu poate renunța la recuperarea pierderii pe care a suferit-o predecesorul său la tabla de joc, pierdere pe care continua s-o considere drept rodul unei înșelătorii. Nu miza materială conta acum și nici efectul de prestigiu al unei victorii ci restabilirea adevărului, singura menire pe care trebuie s-o aibe orice acțiune, orice gest. El s-a așezat la masă în încercarea de a îndrepta o înșelătorie de care prin tăcerea sa s-a făcut și el vinovat. Renunțînd acum de a-și apăra șansele și-ar dubla vina. Profesionistul nu-i face un cadou prin aceea că nu-i pretinde recompensa unei înfrîngerii profilate pe necinste. Din contră, în felul acesta „maestrul“ ar ieși în cîștig, pentru că ar rămîne cu primul beneficiu, cel de asemenea ilicit. Dovedind însă acum înșelătoria, profesionistul va fi împiedicat pe viitor să mai realizeze avantaje frauduloase.

Ascultam, și printre noi erau mulți care începeau să aibe o altă atitudine față de întreaga situație. Unii își aminteau că au fost ei înșiși spulberați de profesionist și nu aveau nimic împotriva să recunoască și în acele înfrîngerii mașinațiuni necinstite, alții aveau de împărțit vechi rivalități cu un concurent puternic, mulți sperau că înfierînd un act necinstit vor fi ei la rîndul lor lăsați în pace. Dar mai era în joc și spiritul de castă al celorlalți profesioniști, onoarea clubului, care întinată, ar fi putut să le aducă și lor multe neajunsuri; deșertăciunea că nu s-au „înșelat“ cu clubul lor. Erau furioși pe colegul lor doar

pentru că a fost atît de neatent și s-a lăsat descoperit, dar chiar dacă erau de părere că această greșeală trebuiește sancționată, acest lucru nu și-l imaginau decît întîmplîndu-se în liniște, ferit de ochi indiscreți astfel încît să nu existe o primejdie ca o eroare a unui membru al clanului să se răsfrîngă în vreun fel și asupra celorlalți.

Ca de obicei în asemenea situații confuze totul atîrnă de un moment, de o singură exclamație sau gest, ceva care să pună în mișcare apoi o avalanșă întregă într-o direcție care cu cîteva secunde încă înainte era incertă. Atunci însă nu a mai fost timp să se întîmple așa : cineva care avea grijă ca lucrurile să nu ia niciodată o întorsătură nedorită, cel responsabil cu aceasta se arată personal la fața locului. Președintele clubului era o figură marcantă în lumea șahului, fost jucător profesionist, acum arbitru în cele mai importante concursuri, se amesteca rar în treburile propriu-zise ale jucătorilor și atunci cînd o făcea totuși, prefera ca un funcționar să-i fie purtător de cuvînt, el însuși rămînînd în biroul său. De altfel, se întîmpla foarte rar ca o autoritate oficială să fie obligată să intervină în disputele jucătorilor, profesioniștii fiind de obicei suficienți pentru a da o corecție usturătoare oricui ar fi încercat ca, stîndu-le împotriva, să tulbure ordinea obișnuită a lucrurilor.

Nici acum președintele nu discută prea mult. Le atrase domnilor atenția că saloanele clubului sînt destinate exclusiv pentru dispute în fața celor șaiszeci și patru de pătrate și că alte discuții sînt absolut de prisos. Nu se adresă cuiva anume, ci vorbe privind-i pe rînd, dojenindu-i parcă pe toți ca un institutor care-și ceartă întreaga clasă că l-a așteptat în gălăgie după ce a sunat clopoțelul. Apoi dispăru în sferale sale.

Apariția aceasta de excepție a avut darul de a ne face pe toți să privim importantul personaj, distrăgîndu-ni-se atenția. Revenind la joc am observat că o clipă fața profesionistului schiță uimire. Apoi el se aplecă, ridică de pe jos un pion și-l așeză pe tablă. Totul se întîmplă fără a se schimba nici o vorbă și doar privind-l pe tînăr l-am văzut roșind. Maestrul nici măcar nu se obosi să-l dojenească, dar amatorul nostru nu-și putu ascunde stînjeneala. Cu

toate astea nimeni nu i-a făcut nici cea mai fină observație, nici un gest de apropo n-a pornit dintre chibiți“.

Florescu își întrerupse povestirea.

— Prietenul nostru se vede că întârzie mai mult decât credeam. Sper totuși că nu vă plictisesc.

Pînă vine vă rog să mai serviți un ceai.

O casetă de lemn sculptat pe un dulap îi apărură lui Poolo ca o posibilă cutie de joc.

— E și un șah acolo înăuntru ?

— Da. E o garnitură cu mai multe jocuri.

Cutia se desfăcea în față ca o poartă, iar în deschideri își aveau locașurile bine stabilite piesele. În interior mai erau amenajate locuri pentru mai multe pachete de cărți de joc, fișicuri de fise de toate mărimile și de toate culorile, puluri de table, un păhărel din os și mai multe zaruri de diferite mărimi. Poolo găsi acolo și zaruri cu mai mult de șase suprafețe, jocuri ale căror reguli nu le cunoștea.

— În relatarea pe care mi-ați făcut-o s-a strecurat o singură greșeală : spuneți că atunci cînd amatorul acela a preluat jocul, precedesorul său la masa de joc abandonase lupta. Nu este exact.

— Pentru amatorul nostru precedesorul său nu mai era un aliat la masa de joc. O dată ce a pierdut partida a trebuit să părăsească sala de joc.

— Nu există cluburi cu asemenea reguli !

— Ba da. Acolo unde se joacă pe miză cel ce abandonează o partidă la mijloc . . .

— Nu scrie în nici un regulament că ar exista o anumită limită de la care să poți să cedezi : poți s-o faci și de la prima mutare. Și vă repet : cel în cauză nu a abandonat partida.

Florescu se învălui de fumul alb al țigărilor sale. Pufăia satisfăcut și doar ochii i se mai vedeau sclipind de plăcere.

„Văd că v-a prins povestirea mea. V-o istorisesc așa cum m-am priceput eu s-o deslușesc. La ceea ce spuneți dumneavoastră nu vă pot răspunde decât un singur lucru : în partida pe care o conducea, chiar dacă juca și pentru precedesorul său, lupta era numai a sa ; nu vedeți că acest om pe care nici nu l-am văzut — după cum v-am spus, eu am venit cînd în fața mesei se afla deja amatorul

nostru — acest om care a fost primul adversar al profesionistului în partida aceea, omul pe care vreți dumneavoastră să-l includeți în joc, nu mai poate fi numit în povestirea noastră decît PREDECESORUL EROULUI NOSTRU ? Nu vedeți că nu mai poate fi despărțit de adjectivul de posesie, fiind mereu atribuit tînărului despre care vă povestesc ?“

În cutie mai erau și alte piese și table de joc. Poolo admira pietrele frumos cioplite cu desene orientale.

— Acela este un madjong. Este un joc foarte frumos, dar din păcate nu destul de răspîndit pe la noi.

Poolo încercă să închidă cutia, dar piesele nu erau orînduite fiecare la locul ei, atunci cînd scotocise printre ele le răsfirase. Vru să-l mai contrazică pe Florescu în legătură cu acel prim jucător al partidei de șah, dar se mulțumi să dea din umeri și să se chinuie încercînd să aranjeze jocurile la loc. Între timp Florescu îi povesti mai departe :

— „După reluarea partidei amatorul gîndi mult pînă să facă prima mutare, dar următoarele le efectuează imediat după ce-i venea rîndul, ceea ce dovedea că odată cu reluarea jocului tînărul pregătise un plan pe care continua apoi să-l pună în aplicare.

Partida ajunsese tocmai într-o fază în care un singur tempo decide soarta învingătorului. De aceea lupta se transformă într-un război de tranșee, fiecare parte încercînd să-și oblige adversarul să iasă la atac.

Lumea era mirată cum de reușește tînărul să reziste atîta timp într-o poziție fără speranță.

Eu, deși mi-am petrecut destulă vreme vegetînd prin cluburi asemănătoare, nu am prea luat parte la joc, mulțumindu-mă să șed pe lîngă diferitele mese și să urmăresc jucătorii. Spun „să urmăresc jucătorii“ și nu jocul propriu-zis, care nu m-a interesat niciodată prea mult, — fără a-mi fi bineînțeles cu totul indiferent — și din acest punct de vedere mă deosebesc într-o oarecare măsură de chibițul obișnuit, cel care privește partida și calculează cu înfrigurare mutările posibile, cel care — așa cum v-am mai spus — își înjghebează un joc al său. Vă spun toate astea pentru că doar ele explică de ce am putut eu să observ anumite lucruri pe care ceilalți nici nu le-au

bănuir. M-am așezat de la început la masa profesionistului pentru că îmi plăcea să urmăresc reacțiile celor învinși de forța maestrului : speranțele și deziluziile tot mai numeroase, și apoi disperarea când devin tot mai conștienți de catastrofă, când încearcă să se rețină și joacă ultimele mutări execrabil, gîfîind resemnați la fiecare pas. Deoarece eram un arbitru absolut rece, puteam să mai văd și procedeele nu întotdeauna cinstitute care se utilizau într-un loc în care asemenea lucruri par pentru toată lumea incredibile și care se pot întîmpla tocmai de aceea.

Deziluziile și speranțele se alternau și pe fizionomia tînărului amator din seara aceea, dar după fiecare decepție urma o nouă îndîrjire. Cu toate acestea lupta era prea inegală și trebuie să recunosc că așteptam cu o doză de sadism reacția care mai devreme sau mai tîrziu tot trebuia să vină, atunci când partida își va consuma ultimele mutări, cele ce lovesc asemenea matadorului taurul incapabil de a mai opune rezistență. Și când am spus că lupta era prea inegală gîndeam atît la faptul că amatorul nostru avea de înfruntat cunoștințele teoretice ale unei mase întregi de profesioniști, niște mașini de șah lipsite de sentimente, mașini care-și făceau doar slujba zilnică, își justificau existența, în vreme ce el, amatorul, era măcinat de sentimente, de temeri și iluzii ; lupta împotriva cuiva care avea jocul pe miză în sînge și care avea de partea sa renumele și experiența, o vulpe bătrînă unsă cu toate unsoarele mai mult sau mai puțin cunoscute ale îndeletnicirii sale. Și de aici consecințele : șmecherii îngăduite și neîngăduite. Și peste toate — împrejurarea că partida a fost preluată într-o situație disperată.

„Un amator rămîne amator“ mi-am spus „și acest lucru nu se exprimă numai prin forța sa mai redusă de joc, prin lipsa cunoștințelor teoretice, prin complexe față de partenerul celebru, dar și prin aceea că amatorul luptă întotdeauna cinstit, el nu a învățat să trișeze, iar dacă totuși mai cunoaște și el cîteva trucuri, nu îndrăznește să le aplice“. Orice cunoscător vă va spune că în șah nu se poate trișa, în șah nu, dar în ce se joacă pe la cluburi da. Tocmai aceasta este deosebirea pe care n-o pot sesiza nici amatorii și nici chibiții. (Exceptînd bineînțelese partidele jucate de micii borfași ai acestui joc). Îmi ziceam deci că neștiind

trișa, amatorul nostru nu va putea recupera un handicap atât de imens într-un joc în care cel mai mic avantaj reprezintă în mîna unui maestru cîștigul.

Prin rezistența pe care a depus-o totuși pînă atunci, tînărul amator mi-a întrecut așteptările. Prin mica sa înșelătorie (de amator) m-a pus pe gînduri.

Un om care părăsește o dată lupta cinstită o va face și a doua oară, mi-am zis. Nu-l condamnam : nu el a fost primul care a început să recurgă la toate armele ; el a început să folosească necinstea pentru a combate o altă necinste. Numai un geniu ar fi avut altfel șanse împotriva adversarului său, or, amatorul nostru era un simplu încăpățînat jucător tenace. Eram de aceea curios ce va face, curios dacă va proceda mai cu cap, dar și convins de realitatea că în cel mai bun caz va salva partida, nu va trebui să plătească miza, dar nu va putea în nici un caz scoate și pîrleala predecesorului său. Aceasta nu intra în prevederile clubului, aceasta nu intra în regulile jocului, toată strădania tînărului era de la început condamnată atît timp cît exista clubul. Or pe figura amatorului nostru nu se putea citi decît ura împotriva profesionistului din fața sa, a unuia dintre cei mulți. Clubul era o noțiune prea vagă pentru el pentru a-i putea acorda sentimente (de ori ce fel).

După cum v-am mai spus, de la reluarea partidei amatorul începu să joace foarte rapid. Adversarul său continuă să-și folosească timpul, dar încetul cu încetul se angrenă și el într-un joc iute. Cîteva mutări se succedară fulgerător încît marea masă de chibiți nici nu putut urmări în toată profunzimea schimbările survenite în joc. Totuși se părea că tînărul nostru a făcut tocmai în acest interval mutările cele mai inspirate, pentru că după această scurtă furtună poziția i se amelioră simțitor, mai mult chiar, reuși să obțină șanse apreciable de contraatac.

Deoarece spre deosebire de toți cei din jur eu eram singurul care nu era furat de combinații, de calculul celor ce se întîmplau în joc, am reușit să sesizez ceva ce pentru toți ceilalți trecu complet neobservat, dar care îmi stîrni mie cu atît mai mult nerăbdarea de a vedea ce se va petrece mai departe. Privi la ceilalți spectatori și văzui că își mișcau buzele vădit încurcați în calculele lor : ceva în

angrenajul mașinăriei se dereglase. Toți își reconsiderau anticipările, fără a-și mai lua timpul să analizeze ce s-a încurcat în calculele lor anterioare de a fost necesar să fie modificate. Lucrul, odată trecut, fu dat uitării.

Urmă o nouă serie de mutări și, presimțirea mea se transformă în certitudine : într-o latură a tablei un pion își schimbase locul cu un cal. Nu mă întrebați cum de a fost posibil să se realizeze acest lucru ! Nu mă întrebați cum de a fost posibil ca un jucător de talia profesionistului să nu sesizeze un lucru care nu poate trece neobservat nici pentru un începător ! Nu mă întrebați cum de n-au observat numeroșii spectatori nimic ! Nu uitați însă că toți calculau complicatele variante, că fiecare își juca — așa cum v-am mai spus — jocul său, că acesta conta pentru ei mai mult decât însăși realitatea de pe tablă. Și apoi dacă n-a observat nimic vecinul, înseamnă că te-ai înșelat tu, că te-ai încurcat undeva într-o variantă, că pe undeva te-a furat calculul, sărind peste o groapă, peste o prăpastie, și acum nu mai ești capabil să găsești drumul de pornire.

„Pînă să-l prindă cineva totul e în regulă“ mi-am spus. „Dar cum de nu-și dă seama nici profesionistul de nimic ?“ Să se egaleze în asemenea condiții jocul, mai treacă meargă, dar ca profesionistul să asiste candid și la o răsturnare a situației mi se părea chiar prea de tot. Dar de fapt ce se întîmpla ?

Adevărul trebuia căutat și în altceva : în atmosfera care domnea în jurul partidei aceleia, în mica vrajă pe care a reușit s-o răspîndească anonimul amator, într-un mod — trebuie să recunosc — peste așteptările mele. În ce consta această vrajă nu puteam să-mi explic, dar ea exista cuprinzîndu-ne pe toți, furîndu-ne atenția, concentrîndu-ne-o în direcțiile sugerate pentru ca să devină inoperantă în alte locuri, zăpăcîndu-ne și acaparîndu-ne pînă la urmă într-o asemenea măsură încît la un moment dat doar faptul că luptam să nu mă las angajat și eu într-un steril calcul de variante, mă făcea să simt din nou că ceva nu e în regulă cînd după numeroase schimburi pe tablă rămîneau mereu la fel de multe piese.

„Ei, n-o să meargă pînă la infinit“ gîndeam, și așteptam să văd ce se va întîmpla cînd se va apropia de masa de

joc cineva care nu urmărise pînă atunci partida și care, neangajat fiind în calculele în care fusesem cu toții încolăciți, va da totul pe față. Mi-am întors capul încercînd să privesc în jur, să văd dacă nu se apropie cineva de masă, dar abia atunci mi-am dat seama că ne acoperea un zid impresionant de capete care făcea imposibil ca cineva în plus să mai poată vedea măcar și unul singur dintre cele șaizeci și patru de pătrățele pe care se desfășura lupta. (Lupta cu piesele, pentru că adevărata competiție se desfășura deasupra acestor figuri neînsuflețite cărora le-au dispărut puterile și slăbiciunile tradiționale).

Atunci, căutînd să anticipez o altă rezolvare a acestei partide, mă gîndii că ora de închidere care trebuia să fie foarte apropiată, va obliga partenerii să ajungă la un compromis. Mă uitai la ceas — acele lui îmi indicau vremea în care sălile clubului trebuiau să fie deja de mult goale, dar nu se întîmpla nimic și jocul continua în același ritm sacadat, exprimat prin serii rapide de mutări dintr-o parte și din cealaltă, serii terminate de obicei prin schimburi de figuri, după care survenea din nou o scurtă acalmie, prilej pentru reanalizarea poziției și constatarea că alte piese, neluate în calcul în prealabil, se găseau totuși pe tablă, creînd și parînd amenințări.

Ca foarte vechi membru cotizant al clubului, mi-am permis acum cîteva zile să discut cu unul dintre adjuncții președintelui. Nu l-am putut bineînțeleles întreba direct care este părerea conducerii clubului în legătură cu această partidă, dar am cutezat să-l întreb cum de s-a întîrziat în seara aceea programul. Din răspunsul său mi-am dat seama că cei ce hotărăsc destinele clubului sînt la curent nu numai cu desfășurarea partidei, dar și cu substratul ei. Nu s-a luat totuși nici o atitudine pentru că nu se dorea declanșarea unui scandal, iar o intervenție din afara partidei amenința să ducă la anumite analize, așa cum au loc de obicei după partidele importante, sau chiar la înteruperea jocului. La asemenea analize își bagă toată lumea nasul, fiecare dă un sfat, prea mulți îndrăznesc să se amestece chiar și printre piese, și nu părea exclus ca cineva să înceapă să-și pună întrebări cu voce tare. Or important pentru club era ca onoarea sa să pară neprihănită, lumea să vină cu încredere mai departe, să nu se teamă nimeni

nici pe viitor să joace miza de frica unor manevre extrașahiste, să nu îndrăznească nimeni să se folosească de aceste manevre și să le lase și pe mai departe pe seama profesioniștilor. Aceste reguli duceau clubul de ani de zile, și singurul risc pe care-l prezenta partida din seara aceea, în cazul că era lăsată să se desfășoare nestingherită, era ca un profesionist să fie învins de un amator, lucru extrem de rar, dar întâlnit totuși din când în când — ca o senzație — printre mesele cu șaizeci și patru de pătrățele. De altfel asemenea excepții erau exploatare apoi în folosul clubului menținând trează pofta ageamiilor. Desigur că nu cu aceste cuvinte m-a făcut vicepreședintele să-l înțeleg și neîndoios este și că nu s-a luat nici o hotărîre de principiu în seara aceea, pentru că funcționarii din conducere nu se întâlnesc decît în chestiuni curente, sau în cazuri cu totul excepționale, iar atunci cînd intervine ceva cu riscuri atît de puțin însemnate, deciziile se iau în mod tacit, fără ca cineva din sferele acelea înalte să le sesizeze măcar.

Atunci toate acestea nu-mi erau încă atît de clare — cu toate că ar fi trebuit să-mi fie — și nu-mi puteam imagina cum se vor descurca cei din conducerea clubului neintervenind la timp, deoarece tînărul devenind mai agresiv și cîștigînd cumva partida, va pretinde să i se restituie și predecesorului său pierderea. Or — așa cum v-am mai spus — lucrul acesta era cu totul imposibil din atîtea și atîtea motive, el neîntrînd măcar în discuție.

Oricum priveam lucrurile, ele nu se puteau termina decît cu scandal. Dacă se va descoperi calea aleasă de tînăr, sau dacă acesta va cîștiga partida — a treia posibilitate mi se părea exclusă — deznodămîntul nu va putea fi decît același și, în ori ce caz, neplăcut pentru toată lumea.

Între timp începeam cu toții să obosim, oamenii înghețați de atîta vreme în concentrare, cu toți mușchii feței strînși de încordare, cu mîinile încleștate pe ceva sau strîngîndu-se între ele, pînă și cu degetele de la picioare chir-cite în pantofi, toți începeau să se foiască, să privească mai tulbure, cei așezați pe scaune să se reazeme de speteze, ceilalți să se mute de pe un picior pe celălalt. Pe tablă poziția devenise egală, într-un fel lucrurile trebuiau să

se termine ; noi eram prea istoviți să mai optăm pentru un anumit deznodământ, doream doar sfârșitul ca pe o eliberare.

Pînă și profesionistul, mașina aceea de șah incapabilă de sentimente — exceptînd bineînțelele orgoliul, care este însă specific și unui automobil care se vrea mai bun ca altul, sau unei lame de ras care-și face reclamă (inovatorul a fost de mult devorat de invenție) — pînă și maestrul se simțea istovit. Cu toate acestea nu se trăda prin nimic, meseria nici nu i-ar fi îngăduit s-o facă, spuse doar pe un ton indiferent :

— Remiză ? de parcă se subînțelegea și continuarea „pentru că e tîrziu, clubul trebuie să se închidă, iar eu mi-am pierdut destulă vreme cu tine. Mai am șanse destule, în timp ce tu nu-i prea probabil să mă bați, dar ai început să mă agasezi. Să ne vedem de ale noastre !“ Profesionistul a bătut de nenumărate ori jucători de talia tînărului din fața sa chiar și în partide simultan, jucînd cu zece, douăzeci sau chiar treizeci de adversari deodată. Nu era obișnuit să ia în seamă asemenea rîme, avea destule posibilități să le măture rapid din cale. În seara aceea nu se afla în formă, o gripă care îl ținuse mai multe zile în pat îi mai dădea încă tîrcoale, nu avea chef de joc, și toate la un loc îi serveau drept argumente față de sine însuși.

— În caz că accept se consideră remiză și începutul partidei, mutările pe care nu le-am jucat eu ?

— Eu dumneavoastră vă propun remiză !

— Atunci să continuăm !

Îl urmăream acum și mai atent pe tînărul amator. Scurtul schimb de cuvinte, refuzul acesta atît de puțin așteptat, avu darul să învioreze spiritele și, asemenea unui drog, să mai redea pentru un timp energie. Oamenii începură din nou să calculeze șansele, iar eu încercam să mă edific cu mai mult succes asupra celor ce se întîmplau.

Tînărul trișa în cel mai înalt stil (în singurul cu putință — sau cine știe ? — eu nici pe ăsta nu mi l-aș fi putut imagina pînă să-i fiu martor) : ca un cunoscător al regulilor jocului cred că vă dați seama că cel mai greu lucru nu este să faci o piesă să dispară sau să apară pe un alt cîmp decît trebuia ea să se găsească ; lucrul cel mai difi-

cil, cel care crezusem eu că va face pentru totdeauna imposibilă o asemenea manevră, era ca ea să treacă ulterior neobservată, deoarece orice modificare tulbură raționamentele celor de față, atrăgându-le atenția că ceva nu e în regulă, exact cum un resort deplasat într-o mașinărie imensă oprește toate roțile, sau le face să scrîrție, sau să se învîrtă aiurea. Și atunci cum reușea tînărul să învingă imposibilul? El se baza pe o intuiție perfectă a intențiilor adverse, modificările artificiale pe care le opera surveneau în cîmpul ideativ al celorlalți abia la capătul unui plan lung, or după cîteva mutări „prevăzute” i se poate întîmpla oricui să se fi înșelat. În privința părții pur tehnice, trișatul propriu-zis, aceasta se baza pe o îndemînare a mîinii, mult mai puțin savantă, chiar dacă avea loc cu maximum de eficiență și multă virtuozitate. După acel „mic accident” cu piesa care a „căzut” de pe masă, nimeni nu l-a mai putut prinde cu mîța în sac și nici să-și explice exact ce nu era în regulă n-ar fi putut cineva, deși înșelătoria plutea în încăpere și toată lumea o simțea, dar ea era ca aerul : străvezie, fără a putea fi VĂZUTĂ cu ochiul liber.

Acum mi se pare curios că vorbesc mai tot timpul de înșelătoria tînărului amator, că o pîndeam mereu, și că nici eu și nici ceilalți nu ne formalizam de mijloacele străine jocului la care știam că profesionistul apela atît de des. Singura noastră scuză era că într-adevăr nu pare nimic scandalos... sau să zicem neobișnuit, ca un lup să dea iama printre oi, dar pare cel puțin revoltător cînd o oaie creață își înfige măselele în ceafa unui lup. Oaia va fi socotită în cel mai bun caz turbată, iar lupul un specimen nătăflet.

Și din nou ne aflam în situația de dinaintea propunerii de remiză, din nou asistam la serii de mutări rapide întrerupte de lungi perioade de gîndire, din nou toată lumea era convinsă că finalul nu poate fi departe și din nou ne pomeneam în locul din care am plecat.

Dar încetul cu încetul poziția se răsturna în favoarea amatorului. O pauză mai lungă decît celelalte ne făcu pe toți să simțim că oaia se pregătește să sfîșie lupul.

— Joacă foarte tare, se auzi de undeva din spatele meu. Oamenii rînd pe rînd abandonau „jocul lor”, încetau să

se mai omoare cu calculatul variantelor, așteptînd nepu-
tincioși ca minunea să se împlinească. Tînărul nu mai era
amatorul de la început : oaia turbase.

Dar profesionistul nu-și putea modifica firea în decurs
de cîteva minute, chiar dacă era amenințat să piardă pe
limba lui. (De obicei cînd se întîmplă să mai piardă un
maestru la un necunoscut, aceasta are loc fie după o gafă,
fie dintr-o subapreciere crasă a adversarului. De data
aceasta, în fața protagonistului nu se aflau nici măcar
asemenea scuze).

— Vrei să mă bați ? rînji el.

Tînărul continua să gîndească și răspunse abia într-un
tîrziu :

— Trebuie . . .

Celălalt rînji iar :

— Și crezi că poți răsturna cu o singură partidă o ie-
rarhie ?

Nimeni nu mai urmărea partida : toți îl priveau pe ne-
cunoscut. Dar acesta continua să gîndească.

Acum îmi era greu să-mi dau seama cum vor decurge
mai departe ostilitățile : oamenii nu mai erau atenți la
partidă, trișatul devenise imposibil, iar poziția deși net în
favoarea amatorului, judecînd după diferența de valoare
a celor doi jucători, mai putea fi salvată — în mod normal
— de către maestru.

Tăcerea se prelungea și întrebarea batjocoritoare se
subția în timp, pînă ce dispăru undeva spre tavanul înalt
al odăii.

— Și chiar dacă ai cîștiga, am dreptul la o revanșă, se
enervă maestrul.

Abia acum începeam să simt fumul sufocant al zecilor
de țigări din jurul meu. Cerui să se deschidă un geam,
dar nici servitorii, întotdeauna atît de prompti, nu riscau
să piardă măcar o clipă din spectacolul care li se oferea.
Profesionistul era un maestru, unul dintre monștrii clu-
bului, el pierdea rar și niciodată atît de grav încît să se
resimtă, acum pentru prima oară se părea că va fi zdrun-
cinat de către un necunoscut, și așa ceva — oricum —
nu se poate pierde.

Cu riscul de a întrerupe pentru o clipă relatarea ajunsă
în acest punct atît de pasionant, trebuie să vă amintesc

totuși un lucru esențial. Toată seara aceea care durase atâtea ore, nimeni dintre cei de față nu se îndoise un minut măcar ca amatorul să nu împărtășească soarta numeroșilor săi predecesori. Fiecare aștepta tot timpul capcana, mutarea decisivă, poanta care să pună verdictul firesc. Doar ultimele clipe, cu mult după ce poziția pieselor maestrului începuse să se clatine, doar în aceste ultime clipe apăruse bănuiala că „monstrul sacru“ poate să piardă.

— Sau nu te interesează decît miza? ... zise din nou profesionistul și mai enervat.

— Miza? ... miza ... bineînțeles că miza ... veni răspunsul distrat al celui care tot timpul nu contenise din gîndit. Apoi își ridică în sfîrșit ochii de pe tablă: V-am mai spus: m-am așezat aici doar cu dorința de a înapoia unui om ceea ce i s-a luat pe nedrept.

Orgoliul nu poate pricepe lipsa de orgoliu. Profesionistul rîse neîncrezător:

— Ce să înapoiați, cui?

Cîteva mișcări repezi au întrerupt acest dialog. Toți eram cu nervii prea încordați ca să mai ascultăm cuvinte. Cele cîteva mutări minară decisiv poziția profesionistului al cărui rege se afla într-o plasă de mat inevitabil. De data aceasta lunga meditație a maestrului părea fără nici un rost: ea nu mai putea decît amîna în timp catastrofa iminentă.

— Se vede că nu cunoașteți legile clubului, zise profesionistul cu răutate, în timp ce mută. Chiar dacă veți cîștiga această partidă, predecesorul dumneavoastră nu are nici un drept.

— Îi voi ceda cîștigul meu.

— Care cîștig? Prin victoria aceasta veți fi scutit să vă plătiți cheltuielile de joc, întreținerea clubului.

— Cum așa?? Dar dumneavoastră parcă ați încasat înfrîngerea predecesorului meu!

— Nu.

— Și atunci el cui i-a plătit?

— Administrației clubului.

— Și dumneavoastră ... dumneavoastră din ce trăiți?

— Eu sînt un salariat al clubului. Cîștigînd, îmi asigur o existență.

— Nu s-ar zice că ar fi o existență prea mizeră !

— Nu.

— Dar . . . tînărul privi cu ochi deznădăjduiți la noi, se părea că ne vede pentru prima oară. Dar cred că e o neînțelegere . . . Dacă nu poate cîștiga nimeni nimic, atunci de unde își mai recrutează clubul oameni dispuși să joace la o miză atît de mare ?

Nici măcar eu nu mi-l închipuisem atît de naiv. Oamenii vin la club pentru că trebuie să se ducă seara undeva. Mulți își petrec timpul altfel și nimeni nu-i trage pentru asta la răspundere. Alții își plătesc doar modestul bilet de intrare și stau ani în șir chibițînd ; o altă categorie obișnuiește să angajeze mici jocuri la mesele laterale, cele mai slab luminate, cu piese mai roase, jocuri cu mize mici și cu obligații minime față de administrația clubului. Aceștia se înfruntă ani de zile cu același adversar, au chibițul lor și colțul lor, au pînă și un jargon specific. Cei care se angajează însă să lupte cu profesioniștii se expun la riscuri infinit mai mari. Ei pot să piardă mult și să cîștige puțin, aici primează interese ierarhice ; în funcție de rezultatele la aceste mese se fac clasamentele care apoi stabilesc cota fiecărui jucător. Bineînțeles că aceste clasamente se oglindesc apoi și în cîștiguri, dar aceasta după o confirmare de durată a rezultatelor anterioare și printr-o progresie lentă. Primele cîștiguri la aceste mese au mai mult o valoare morală, ele se întîmplă atît de rar, iar cel care le reușește rămîne el însuși atît de năucit de succes încît administrația clubului preferă să nu-l zăpăcească și printr-un cîștig exorbitant care ar face din mesele din mijlocul sălii un fel de tombolă la care toată lumea să se înghesuie încercînd să vîneze lozul cel mare ascuns între cele cîteva mormane de bilete fără valoare. Toate acestea erau lucruri de mult știute și mă uimea că mai există naivi care să se mire de parcă s-ar găsi pentru prima oară față în față cu ele. Era cu atît mai dificil să i se explice tînărului amator toate astea într-o singură clipă.

Am intervenit totuși :

— Veți primi un oarecare cîștig, dar în nici un caz suficient pentru a-l despăgubi întru-totul pe predecesorul dumneavoastră la masa de joc“.

De undeva din cameră Florescu fu întrerupt de un oftat. Apoi continuă :

„Tînărul privea piesele de parcă le vedea pentru prima oară. Era totuși un jucător foarte bun, chiar dacă nu-și făcuse o îndeletnicire din jocul de șah ; un ageamiu oricît de iscusit în măsluit nu ar fi putut să prevadă ideația celor din jur astfel încît să-i dea mașinațiunii sale un aspect firesc. Rămas cu o mîină suspendată în aer deasupra unui turn pe care tocmai se pregătise să-l mute înaintea ultimului schimb de cuvinte, tînărul își coborî mîina, apucă piesa și o jucă, mai mult din obișnuință, mai mult automat, în orice caz mecanismul amatorului suferise un grav scurt-circuit.

Cu o mișcare fulgerătoare profesionistul sacrifică un cal, după care o combinație destul de simplă îi oferi remiza prin șah etern.

În acest timp celălalt privea complet absent la cele ce se petreceau în jurul său . . .

Oamenii simțind că extraordinarul nu s-a produs, priveau cu admirație la profesionist pentru că a știut să se salveze dintr-o poziție atît de disperată și găsiră cuvinte bune și pentru tînărul care a reușit să smulgă o remiză unui adversar atît de temut. Pînă și profesionistul se mai îmbunase și îi zise amatorului :

— Joci foarte bine ! În felul în care s-a terminat partida e adevărat că nu cîștigi nimic, dar nici nu ești obligat să achiți vreo taxă și ai dreptul să mai începi o partidă în mod gratuit. Dar dacă deznodămîntul va fi altul . . .

Deosebit de bine trebuie să fi trișat tînărul, dacă nici după ce vraja s-a topit nimeni n-a sesizat că în partidă au fost mai multe schimburi decît piesele pe care le acoperă o garnitură întregă de figuri, dacă nimeni nu a formulat măcar atunci o cit de vagă bănuială !

Deosebit de bine trebuia să fi trișat tînărul dacă maestrul a fugit cu limba scoasă să prindă prima ocazie de remiză cu un om care în clipa finalului de partidă nu mai conta ca jucător. Și mă gîndeam atunci că o mică rămășiță de dreptate — sau mai degrabă de noroc — s-a mai găsit undeva și pentru tînărul acela care a reușit să smulgă

o remiză dintr-o partidă câștigată de la un adversar inconștient că cei ce l-au încercuit mortal și-au epuizat subit munițiile.

De obicei după partide atât de lungi se fac analize. În seara aceea era prea târziu, noi eram prea obosiți, nimeni nu mai avea chef să zăbovească mai departe, acum când lucrurile erau decise. Și chiar dacă s-o fi trezit a doua zi cineva care să încerce să se aplece din nou asupra partidei, nimeni n-ar fi fost capabil s-o reconstituie. Dar în privința aceasta pot fi sigur : partida asta va rămîne îngropată pe veci.

Fără să am nevoie de tablă și de piese, am revenit totuși de multe ori la cele petrecute atunci. Chiar și în noaptea aceea m-am perpelit pînă spre dimineață căutînd să înțeleg. Cred că trebuie totuși o rutină și o vocație pentru a înșela. Poate de aceea n-a reușit tînărul să câștige. Vocație — după felul în care s-a descurcat — avea suficientă, dar nu și perseverență. Perseverînd putea să mai bată o dată și încă o dată. Putea deveni și el profesionist. Și dacă n-a visat acest lucru atunci de ce s-a mai așezat la masa de joc ? Putea să care pietre și să câștige cît să-i restituie celui alt învins. Pentru că știu că numai acea persoană îl interesa.

I-am spus toate astea și amatorului cu care anevoie am reușit să încheg o discuție. E adevărat : poate mă pripisem și ar fi trebuit să aștept pînă să se mai liniștească lucrurile.

Mi-a răspuns că a fost întotdeauna convins că este monstruos că atîta lume trece pe lîngă șarlataniile de la club fără să observe nimic. Acum, mi-a spus, vede că s-a înșelat și, cunoscîndu-mă pe mine, totul i se pare încă și mai monstruos.

I-am replicat cu vorbă calmă, încercînd să-l liniștesc, dar pe cît de greu mi-a fost să-l urnesc la vorbă, pe atît de năvalnic se porni.

Îmi zise :

— Se spune că omul trebuie să încerce pînă ce dă de lozul care îi este predestinat. Dar dacă te cheltuiești prea mult greșind, dacă greșești prea mult încercînd pe căi înfundate, pînă și calea aceea predestinată se duce . . .

— Ei, ei, i-am răspuns, în partida aceea v-ați descurcat onorabil. Acum nu trebuie să desperați . . .

Am încercat să schimb vorba, să-l încurajez. Acum mă întreb de ce am făcut-o, de ce am încercat să-l liniștesc. Cred că doar pentru a putea păstra firul discuției, pentru a nu pierde convorbirea cu un învins ; totuși omul îmi devenise simpatic.

Am aflat că e un specialist valoros în domeniul său de activitate, că e pe punctul de a realiza o invenție de anvergură, că — și asta e culmea ! — este apreciat și stimulat în meseria sa. L-am rugat să-mi vorbească despre succesele sale profesionale, despre invenția sa.

— Nu vă mai pot spune nimic despre lucrare, mi-a răspuns. Eu nu am stofă de mașină de inventat. Greșelile oamenilor nu au granițe ; greșelile mele se lăbărțează peste tot ce-i al meu. Și peste biata mea lucrare.

— Vorbiți de ea ca despre un mort.

— A fost greșită. Erori de tot felul au omorât-o.

— Totuși se aude că meritele dumneavoastră n-au trecut neobservate . . . Chiar și modul în care ați jucat partida aceea . . .

— Am început-o cu o greșeală . . . partida aceea . . . Iar în legătură cu predecesorul meu . . . „predecesorul meu . . .“, sînteți foarte greșit informat. EL A PIERDUT, DAR N-A FOST ÎNFRÎNT. Nici o clipă !

Voia s-o creadă. Trebuia s-o creadă !

Apoi îmi vorbi ceva despre Hipocrat, despre Socrate, îmi pomeni de virtute. Vorbea cam alandala și începea să mă plictisească.

I-am propus atunci altceva : așa cum v-am mai spus, mă număr printre vechii membri cotizanți ai clubului. Joc rar, dar îi cunosc pe toți. Îmi venise o idee interesantă care mi se părea că merită osteneala : ce-ar fi să aranjez o nouă partidă ? În felul acesta amatorului nostru i s-ar mai oferi o șansă de a-și reabilita predecesorul, (și poate, cine știe, ce profesionist să se nască din tînărul acesta atît de înzestrat . . .), iar profesionistului desigur că i-ar surîde să-și dovedească superioritatea în fața cuiva care i-a stat atît de neașteptat în cale. E drept, profesioniștii sînt greu de urnit din loc, iar orgoliul le e dificil de zgîndărit cu un amator. Dar poate totuși . . .

I-am invitat pe amîndoi la mine și . . .“

Directorul închisorii fu întrerupt de soneria de la intrare, dar constată cu stupeoare că Poolo plecase pe nesimțite. Buimăcit, nevenindu-i să creadă, îi deschise ușa lui Martin.

— Tînărul acela al dumitale . . . medicul, e cam țicnit, spuse Martin în timp ce-și aprindea o țigară. L-am întîlnit pe scări și mi-a vorbit de nu știu ce partidă, de o revanșă și de un club care trebuie neapărat dărîmat.

— Tînărul meu ? !

Gazda se învăluie în fumul țigării de foi. Martin mai vru să spună ceva, dar Florescu îl întrerupse cu o voce rece :

— Și chiar nu știi despre ce e vorba ? . . .

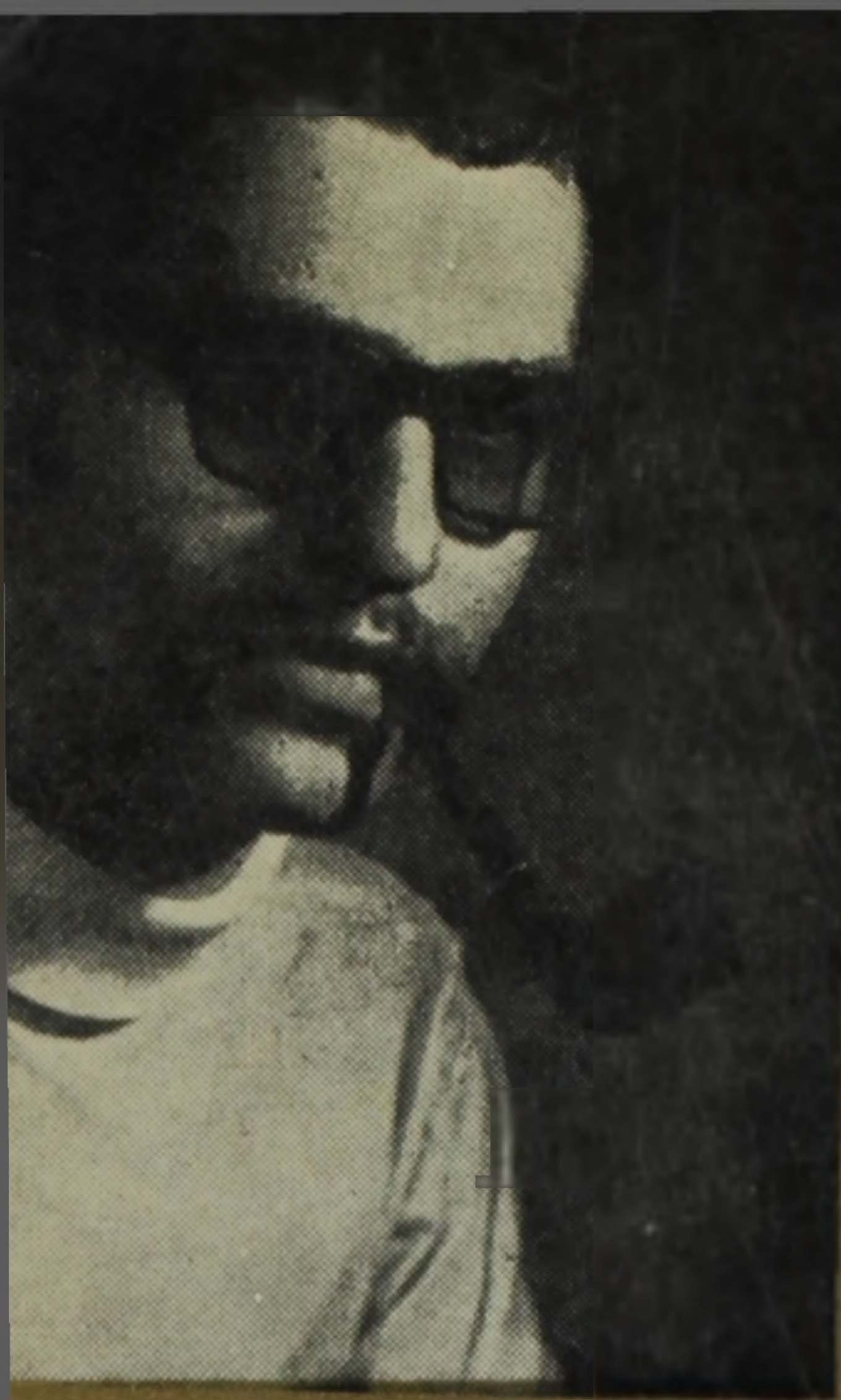

Redactor : ION ANGHEL
Tehnoredactor : IOAN I. IANCU

Dat la cules 14.X.1972. Bun de tipar 9.XII.
1972. Apărut 1972. Hîrtie scris II 84×108/57.
Format 16/54×84. Coli ed. 20,43. Coli de tipar
23,5. Tiraj 7200+140 exemplare broșate.

Intreprinderea Poligrafică „Banat” Timișoara
Calea Aradului, nr. 1/A,
Republica Socialistă România.
Comanda nr. 459/35.

A fi martor înseamnă a vedea, deci a putea dovedi adevărul celor întâmplate. Mai mult, situația te constrânge să fii implicat, să renunți la neutralitate. Martorul participă inevitabil la eveniment, ascultă convocarea istoriei. Pe această idee profundă se sprijină romanul de debut al lui Gh. Schwartz. Nici un moment, la lectură, n-am avut senzația de dibuire a începătorului.

Autorul este dotat în mod cert cu vocația dezvăluirilor de adâncime. Romanul denotă o matură înțelegere a relațiilor dintre destinul individului și mecanica existenței sociale; ele reprezintă, sînt convins, prin pregnanța tipurilor și ingeniozitatea desfășurării epice una din cele mai revelatorii realizări ale prozei noastre tinere. Nimic nu poate egala în bucuriile unui critic descoperirea unui talent de excepție.

S. Damian